

HANDELSGEOGRAFI

FÖR

HANDELSLÄROVERK OCH SJÄLFSTUDIUM,

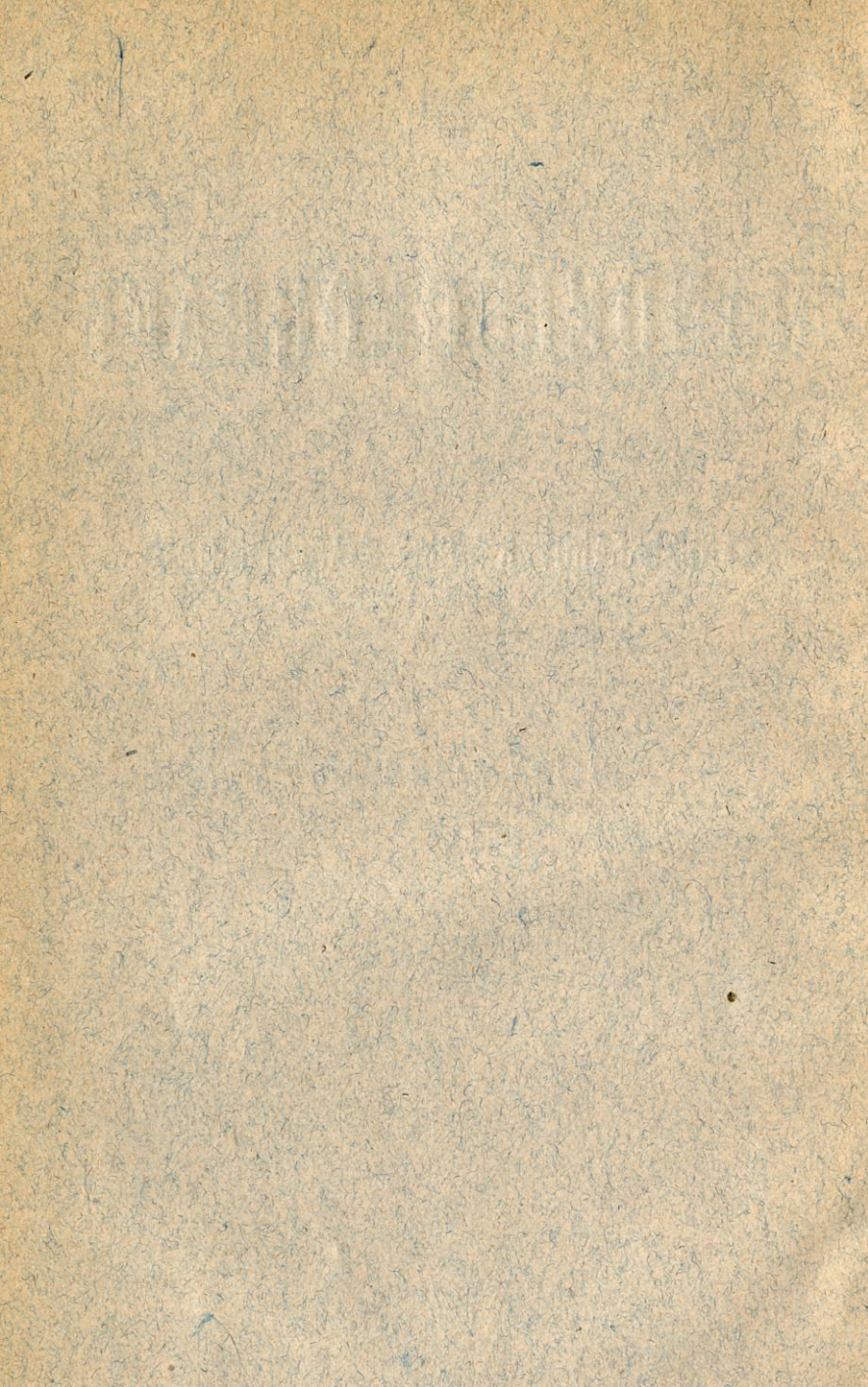
UTARBETAD AF

ELIS LAGERBLAD.

KUOPIO 1899.

O. W. BACKMANS BOKTRYCKERI.

HANDELSGEOGRAFI

FÖR

HANDELSLÄROVERK OCH SJÄLFSTUDIUM,

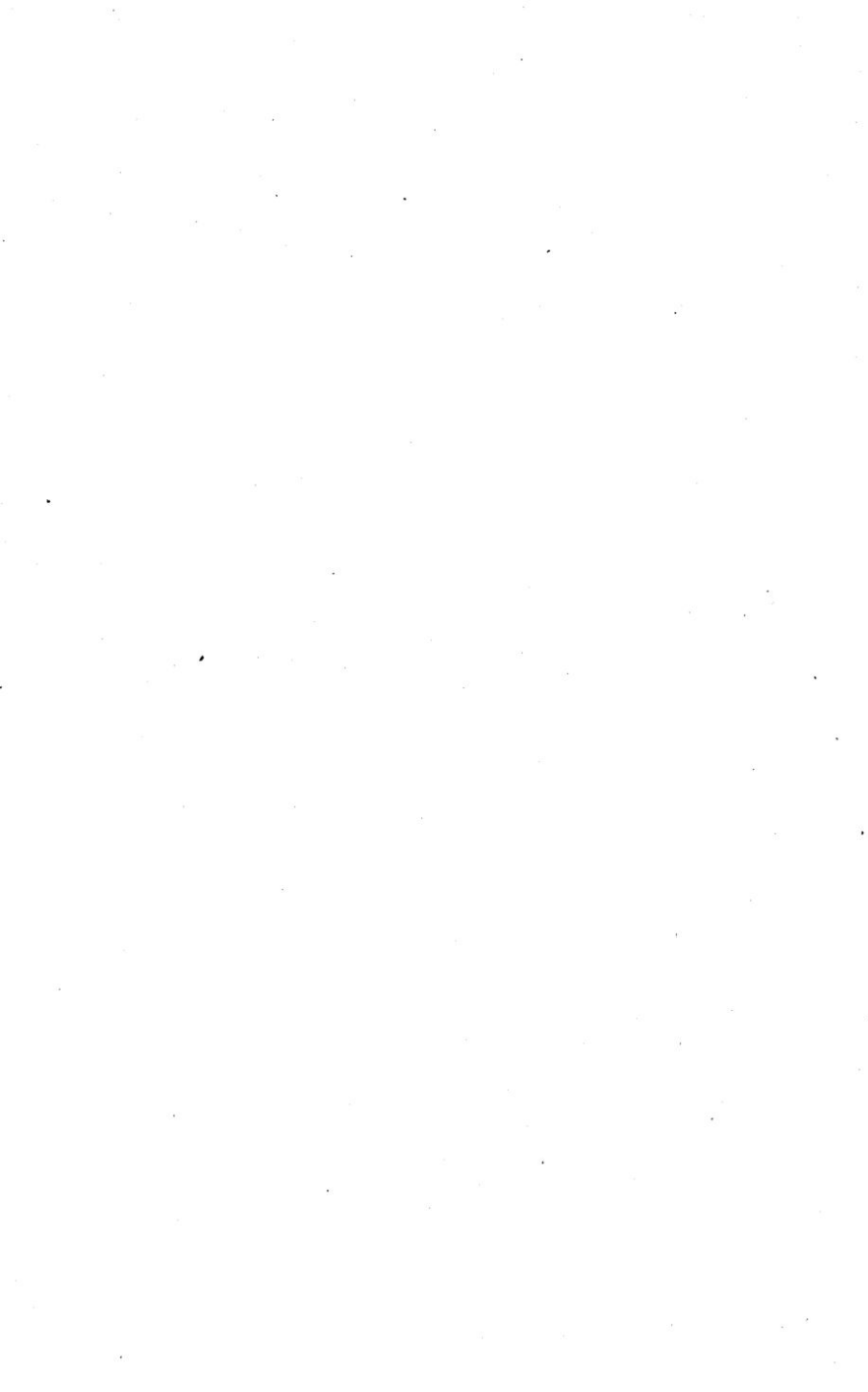
UTARBETAD AF

ELIS LAGERBLAD.

KUOPIO 1899

O. W. BACKMANS BOKTRYCKERI.

Förord.

Förestående lilla „Handelsgeografi“ är afsedd att tjäna dels såsom lärobok vid handelsläroverk, dels såsom en kortfattad handbok att läsas af handlande, som icke hafva tid och tillfälle att studera vidlyftigare utländska arbeten, men önska lära känna hufvud dragen af näringarnas och särskildt handelns nuvarande utveckling och beskaffenhet i alla delar af världen. För att tillgodose dessa två ändamål har man här sökt undvika den i läroböcker vanliga schematiska uppställningen och torra, tråkiga stilen med dess oftast sammanhangslösa uppräknande af fakta. Därför har ingalunda den i en lärobok nödvändiga åskådligheten i grupperingen uppgifvits, ej heller har stilen, om också mera ledig och resonnerande, gjorts så bred eller så svassande, att den vore oförenlig med ett för allvarlig undervisning afsedt arbete. I själfva verket vinner undervisningen på att ej blott nakna fakta erbjudas eleverna, utan förhållandenas inbördes sammanhang, orsak och verkan, så ofta som möjligt klart och bestämdt framhållas och det i ett tilltalande språk. Vinsten blir den att reflexionsförmågan hos eleverna utvecklas och upptagandet i minnet af det väsentliga innehållet underlättas. Om man t. ex. enligt det vanliga schemat sparar uppräknandet af ett lands städer till sist och därefter i ordning efter invånarantalet redogör för deras betydelse, så händer det esomoftast, att efter en stad med ett visst slags handel och flere slag af fabriker följer en annan stad med uteslutande industriell betydelse och det af helt annan beskaffenhet än i den förra staden, därpå åter en handelsstad utan fabriksverksamhet o. s. v. Det är lätt att inse, huru mycket svårare det är att utan sammanblandning behålla i minnet alla dessa städer med deras olikartade betydelse, än om till utgångspunkt tagas naturförhållan-

dena eller näringsbehofven och därpå grundas grupperingen af sjöstäder, inre handelsstäder, bergslagsstäder, fabriksstäder o. s. v. Anmärkningen att i några fall en stad sålunda kan komma att omtalas på flere ställen besvaras därmed, att detta ju bidrager att reda begreppen om stadens dubbla betydelse. Detta blott som ett exempel. Uppenbart är att i detta och många andra fall den riktiga och klara uppfattningen af det naturliga sambandet mellan företeelserna underlättar deras upptagande och bibehållande i minnet. Att ett framställningssätt, sådant som här förordats och efter förmåga tillämpats, är det enda möjliga, så vidt boken skall kunna lämpa sig för själfstudium, torde utan vidare inses.

Arbetets plan är tydlig. Då det afser att vara en verklig handelsgeografi, hvilken förutsätter grunddragen af den allmänna geografin såsom bekanta, upptages icke en noggrannare redogörelse för jordytans daning, berg och floder, för klimatet, för riksgränserna m. m., utan inledningsvis tecknas blott i raska drag naturen och folket i hvarje land med afsikt att dymedels sammanknyta den därpå följande handelsgeografiska skildringen med den förut förvärfvade kunskapen i allmän geografi. I den för inlärande afsedda delen af boken hafva inga tabeller öfver in- och utförseln intagits, utan hafva dessa förhållanden endast summariskt angifvits utom i Finlands geografi, där de i alla fall blott med finare stil antydts, ty det kan väl aldrig vara meningen att läsa utantill för huru många mark de skilda folken in- och utföra olika handelsartiklar. Sådant har i själfva verket betydelse endast vid jämförelse, och för att möjliggöra en sådan ingå dylika tabeller i en följd uti bihanget. Detsamma gäller antalet invånare i städerna, som ju varierar i hög grad under årens lopp. Bihanget är afsedt att läsas, ej att inläras, men torde rätt uppfattadt ej sakna intresse.

På arbetets utförande har nedlagts vida mer möda än som kan synas. Bland de många arbeten, som rådfrågats, må nämnas: „Handelsgeographie, von Prof. C. Zehden“, „Handbook of Commercial Geography, by G. Chisholm“, bägge vidlyftiga och förträffliga arbeten; mindre handelsgeografier af J. Egli, E. Rasche, M. Haushofer och H. Günther; bland större verk „Die Seehäfen des Weltver-

kehre, unter Redaction von A. Dorn“, Petermanns Mitteilungen, Geografisk Tidskrift m. fl. samt slutligen af statistiska och kartografiska arbeten hufvudsakligen „Bidrag till Finlands officiella statistik“ för åren 1896 och 1897, Almanach de Gotha, prof. von Jurascheks bearbetningar af Hübners tabeller, prof. A. L. Hickmanns Universal-Atlas, alla för åren 1898 och 1899, samt H. Berghaus' „Chart of the World“, ny upplaga 1897.

Då arbetet utförts under förloppet af tvenne år, hafva vissa ojämnheter i framställningen och särskildt i de statistiska uppgifterna icke kunnat undvikas, men torde ej vara alltför störande. Jag mottager med största tacksamhet alla anmärkningar af Handelsskollärare och de Herrar Handlande, hvilka haft vänligheten att taga närmare kännedom om innehållet och skall i en ny upplaga tillgodogöra mig värdet af dem.

Borgå skärgård i aug. 1899.

Elis Lagerblad.

Rättelser.

Sid. 15 rad. 4 nedifr. står *Kankas* läs *Kaukas*
,, 109 ,, 18 ,, ,, 400 mill. ,, 4 mill.
,, 137 ,, 13 ,, ,, deras ,, dessa

Europa.

Fastän Europa är den nästminsta af de fem världsdelarna, är det af större betydelse än alla andra. Europa är mäktigare och rikare än någon annan världsdel, och en stor del af den öfriga världen lyder under dess herravälde.

För handeln och samfärdseln har Europa det gynnsammaste läge i midten af det halfklot, som innehåller den största landmassan. Det utgör liksom en medelpunkt i den beboeliga världen. Härifrån kan man lätt på de omgifvande hafven komma till andra världsdelar. Äfven kust- och ytbildningen är synnerligen förmånlig. Till det inre af Europa leda djupt inträngande hafsvikar och segelbara floder, hvilkas mynningar allt sedan forntiden erbjudit väl skyddade ankarplatser åt handelsfartygen, jämte det själfva floderna utgjort transportvägar för varutrafiken. Och sedan järnvägarna uppfunnits, har Europas rikedom på lågland och vidt förgrenade dalgångar underlättat deras utbredning.

Den rika tillgången på stenkol och järn har i synnerhet i västra och mellersta Europa framkallat den högst utvecklade industri i världen, medan i Ost- och Sydeuropa jordbruket är öfvervägande. Denna betydande materiella utveckling har under tidernas lopp gått hand i hand med andlig förkofran, så att Europas inbyggare i upplysning stå högt öfver världens öfriga folk.

Finland.

(Suomi)

Storfurstendöme. 373 t. km² med 2½ mill. inb.; 7 på km².

Natur och folk. Finland, vårt sköna men fattiga fosterland, är beläget i höga norden. Dock når det ej upp till Norra Ishafvet; i V och S famnas det af Östersjön och dess vikar. I den rika skärgården finnas goda segelleder och hamnplatser. Finland är ett lågland utom längst i NO och N, där det når en höjd af 200—300 m. Skogbeksädda berg, backar och åsar omväxla med vackra sjöar samt vida kärr och mossar. Endast i Österbotten och södra Tavastland finnas större slätter. Vårt land är det sjörikaste land på jorden; floderna äro små och fulla med forsar.

Finland är större än mångt mäktigt rike i Europa, men befolkningen ringa och gles. Vårt lands äldsta befolkning utgjordes af lappar, hvilka småningom undanträngdes mot norden af tavasterne och karelarne. Åland och södra Nyland togos tidigt i besittning af svenskar. Senare bosatte de sig äfven i Österbotten. Vidare bor i vårt land ett mindre antal ryssar och tyskar, bägge mest i städerna i SO. Utom ryssarne och ett fåtal karelare vid ostgränsen, hvilka bekänna sig till den grekisk-ortodoxa kyrkan, äro Finlands inbyggare lutheraner och allmänt läskunniga. Med den stigande bildningen har företagsamheten något ökats, men ännu äro Finlands naturliga tillgångar endast till en mindre del tillvaratagna.

Landtmannanäringar. Ungefär ¾ af Finlands befolkning har sitt uppehälle af jordbruk, boskapsskötsel, skogshushållning, fiske och jakt. Landets jord är af naturen ganska bördig, så att den lönar odlarens möda. Väl kommer i vårt kalla klimat frosten mången gång och förstör på en natt frukterna af ett långvarigt arbete, men denna svåra fiende kan lyckligtvis besegras. I den mån

landtmannen lär sig att bättre dika och gödsla sina åkrar, gör han dem mindre frostömma. Torrläggningen af kärr och mossar minskar också frosthärdarna, och på samma gång vidgas ängarna och åkrarna. Med understöd af regeringen företagas sådana nyodlingsarbeten årligen, men än i dag är knappt $\frac{1}{30}$ eller 3 % af landets jord odlad.

Den bråkade jordens vidd är själfallet vida större i de tidigare uppodlade södra länen än i de norra. Så upptager åkern i Nylands län omkring 10 % och i Åbo och Björneborgs län $8\frac{1}{2}$ %, men i Kuopio län $2\frac{1}{2}$ % och i Uleåborgs län blott $\frac{1}{2}$ % af hela landarealen. I förhållande till sin storlek har Nylands län således mer än fyra gånger så mycket åker som Kuopio län och nära 25 gånger så mycket som Uleåborgs län.

Jordbruket har på de sista tiderna gjort stora framsteg i vårt land. För dess utveckling verka, utom de två landtbruksinstituten *Mustiala* och *Kronoborg*, många jordbruksskolor samt kringresande lärare i jordbruk och trädgårdsodling. Hushållnings- och landtbrukssällskap bidraga genom möten, utställningar och pristäflingar att väcka intresse för ett bättre ordnad jordbruk. Årligen införas från utlandet eller förfärdigas vid egna bruk bättre åkerbruksredskap. På de flesta större gods i hela landet, men också på mindre hemman i södra och västra Finland har man infört odling af foderväxter och hafre, hvarigenom ladugården kunnat ökas och åkrarna starkare gödslas. Dock ser man ännu mångenstädes magra rågåkrar och öde hafreländer. I de östra delarna af landet drifves jordbruket af allmogen oskiekligt, och där förekommer ännu ganska allmänt det skadliga svedjebruket.

Förut odlades mest råg och därefter korn, men nu står hafren främst bland sädesslagen. Hvete odlas i nämnvärd mängd blott i Åbo och Björneborgs län samt bohvete i St Michels och Viborgs län. Ärtor och bland-säd förekomma i mindre grad. Mer än något sädesslag odlas i hela landet potäter, hvaremot odlingen af rotfrukter för öfrigt är af underordnad betydelse. Af spånads-

växter odlas lin och hampa. — I den mån som jordbruket förbättrats, har afkastningen blifvit större. Under de senare åren hafva råg och hvete gifvit sjunde kornet, hafre, korn och potäter mellan femte och sjetten. Emellertid fyller skörden icke folkets årsbehof af säd, utan årligen importeras från utlandet omkr. 300,000 *kg* säd. Endast hafre kan något exporteras. Väl utföres årligen rätt mycket den ritorkade, välgroende „Nylands rågen“ och den storkorniga „Vasa rågen“, hvilka i utlandet äro eftersökta till utsäde, men i stället inhämtas billigt ryskt rågmjöl i stor mängd.

Under de senaste åren har i medeltal skörden af de viktigare sädesslagen utfallit sålunda: hafre 5 mill., råg 4 mill. och korn 2 mill. hehtoliter. Potatisskörden har uppgått till 6 mill. *hl*, medan rofvor och andra rotfrukter tillsammans knappt gifva $\frac{1}{2}$ mill. *hl*. Linsköörden har utgjort omkring 2 mill. *kg*, däraf $\frac{1}{3}$ i Tavastland, och hampskörden 1 mill. *kg*, hvaraf $\frac{1}{2}$ i Savolaks.

Jordbrukets utveckling har mycket hämmats af en ojämn och ställvis tryckande jordbeskattning i förening med ett olämpligt skiftesväsende. Det är i synnerhet de gamla kulturtrakterna Åland, Egentliga Finland och Nyland, som lida af en öfverhöfvan stor jordskatt. I allmänhet är det lilla jordbruket förhärskande i Finland. Omkr. 50 % af jordlägenheterna hafva 5—25 hektar och 30 % mindre än 5 *ha* odlad jord. Större lägenheter med 100 *ha* och därutöfver utgöra knappt 4 %. De fattiga små jordegarna lida mycket af starka fluktuationer i spannmålsprisen, emedan spannmålshandeln hos oss ännu är ganska outvecklad.

Skogshushållningen är af största betydelse i vårt skogrika land. Mer än hälften af Finlands yta upptages af skogbärande mark. Och dock har skogen blifvit i hög grad vanvårdad hos oss. Genom tjärbränning, svedjande och skogseldar hafva under tidernas lopp skogarna i hög grad härjats och härjas mångenstädes än i dag. Därtill bedrefs för en tid sedan en verklig skogssköfling, då priset på trävaror stod högt i utlandet och ofantliga massor virke utfördes. Lyckligtvis öfvermåttades den utländska trävarumarknaden snart, priset sjönk och den

våldsamma skogsafverkningen aftog något. Vårt folk hade inhämtat en god lärdom, den att skogen utgör en värdefull egendom, hvarmed man bör hushålla varsamt. Emellertid står det i många trakter bedröfligt till med skogen. Värst är den medtagen i Vasa och St Michels län. Också i vissa delar af Viborgs och Tavastehus län är den starkt sköflad. Rikast på präktig timmerskog äro Uleåborgs och Kuopio län. För denna sin rikedom hafva sistnämnda län att tacka dels sitt aflägsna läge, dels den omständigheten att kronan där eger de största skogarna, hvilka omsorgsfullt vårdas af forststyrelsen.

Skogens betydelse i vårt lands ekonomi är utomordentligt stor. Skogsprodukter utgöra vår värdefullaste exportvara och gifva en årlig inkomst af omkr. 60 mill. mark. Från skogarna hämtas råämnet till en mångfaldig och betydande industri, det vanligaste materialet till våra byggnader, bränslet till våra boningar, badstugor, rior, fabriker, ångbåtar m. m. Tusentals arbetare förtjäna sitt bröd med skogshygge, stockflötning och arbete vid sågverken. Det är rentaf ett livsvillkor för vårt folk, att skogen användes väl och icke utrotas.

Boskapsskötseln är nära förbunden med jordbruket. Endast i Lappland står renskötseln oberoende af odlingen. Den inhemska hästrasen är väl liten till växten, men kraftig, uthållig och snabb, hvarför den är eftersökt i grannlanden. Inlandskon är klenväxt, men i förhållande till sin storlek en god mjölkko. Kustlandskon är större och ger rikligt med mjölk och kött. Vår får- och svinras är i oförädladt tillstånd af sämre beskaffenhet. Så väl regeringen som större jordegare hafva gjort mycket för att förädla våra husdjur genom införande af afvelsdjur från utlandet. Också har jordbrukets förbättring medfört en betydlig ökning af alla husdjur utom getter, hvilkas antal minskats.

För närvarande utgör antalet husdjur i Finland i runda tal: 300,000 hästar, $1\frac{1}{3}$ mill. hornboskap, 1 mill. får, 15,000 getter, 200,000 svin, 100,000 renar, 300,000 höns och kalkoner samt 4,000 gäss och ankor. Anmärkas må att fårafveln är vida starkare i de västra än i de östra länen, medan svinafveln tvärt om är mer betydande i öster. Från Finland exporteras årligen omkr. 20,000 levande nötkreatur och svin samt 3,000 hästar och får. Utförseln af kött och fläsk stiger till mer än 1 mill. *kg* årligen.

Mejerihandteringen har på senare tider gått med stora steg framåt. Numera finnas icke blott på större herrgårdar mejerier, utan äfven mindre hemmansegare bilda bolag för inrättande af distriktsmejerier. Sådana förekomma i hundradetal i alla landsdelar. För att meddela undervisning i rationell mjölkhushållning äro omkr. 20 mejeriskolor inrättade i olika trakter och länemejeriskor bistå allmogen med råd och dåd. Därför icke blott ökas smörexporten, utan det bättre beredda smöret betingar sig också ett högre pris i marknaden.

I vårt land med dess rika skärgård och tusen sjöar är fisket själfvallet en viktig näring. I den yttre skärgården hafva många tusen familjer uteslutande sitt uppehålle af fisket, men för öfrigt utgör det en binäring till jordbruket. Främst står strömmingsfisket, som gifver mer än alla andra fisksorter tillsammans. Den mesta strömmingen fångas på Åland och i Åbo skärgård. Hvassbuk fås mest i Ekenäs skärgård. I hafvet fångas äfven rätt mycket lax, sik och nors, men ännu mera upptagas de förstnämnda fiskslagen i älfvar och sjöar. Laxen och siken fångas hufvudsakligen i pator i våra största älfvar Torne, Kemi, Ijo, Ule, Kumo, Kymmene och Vuoksen. Den förnämsta insjöfisker är mujkan, hvilken för inlandsbon har nästan samma betydelse som strömmingen för skärgårdsbon. Kräfftångsten har årligen tilltagit och bedrifves i synnerhet i Tavastland.

Den årliga afkastningen af fisket är, lågt beräknad, 20 mill. *kg*, däraf hafsfisket lämnar $\frac{2}{3}$ och strömmingsfisket ensamt mer än hälften. Den mesta fisken förtäres naturligtvis inom eget land

och mycket fisk införes; dock öfverskjuter exporten af fisk med $\frac{1}{2}$ mill. mark den årliga importen. Äfven af kräfter föras numera flere millioner stycken till utlandet och inbringa mer än 1 mill. mark.

Jakten var i förna dagar ett betydande näringsfång i Finland, men är nu af ringa vikt. Det är mest de talrika backstuguhjonen, som under hösten och vintern därmed söka sig en inkomst. Af matnyttigt villebråd dödas och torgföres årligen en myckenhet skogsfågel. Mer än 1 mill. stycken utföras ock till Ryssland och Sverige. Ekorrar och harar jagas mest för skinnets skull. För att skydda det matnyttiga villebrådet är det under vissa tider af året fridlyst. Dessutom utbetalas af kommunerna och jaktföreningar flere tiotal tusen mark årligen i premier för dödade rofdjur. Också fällas inom samma tid tusental räfvar, hermeliner och roffåglar, hundratal lodjur, uttrar och mårdar, tiotal björnar, vargar och järfvar. Flere af dessa rofdjur lämna ett värdefullt pälsverk. — I skärgården idkas af fiskarena under vårvintern den farliga och besvärliga säljakten. Ifrigast drifves sälskyttet i Vasa och Viborgs län, där hvarje vår flere tusen sälar skjutas, hvilka gifva tiotal tusen *kg* späck.

Bergsbruk och industri. Ehuru vårt land är så rikt på berg, har bergsbruket aldrig haft någon större betydelse hos oss, ty våra bergarter äro i ringa grad malmförande. På många ställen hafva grufvor upptagits och åter nedlagts. För närvarande drifves en enda järngrufva, nämligen *Välämäki* nära Sordavala. Orsaken till den obetydliga grufdriften är den, att järnbruken i den västra delen af landet få bättre och billigare järnmalm från Sverige, medan bruken i Ö bearbeta sjömalm, som finnes i riklig mängd i flere sjöar i Karelen och Savolaks. Tillverkningsvärdet är omkr. 9 mill. mark. För håfningen och släpningen af sjömalmen utgifva bruken årligen $\frac{1}{2}$ mill.

mark, som kommer den fattiga befolkningen till godo. Koppar, tenn och silfver fås endast från *Pitkäranta* vid Ladoga, hvars tillverkningsvärde under senare år utgjort omkr. 1 mill. mark. Guld vaskas fortfarande i Ivalo och dess biälfvar. Den utvaskade guldmängden varierar mellan 5 och 10 tusen gram om året, motsvarande 15 till 30 tusen mark i värde.

Vid granitbrottet i Pyterlaks samt vid marmor- och kalkstensbrottet i Ruskeala fortgår ännu brytning och bearbetning af nämnda nyttiga bergarter. I trakterna af Hangö och Sordavala brytes också vacker granit, hvaraf slipas pelare, gravvårdar m. m. Från Ladogatrakten föras kvarts och fältspat till porslinsfabrikerna i S:t Petersburg. I sydvästra Finland brytes och brännes mest kalk, och mångenstädes upptages lera till murbruk och tegel. På flere ställen huggas kvarnstenar af kvartsit. I skärgården uppsamlas rund gatsten, som föres till städerna, till och med ända till Ryssland.

Medan landtmannanäringarna och bergsbruket hafva till uppgift att frambringa själfva råvarorna, sörjer industrin för att råämnena förädlas och bearbetas till allehanda för människorna nyttiga och nöjsamma varor. I nära samband med landtmannanäringarna står hemslöjden. På landsbygden tillverkas i hemmen enklare husgeråd och redskap. Fiskarena knyta sina nät och bygga själfva sina båtar. I hemmen förfärdigas också för det mesta hvardagskläderna och alla sängkläder. Lägst står hemslöjden i de östra gränstrakterna, där befolkningen vant sig att från Ryssland köpa allt, hvad den behöfver. Högst är den åter utvecklad i Satakunta och södra Österbotten. I allmänhet är hemslöjden hos oss afsedd blott att fylla det egna behöfvet, men i några trakter idkas den så flitigt, att dess alster utbjudas till salu.

Kvinnoslöjden är den mest betydande. Väfnader af flere slag från trakterna kring Borgå, Nystad och Joensuu äro allmänt kända.

Halmhattar från Borgå, stickade varor från Nådendal och Åbotrakten, knypplade spetsar från Raumo och Orimattila gå äfven i handeln. Af manliga slöjdartiklar kunna framhållas: smidesarbeten, svarfwarearbeten, rotarbeten m. fl. från Österbotten och Satakunta, skidor, pjäksor och beredda fårskinn från Kajanatrakten, träkärl och möbler från Nystadstrakten, åkdon från socknarna V om Viborg, smörkärl, gungstolar, spinnrockar, korgarbeten och lädervantar från mellersta Savolaks m. m. d.

Sedan äldre tider hafva handtverkerier af alla slag funnits i vårt land, men först under de senare årtiondena har fabriksverksamheten eller den stora industrin tagit någon fart. Väl lämna de många strömmarna och forsarna en billig drifkraft och de talrika vattendragen lindra transportkostnaderna, men landet är fattigt på folk och kapital, utan hvilka storindustrin svårigen når en starkare utveckling.

Det rikligaste råmaterialet hämta våra industriella inrättningar från skogarna. Främsta rummet inom träindustrin intaga sågverken, af hvilka de förnämsta äro koncentrerade i Kotka och Björneborg. För öfrigt finnas större och mindre sågverk i alla landsdelar. Dessa hundratal sågar leverera årligen massor af plankor, battens, bräden, och annat virke, hvaraf största delen utskeppas. Af trä tillverkas numera också det mesta pappret; det bästa göres dock fortfarande af lump. För pappersberedningen äro stora träsliperier, cellulosafabriker och pappersbruk, anlagda vid forsar i södra Finland. Vidare finnas trådrullefabriker, snickerier, tunnbinderier, träullfabriker m. m., däribland några som drifvas med ånga.

År 1896¹⁾ funnos i Finland 464 sågverk, hvilka sysselsatte 13,500 arbetare och tillverkade varor för 48 mill. mark. Trämasse-, cellulo-, papp- och pappersfabrikationen hade ett tillverkningsvärde af öfver 17 mill. mark och gaf sysselsättning åt mer än 4,500 arbetare.

¹⁾ De flesta sifferuppgifter äro hämtade dels ur industristyrelsens handlingar, dels ur „Bidrag till Finlands officiella statistik“ för år 1896, hvarför årtalet ej vidare uppgifves, så vida ej afvikelse skett.

Metallindustrin är icke obetydlig. Af den ur sjöarna upptagna eller från Sverige införda järnmalmen smältes i masugnarna tackjärn. Några järnbruk, som sakna masugnar, förädla äfven tackjärn från Sverige. Dels af tackjärn, dels af det däraf beredda smidjärnet förfärdigas vid flere tiotal bruk och mekaniska verkstäder ångbåtar, maskiner, jordbruksredskap, verktyg, gjutgoods m. m. De förnämsta järnbruken finnas i västra Nyland, Egentliga Finland, Karelen och norra Savolaks. De mest betydande mekaniska verkstäderna äro inrättade i våra största städer och tillhöra dels enskilda personer, dels statsjärnvägarna. — Till metallindustrin höra dessutom kopparslagerier, gelbgjuterier, bleck- och plåtslagerier m. fl., hvilka industrigrenar bedrifvas endast som handverk.

Från bergens och jordens inre hämtas också råmateriale till stenindustrin. Dit höra stenhuggerier, kalkbrännerier, tegelbruk, fajans- och porslinsfabriker, glasbruk m. m. Alla dessa industriella inrättningar förekomma hufvudsakligen i södra Finland.

Metallindustrin har ett produktionsvärde af 26 mill. mark och sysselsätter mer än 10,000 arbetare. Däraf komma 10 mill. mark på 37 bruk och 16 mill. mark på 41 mekaniska verkstäder. Stenindustrins hela tillverkningsvärde är 8 mill. mark och arbetarnes antal omkr. 5,000. Främst stå glasbruken med en produktion uppgående till nära 4 mill. mark i värde.

Textilindustrin eller tillverkningen af spånader och väfnader får sitt råmaterial från jordbruket och boskapskötseln. Dock hämtas detta till allra största delen utifrån. Bomull och ull införas mest öfver England från Nordamerika, Indien och Australien samt lin och hampa från Ryssland. Det inhemska linet fyller dock inemot hälften af fabriksbehovet. Stora bomullsspinnerier och väfverier finnas i städerna Tammerfors, Vasa och Åbo, äfvensom i Tammela socken Forsa manufakturverk. Det betydande linnespinneriet och -väfveriet i Tammer-

fors är det enda i landet. Ullspinnerier, klädes- och trikotfabriker af större betydelse äro anlagda i Tammerfors samt i och invid Åbo. Dessutom har under senare år begynt inrättas mindre ullspinnerier och klädesfabriker i olika delar af landet. Snörmakerier och repslagerier, bedrifvas endast som handtverk.

Det sammanlagda värdet af textilindustrins tillverkningar utgör omkr. 28 mill. mark och antalet arbetare inom denna industri 8,000, hvaraf $\frac{2}{3}$ äro kvinnor. Däraf komma ensamt på de 4 bomullsmanufakturverken 18 mill. marks produktionsvärde och 5,000 arbetare.

Närings- och njutningsmedelsindustrin fyller sitt behof af råmaterial dels från hemlandets jordbruk och boskapsskötsel, dels från den utländska marknaden. I alla delar af landet finnas kvarnar, hvilka med tillhjälp af forsarnas vattenkraft förvandla säden till mjöl och gryn. Därtill kommer ett hundratal ångkvarnar, de största i Vasa och Brahestad. Helsingfors och Åbo hafva hvart sitt stora sockerbruk, som af utländskt råsocker bereder socker och sirap. Af ölbryggerier, brännvinsbrännerier och spritfabriker finnas flere i hvarje län, hufvudsakligen i de större städerna. Tobaksfabriker förekomma också i mångastäder. Alla dessa fabriker tillverka varor för millioner mark om året. Bland mindre industriella inrättningar med råämnen från växtvärlden kunna nämnas: vinfabriker, hvilka för det mesta förbruka sprit och flere bärsorter, mineralvattenfabriker, cikoriefabriker, bagerier m. fl., drifna mer eller mindre handtverksmässigt.

Till denna grupp höra äfven flere hundra större eller mindre mejerier, omkr. hundra slakterier och några tiotal korfmakerier, åt hvilka landets boskapsskötsel gifver näring.

Nu finnas omkr 1,600 handels- och tullmjölkvarnar (husbehofskvarnar äro mångdubbelt flere) med 2,000 arbetare och ett tillverkningsvärde af omkr. 5 mill. mark. De 2 sockerbruket tillverka varor för mer än 9 mill. mark. Väl har öl-, brännvins- och sprittillverkningen något nedgått, men bedrifves ännu på omkr. 150

ställen med närmare 2,000 arbetare och en bruttoinkomst af 9 mill. mark. Tobaksfabrikerna, 30 till antalet, hafva en bruttoinkomst af $7\frac{1}{2}$ mill. mark och 2,000 arbetare, för det mesta kvinnor.

För läderindustrin måste till en stor del hudar och skinn införas från utlandet. Endast några få större läderfabriker arbeta med ånga; för öfrigt drifvas grafverierna, sadelmakerierna och borstbinderierna mest handtverksmässigt. Uleåborgs läderfabrik är den största i sitt slag i hela norden.

Läderindustrins produktionsvärde uppgår till 13 mill. mark, däraf inemot 4 mill. komma på bröder Åströms fabriker.

Den kemiska industrin för tillverkning af belysningsämnen, tvål, färger, tändstickor m. m. äfvensom den grafiska industrin med boktryckerier, litografiska, xylografiska och fotografiska ateliéer hafva ännu icke nått någon betydande utveckling i vårt land. De förnämsta af dessa inrättningar finnas i landets större städer.

Främst stå inom den kemiska industrin tvål- och ljusfabriker med 2 mill. och asfaltfabriker med 900,000 marks bruttoinkomst. Vår tändsticksfabrikation är obetydlig mot den i Sverige. 64 bok- och 6 stentryckerier sysselsatte år 1896 omkr. 1,600 arbetare och deras produktionsvärde var nära 4 mill. mark.

Ytterligare förekomma i hvarje civiliseradt land tvenne industriella grupper, byggnadsindustrin samt beklädnads- och rengöringsindustrin, hvilka bedrifvas som handtverkerier, i högre eller lägre grad understödda af maskiner. Det största antalet arbetare och det högsta tillverkningsvärdet uppnå byggnadsverksamheten samt målare-, skräddare- och skomakareyrkena i de stora städerna och främst i Helsingfors.

De sistnämnda industrierna sysselsätta tillsammans 3,000 arbetare och hafva en bruttoinkomst af 5 mill. mark.

Vårt lands industri befinner sig ännu i barnaåldern af sin utveckling; dock hafva genom den omkring 70,000 arbetare och deras familjer sitt dagliga bröd. För industrin i dess helhet kan produktionsvärdet anslås till 200 millioner

mark. Missväxtår i hemlandet, ogynnsamma tullförhållanden och konkurrens i förhållande till utlandet kunna för något år minska den industriella verksamheten, men i allmänhet tillväxer i vårt fosterland industrin allt mera. Nya fabriker anläggas, gamla utvidgas år efter år, och nya industrigrenar införas. Det mesta af industrins alster förbrukas inom eget land, men af vissa varor är exporten redan nu rätt betydlig och stiger allt mer.

Finlands förnämsta industriella orter äro följande:

Helsingfors, Finlands hufvudstad, står med afseende å de industriella inrättningarnas antal, mångfald och produktionsvärde främst. I staden finnas 9 mekaniska verkstäder, ett par mekaniska väfverier, stora ölbryggerier, brännvins- och spritfabriker, tobaksfabriker, bok- och stentryckerier, hvartill komma asfalt-, kakel-, hattfabriker m. m. Invid Helsingfors märkas Arabia porslinsfabrik, Tölö sockerbruk äfvensom flere ångsågar. — Helsingfors har öfver 600 industriella inrättningar och handtverkerier med 9,000 arbetare och 30 mill. marks tillverkningsvärde.

Tammerfors öfverträffar Helsingfors i fabrikernas storlek och betydenhet. Bomullsspinneriet och linnespinneriet äro bland vårt lands största fabriksanläggningar. Vidare finnas pappersbruk, träsliperier, ullspinnerier, klädes- och trikotfabriker, takfilt- och tändsticksfabriker, mekaniska verkstäder m. fl. Dessa stora fabrikers maskiner drivas hufvudsakligen af den vattenrika, starka forsen. — Antalet af de uti industrins tjänst stående arbetarne i Tammerfors uppgår till 7,000 personer, d. ä. mer än $\frac{1}{4}$ af stadens befolkning, och tillverkningarnas värde till 22 mill. mark. Bomullsspinneriet och -väfveriet har ensamt 2,400 arbetare och 9 mill. marks bruttoinkomst, linnespinneriet och -väfveriet öfver 1,300 arbetare och 3 mill. marks inkomst.

Åbo, Finlands gamla hufvudstad, är i storlek den andra och som industristad den tredje i ordningen. Staden har 4 stora mekaniska verkstäder, skeppsvarf, ångsnickerier, kork-, klädes- och trikotfabriker, ett bomullsspinneri, flere

ölbryggerier, brännvins-, sprit- och tobaksfabriker m. m. — I Åbo finnas 360 fabriker och handtverkerier med 4,500 arbetare och 17 mill. marks produktionsvärde. Där af hafva Crichton & C:os mekaniska verkstad och skeppsvarf öfver 700 arbetare och en bruttoinkomst af 2 mill. mark.

Dessa tre städer stå i industriellt hänseende långt framom alla andra orter i vårt land. Värdet af deras industrialster är större än alla de andra städernas tillsammans. I följande sju städer öfverstiger det industriella produktionsvärdet för året 1 mill. mark.

Vasa eller *Nikolaistad* har ett stort bomullsmanufakturverk med spinneri, väfveri och färgeri, en ångkvarn, tvål- och -ljusfabrik, svinslakteri, tobaksfabrik m. m. — Hela produktionsvärdet är 6½ mill. mark och arbetsstyrkan 1,800 personer. Där af faller på bomullsmanufakturverket 3 mill. mark och 900 arbetare.

Uleåborg har en storartad läderfabrik, en mekanisk verkstad samt flere sågverk och kvarnar. — De industriella inrättningarna sysselsätta 1,200 arbetare, hvilka tillverka varor för 6 mill. mark. Läder- och sadelmakerifabriken ensam har 500 arbetare och inemot 4 mill. marks bruttoinkomst.

Viborg eger 3 mekaniska verkstäder, tvål-, ljus- och tobaksfabriker, ölbryggerier m. m. — Tillverkningsvärdet är 6 mill. mark och arbetsstyrkan 1,800 personer.

Björneborg och *Kotka* hafva hvar tdera storartade ångsågar. Dessutom finnes i Björneborg en stor mekanisk verkstad och i Kotka ett glasbruk. — Hela den industriella verksamheten gifver en bruttoinkomst af 6 å 7 mill. mark.

Jakobstad har en stor tobaksfabrik och en cikoriefabrik, *Kuopio* en betydande ångkvarn, *Raumo* en läderfabrik och *Hangö* bolaget Granits bekanta stenhuggeri. — Handtverkerierna inberäknade, är produktionsvärdet i dessa städer 3 till 1 mill. mark.

På landsbygden har en liflig industriell verksamhet utvecklats sig i grannskapet af de större industristäderna. Särskildt utgöra Björneborg och Kotka medelpunkten enhvar för sitt betydande industriområde. Men också i grann-

socknarna till Helsingfors, Tammerfors, Abo och Viborg finnas fabriker, hvilka tillverka varor för 4 till 3 mill. mark.

Bland landsorter med industriell verksamhet, aflägsnare från industristäderna, intager trakten kring Loimijoki å i södra Tavastland främsta rummet. Där finnas *Forsa* stora bomullsmanufakturverk, *Jockis* järnverk, *Loimijoki* spikfabrik, *Tervakoski* pappersbruk, *Notsjö* och *Iittala* glasbruk. Därtill komma många sågverk, ångmejerier, m. fl. mindre industriella inrättningar. — Nordligare ligga vid olika delar af Kumo vattensystemet *Valkiakoski* och *Nokia* pappersbruk med träsliperier och cellulosafabriker samt *Mänttä* pappersbruk. — Dessa verk sysselsätta omkr. 3,000 arbetare och deras produktionsvärde öfverstiger 10 mill. mark.

Ett annat industriellt område af stor betydelse sträcker sig utmed kusttrakterna af västra Nyland och södra delen af Egentliga Finland. De största industriverken äro där *Fiskars*, *Billnäs*, *Åminnefors*, *Trollshofda* och längre från kusten *Högfors* järnverk samt *Antskogs* klädesfabrik i Nyland, äfvensom *Matildedal*, *Tykö*, *Kirjakkala* och *Dalsbruk* järnbruk samt *Skinnarviks* glasbruk i Egentliga Finland. — Tillsammans med flere sågverk och andra industriella inrättningar hafva dessa verk 2,500 arbetare och tillverka årligen varor för 9 mill. mark.

Vid flere af Kymmene älfs forsar ha uppstått stora fabriksanläggningar. Sådana äro *Kymmene* och *Kuusankoski* pappersbruk samt *Ingerois*, *Myllkoski* m. fl. träsliperier. De vid utloppsgrenar af älven anlagda verken, såsom *Karhula* träsliperi, mekaniska verkstad, glasbruk, ångsågar m. m. höra till det industriområde, hvars medelpunkt staden Kotka är. Vid Vuoksen uppstå efter hand industriella verk; sådana äro *Enso* träsliperi och *Tainionkoski* pappersbruk.

Landets största trädrullefabriker äro *Kankas* vid Villmanstrand och *Tornator* invid Lahtis köping.

Rikedomerna på sjömalm och skog har föranledt anläggningen af stora järnbruk och sågar i många socknar i

Karelen och norra Savolaks. De förnämsta i Karelen äro *Värtsilä* järnverk samt *Möhkö* och *Kuokkastenkoski* bruk. I Savolaks finnas *Varkaus* järnverk samt *Strömsdals* och *Karttula* bruk.

Handel och kommunikationer. Finlands handel har liksom dess industri utvecklat sig år efter år. Landets totala handelsomsättning uppgick år 1896 till 332 mill. mark, hvaraf importen värderades till 173 och exporten till 159 mill. mark. Varuutbytet med utlandet hade detta år stigit till högre belopp än någonsin förut. För tio år sedan var importen endast 106 mill. och exporten 77 mill. mark. Tidigare var skillnaden mellan importen och exporten således större, men den hade nästan utjämnats, tack vare den lyckliga omständigheten att Finlands förnämsta införsvaror, säd och mjöl, föllo i pris på den utländska marknaden, medan landets viktigaste utförsvaror, trä och dess biprodukter samt smör, fingo ett högre värde och vunno starkare efterfrågan i utlandet. Nu stiger åter importen vida mer än exporten, ehuru äfven denna är i uppåtgående.

Bland de varugrupper, som hufvudsakligen äro föremål för import till Finland, måste, såsom ofvan nämndes, i främsta rummet framhållas spannmål och produkter däraf. Mest införas råg och hvete samt däraf beredt mjöl. Till nära $\frac{2}{3}$ fylles vårt behof från Ryssland och till $\frac{1}{3}$ från Tyskland. I ringa mängd hämtas säd från Sverige och Danmark. Införseln af frukter och grönsaker är föga betydande, men af vin och spirituosa något större. Det mesta tages från Tyskland, Frankrike, Spanien och Portugal. Af relativt stor betydelse inom importen är själfallet varugruppen kolonialvaror och inom den stå kaffe och dess surrogat cikoria främst. De tillföras oss hufvudsakligen genom Tyskland, Belgien och England. Raffineradt socker införes tämligen mycket från Tyskland och Ryssland, men råsocker direkte från Ost- och Västindien. Salt få vi från Spanien, Italien och England

samt kryddor genom Tyskland. Tobak kommer till allra största delen från Ryssland, till en mindre del från Tyskland. Inom den viktiga gruppen spånadsämnen ha vi att nämna bomull antingen direkte från Amerika eller hämtad öfver England dels från Amerika, dels från Indien, vidare lin och hampa från Ryssland samt ull öfver England och Tyskland. Glädjande, såsom vittnande om utbredningen af ett rationellt jordbruk, är den stigande importen af kreatursfoder, mest hvetekli och höfrö, från Tyskland och Ryssland.

Ur djurriket erhållna matvaror importeras jämförelsevis litet till vårt land; endast något kött från Ryssland och fisk från Sverige-Norge. I större mängd införs hudar och skinn till våra garfverier från Tyskland och Ryssland.

Emedan Finlands industri på de flesta områden ännu icke fyller det egna behovet, måste industrialster af många slag införs från främmande land. Garn, tråd, väfnader, färdiga kläder och gummivaror hämtas mest från Ryssland, Tyskland och England, mineralier och metaller samt arbeten däraf, bland annat maskiner, komma hufvudsakligen från England, Sverige och Tyskland.

De förnämsta importvarorna hafva följande värden: spannmål och produkter däraf omkr. 30 mill. mark, kolonialvaror 30 mill. (däribland kaffe 14, socker 8 och tobak 4), väfnader och kläder 19 mill. fmk., maskiner och andra metallvaror 24 mill., spånadsämnen 9½ mill., oljor, talg etc. 6 mill., vin och spirituosa 5 mill. fmk. o. s. v.

„Vårt land är fattigt, skall så bli“ i jämförelse med många andra rikt lottade länder; det har därför endast få varor att bjuda ut på världsmarknaden. Dock eger Finland ännu en icke obetydlig rikedom i sina skogar, hvilka gifva exportvaror till ett värde, som är större än summan af landets alla öfriga exportvaror. Trävarorna utföras så väl oarbetade som framförallt sågade till bräden, battens och plankor. Också trämassa, papp och pap-

per äro betydande exportartiklar. Däremot har utförseln af tjära gått mycket tillbaka. Till England ensamt går mer än $\frac{1}{3}$ af våra trävaror, därefter till Frankrike, Nederländerna och Belgien, Tyskland och Spanien. Vidare föras de till Danmark och Ryssland, ja ända bort till Afrika. I andra rummet kommer exporten af smör, hvilket mest går till England och Danmark, i mindre mängd till Ryssland, Sverige och Tyskland. Hafre säljes något till England. Hvad vårt land i öfrigt kan afyttra går till allra största delen till Ryssland, till en ringa del till de öfriga grannlanden Sverige, Danmark och Tyskland. Sådana varor äro: lefvande hästar och kreatur, skogsfågel och fisk, industrivaror, såsom väfnader, läder, garn och kläder, mineralier, metaller och metallvaror m. m.

År 1896 uppgick exporten af trävaror i allmänhet till 72 mill., af trämassa och hufvudsakligen däraf beredt papper och papp till $14\frac{1}{2}$ mill. eller för sådana varor, som våra skogar afkastat, till ett värde af omkring $86\frac{1}{2}$ mill. mark, samt af smör till mer än 28 mill. fmk; dessa artiklar utgjorde således nära 75% af hela exporten. Andra exportartiklar hade följande värden: hafre 7 mill., mineralier och produkter däraf 6 mill., väfnader 5 mill., metaller 4 mill., samt läder och skinn, hästar och hornboskap, fisk, tjära enhvar från 3 till 2 mill. mark.

Den största handelsomsättning har vårt land med Ryssland, till hvilket land vår export är mest inbringande. Importen är däremot litet mindre än från Tyskland, hvars hela varubyte emellertid kommer i tredje rummet. I andra rummet står numera handelsomsättningen med England, dit exporten år efter år starkt tillväxt, sedan vi fått regelbunden ångbåtsförbindelse med detta land. Detsamma är fallet med Danmark, öfver hvilket land ännu en god del af vårt bondsmör, mer eller mindre omarbetadt, går till England. Också på Frankrike och Belgien har exporten betydligt ökats, medan handeln på Sverige, Spanien och Nederländerna blifvit tämligen oförändrad under de senaste åren. Finlands direkta handelsförbindelse med öfriga europeiska

länder och främmande världsdelar är obetydlig. Ännu i dag drifver Tyskland och framför allt staden Lübeck en vinstgifvande transitohandel på Finland. De flesta af våra köpmän taga öfver Lübeck kolonial- och manufakturvaror från alla möjliga delar af världen.

Enligt 1896 års handelsstatistik utgör totalomsättningen på Ryssland ungefär 103 mill. mark, däraf importen är 55 och exporten 48 mill. Af importvarorna uppgår säden ensam till nära 20 mill. mark. Af exportvarorna till Ryssland stå trämassa och papper samt metallvaror och mineralier högst, hvardera gruppen med ett värde af omkr. 10 mill. mark. För väfnader, läder, garn och flere andra varor har införseln ungefär samma värde som utförseln. — Totalomsättningen på England har ett värde af 71 mill. mark. På exporten till detta land falla 47 mill. mark, hvaraf på skogsprodukter komma 25 mill., på smör 14 och på hafre 5 mill. mark. Bland importvarorna från England hafva metallarbeten, bomull, fartyg, garn och flere fabriksvaror enhvar ett värde från 6—1 mill. mark. — Handelsomsättningen på Tyskland är 69 mill. mark, hvaraf importen utgör 59 mill. I denna ingå fabriksvaror, kaffe och spannmål med ett värde från 18 till 6 mill. mark. Vår export af trävaror till Tyskland inbringa omkr. 8 mill. mark. — I fjärde rummet med afseende å handelsomsättningens storlek kommer Danmark med en totalomsättning af 25 mill. mark. Exporten utgör 19 mill., hvaraf för smör 13 mill. och för trävaror 4 mill. mark. — Med Sverige eger liksom förut ett allmänt utbyte af varor rum; dock har importen ett värde af 10 mill., exporten af endast 6 mill. mark. — Handelsomsättningen har nu stigit på Frankrike till 17 mill., på Belgien till 10 mill., på Spanien till 7 och på Nederländerna till 5 mill. mark. Dessa summor falla till allra största delen på exporten af trävaror från vårt land. — Importen af vin och kork från Portugal, af salt och svafvel från Italien, af ur från Schweiz, uppgående för hvarje land till. omkr. $\frac{1}{4}$ mill. mark, utgör den hufvudsakliga handelsomsättningen med det öfriga Europa. — Finlands handel på transatlantiska hamnar omfattar förnämligast import af råsocker från Ost- och Västindien, ris i skal från Ostindien, hudar från Sydamerika och bomull från Nordamerika. Till Afrika exporteras trävirke.

Finlands läge vid hafvet gör, att dess varubyte med andra länder till största delen sker sjöledes. Sjöfarten har därför sedan urminnes tider varit en viktig näringskälla

för landet. Fordom byggdes årligen flere stora skepp vid Bottenhafvets kuster. Men sedan ångbåtsfarten allt mera undanträngt segelfartygen, har detta skeppsbyggeri nästan upphört och skeppens antal minskats. Däremot byggas fortfarande vid alla våra kuster smärre kustfartyg i stor mängd, hvilka hufvudsakligen idka fraktfart på våra egna kuststäder, men äfven gå öfver hafvet till de motliggande kusterna af Ryssland och Sverige. Synnerligen liflig är sjöfarten i Ålands och Egentliga Finlands skärgård, därnäst i östra delen af Finska viken. Också vid Ladogas och Saimavattnens stränder byggas många mindre och större insjöfarkoster. Alla stora ångfartyg köpas ännu från utlandet, vanligen från England, men mindre kust- och insjöångbåtar förfärdigas på mekaniska verkstäder i eget land.

Finlands hela handelsflotta uppgår för närvarande till 1,900 fartyg, däraf 1,700 segel- och mer än 200 ångfartyg. I dessa tal ingå endast fartyg med minst 19 registertons dräktighet. Hela denna flotta har en dräktighet af 260,000 registerton, däraf 230,000 ton komma på segelflottan och 30,000 på ångfartygen. Största delen af denna handelsflotta eller 1,550 fartyg med omkring 232,000 ton tillhör hafstrafiken, 100 fartyg med 13,000 ton Ladoga och 270 fartyg med 21,000 tön Saimavattnen. Härtill komma ganska många ångbåtar och skutor, som trafikera Päijänne, Keitele, Näsijärvi och andra större insjöar i vårt land, hvilka icke stå i direkt sjöfartsförbindelse med hafvet. Af hafsfartygen äro 147 eller nära 10 % ångare, af insjöflottan äro 58 eller 25 % ångbåtar. I allmänhet äro få af våra fartyg mycket stora, och nästan hälften har en dräktighet af mindre än 100 registerton.

Sjöfarten mellan Finland och utlandet har under senaste år förmedlats af inemot 8,000 fartyg med en samfärd dräktighet af öfver 1½ mill. ton. Däraf äro från eget land hemma 5,400 eller 70 % af hela antalet. Af utländska fartyg, som besöka våra hamnar, äro visserligen de ryska talrikast, men de utgöras mest af smärre farkoster. Därnäst komma i antal svenska, danska, engelska, norska och tyska fartyg, hvilka hvar för sig till ett antal af 500 till

300 årligen komma till Finland. Men med hänsyn till fartygens dräktighet stå de engelska fartygen främst, hvarefter komma de norska, tyska och danska. Lifligast är Finlands sjöfart på Ryssland, därefter på Sverige, Tyskland, Danmark och England. Af största betydelse för sjöfartsförbindelsen med främmande land äro de ångbåtslinier med regelbunden trafik, som under de senare åren i allt större antal blifvit anordnade.

Starkast trafikerade äro linierna mellan Ryssland och Finland med ändstationer i St Petersburg och Reval samt i många af våra kuststäder äfvensom i Sordavala, Joensuu och Kuopio inne i landet. Stor trafik hafva äfven ångbåtslinierna Sverige—Finland—Ryssland och Sverige—Finland, hvilka hafva de flesta af våra kuststäder till dels mellan-, dels ändstationer och utmynna i Stockholm och Sundsvall i Sverige. I Tyskland är det Lübeck och Stettin, i England främst Hull, därefter London, Middlesbro och Newcastle, som bilda ändstationer för de viktiga linierna på dessa länder. Slutligen hafva vi linierna Belgien (Antwerpen)—Finland med anlöpande af Hamburg och Bremerhaven samt Spanien—Portugal—Frankrike—Finland—Ryssland. Särskildt böra framhållas de för vintertrafiken anordnade linierna Hull—Köpenhamn—Hangö. För närvarande underhålles trafiken på samtliga dessa linier af omkring 60 ångbåtar, däraf 50 tillhöra vårt land.

Den inre handeln och kommunikationerna i Finland gynnas mycket af rikedomerna på sammanhängande sjöar. Där föreningsbandet utgöres af strida strömmar och forsar, hafva på flere ställen strömmarna blifvit rensade och kanaler anlagda förbi forsarna. Sålunda hafva långa segelleder öppnats i landets inre. *Saima kanal* är icke blott den längsta, utan äfven förnämsta konstgjorda vattenväg i vårt land, emedan den förbinder det utomordentligt vidsträckta och månggrenade Saimavattensystemet med hafvet. Kanalen är nära 60 km lång och har 28 slussar. Därefter i betydelse stå *Pielis älfs kanaler*, 8 till antalet med 10 slussar. De förbinda den stora sjön Pielisjärvi med Saimavattnen. De små med en eller två slussar försedda kanalerna *Taipale*, *Konnus*, *Ruokovirta*, *Ahkiolaks*

och *Nerkko* förena Haukivesi, Unnukka och Kallavesi med Iisalmi stråtens vatten. Tack vare dessa och Saima kanal kan man färdas öfver 400 km från Viborg till Iisalmi i hjärtat af landet. Invid Kajana ligga *Ämmä-* och *Koivukoski kanaler*. — Rautalampi stråtens sjöar äro förenade genom *Kolu* och *Säviä kanaler* samt ställda i förbindelse med Savolaksbanan. — Vid södra delen af Päijänne finnas *Vesijärvi* och *Kalkis kanaler*, hvilka möjliggöra ångbåtsfart från Lahtis köping till Jyväskylä och Heinola. — I sydvästra Finlands sjöområde bereda *Kaivanto*, *Valkiakoski* och *Lembois kanaler* för mindre ångbåtar segelleder från Tammerfors till socknarna i SO ända bort till Tavastehus samt *Murole kanal* från Tammerfors norrut till Virdois och Keuru. Slutligen kunna nämnas *Paakkola kanal* i Vuoksen och *Lemströms kanal* på Åland. Oändligt mycket återstår ännu att göra, innan ens en nämnvärd del af Finlands tusen sjöar och vattenrika älfvar genom kanalisering ställts i samfärdselns tjänst.

Sjötrafiken har fördelen af att vara billig, men lider af den olägenheten att under våra kalla vintrar vara försatt i overksamhet i månadtal. Af vida större betydelse äro därför järnvägarna för landets utveckling, Främst utöfva de naturligtvis inflytande på trafiken inom landet, men därjämte befordras genom dem handeln på Ryssland; också försiggår mer än hälften af varuutbytet med detta land öfver landgränsen per järnväg. Statsverket har under de trenne senaste årtiodena på järnvägsanläggningar nedlagt närmare 200 millioner mark och anslår fortfarande därtill millioner årligen.

Vårt lands äldsta järnväg är *Helsingfors—Tavastehus banan*, som fullbordades 1862, men viktigast för trafiken är den år 1870 öppnade linien *Riihimäki—S:t Petersburg*, hvilken förbinder våra banor med Rysslands och det öfriga Europas järnvägsnät. Kortare sidolinier äro: *Kervo—Borgå*, *Hyvinge—Hangö*, *Kouvola—Kotka* och *Simola—Vill-*

manstrand. Från *Kouvola* utgår den långa *Savolaksbanan* åt N genom *S:t Michel* till *Kuopio* och från *Viborg Karelska banan* genom *Sordavala* till *Joensuu* med en bibana till *Imatra*. Norrut från *Tavastehus* fortsättes järnvägen genom *Tammerfors* och *Gamlakarleby* ända till *Uleåborg*. Betydande sidolinier äro: *Toijala—Åbo*, *Tammerfors—Björneborg* med bibanan *Peipohja—Raumo*, *Haapamäki—Suolahti* genom *Jyväskylä*, samt *Östermyra—Vasa*, äfvensom den lilla sidobanan *Bennäs—Jakobstad*. Den sammanlagda längden af Finlands järnvägar är omkr. 3,000 km. — Under arbete är *Åbo—Karisbanan* och föreslagna till utförande i närmaste framtid linierna *Helsingfors—Karis* och *Kuopio—Iisalmi*. Våra järnvägar tillhöra alla staten utom linierna *Kervo—Borgå* och *Peipohja—Raumo*. Af Finlands 37 städer äro 22 förbundna med järnväg, men med tiden skola väl allt flere erhålla samma förmån.

Landsvägar och ett ordnad postväsende hafva funnits i vårt land sedan Per Brahes tid. De hafva utvecklats i samma mån, som landet blifvit befolkadt och bildningen spridt sig. Sin starkaste utbredning hafva de naturligt i södra Finland, men sträcka sig i enstaka trådar långt in i Lappland. Telegrafverket tillhör ryska staten, hvaremot telefonnätet eges af privata bolag och personer. De hafva bägge en rätt stor utbredning så väl till och inom städerna som på landsbygden.

Finlands förnämsta handelsstäder äro följande:

Helsingfors är en utmärkt väl belägen sjöstad, försedd med tre goda hamnar, hvaraf två genom en hamnbana stå i direkt förbindelse med järnvägen. Stor importhandel drifves med säd, kolonialvaror, stenkol, petroleum och industriartiklar af många slag. Exporten består mest af trävaror öfver *Sörnäs* lastageplats. Dessutom utför staden litet säd, fisk och kräftor. I *Helsingfors* finnas hufvudkontoren för Finlands bank, Föreningsbanken, Nationalbanken, Privatbanken, Nylands bank samt Jord-

bruks- och industribanken hvarjämte landsortens banker där hafva filialkontor. — Handelsinstitut. — Stadens handelsflotta utgöres af mer än 90 farkoster med 20,000 tons dräktighet, däraf omkr. hälften ångbåtar med 17,000 ton. Denna flotta är otvifvelaktigt den värdefullaste i vårt land samt prydes främst af Finska ångfartygsaktiebolagets stora och präktiga passagerare- och lastångare. — Tulluppbörden uppgår till omkr. 9 mill mark.

Åbo har betydligt mindre import, men något större export än Helsingfors. Utom trävaror utföras därifrån mycket hafre samt något järn- och stålvaror. Åbo aktiebank har sitt hufvudkontor i staden och där finnes ett handelsinstitut. — Handelsflottan räknar 50 farkoster med 17,000 ton; äfven här utgöra ångbåtarna omkr. halfva antalet, men de äro alla små. — Tulluppbörden är $4\frac{1}{2}$ mill. mark.

Viborg är af ålder Finlands förnämsta exporthamn, då i dess handel inbegripes den stora transitotrafik, som från Savolaks och Karelen genom Saima kanal går öfver staden. Exporten af trävaror och videbark är den största i landet. Dessutom utföres något smör och fisk. — Nordiska aktiebanken har här sitt hufvudkontor. — Handelsskola. Stadens yttre hamn är *Trångsund* vid utloppet af den grunda Viborgska viken. — Viborgs handelsflotta har det största antalet farkoster eller 150 stycken, däraf 23 ångbåtar, men de äro alla ganska små, ty deras samfälda dräktighet uppgår blott till 15,000 ton. — Tulluppbörden utgör $3\frac{1}{2}$ mill. mark.

Vasa, i offentliga handlingar kalladt *Nikolaistad*, är den förnämsta hamnplatsen för det välodlade och folkrika södra Österbotten. Exporterar hafre och utsädesråg, linon och andra bär, smör, lefvande kreatur, lax m. m. Vasa har tvenne hamnar, en inre *Brändö* och en yttre *Vasklot*, bägge förbundna med järnvägen. — Vasa aktiebank har sitt hufvudkontor i staden. — Handelsflottan utgör endast 23 fartyg om 10,000 ton, hälften ångbåtar. — Tulluppbörden är något öfver 2 mill. mark.

Uleåborg är norra Finlands förnämsta hamnstad med stor import af säd samt hudar till läderfabriken. Expor-

terar den mesta tjäran, äfvensom trävaror, lax och läder. Stadens uthamn, *Toppila sund*, är förbunden med järnvägen. — Tulluppbörden utgör 750,000 mark.

Björneborg, som försägar västra Finlands utmed Kumo älf flötade skogsprodukter, är den tredje i ordningen af Finlands trävaruexportorter; utför också något säd och kräftor. Vid *Räfsö* utanför älfvens mynning 32 km från staden är dess uthamn och en hamnbana är föreslagen att byggas till *Mäntyluoto* holme. — Handelsinstitut. — Tulluppbörden är 750,000 mark.

Kotka, hvars stora sågverk till bräden, battens m. m. förvandla mellersta Finlands långa Kymmene älf utflötade stockar, har näst Viborg den största export af trävaror. Också utföres ganska mycket papper, hudar, smör, fisk m. m., hvarjämte staden såsom centrum för ett stort fabriksdistrikt och ändpunkt för järnvägslinien Kuopio—Kotka drifver en icke obetydlig importhandel. — Tulluppbörden stiger redan, ehuru staden är helt ung, till 750,000 mark.

Hangö, Finlands vinterhamn, som medels isbrytare under vanliga förhållanden kan hållas öppen hela vintern, utgör upplagsplats för en stor transitotrafik, förmedlad af stora vinterångare och våra järnvägar. Hangö är vår största exportort för smör (12 mill. *kg*), strömming (2 mill. *kg*), fågel och hudar, samt utför dessutom mycket kött, papper och pappersmassa. — Tulluppbörden är $1\frac{1}{3}$ mill. mark.

Tammerfors har af inlandsstäder den största handel, omfattande hufvuksakligen import af råvaror och tillbehör till fabrikerna samt export af deras alster. Dessutom förser staden en tätt befolkad landsbygd däromkring med mjöl, kolonialvaror m. m. — Handelsinstitut. — Tulluppbörden stiger öfver 1 mill. mark.

Af landets öfriga handelsplatser med tullinkomster från $\frac{1}{2}$ mill. till några tusen mark äro följande belägna vid hafskusterna:

Fredrikshamn har en icke obetydlig import af säd och kolonialvaror samt export af trävaror.

Lovisa, vid en grund hafsvik, inför något mjöl och järn samt utför trävaror.

Borgå har en ganska liflig handel med rätt betydande införsel af säd och kolonialvaror samt utförsel af trävaror och hafre. Stadens yttre hamn är *Hammars*. — Tulluppbörden öfverstiger $\frac{1}{2}$ mill. mark.

Ekenäs är hamnplats för järnbruken i västra Nyland, hvarför därigenom införes mycket tackjärn från Sverige samt utskeppas järn- och stålvaror. Något strömming och hvassbuk afyttras äfven.

Nådendal, vid Östersjön 18 km V om Åbo, är landets minsta stad med obetydlig handelsrörelse.

Mariehamn är hufvudort för Åland och idkar sjöfart på Sverige.

Nystad har en god hamn vid Bottniska viken, en fartygsslip och underhafstelegraf till Sverige. Idkar fraktfart och spannmålshandel.

Raumo drifver en icke obetydlig importhandel och stor fraktfart. — Stadens handelsflotta är med afseende å dräktighet den största i landet, uppgående till nära 22,000 ton, men fartygens antal 54 är mindre än i Viborg och Helsingfors. Den består utslutande af segelfartyg.

Kristinestad har en tämligen liflig handel.

Kaskö har en utmärkt hamn och exporterar landtmannaprodukter, såsom hafre, kött, smör och levande kreatur.

Nykarleby har en ringa handelsrörelse.

Jakobstad har en medelmåttig handelsrörelse. Mest betydande är införseln af tobak till den stora fabriken samt afyttring af dess produkter.

Gamlakarleby är en raskt uppåtgående handelsstad, sedan dess goda uthamn, *Yxpila*, förbundits med järnvägen. Importen af mjöl, kolonialvaror, petroleum och järn är

rätt betydande; exporten är ringa samt består af något landtmannaprodukter och tjära.

Brahestad hade ännu för trettio år sedan den största handelsflotta i Finland, men denna är nu mindre betydande och stadens handel i nedåtgående. Där finnes en stor „borgare- och handelsskola“ med en donerad grundfond af omkr. 1 mill. mark.

Kemi har stor utförsel af trävaror samt förser de nordligaste trakterna med mjöl, kolonialvaror, tyger m. m.

Torneå, beläget på västra sidan af Torne älf, idkar hufvudsakligen handel med lax och lappvaror, såsom renhudar, renkött o. d.

Af inlandsstäderna hafva följande fyra näst Tammerfors en nämnvärd handelsrörelse:

Kuopio har genom sin direkta ångbåtsförbindelse med saltsjön samt såsom ändpunkt för Savolaksbanan blifvit centralort för handeln i nordliga Savolaks. Exporten af skogsprodukter och järn går dock ännu öfver Viborg; endast videbark och något smör utföras direkte till utlandet.

Joensuu har samma betydelse såsom centralort för Karelen som Kuopio för Savolaks. Också Joensuu har direkt sjöförbindelse med hafvet och utgör ändpunkt för Karelska banan. Importen af mjöl är betydlig; om exporten gäller detsamma, som nämnts om Kuopio.

S:t Michel har betydelse som residensstad och centralort för mellersta Savolaks.

Tavastehus är handelscentrum för en folkrik landsort i södra Tavastland.

En obetydlig handelsrörelse hafva följande småstäder:

Jyväskylä, centralplats särskildt för skogshandeln i norra Tavastland.

Heinola, en liten handelsplats vid Kymmene älf i östra Tavastland.

Nyslott i Savolaks vid farleden mellan Viborg och Kuopio.

Villmanstrand, som beröres af trafiken på Saima.

Kexholm, på en holme i Vuoksens norra mynning, drifver handel på S:t Petersburg.

Sordavala, en uppåtsträfvande hufvudort för östra Karelen.

Iisalmi, vid den liknämnda stråten i norra Savolaks, är Finlands yngsta stad.

Kajana är det lilla handelscentrum för den glest bebodda trakten kring Uleträsk.

Smärre handelsplatser äro följande köpingar:

Salo och *Ikalis* i västra Finland, *Lahtis* vid Vesijärvi och *Nurmes* vid Pielisjärvi.

Dessutom hafva flere större socknars kyrkobyar med deras många landthandlande, apotek, postexpeditioner samt flerstädes telefon- och telegrafkontor blifvit handelscentra af icke ringa betydelse. Sådana äro kyrkobyarna i *Nykyrka*, *Kronoborg*, *Vichtis*, *Orimattila*, *Jämsä*, *Leppävirta*, *Saarijärvi*, *Rovaniemi* m. fl.

Ryssland.

Kejsaredöme. Europeiska Ryssland 5 mill. km² med 104 mill. inb; 20 på km². Hela ryska riket 22 1/4 mill. km² med 131 mill. inb.

Natur och folk. Europeiska Ryssland omfattar hela Osteuropa, som bildar Europas egentliga fastlandmassa och på samma gång dess största låg- och slättland. Endast utmed kanterna finnas bergstrakter: i Ö Ural, i S Tauriska bergen på Krim och i V Karpaterna med deras utsprång. I det inre höja sig landryggarna och Valdajhöjderna obetydligt öfver de breda kustslätterna och floddalarna, men de hafva betydelse såsom vattendelare och källtrakter för floderna. Utom af Europas största flod Volga med dess betydande tillflöden genomflytes låglandet af de stora flo-

derna Ural, Don, Dnjepr, Dnjestr, Weichsel, Düna, Dwina och Petsjora, hvilka utflyta till de fyra haf, som omgifva Ryssland. I landet råder ett utprägladt fastlandsklimat med stark sommarvärme och bister vinterköld. Dock kan man efter breddgraderna särskilja mellan det nordliga tundra- och barrskogsområdet, det mellersta löfskogs- och åkerbruksområdet och det sydliga steppområdet.

I Ryssland bo många olika folk. Talrikast äro rysarna (75 mill.) och polackarna (8 mill.), bägge hörande till den slaviska stammen. Besläktade med dem äro letterna och littauerna (tills. 4 mill.) och bulgarerna. I de västliga delarna af riket, i synnerhet i Polen äro judarna ($3\frac{1}{2}$ mill.) mycket spridda samt i de östra finsk-ugriska och turkiska folk (tills. $4\frac{1}{2}$ mill.), såsom syrjänar, permier, mordviner, tatarer, basjkirer, kirgiser m. fl. Tyskar äro bosatta i flere trakter. Liksom tungomålen äro religionsbekännarne i landet många olika. Statsreligion är den grekisk-ortodoxa kyrkan. Därefter komma den romersk-katolska, protestantiska och mohamedanska läran, judendomen samt till och med hedendomen (till den höra de mongoliska kalmykerna). Folkbildningen står lågt, men den högre undervisningen har sedan Peter den stores och Katarina II:s tid vunnit allt större förkofran. Rysslands kejsare har oinskränkt makt.

Landtmannanäringar. Ryssland är Europas mest betydande åkerbruksstat och dess förnämsta kornbod. Dess sädesutförsel öfverträffas endast af Förenta staternas i Nordamerika. I de nordligare delarna af landet odlas mest råg, hafre och korn, i de sydligare alstrar den utomordentligt bördiga „svarta jorden“ ogödslad rika skördar af hvete samt något majs och hirs. Potäter och hvitbeter odlas i riklig mängd och användas föredömligt vid brännvinsbränningen och sockerberedningen. I lin och hampodling öfverträffar Ryssland alla andra land. Längst i S är odlingen af tobak, frukter och vin

rätt betydande. — Man beräknar landets hela sädesskörd till 700 mill. *hl*, däraf omkring 50 mill. *hl* utföras. Och dock kunde den vara mycket rikare, om jordbruket bedrefves med större omsorg och icke lede under ogynnsamma inflytelser. Två tredjedelar af jorden, som tillhör kronan och den rika adeln, utsuges af förpaktare och försämrar allt mer. Den återstående tredjedelen eges af ett fattigt, i hög grad okunnigt bondestånd och utgör för det mesta samfäld egendom hos de stora byalagen. Skatterna betalas gemensamt och inkomsterna fördelas jämt på byns manliga befolkning, äfven de minsta pojkar medräknade; därför arbetar ingen mer än han nödvändigt måste.

En ordnad skogshushållning förekommer icke, men väl en svår skogssköfling. Södern lider af skogsbrist, men norden kan årligen exportera massor af virke.

Boskapsskötseln är en hufvudnäring i Ryssland. På de vida stepperna i S beta året om i det fria väldiga hjordar af får, hästar och hornboskap. Annanstädes står boskapsskötseln i förbindelse med jordbruket. Svin hållas talrikt och biskötseln är betydande i synnerhet i de stora lindskogarna. På de ökenartade Kaspiska stepperna äro kamelerna lika outhärliga som renarna på de isiga tundrorna. I allmänhet bedrifves boskapsskötseln med ringa skicklighet och omtanke. Endast för häst- och fårafveln har man gjort något för att förädla raserna. Också kunna årligen massor af ull, talg och hästar utföras. — Ryssland är det enda land i Europa, där ännu jakten utgör en lönande näringskälla. I kusttrakterna af Ishafvet jagas sälen, ejdern och svanen, i det stora skogsområdet pälsdjur af allahanda slag. Fiske drifves så väl i hafvet som i floderna. Storartadt är storfisket i nedre Volga och Ural, hvarför kaviar och husbloss äro viktiga utförsvaror.¹⁾

¹⁾ Stören är en väldig fisk, som kan uppnå en längd 8 m och en vikt af 600 kg.

Bergsbruk och industri. Ju längre forskningen trän-
ger, desto outtömligare mineralskatter uppdagas i Ryss-
land. Hufvudhärden för bergsbruket är det mellersta eller
„malmrika“ Ural med staden *Jekaterinburg* som medelpunkt.
Där upptagas järn, koppar, guld och platina äfvensom
stenkol, malakit och ädelstenar. Järn och stenkol
förekomma dessutom i rika lager i Central- och Lillryssland
äfvensom i Polen, där också ganska mycket zink brytes.
Salt finnes i oerhörd mängd och fås dels från saltberg-
verken i Ural, dels från flere saltsjöar på Kaspiska steppen,
hvilkas vatten utgöres af en mättad saltlösning.

Af gammalt har i Ryssland husindustrin varit bety-
dande, ty ryssarna äro af naturen händiga och skickliga
arbetare. Också gynnas den af de långa och stränga vint-
rarna. Linne-, hamp- och läderindustrin drifvas än i
dag för det mesta i hemmen. Egendomligt för Ryssland
är att till och med fabriksarbetarne till en god del äro
bönder och såsom sådana tillhöra något bysamhälle. Där-
för ligga de flesta ryska fabriker på landet, och under de
för jordbrukarne brådaste tiderna taga fabriksarbetarne
del i åkerbruket. Endast i de större industristäderna finnes
en ständig fabriksbefolkning. De viktigaste fabriksområ-
dena äro de på stenkol och järn rika Centralryssland och
Polen, där de förnämsta fabriksstäderna äro: i det förra *Moskva*
och *Tula*, i det senare *Warschau* och *Lodz*. I och invid
S:t Petersburg har, liksom i allmänhet vid de stora hufvud-
städerna, en omfattande fabriksverksamhet uppstått. —
Främst står i Ryssland textilindustrin med ofantliga
bomullsspinnerier i *Lodz*, *Narva* m. m. samt stora klädes-
och sidenfabriker i *Moskva*. Berömda äro bland ryska
fabrikat tågverk och segelduk. I rask uppblomstring
befinner sig metallindustrin, och i de större städerna, men
i synnerhet i Urals bergslag hafva stora etablissement upp-
stått. Det stora behovet af lokomotiv, järnvägsvagnar,
vapen af alla slag och tekök fylles af de egna fabrikerna.

Särskild uppmärksamhet har den ryska guldsmedskonsten tillvunnit sig. De större sjöstäderna, främst *S:t Petersburg*, äro försedda med betydande skeppsvarf. Ytterligare böra nämnas hundratals socker- och tobaksfabriker, brännvinsbrännerier, tvål- och talgsjuderier. Industrin har i nyaste tid så kraftigt utvecklats, att landet i flere industrigrenar gjort sig oberoende af utlandet samt till och med kan exportera massor af gröfre fabriksvaror till Asien. Den har befordrats genom höga skyddstullar af regeringen och vidare genom rikedom på stenkol, råvaror, stora kapital samt billig och god arbetskraft.

Handel och kommunikationer. Ryssland intager genom sitt läge och sina alster en egendomlig ställning mellan det västliga Europa med dess högt utvecklade industri, dess täta befolkning och däraf vållade brist på lifsmedel å ena sidan och det vida Asien med dess ringa industri, dess glesa befolkning och öfverflöd på naturprodukter å den andra. För det förre är Ryssland en agrikulturstat, därifrån naturprodukter hämtas och där industrialster afsättas, för det senare är förhållandet omvänt. Asien afsätter på den ryska marknaden råvaror, men afhämtar därifrån manufakturvaror.

Den yttre handeln har under senare tider i ej ringa grad förkofrats, och moderna handelsinstitutioner, såsom banker, kreditföreningar, försäkrings- och handelssällskap m. m. hafva vunnit större utbredning i Ryssland. Visserligen förmedlas den direkta handeln med utlandet ännu till en del af engelsmän, tyskar och fransmän i hamnarna vid Östersjön, af greker och italienare vid Svarta hafvet och af perser vid Kaspiska hafvet, men dels utträngas främlingarna allt mer af de inhemska handelshusen, dels blifva de russificerade.¹⁾ De viktigaste sjöhandelsplatserna äro:

¹⁾ Det ryska köpmansståndet delas i tre gillen med olika privilegier. Köpmännen af första gillet åtnjuta oinskränkt handelsfrihet, de af andra gillet inskränkt utrikes men fri inrikes handel, medan de af tredje gillet få drifva endast inre handel.

S:t Petersburg med *Kronstadt*, *Riga*, *Reval* och *Libau* vid Östersjön, *Arkangelsk* vid Norra Ishafvet, *Odessa* och *Taganrög* vid Svarta hafvet samt *Astrachan* vid Kaspiska hafvet. Från östersjö- och hvitahafshamnarna utföras massor af säd (mest råg), lin, hampa, tobak, skogsprodukter, hudar, pälsverk, kaviar, husbloss m. m., från svartahafshamnarna säd (*Odessa*-hvetete), ull, talg, sprit och linfrö. Den asiatiska handeln, med utförsel hufvudsakligen af industrialster, går öfver *Astrachan*, men också öfver *Orenburg*, „den kirgisiska steppocéanens hamn“. För införseln är Rysslands ståtliga, väl belägna hufvudstad *S:t Petersburg* den i alla afseenden mest betydande hamnplatsen; därefter kommer *Riga*. De viktigaste införsvaror äro: industrialster, bomull, te, kaffe, färger, vin, frukter m. m. Europeiska Rysslands utländska handel har under de sista åren uppgått till omkring 500 mill. rubel införsel och något öfver 600 mill. rubel utförsel, motsvarande 1,330 och 1,600 mill. finska mark. Däraf faller ungefär hälften på England och Tyskland. Omsättningen med utlandet förmedlas till $\frac{2}{3}$ sjöledes och hufvudsakligen af utländska fartyg, ty den ryska handelsflottan har en dräktighet af endast $\frac{1}{2}$ mill. ton.

Ryssland är emellertid mindre än andra stater beroende af främmande produkter, emedan det obildade folket har små behof och naturalstren från de olika delarna af det vidsträckta riket komplettera hvarandra. Denna omständighet har, i förening med nödvändigheten af att från vidt skilda håll hopsamla exportartiklarna, framkallat en särdeles liflig inre handel. Härvid har landet ett synnerligt gagn af de stora segelbara floderna, hvilka för billigt pris bära det rika inlandets produkter till nederlags- och utskeppningsplatserna. Deras betydelse har ytterligare ökats, sedan de genom kanaler satts i förbindelse med hvarandra. Viktigast äro de trenne kanalsystem, hvilka förbinda Volgas ofantliga flodområde och Kaspiska hafvet så väl med

Neva och Östersjön som med Dviná och Norra Ishafvet. Också Östersjön och Svarta hafvet förenas genom flere kanaler, grädda mellan Dnjeprs stora bifloder Beresina och Pripet samt Düna, Njemen och Weichsels biflod Bug. Dessa sammanhängande vattenvägar sträcka sig genom landets alla delar och hafva en längd af mer än 30,000 km.

Volga, Europas största flod, är segelbar från staden *Tver*, hvilken ligger nära 3,000 km från mynningen. Med dess stora tillflöden *Kamá*, *Oká* m. fl. bildar *Volga* ett flodsystem, som kan trafikerar på en sträcka af 18,000 km. Floden förmedlar varuomsättningen mellan den på skogsprodukter och pälsvaror rika norden, den på metaller och dyrbara stenarter rika östern, den på fisk och salt rika södern samt den på säd och manufakturvaror rika midten af landet. Från staden *Rybinsk*, vid hvilken *Sjäksná* infaller, blir floden djupare och trafiken ännu lifligare. Mer än 700 ångfartyg samt tusental flodfartyg med väldiga segel och långa rader af last-pråmar med en bogserångare i spetsen röra sig om hvarandra. Efter *Okás* inflöde vid *Nisjnij-Novgorod* blir *Volga* så bred, att man från den ena stranden något otydligt skönjer den andra. Ganska vacker är den högra bergiga stranden, kallad »*Volgas bergstrand*», med sina klyftor, sin yppiga växtlighet och sina talrika byar; den vänstra, benämnd »*ängstrand*», är sandig eller sumpig och flack, bevuxen med gräs och buskar. Vid den stora kröken åt S ser man på afstånd kyrkornas skimrande kupoler och de många moskeernas smäckra minaret från staden *Kasán*. Längre söderut vid en skarp böjning åt Ö passerar man invid *Samára* den väldiga järnvägsbron öfver *Volga* och ännu något sydligare når man den raskt uppblomstrande staden *Sarátov*, i hvars omnejd talrika tyska kolonister omsorgsfullt uppodlat den bördiga svarta jorden. Redan tidigare har på östra sidan grästeppen med sina kirgistält börjat skymta fram, men från *Tsáritsyn*, där *Volga* kröker sig åt SO, omgifves floden på bägge sidorna af den ofruktbara, glest befolkade Kaspiska salt- och sandsteppen. Här och hvar synas på stranden väldiga pyramidformiga staplar af hvita saltstycken, upptagna från *Elton* och andra saltsjöar på steppen. Floden delar sig i en mängd armar, hvilka omsluta låga, vassbevuxna, öar. I deltalandet med dess 50 mynningar ligger staden *Astrachan*, omgifven af vin- och fruktgårdar, med ett österländskt utseende och en brokig asiatisk-europeisk befolkning.

Emellertid minskas de ryska flodernas betydelse något därigenom, att de flesta utmynna uti innanhaf och sommartid äro grunda och besvärade af sandbankar, men framför allt därigenom att de under de stränga vintrarna ligga tillfrusna från 3 ända till 7 månader. För att följa med sin tid har ryska regeringen därför nödgats anlägga långa järnvägslinier. Men ehuru de ryska banornas längd redan uppgår till närmare 40,000 km, äro tills vidare endast de viktigare orterna och produktivare landsdelarna försedda med järnvägar. De förnämsta knutpunkterna i järnvägsnätet bilda *Moskva*, *S:t Petersburg*, *Vilna*, *Warschau*, *Kijef* och *Samára*. Det är klart att dessa järnvägsknutpunkter tillika bilda de mest betydande nederlagsorter för den inre handeln. Särskildt böra såsom inre handelscentra framhållas det stora, bottenrika *Moskvá* och det lifliga, raskt tillväxande *Warschau*. Bland stapelorter vid floderna kunna utom de förut omtalade nämnas *Kasán* och *Sarátov* vid Volga, *Orel* (arjál) vid Oká, *Perm* vid Kamá, *Voronesj* vid Don, *Cherson* vid Dnjepr, *Dünaburg* vid Düna och *Wologda* vid en af Dvinás källfloder.

I Ryssland blomstra ännu handelsinrättningar, hvilka i Europas andra kulturland öfverlefvat sig själfva. De talrika marknaderna, ja gårdfarihandeln äro än i dag af stor betydelse. Detta beror hufvudsakligen därpå, att städerna ligga så långt från hvarandra, befolkningen är gles och landsvägarna dåliga. Den mest storartade marknad hålles under augusti månad i *Nisjnij-Novgorod*, där allehanda varor från Europa och Asien utbytas. Därefter kommer den stora februarimarknaden uti *Irbít*, Ö om Ural, de stora boskaps- och ullmarknaderna i *Charkof* och *Poltáva* i Lillryssland m. fl.

Marknaden i *Nisjnij-Novgorod* är den största på jorden. Vid dess början i slutet af juli befolkas hastigt den s. k. marknadsstaden, som milsvidt utsträcker sig längs Volgas och Okás stränder. Utmed floderna förtöjas i oöfverskådliga rader pråmar,

hvilka under marknadstiden förvandlas till salubodar och varumagasin. För det mesta äro varor af samma slag hopförda i samma del af marknadsstaden. Ett helt kvarter upptages af den »kinesiska staden» med ofantliga upplag af té. På ett annat ställe ligga de persiska salubodarna med torkade frukter, brokiga mattor m. m.; ett stycke därifrån ser man massor af bomull och silke från Turkestan, längre fram ädla stenar och mammuttänder från Sibirien o. s. v. Bland ryska varor framstå genom sin oerhörda mängd bomulls- och ylletyg, järnvaror och »samovarar», lädervaror, de finaste pälsverk, fårskinnspälsar m. m. Man har beräknat mängden af de här samlade människorna till en half million om dagen och värdet af de under marknaden sålda varorna till 200 mill. rubel.

Postens och telegrafens utveckling har rätt mycket befordrats i Ryssland. Så väl resande som bref komma ganska snabbt fram, och österut gå telegraflinier genom många delar af Asien ända bort till Kina och Japan.

Rysslands besittningar i Asien bilda tillsammans med det europeiska Ryssland ett sammanslutet helt, ett verkligt jätterike, ungefär $2\frac{1}{2}$ gånger så stort som Europa. Politiskt indelas det Ryska Asien i tre områden: *Kaukasien*, *Sibirien* och *Centralasien*. Från trakt till trakt hafva ryssarna där utbredd sig och i deras spår har kulturen följt. För den ryska industrin och handeln blifva dessa land år för år af allt större betydelse, i synnerhet som den ryska handelspolitiken går ut på att från dem utesluta all främmande konkurrens. Se härom närmare i Asiens geografi!

Skandinaviska halfön.

Natur och folk. Längst i NV utskjuter från Europas fastland den långa och stora Skandinaviska halfön. Dess läge mellan Atlanten samt de därifrån inåt Europa skjutande innanhafven Nordsjön, Skagerrak, Kattegat och Östersjön med Bottniska viken är ganska fördelaktigt för handeln. Från Norra Ishafvet och Atlanten tränga djupt in i landet långa och smala fjordar och utanför de brant

stupande norra och västra kusterna utbreder sig en vidsträckt skärgård. Dessa utomordentligt natursköna trakter locka talrika turister till besök. Själfta halfön upptages till största delen af det *Nordskandinaviska högländets* väldiga fjällmassa, hvars vida högslätter småningom höja sig mot V och S. Vidsträckta snöfält och jöklar bildas i högfjällen och skrida i V ned nära hafvet. Halföns sydliga del upptages af det lågbergiga *Sydsvenska högländet*, hvilket genom det *Mellansvenska lågländets* tre bördiga slätter skiljes från Nordskandinaviska högländet i N samt genom kustslätter från det i Ö, S och V omgifvande hafvet. Det nordliga högländet är rikt på långsmala fjällsjöar och strida älfvar, såsom Torne-, Ume-, Ångerman-, Dalälven, Glommen m. fl., och i låglanet finnas de stora, klara sjöarna Väneren, Vättern, Hjälmaren och Mälaren. Klimatet är mycket olika. I Lapplands fjällbygder råder ett isigt polarklimat, på Skånska slätten ett mildt mellaneuropeiskt klimat. Vid den norska västkusten herskar ett hafsklimat med milda vintrar, kyliga somrar och riklig nederbörd, medan i Sverige på ostsidan af fjällen vintern är kall, sommaren varm och nederbörden ringa.

Hufvudbefolkningen på Skandinaviska halfön utgöres af två nära besläktade folk, svenskar och norrmän, hvilka jämte danskarna bilda den skandinaviska stammen. Dessutom bor ett antal finnar och lappar i de nordligare trakterna. Statsreligion är den lutherska kyrkan, men allmän religionsfrihet råder. Folkbildningen är högre än i något annat land.

Skandinaviska halfön är delad mellan de bägge konungarikena Sverige och Norge. De äro sedan år 1814 förenade under en gemensam konung och bilda i förhållande till främmande makter ett helt, kalladt Unionen. Men i öfrigt äro de oberoende af hvarandra samt hafva sin egen styrelse och sin särskilda lagstiftande församling, i Sverige „riksdagen“ och i Norge „stortinget“. Konungens makt är inskränkt.

Sverige.

450 t. km² med 5 mill. inb.; 11 på km².

Landtmannanäringar. Ehuru beläget så högt i norden, är Sverige väl egnadt för åkerbruk. Detta är också landets hufvudnäring, ty mer än hälften af befolkningen får däraf sin utkomst. Mer än $\frac{2}{3}$ af jordlägenheterna tillhöra ett själfständigt och bildadt bondestånd och blifva därför omsorgsfullt brukade. Härtill hafva i hög grad bidragit inrättandet af en mängd landbruks- och mejeriskolor och bildandet af hypoteksföreningar i olika delar af landet. Hvete odlas i Göta- och Svealand, råg i hela landet och korn i Norrland. Mest skördas hafre, däraf mycket utföres, medan hvete och råg införas. Potatisodlingen är betydande, och hvitbetsodlingen har år för år stigit i södra Sverige. Däremot har linodlingen aftagit. Nära hälften af landets yta betäckes ännu af skog. Det är Norrlands ofantliga barrskogar, som lämna den värdefullaste exportvaran och på många sätt utgöra en näringskälla för dess fattiga folk. I de stora kronoskogarna bedrifves en rationell skogshushållning.

Under det sista årtiondet har boskapsskötseln i hög grad förkofrats dels genom boskapsstockens förädling, dels genom införande af en väl ordnad mejerihandtering. Nästan i hvarje socken hafva större eller mindre mejerier blifvit anlagda, försedda med de yppersta maskiner. I sammanhang härmed har hornboskaps- och svinafveln raskt utvecklats, hvaremot får- och getskötseln gått något tillbaka. Den svenska hästen är ganska god. — Endast i Norrlands stora skogar har jakten ännu betydelse som binäring. Det förnämsta jaktbytet utgöres af skogsfågel, älgar och vildrenar. Också fisket är för det mesta en binäring till jordbruket, men ute i hafsbandet en hufvudnäring. På väst- och sydkusten fångas mest sill, makrill, helgeflundra och hummer, på ostkusten strömming

och ål. Laxfisket i älfvar och åar är mycket vinstgifvande. Den mesta fisken utföres färsk till Tyskland och England.

Bergsbruk och industri. Sverige är ett af de metallrikaste land i Europa, men den ringa mängden stenkolk, skogarnas minskning genom det starka förbruket af träkolk i smältugnarna och den utländska konkurrensen hafva något minskat dess betydelse. Hela berg, såsom *Gellivara* m. fl. i Lappland och *Taberg* i Småland bestå af järnmalm; i det järnrika mellersta Sverige ligger malmen i tjocka lager uti gneisbergen. Mest omtalad är *Dannemora* grufva. Det svenska järnet anses vara det bästa i världen, emedan det är så fritt från fosfor. Utom det järn, som förbrukas i de svenska järnverken, utföras årligen massor af järnmalm till utlandet för att användas vid stålberedningen. De förut så rika kopparverken vid *Falun* och *Åtvidaberg* och silfvergrufvan vid *Sala* gå allt mer tillbaka. Gottland och Öland äro rika på sandsten och kalk.

Fabriksverksamheten har under de senare decennierna gjort snabba framsteg och börjar på vissa områden fylla det egna behofvet, på andra lämnar den öfverskott till export. Därtill äro de svenska industrialstren kända för sin goda beskaffenhet. Starkast har storindustrin utvecklats i det bördiga och rika Skåne, där också Sveriges enda stenkolsgrufvor finnas. Medelpunkt för den industriella verksamheten är staden *Malmö*. Därnäst har i och invid hufvudstaden *Stockholm* och den stora handelsstaden *Göteborg* en allt lifligare fabriksverksamhet uppstått. Dessa storstäder hafva fabriker af allehanda slag, men i synnerhet mekaniska verkstäder och gjuterier, bryggerier, brännerier och sockerbruk. I Öster- och Västergötland drifves den största väfnads- och spånadsindustri, främst i *Norrköping*. Också ligga där *Motala* och *Trollhättans* stora mekaniska verkstäder. *Eskilstuna* i Södermanland är vidt bekant för sina finsmidesarbeten. Sveriges järnmanu-

fakturverk uppgå till flere hundra och finnas spridda i olika delar af landet. Men ännu högre än järnindustrin står förädlingen af landets rika tillgångar på skogsprodukter. Från Värmland och Dalarne uppåt hela Norrland äro vid älfvarna anlagda talrika sågverk, ofta förenade med hyf-lerier. Vidare finnas många pappersbruk, snickeri-, trämasse- och tändsticksfabriker. *Jönköpings* tändstickor spridas kring hela världen. Fabriksverksamheten gynnas af rik tillgång på billig vattenkraft och intelligent arbetskraft. Svenskarna äro kända för märkliga uppfinningar, särskildt på maskinteknikens område.

Handel och kommunikationer. Så väl den yttre som den inre handeln har i likhet med industrin raskt tilltagit. Det sammanlagda värdet af in- och utförseln var år 1840 58 mill. kr. och hade ungefär ett halft sekel senare 1892 stigit till 690 mill. kr. I följd af en sistnämnda år införd protektionistisk tulltaxa har handelsomsättningen litet nedgått och uppgick år 1895 till 655 mill. kr., däraf 344 mill. införsel och 311 mill. utförsel (= 910,478,432 mill. fmk). De förnämsta importvarorna äro: industriartiklar, kolonialvaror, säd, stenkol och bomull; de viktigaste exportvarorna äro: trävaror, smör och fisk, järn och järnvaror, tändstickor, papper, hafre m. m. Sveriges utrikeshandel är i öfvervägande grad riktad på England och Tyskland, därefter på Danmark och Norge.

Rikets i alla afseenden mest betydande sjöhandelsplatser äro *Göteborg*, *Stockholm* och *Malmö*. Göteborg, hvars hamn kan hållas öppen hela året, har den största utländska sjöfart och utförsel, medan åter inrikes sjöfarten och införseln äro större i Stockholm. Malmö är Sydsveriges största hamnpalats, men har svåra konkurrenter i de också vid Öresund belägna, hastigt uppblostrande städerna *Helsingborg* och *Landskrona*. Äfven *Ystad* vid sydkusten har dragit till sig en del af den tyska handeln. Norrlands största stad *Gefle* har en icke obetydlig handelsflotta, men de för-

nämsta hamnplatserna för den ofantliga träexporten äro *Sundsvall* och *Hernösand*. Exportort för Gellivara järnmalm är *Luleå* och gränsstad mot Finland *Haparanda*. Nästan hela varuomsättningen med utlandet går öfver hafvet och besörjes till hälften af svenska fartyg. Handelsflottan består af 2800 farkoster om $\frac{1}{2}$ mill. ton, däraf 730 ångare.

Inrikes handeln bedrifves äfven ganska mycket sjöledes. En liflig kustfart underhåller förbindelsen med äfven de minsta städer utmed Sveriges långa kuststräcka och inne i landet gå talrika ångbåtar på sjöar och kanaler. Den största betydelse hafva härvid det Mellansvenska låglandets vida sjöar samt de storartade *Göta* och *Trollhättekanalerna*, hvilka förbinda Östersjön med Kattegat. Mest befordras dock den inre handeln af ett betydande järnvägsnät, hvars maskor äro ganska täta i södra och mellersta Sverige, men utlöpa i enstaka skensträngar mot norden. Grundstommen bildas af statsbanorna, men privatbanorna utgöra $\frac{2}{3}$ af järnvägarnas hela längd, hvilken uppgår till 10,000 km. Landsvägarna äro goda och sträcka sig upp till de nordligaste trakter.

Sverige har tidigare än de flesta andra land haft ett ordnadt postväsende och det har i alla afseenden följt med sin tid. Telegrafan och i synnerhet telefonen hafva nått en stor utveckling. Den senare har till en ganska stor del öfvertagits af staten.

Norge.

322 t. km² med 2 mill. inb.; 6 på km².

Landtmannanäringar. I det bergiga Norge kan jordbruk idkas endast i några sjö- och floddalar samt på små kustremsor. Mest odlas korn, hafre och potäter, men icke ens de fylla hälften af behovet. Lyckligtvis äro de lägre fjällsluttningarna rikligt bevuxna med barrskog, som ger ett ypperligt virke och där uppe vid „sätrarna“

växa om sommaren saftiga fjällörter och gräs. En lönande skogshushållning och boskapsskötsel ersätta sålunda bristen på åkerbruk. Så väl hornboskap som får och getter hållas i stor mängd. De små, men kraftiga norska hästarna äro väl kända. — I de stora skogarna bedrifves litet jakt, men mer gifvande är sjöfågel-, säl- och hvalfångsten i Norra Ishafvet. Af vida större betydelse är dock fisket, hvilket ger utkomst åt tusental kustboars familjer. Det bedrifves öfverallt i Norges vidsträckta skärgård, men i synnerhet på Lofotens öar, där massor af sill och torsk fångas. Lax och forellfisket i älvarna är inbringande; på många ställen är det utarranderadt åt engelska sportsmän. Äfven hummer utföres i mängd.

Fisket vid Lofoten. Torskfiske bedrifves vanligen längre ute i hafvet, och torsken beredes på olika sätt vid fiskeplatserna. An upphängas de stora fiskarna på stänger i öfverskådliga rader att torkas och kallas då »stockfisk», än saltas de och utbredas på klipporna till torkning samt gå i handeln under namn af »klippfisk», än inpackas de styckade fiskarna hvarfals med salt i tunnor och benämnas »kabeljo». Torsklevern kokas till tran.

Sillfisket är ännu mera betydande och drifves längs hela Norges västkust dels med drifgarn, dels med not. Vårsillen eller storsillen fångas under årets första månader, då den kommer i ofantliga stim, riktiga sillberg, upp mot kusten för att leka. Ofta jagas sillstimmen af glupska hvalar. Sommarsillen eller fetsillen är yngre och mindre, men värdefullare. Fiskarena ordna sig i båtlag, hvilka dela mödorna och farorna samt slutligen, då fisketiden är slut, de förtjänade penningarna. För det mesta uppköpes den nyss fångade sillen af handlande, som på ångare och segelfartyg föra den från fiskeplatserna till salterierna i städerna och kustbyarna, framför allt till Bergen.

Bergsbruk och industri. Norge eger väl rika lager af järn, koppar, silfver och nickel, men brist på stenkol gör, att de endast i ringa grad bearbetas. De förnämsta järnvärken finnas i trakterna af Kristianiafjorden. Vid *Röros* brytes koppar och vid *Kongsberg* silfver.

Norges industri har väl förkofrats, men fyller endast till en mindre del landets behof. Då här liksom annanstädes fabriksverksamheten hufvudsakligen grundar sig på tillgången på råvaror, förarbetas i främsta rummet de produkter, som skogshushållningen och fisket lämna. Sågverk, snickeri- och trämassefabriker samt pappersbruk äro därför de viktigaste industriella inrättningar i Norge. Vid dem kommer ock någon del af den oerhörda vattenkraft, som landet eger i sina strida älfvar, till användning. Däremot har det förut så blomstrande skeppsbyggeriet aftagit, sedan segelfartygen allt mera undanträngts af ångfartyg. Affallet från fiskerihandteringen förarbetas till tran och fiskguano i flere fabriker. Slutligen må nämnas några järnmanufakturverk, särskildt för tillverkningen af spik och hästskor. Den förnämsta fabriksorten är landets hufvudstad och dess största stad *Kristiania*.

Handel och kommunikationer. I förhållande till sin folkmängd har Norge en oerhördt stor handel och sjöfart. Norges handelsflotta är näst Englands och Förenta staternas den största i världen. Den räknar mer än 7000 fartyg med öfver 1 1/2 mill. ton och 900 ångare. Jämte det direkta varuutbytet mellan eget och främmande land drifves storartad fraktfart. Den mest omfattande handel har *Kristiania*. Den betydande utförseln af fisk ombesörjes främst af *Bergen*, som redan under medeltiden var en rik handelsstad och eger en stor handelsflotta. Såsom medelpunkter för fiskhandeln kunna vidare nämnas *Stavanger*, *Kristiansund* och *Trondhjem*. Sistnämnda stad har raskt uppblomstrat, sedan den genom järnvägar förbundits med *Kristiania* och *Sundsvall*; den har bland annat vunnit betydelse som vinterhamn för nordliga Sverige. Fiske och hvalfångst idkas af *Tromsö* och *Hammerfest*, jordens nordligaste stad. Hufvudorter för sågverksrörelsen och trävaruexporten äro *Frederiksstad* och *Drammen*. *Arendal* är bekant för sin stora rederirörelse. De viktigaste import-

artiklarna äro: fabriksvaror, säd, kolonialvaror, stenkol, metaller och bomull. Hela införseln uppgår till 240 mill. kr. och utförseln till inemot 158 mill. kr. (resp. 333 och 208 mill. fmk). Det största varuutbytet har Norge med England, Tyskland och Sverige.

Den norska inrikeshandeln bedrifves för det allra mesta sjöledes. Genom den rika skärgården och in i de innersta vrår af fjordarna gå ångbåtsleder. Ända förbi Nordkap till „midnattssolens land“ sträcker sig en liflig kustfart och berör nästan alla landets städer. I jämförelse härmed spela järnvägarna en underordnad roll. De viktigaste linierna äro de, som förena Kristiania med Trondhjem och Sverige. Järnbanornas hela längd är 1,900 km. Landsvägarna äro goda samt sträcka sig ända bort öfver inlandets ödsliga fjällslätter. Post- och telegrafväsendet är väl ordnad.

Danmark.

Konungarike. 38 t. km² med 2 $\frac{1}{3}$ mill. inb.; 60 på km².

Natur och folk. Danmark består af norra *Jylland* och *Danska öarna*, bland hvilka de största äro: *Själland*, *Fyen*, *Langeland*, *Låland*, *Falster*, *Möen* och *Bornholm*. Landet har ett ypperligt läge för handeln, där det ligger omgifvet af Nordsjön, Skagerrak, Kattegat och Östersjön. Af de tre sunden, Öresund, Stora och Lilla Bält, bildar Öresund den allmänna stråkvägen för handelsfartyg, medan det djupare Stora Bält anlitas af krigsfartyg. Västra Jylland med dess farliga sandreflar, klitter och ofruktbara hedar är glest befolkadt, men östra Jylland och öarna, där frodiga sädesfält, ängar och små bokskogar vackert omväxla, äro tätt bebodda af ett välmående folk. Danskarna tillhöra den lutherska kyrkan och folkupplysningen är mycket god. Danmark är en konstitutionell monarki.

Landtmannanäringar. Åkerbruk och boskapsskötsel stå så högt, att intet land i Europa i förhållande till sin storlek frambringar så mycket säd och boskap som Danmark. Dock förslår sädesskörden ej mer för den täta befolkningen; endast korn kan utföras i större mängd. De vackra bokskogarna fylla ej behovet af virke och bränsle, som därför dels införes, dels ersättes med torf. — Boskapsskötseln bildar glanspunkten i den danska landthushållningen. Hästar, hornboskap, får och svin hållas i öfverflöd; särdeles högt står mejerihandteringen i Danmark. — Kustboarna idka visserligen ganska allmänt fiske samt fångst af hummer och räkor, men hufvudsakligen för landets eget behof.

Bergsbruk och industri äro bägge af ringa betydelse i Danmark. Möens berömda kritklippor lämna krita och Jylland kalk och torf. Af industrigrenar äro blott de af större vikt, hvilka understödja eller äro byggda på landthushållningen och skeppsfarten, såsom mjölkvarnar, ölbryggerier, brännvinsbrännerier, sockerbruk, tobaks- och segelduksfabriker. Danska handskar, porslins- och lerarbeten äro berömda. Rikets stora hufvudstad *Köpenhamn* (*Kjöbenhavn*) har för öfrigt blifvit centrum för en mångfaldig industriell verksamhet, på samma gång som den är medelpunkten för det politiska och andliga lifvet i landet.

Handel och samfärdsel. Danmarks läge vid ingångsporten till Östersjön gaf åt landet under medeltiden en hög kommersiell betydelse och än i dag är Köpenhamn det nordliga Europas största handelsstad. Där koncentrerar sig mer än hälften af den danska handeln. Alla stora banker, kreditanstalter, försäkrings-, kommissions- och spe-ditionsaffärer hafva där sina hufvudkontor. Ståtlig ter sig från „Langelinie“ anblicken af alla de farkoster, som beständigt röra sig på sundet. Staden eger själf 400 fartyg och dess skeppsfart utgör $2\frac{1}{2}$ mill. ton. Danmarks öfriga

hamnstäder äro obetydliga, såsom *Århus* och *Frederikshavn* på Jylland, *Odense* på Fyen och *Helsingör* på Själland. Utom med Sverige har Danmark daglig ångbåtsförbindelse året om med Tyskland, nämligen från *Korsör* på Själlands västkust till Kiel och från *Gjedser* på Falsters sydspets till Warnemünde. Ångfärjor föra direkte vagnslaster öfver sunden och om vintern hålla isbrytare hamnarna öppna. Hela varuomsättningen med utlandet belöper sig till 640 mill. kr., hvaraf införseln uppgår till 370 och utförseln till 270 mill. kr. (= 890, 514 och 375 mill. fmk). De viktigaste importvarorna äro: fabriks- och kolonialvaror, säd, stenkol och trävaror, de förnämsta exportvarorna äro: smör, slaktboskap, kött och ägg, således idel boskapsprodukter. Danmark har sin varuomsättning i främsta rummet riktad på England och Tyskland, därefter på Sverige, Ryssland och Finland. Med de tre sistnämnda östersjölanden drifva danskarna en lönande transitohandel.

I det danska öriket är sjö- och kustfarten af största betydelse. Vål stiger tonalet för den egentliga handelsflottan blott till 330,000 på ett antal af 3,600 fartyg, hvaraf 420 ångare, men därtill komma icke mindre än 11,500 farkoster om 4—6 ton för den inhemska trafiken. Järnvägsnätet har mycket utvecklats och omfattar nu 2,300 km. Post-, telegraf- och telefonväsendet äro i bästa skick.

Danmarks biländer och kolonier utgöras af *Färöarna* och *Island* i Europa samt *Grönland* och 3 små öar i Amerika.

Färöarna (= färöarna) äro 22 ofruktbara klippöar i Atlantiska oceanen. Befolkningen (13 t.), af norsk härkomst, lefver af färskötsel, fiske och fågelfångst.

Island, en stor ö i Atlanten invid polcirkeln, är ett fjälland, till stor del betäckt af lava, snöfält och jöklar. Vidt bekanta äro den våldsamma vulkanen *Hekla* och den heta springkällan *Geysir*. Vintern mildras väl af Golf-

strömmen, men sommaren är kylig. Säd kan ej odlas och skog saknas. Isländingarna (70 t.) äro ett bildadt fornorskt folk. De lefva af fårskötsel, fiske och fågel-fångst. Hufvudstaden *Reykjavik* har regelbunden ångbåtsförbindelse med Köpenhamn. Märkligt nog öfverträffas importen, som utgöres af säd, kolonial- och industrivaror, af exporten, bestående af ull, fjäder, pimpsten, svafvel och alun.

De amerikanska kolonierna äro af ringa betydelse.

Nederländerna eller Holland.

Konungarike. 33 t. km² med nära 5 mill. inb.; 150 på km².

Natur och folk. Vid Nederländernas låga, sjunkande kuster har hafvet brutit in öfver landet. Därigenom bildades Zuidersee och Dollart och minskas fortfarande de Friesiska öarna. Skulle icke dyner och väldiga dammbyggnader skydda för hafvets, dels äfven för flodernas öfversvämningar, låge en fjärdedel af landets yta under vatten. Genom ett nät af kanaler har marsk- och delta-landets bördiga jord vunnits för odlingen och förvandlas fortfarande sanktorfmosar till fruktbart åkerland ¹⁾.

Holländarne bilda befolkningens flertal; i NO bor ett mindretal frieser och i S flämer. De äro med tyskarna närbesläktade germaniska folk. Till $\frac{2}{3}$ äro de protestanter, till $\frac{1}{3}$ katoliker. För den allmänna bildningen är väl sörjdt. Riket är en konstitutionell monarki, hvars lagstiftande församling heter „generalstaterna“. Det lilla landet har en stolt historia, ty dess kraftfulla, redbara söner hafva under århundraden utmärkt sig på nästan alla områden af mänsklig id.

¹⁾ Redan hafva vikar af Zuidersee, omfattande flere tusen km² blifvit torrlagda, och man har uppgjort den djärfva planen att förvandla större delen af denna stora hafsvik till torrt land.

Landtmannanäringar. Bäst odlade och tätast befolkade äro de bördiga polderlandskapen *Nord-* och *Sydholland*, *Zeeland* och *Utrecht*, men äfven i andra trakter idkas jordbruket med synnerlig omsorg. Särdeles högt hafva holländarne drifvit grönsaks- och blomsterodlingen. Befolkningens täthet gör emellertid, att sädesskörden icke är tillräcklig, hvaremot lin, hampa, krapp och blomsterlökar kunna utföras. Dessutom odlas mycket foderväxter, ty boskapsskötseln utgör en af landets hufvudnäringar. Den brokiga holländska boskapen, främst den från *Friesland* och *Groningen*, är en utmärkt mjölkkoras. Äfven hästarna, i synnerhet den stora zeeländska hästen, betinga sig höga pris. I *Drenthes* samt andra östliga provinsers hed- och kärrmarker bedrifves en betydande fårskötsel. — Fisket har af ålder varit en viktig näringskälla. På bankarna i Nordsjön fångas sill och torsk, vid de Friesiska öarna ostron. Den väl inlagda „holländska sillen“ är den bästa i världen.

Bergsbruk och Industri. Mineralriket är fattigt i Nederländerna; i vissa trakter påträffar man knappt en sten. Till byggnadsmaterial användas mörka tegel, kallade „klinkers“, och till bränsle torf.

Oaktadt bristen på stenkol och järn, är industrin ej alldeles obetydlig. Hvad holländarne producera bär stämpeln af duglighet och flit. Linne- och bomullsväverierna lämna det berömda holländska lärfvet och massor af kattun, som föras till Ostindien och Kina. Mycket utbredd är denna industri i *Overijssel* [åferäjsel] och *Nordbrabant*. Med utmärkt segelduk och tågverk förses skeppsbyggerierna, hvilka ännu äro rätt betydande, men ej så storartade som förut. Vidare finnas talrika tobaksfabriker („holländska cigarrer“) samt stora sockerbruk, brännvinsbrännerier och likörfabriker. De flesta större industriella verk ligga uti eller i närheten af de stora handelscentra *Amsterdam* och *Rotterdam*. *Delft* och

Maastricht äro kända för sina porlins- och glasvaror. De af judar bedrifna diamantsliperierna i *Amsterdam* äro världsberömda.

Väderkvarnarna. En egendomlighet för det nederländska landskapet äro de många kring fälten spridda väderkvarnar, hvilka i långsam takt svänga sina långa vingar. De äro icke, såsom hos oss, endast mjölkvarnar, utan nyttjas på flerfaldigt sätt uti industrins tjänst. De såga bräder, pressa olja, mala tobak, kaffe och chokolad, häckla lin m. m. Sin största betydelse hafva de dock som pumpverk, hvilka befria poldern från vatten.

Handel och samfärdsel. Holland var under en tid medelpunkten för världshandeln och är än i dag en af de förnämsta handelsstater på jorden. Landets ypperliga läge vid hafvet och mynningarna af segelbara floder, som komma från rika, tätbefolkade kulturland, och framför allt dess stora kolonier bilda grundvalen för dess vinstgifvande handel. All den rikedom, som därigenom samlas, förlösas icke på njutningar, utan nedlägges af det fosterlandsälskande folket i storartade företag, hvilka lända till hemlandets vidare förkofran.

Till största delen beherskas handeln i Nederländerna af de två stora städerna *Rotterdam* och *Amsterdam*. Beläget vid *Nya Maas*, som i förening med en stor kanal bildar den djupa hufvudmynningen för både *Rhen* och *Maas*, förenar *Rotterdam* en ofantlig flodfart på bägge dessa floder med en icke mindre betydande sjöfart. Stadens 7 km långa kajer besökas årligen af 10,000 flodfartyg och 8,000 hafsskepp utom massor af kanalfarkoster. *Rotterdam* är stapelplats på en gång för de nederländska koloniernas, de tyska *Rhenlandens* och de inhemska provinsernas produkter. — *Amsterdam*, vid *Ij-viken* [ej-], har visserligen öfverflyglats af *Rotterdam*, men är ännu en af Europas rikaste handelsstäder. Sedan *Amsterdam* genom *Nordholländska kanalen* åt N till staden *Helder* och framför allt genom den djupa *Nordsjökanalen* åt V till *Ijmuiden* fått direkt förbindelse med hafvet, har dess handel åter

vuxit. Så väl fondbörsen som varubörsen i Amsterdam är bland de största i Europa.

Bägge de stora städerna hafva talrika ångbåts- och handelsbolag med ofantliga aktiekapital, hvilka underhålla en regelbunden samfärds- och affärsförbindelse främst med de nederländska kolonierna, men också med Kina, Japan, Brasilien m. fl. öfverhafsland. De holländska köpmännen förse dessa land med hvad de behöfva, i all synnerhet med industriartiklar, dem de dels hämta från hemlandets fabriker, dels köpa från de industriidkande grannlanden. A andra sidan samlas massor af kolonialvaror i de holländska magasinerna för att därifrån spridas dels omkring i eget land, dels ut till alla delar af Europa. Särskildt böra framhållas de stora kaffemarknaderna i Amsterdam och Rotterdam, hvilka nästan helt och hållet bestämma priset på kaffe i Europa. Den holländska handeln är sålunda till största delen en transitohandel. Af importartiklarna förbrukas en mindre del i landet själf; det mesta går till utlandet. För eget behof införas hufvudsakligen kolonialvaror, säd, stenkol, metaller, virke och vissa fabriksvaror. Likaså förtjäna bland de många exportartiklarna blott följande mera betydande inhemska produkter att, utom de tidigare nämnda industrialstren, framhållas: slaktboskap, ost, smör, fisk, brännvin och cigarrer. Bland kolonialvaror, utförda till europeiska konsumenter, stå främst kaffe, socker, ris och indigo. Hela den årliga varuomsättningen i Nederländerna uppgår till den betydande summan af 2,980 mill. holländska gulden eller 6,230 mill. finska mark. Däraf utgör importen 1,640 mill. och exporten 1,340 mill. gulden (= 3,430 och 2,800 mill. fmk.)

Intet rike i världen har ett så storartadt kanalsystem som Nederländerna. Det utbreder sig öfver hela landet och berör nästan hvarje ort. I förening med de stora floderna äro de af största betydelse för den inre handeln,

men förmedla äfven en god del af det utländska varuutbytet med grannlanden.

Kanalerna hafva i Nederländerna nästan samma betydelse som landsvägarna annanstädes. På den föra landtmännen sina grönsaker, frukter och ladugårdsprodukter till torget i närmaste stad och afhämta allehanda varor från handelsbodarna. På dem forsla köpmännen sitt gods till magasinerna eller aflägsnare handelsplatser. För resande finnas på de mindre kanalerna ett slags långa båtar, kallade »trekschuiten» (= dragskutor). En sådan farkost drages af en häst, på hvilken en halfvuxen pojke rider utmed kanalbanken. Det inre upptages af två kajutor, hvilka, liksom allt annat i landet, äro utomordentligt snygga. Vid vackert väder föredraga dock passagerarne att vistas uppe på däck för att njuta af den svalkande skuggan från de vackra träplanteringarna på kanalens sidor och betrakta de oupphörligt mötande farkosterna eller de i saftig grönska inbäddade trefna gårdarna och byarna.

På senare tider hafva också många järnvägar blifvit byggda och hafva redan en längd af 3,000 km. En knutpunkt för järnvägsnätet bildar staden *Utrecht* [Yträkt] och en viktig ändpunkt i V *Vlissingen*, hvaröfver en synnerligen liflig trafik går mellan England och Europas fastland. Andra hufvudplatser för den inre handeln äro: *Dordrecht* för trähandeln, *Vlaardingen* för fiskhandeln, *Haarlem* för blomsterhandeln och *Alkmaar* för ost- och smörhandeln. Märkligt nog har landets hufvudstad *s'Gravenhage* eller *Haag* en ringa industriell och merkantil betydelse.

Ett land med så omfattande affärsverksamhet som Nederländerna har naturligtvis sitt telegraf- och postväsende starkt utveckladt och anlitadt.

Det nederländska kolonialväldet är näst Englands det största i världen. Det omfattar öfver 2 mill. km² och 34 mill. inbyggare och utgöres af *Sundaöarna* och *Moluckerna* i Asien¹, samt landet *Surinam* och några kustöar i Sydamerika. Den värdefullaste besittningen är *Java*. Holländarnes kloka kolonialpolitik

¹ Till Nederländernas besittningar i Ostindien räknas ock den västra delen af Nya Guinea.

har gjort Indien till en aldrig utsinande rikedomskälla för moderlandet och skyddar på samma gång infödingarna för godtycklig utpressning och utarmande. Se närmare Asiens och Sydamerikas geografi!

Belgien.

Konungarike. Nära 30 t. km² med 6½ mill. inb.; 220 på km².

Natur och folk. Från Nordsjöns långgrunda kust med dess dyner och polder höjer sig landet långsamt åt SO. Den nordvästra hälften af landet kring Schelde är en trädgårdsligt odlad slättbygd, den sydöstra kring Maas ett lågbergigt med grufvor och fabriker öfversålladt, ytterst tätt befolkadt land. Längst i SO äro Ardennerernas högre delar vackert skogbevuxna.

Belgiens befolkning utgöres till nära lika stort antal af germaniska flämer i N och romaniska vallonier i S. Flämernas språk liknar alldeles holländskan, vallonernas franskan. De högre läroverkens undervisningsspråk och alla de bildades samtalsspråk är franska. Katolska läran är nästan allena rådande och folkupplysningen, i synnerhet hos den fattiga gruf- och fabriksbefolkningen, är mycket bristfällig. Belgien är en konstitutionell monarki.

Landtmannanäringar. Oaktadt den utomordentligt omsorgsfulla odlingen och de rika skördarna, kan det öfverbefolkade landet på långt när ej fylla sitt behof af säd. Berömd är linodlingen särskildt i *Flandern*, hvars fina väl bearbetade lin betingar sig ett ovanligt högt pris. Mycket odlas hvitbetor, cikoria, frukt och blommor. Skogen är otillräcklig och till bränsle nyttjas mest stenkol. — Boskapsskötseln bedrifves med skicklighet, men förslår ej heller för behofvet. Kaninafveln är betydlig och på *Limburgs* hedar idkas mycket biskötsel.

Bergsbruk och industri. Grundvalen för den belgiska nationalrikedomen bilda dess mineralskatter. Stenkol

och järn brytas i oerhörda massor i provinserna *Lüttich*, *Namur* och *Hennegau*. Det årliga utbytet uppgår af stenkolk till 20,000 mill. *kg* och af järn till 700 mill *kg*. Dessutom fås i det ovanligt mineralrika Lüttich något zink, bly och koppar.

Belgien hade redan under medeltiden vunnit ryktbarhet för sina industrialster och än i dag intager det lilla landet ett af de främsta rummen bland industristater. Högst stå metallindustrin med många stora verkstäder för tillverkning af maskiner, skjutvapen, järnvägsskenor m. m. Centralorter för denna industri äro *Lüttich*, på franska *Liège* [liäs], och *Charleroi* [sjarlöroa]. Fabrikstaden *Seraing* [söräng] nära Lüttich har ett af de största etablissement för järnindusti i världen¹. Särdeles berömda äro de belgiska glasvarorna. I fönster- och spegelglas beherskar Belgien världsmarknaden. Denna fabrikation har sitt hufvudsäte i *Mons* [mångs] och *Namur*. Icke mindre rykte hafva alstren af den belgiska textilindustrin. Medelpunkt för bomullsindustrin är *Gent*, fr. *Gand* [gangd], för yllemanufakturerna af alla slag *Verviers* [värvié] och Lüttich, för linneindustrin *Courtrai* [kurträ]. De världsberömda „brysselmattorna“ förfärdigas hufvudsakligen i *Tournai* [turnä] och de underbart fina och sköna „brysselspetsarna“ i själfva hufvudstaden *Brüssel*, fr. *Bruxelles* [bryxäl]², där för resten lyxartiklar af mångfaldig art med utsökt smak tillverkas. Af god beskaffen-

¹ Detta etablissement anlades af bröderna Cockerill, söner till en engelsk maskinarbetare. Därtill höra nu stenkolsgrufvor, järngrufvor, masugnar, puddelverk, gjuterier, maskinverkstäder m. m., allt förbundet till ett helt genom egna järnvägar och en egen kanal, som utmynnar i Maas. Det sysselsätter 10,000 arbetare och dess årsproduktion uppgår till 30 mill. francs.

² I Belgien äro icke mindre än 130,000 kvinnor sysselsatta med spetsknyppling. Bättre brysselspetsar kosta 50 fr. metern och det fina flandriska linet, hvaraf de förfärdigas 1,000 fr. per *kg*. Årligen förfärdigas spetsar för 50 mill. fr., hvaraf hälften utgifves i arbetslöner.

het äro vidare porslins- och lädervaror m. fl. Industrin i Belgien har mycket befordrats genom upprättandet af mönsterverkstäder samt genom det stora handelsmuseet i Brüssel.

Handel och samfärdsel. Belgien har ett särdeles gynnsamt läge mellan Europas stora kulturland Tyskland, Frankrike och England. Därför bedrifves i landet en betydande transitohandel. Den storartade industrin med dess väldiga införsel af råvaror och utförsel af industriartiklar bidrager naturligtvis också att underhålla en omfattande och liflig handel. Totalvärdet af handelsomsättningen uppgick år 1895 till 4280 mill. francs, däraf införseln utgjorde 1680 mill., utförseln 1380 mill. och transitohandeln 1220 mill. francs.

Belgiens sjöhandel går till största delen öfver *Antwerpen*, fr. *Anvers* [angvärs], som ligger vid den 6 km. breda och 13 m djupa Schelde och således är tillgängligt för de största hafsfartyg. Antwerpen var på 1500-talet en af Europas rikaste handelsstäder, men gick sedan tillbaka, tills i början af vårt århundrade Napoleon I gjorde staden till en medelpunkt för det europeiska fastlandets handel. De af honom påbörjade utomordentliga hamnbyggnaderna hafva intill vår tid fortsatts och nu är staden åter en af de främsta hamnplatser i världen samt täflar med själfva Hamburg och London. Antwerpen trafikeras årligen af omkring 10,000 hafsfartyg med 8 mill. tons dräktighet. De förnämsta handelsvaror, som utbjudas på de stora börsauktionerna i Antwerpen, äro: säd från Nordamerika, Ryssland och Rumänien, hudar, ull och kaffe från Sydamerika, elfenben och kautschuk från Kongostaten samt petroleum från Nordamerika.

Den viktigaste sjöstaden näst Antwerpen är *Ostende* med en konstgjord hamn vid Nordsjön. Det är hufvudorten för den stora handeln på England och en mångbesökt badort. — Sedan *Gent* fått direkt kanalförbindelse med Scheldemynningen, har äfven där uppstått en liflig sjöfart.

Däremot har den förr så rika medeltidsstaden *Brügge*, fr. *Bruges* [brysj], oakadt sina tre kanaler ej förmått höja sin handel.

Sjöfarten på Belgien sker för det mesta med utländska, i synnerhet engelska fartyg, ty den belgiska handelsflottan är högst obetydlig. Också tager den utländska handeln i Belgien blott till $\frac{1}{3}$ sjövägen, medan den till $\frac{2}{3}$ går öfver de långa landgränserna, öfver hvilka många floder och kanaler, men ännu flere järnvägslinier sträcka sig in i grannlanden. Det lilla riket eger icke mindre än 4,500 *km* järnvägar, hvartill komma öfver 1,000 *km* lokalbanor. Belgien kan sålunda berömma sig af det tätaste järnvägsnät i världen. Knutpunkten för detta nät bildar Belgiens sköna hufvudstad *Brüssel*, som sålunda utgör medelpunkten för den inre handeln.

Post- och telegrafverken äro högt utvecklade och anlitas mycket äfven från grannlanden.

Luxemburg

är ett litet själfständigt *storfertigdöme*, inkiladt mellan Belgien, Tyskland och Frankrike. Det är dels ett fruktbart åkerland, dels ojämna af Ardennerna, hvilka äro rika på skog, järn och stenkol. De välmående inbyggarna (215,000) äro mest tyskar och katoliker. Landet står i järnvägsförbindelse med grannlanden och hör till tyska tullföreningen.

Storbritannien och Irland.

Konungarike. *Stamlandet i Europa* 315 t. *km*² med 40 mill. inb.; 127 på *km*². — Tillsammans med kolonialväldet 27 mill. *km*² med 360 mill. inb.

Natur och folk. Britiska öarna hafva ett utomordentligt gynnsamt läge invid midten af det högt utvecklade och tätt befolkade västra Europa och midt emot den rika ostsidan af Amerika. Därtill kommer att långt in i landet

trängande hafsvikar samt breda och djupa flodmynningar bilda de yppersta hamnar. Den östra delen af *England* är ett väl odladt, vågformigt lågland, den västra uppfylles af medelhöga berg. *Skottiska låglandet* är en af naturen rikt välsignad slättbygd, medan *höglandets* sydliga och mellersta delar äro skogrika bergland och de nordliga plåtåerna klippfyllda ödemarker. *Irlands* vågiga slätter i det inre omgifvas af en krans berggrupper i kusttrakterna. Ett mildt hafsklimat med riklig nederbörd och tätta dimmor är förherskande.

Befolkningen på de Britiska öarna är af blandad härkomst. Visserligen tala de flesta människor engelska och blott ett ringa fåtal af befolkningen i *Wales*, *Skottland* och *Irland* keltiska, men det är en ganska stor nationell olikhet mellan engelsmän, skottar och irer. Engelsen är kraftfull, företagsam, uthållig, rättsinnad och välgörande, men också stolt, sluten och fränstötande. Skotten är trohjärtad, gästfri och kraftig. Irerna, förtryckta och bortkomna genom olycksaliga ekonomiska förhållanden, äro genomträngda af hat mot sina förtryckare, engelsmännen. Också i religiöst afseende råder olikhet, i det att statskyrkan i *England* är den anglikanska och i *Skottland* den presbyterianska, medan på *Irland* katolska kyrkan har de flesta bekännare. Folkbildningen är högre hos skottarna än hos engelsmännen och irerna. Ingenstädes i världen finnes ett sådant svalg mellan en oerhörd rikedom inom samhällets högre lager och en gränslös fattigdom inom de lägre. Den starka öfverbefolkningen har framkallat en betydande utvandring, hvilken från *Irland* är så stor, att dess folkmängd årligen minskas. „Det förenade konungadömet *Storbritannien* och *Irland*“ — så lyder den officiella benämningen, den hvardagliga är helt kort „*England*“ — har en frisinnad parlamentarisk författning, hvilken bestått genom århundraden och tjänat till mönster för andra inskränkta monarkier i *Europa*.

Landtmannanäringar. Jordbruket bedrifves med stor skicklighet. Ingenstädes begagnas i större skala tekniska hjälpmedel, såsom dränering, bevattning, artificiell gödsling och åkerbruksmaskiner af allahanda slag. Dock täcka de rika skördarna knappast till hälften behovet af jordbruksprodukter. I England odlas i synnerhet hvete, i Skottland hafre, som där användes till bröd, och på Irland potäter. Korn och humle odlas mycket för de stora öl- och porterbryggerierna. Linodlingen är betydande i Skottland och Irland, grönsaks- och fruktodlingen nästan öfverallt. Däremot mognar vindrufvan ej i den mulna och fuktiga väderleken. Små skogsdungar förekomma allmänt, men större skogsbestånd blott i Skottland. Åt ängar och betesmarker egnas den omsorgsfullaste vård, ty boskapsskötseln är vida indräktigare än åkerbruket. Den bedrifves därför i största skala och på det mest mönstergilla sätt. Af alla slags husdjur förekomma de värdefullaste raser. Ädla rasdjur säljas årligen i tusental för enorma pris till andra land¹. I stället införas massor af billigare slaktboskap, kött och smör. — En icke oviktig förvärfsskälla bildar fisket, särskildt den skottska sillfångsten på bankarna i Nordsjön. Från *Dundee* utgå fartyg på hval- och sälfångst i Norra Ishafvet, och i Thamesbukten fångas ostron.

Bergsbruk och industri. Storbritannien öfverträffar i mineralrikedom alla andra land i Europa. Störst är rikedomerna på stenkol och järn, hvilka bilda grundvalen för den kolossala engelska industrin, ångbåtsfarten och järn-

¹ Vidtberömda äro bland hästraser: de ofantligt snabba fullblodshästarna och trafvarne af Norfolkstras samt de stora och starka arbetshästarna af Suffolk och Clydesdalsras;

af hornboskapsraser: den öfverträffade gödboskapen af korthornstras och den rikt mjölkande Ayrshirerasen;

af fårraser: Leicester-, Lincoln-, Southdownraserna m. fl.

af svinraser: Yorkshire- och Berkshireraserna.

vägstrafiken och likväl gifva ett öfverskott till utförsel. Kolproduktionen utgör årligen nära 200,000 mill. *kg* och brytes i mer än 4,000 grufvor. De mäktigaste stenkolsflötserna förekomma i trakten af *Newcastle* samt omgifva i en ring Penninska bergen. Där man på kartan ser täta grupper af fabriksstäder, där vet man att också rika kolgrufvor finnas. I skotska låglandet omkring *Glasgow* och i Sydwaless nära *Cardiff* äro stenkolslagren ofantligt gifvande. En lycklig omständighet är att järnbergverken alla ligga i närheten af, ofta midt ibland kolgrufvorna, ty därigenom blir hytteväsendet mycket billigt. Mäktigast äro järnmalmilagren i Sydwaless och Sydschottland. Den årliga järnproduktionen uppgår till 7,000 mill. *kg*. Från den grå forntiden är England bekant för sina tenngrufvor, hvilka jämte koppar- och zinkgrufvor hufvudsakligen förekomma på halfön *Cornwallis*. Yrterligare produceras mycket bly, salt, porslinsjord och skiffer.

England är den första industristat på jorden så väl hvad mängden och mångfalden som beskaffenheten af dess fabriksvaror beträffar. De häfstänger, hvilka hufvudsakligen bragt den engelska fabriksverksamheten till en sådan höjd, äro, utom den redan nämnda rikedomens på stenkol och järn, den tidigt utvecklade poltiska och näringsfriheten, företagsamhetsanda, ofantliga kapital, utmärkta arbetare, storartade af engelsmän gjorda tekniska uppfinningar¹, högtutvecklade kommunikationer och talrika kolonier, hvilka producera råvaror och konsumera industriartiklar i mängd. Främst står textilindustrin och inom denna bomullsindustrin, hvilken i 3,000 fabriker med 45 mill. spindlar och 600,000 väfstolar sysselsätter mer än en half mil-

¹ Som exempel på dylika uppfinningar kunna nämnas: strumpstickningsmaskinen af *Lee* år 1589, ångmaskinen af *Watt* 1769, spinnmaskinen af *Arkwright* s. å., maskinväfstolen af *Cartwright* 1785 och järnvägslokomotivet af *Stephenson* 1826

lion arbetare. I England förarbetas $\frac{2}{3}$ af all den på jorden odlade bomullen. Medelpunkten för denna oerhörda fabriksverksamhet är *Manchester*, i hvars grannskap i grefskapen Lancashire och Yorkshire stora städer och byar äro uppfyllda af bomullsmanufakturverk. Där gäller ordsträfvat „Cotton is King“. Också i *Glasgow* och dess omnejd drifves denna industri i stort. — Ylleindustrin, som förfogar öfver 2,800 fabriker, 6 $\frac{1}{2}$ mill. spindlar och 130,000 ångväfstolar, har sitt centrum i Yorkshire, där städerna *Leeds*, *Bradford*, *Halifax*, *Huddersfield* m. fl. alstra utmärka kläden, flaneller, täcken och massor af ullgarn. Vackra schalar och mattor väfvas i *London*, skotskt tyg och pläder i Skottland. — Linne-, hamp- och juteindustrin har sitt hufvudsäte i den irländska staden *Belfast* samt i de skotska städerna *Dundee* och *Glasgow*. Det finaste linnegarn spinnes i England. — Sidenfabriker hafva senare inrättats förnämligast i *London* och *Manchester*.

Inom *metallindustrin* står England alldeles öfverträffadt. Den omfattar allt, som man kan tänka sig, från de finaste, knappt skönjbara synålar till de gröfsta skeppsankar och kettingar, från de minsta borrar till jätteångmaskiner; vidare varor af koppar, tenn, zink, mässing, silfver, guld o. s. v. i oändlighet. Storartad är beredningen af stål, som allt mera uttränger järnet. Denna omfattande industri sysselsätter 18,000 fabriker och verkstäder i alla delar af riket, men är starkast koncentrerad i själfva hjärtat af England i och omkring *Birmingham*. *Sheffield* är vidtbekant för sina finsmidesarbeten. I Sydwalet är *Merthyr Tydfil* hufvudorten för en betydande järn- och kopparindustri. Också *London* har stora fabriker för tillverkning af allehanda metallvaror.

Af gammalt är engelskt porslin värderadt. Det finnes mer än 500 porslinsfabriker, de flesta i Staffordshire med *Stoke* till medelpunkt. Också glastillverkningen är af vikt.

Fabrikationen af kemikalier är världsberömd. Storartade anläggningar för frambringande af soda, droger, färger m. m. finnas i *Glasgow*, *Newcastle*, *London* o. s. v. Icke mindre ryktbara äro porter- och ölbryggerierna, 13,000 till antalet. I spetsen för denna industri stå de tre hufvudstäderna *London*, *Edinburgh* och *Dublin*. Af synnerlig betydelse äro vidare i England: sockerraffinaderiet, läder- och pappersfabrikationen, tillverkningen af hattar och andra klädesplagg, möbler m. m.

I proportion till den världsbeherskande sjöfarten står skeppsbyggeriet. Årligen byggas mer än 1,000 skepp, däribland 700 stora ångfartyg. De största varfven finnas i *Glasgow* och *Greenock* vid *Clyde*, *Sunderland* och *Newcastle* vid *Tyne*, *London* vid *Thames*, *Liverpool* vid *Mersey* och *Bristol* vid *Avon*.

Manchester och bomullsindustrin. I midten af Lancashires bomullsdistrikt ligger *Manchester*, omgifven af sina 30 dotterstäder *Oldham*, *Bolton* m. fl. Det är en ful stad med enformiga, af stenkolsrök svärtade husmassor i långa raka linier. Träd och buskar se bedröfliga ut, ty de trifvas illa i den rök- och dammfyllda luften. Större hus upptagas af magasin och kontor; själfva bo fabrikanterna och köpmännen utom staden i trefna villor. Dock har man äfven på flerfaldigt sätt sökt främja arbetarnes bästa genom inrättandet af aftonskolor, läsesalar, välgörenhetsklubbar, konsumtionsföreningar m. m.

Intressant är att i någon af de väldiga fabrikerna se de sinnrika maskinerna under ledning af påpassliga arbetare utföra en rad af arbeten, såsom rengöring, kardning, sträckning, förspinning, finspinning, haspling, sortering och väfning, innan den i balar hoppressade bomullen, hämtad från Nordamerika, Indien och Egypten, förvandlas till fint bomullsgarn eller präktiga bomullsväfnader.

Handel och kommunikationer. Englands handel är en verklig världshandel, ty alla folk på jorden stå i handelsförbindelse med detta land och dess flagga svajar på alla haf. För den engelska handelns och sjöfartens storartade utveckling hafva, jämte landets gynnsamma läge och ypperliga hamnar, ungefär samma häfstänger verkat som de,

hvilka höjt industrin till dess dominerande ställning. Också går regeringens politik ut på att öfverallt genom konsulat bevaka rikets handelsintressen och häfda dess plats som hafvens herskarinna. Med alla handelsfolk hafva engelsmännen slutit fördelaktiga handelsfördrag. Frihandel råder i största utsträckning, så att en ringa tull erlägges endast för några lyxartiklar, såsom tobak, spirituosa, vin, te och kaffe.

Englands och tillika hela världens förnämsta handelsplatser äro *London* och *Liverpool*.

London, Englands hufvudstad och jordens största stad med $4\frac{1}{2}$ mill. inb., ligger på bägge sidorna af Thames 80 km från dess utlopp. I de stora af väldiga varumagasin omgifna skeppsdockorna vid sidorna af floden ligga tusentals fartyg, bland dem kolossala oceanångare, och lossa och lasta varor, som hämtas ifrån eller föras till alla vrår af jordklotet. Det beherskar hela världsmarknaden i kolonialvaror, säd, ull, hudar, silke m. m., hvilket allt två gånger i veckan utbjudes på de stora börsauktionerna. Den årliga skeppstrafiken uppgår till 15 mill. ton.

London, denna jättestad, upptager en yta af 320 km². Dess fyra hufvuddelar äro City, Westend, Eastend och Southwark. *City*, stadens äldsta del, upptages för det mesta af affärskontor och utgör en medelpunkt för penningomsättningen i världen. Där äro hus och människor tätast packade, där är trafiken om dagen lifligast. *Westend* är stadens vackraste del, det politiska lifvets, nöjenas och det förnämna sällskapslifvets medelpunkt. *Eastend* är den af arbetare bebodda hamnstaden med dess skeppdockor och magasin. Ensamt »London docks» inrymma 500 fartyg och i magasinerna kunna millioner kg inläggas. Här se vi »Ivory House» med oerhörda massor af elfenben och sköldpadd, där indigomagasinet och vidare magasinerna för te, kaffe, socker m. fl. Vinkälarena intaga en yta af 3 hektar. Där utanför myllrar det af hästar och åkdon, af hifvande och hojtande docksarbetare, som tränga sig mellan uppstaplade balar, kistor och fat. På södra sidan af floden ligger *Southwark*, den egentliga fabriksstaden, nedsvärtad af stenkolsrök.

I tiotusental strömma om morgnarna affärsmännen till City och arbetarne till arbetsplatserna från stadens utkanter, för att om aftnarna i lika massor uppsöka sina hem. Denna oerhörda trafik och de långa vägsträckorna gjorde Thamesbåtarna, omnibus- och spårvagnarna otillräckliga, hvarför man byggt ett helt nät af järnvägar inne i staden dels på viadukter, dels i underjordiska tunnlar till och med under Thames botten. Till de senare nedstiger man utför trappor från talrika stationer i staden. Trafiken där i underjorden är så väldig, att på vissa sträckor 200 tåg expedieras i dygnet och 1½ mill. passagerare frambefordras i veckan.

Liverpool utgör hamnplats för Englands rikaste fabriksdistrikt. I utförsel af fabriksvaror öfverträffar det själfva London, men också införseln är ofantlig. *Liverpool* är den största bomullsmarknadsplats på jorden, men äfven på ris, trä och palmolja bestämmes priset vid dess börsauktioner. Handeln är starkast riktad på Nordamerika, hvarför *Liverpool* blifvit den viktigaste utvandringshamn i Europa. Stadens stolthet utgöres af de storartade hamnanläggningarna. Dockorna sträcka sig 12 km utesfjorden och besökas årligen af 20,000 oceanångare och skepp med tillsammans 12 mill. tons dräktighet.

Närmast i betydelse såsom hamnplats står *Hull* med en omfattande handel på Nord- och Östersjöland, Finland inbegripet. Af sjöhandelsstäder på Storbritanniens ostkust böra vidare nämnas *Newcastle* och *Sunderland* med stor export af stenkol samt i Skottland *Leith*, *Edinburghs* hamnstad, *Dundee* och *Aberdeen*. Sedan *Clyde*floden gjorts farbar för sjöfartyg har emellertid Skottlands stora fabriksstad *Glasgow* tillika blifvit dess förnämsta sjöhandelsstad. Hamnplatser för södra Wales' rika bergverks- och industriområde äro *Cardiff* och *Newport* nära Bristolkanalen. Midt emot dem ligger *Bristol*. Vid Engelska kanalen framstår *Southampton* såsom en viktig utgångspunkt för stora postångare, hvilka gå till främmande världsdelar. *Portsmouth* med dess härliga redd *Spithead* innanför ön

Wight är Englands förnämsta örlogshamn. Från *Dover* till *Calais* och från *Folkestone* till *Boulogne* går dagligen ångbåtar, hvilka förmedla den lifliga samfärdseln med Frankrike. Irlands största städer, *Dublin* och *Belfast*, ligga innanför grunda vikar och hafva därför en inskränkt sjöhandel. En af postångare mycket besökt hamnplats är *Queenstown* utanför *Cork*.

Den engelska handelsmarinen är den största i världen och betydligt större än alla öfriga europeiska staters handelsflottor tillsammanlagda. De registrerade fartygens antal öfverstiger 20,000 och deras dräktighet $9\frac{1}{2}$ mill. register-ton. Ångfartygen uppgå till 8,500 med $6\frac{1}{2}$ mill. ton. Hela den utländska skeppsfarten uppgick år 1896 till mer än 40 mill. ton. Därtill kom en inländsk kustfart med öfver 50 mill. ton. Sådana oerhörda varumassor af alla upptänkliga slag, som årligen införas, konsumeras naturligtvis icke ensamt i landet själf, utan sprides en del däraf tillsammans med landets egna produkter genom de engelska handelsmännen till alla möjliga trakter af jorden. Ungefär $\frac{1}{4}$ af de från England utförda varorna komma på denna transitohandel. Angående den kolossala varuomsättningen kan man helt kort säga, att England årligen inför råvaror och matvaror samt utför fabriksvaror, järn och stenkol, ty att uppräknade blott alla de varor, som för tiotal millioner mark in- och utföras, blefve för vidlyftigt.

Af råvaror importeras mest: bomull, ull, silke, trä, hudar, koppar, kautschuk och jute (för 36 till 4 mill. pund st. = 907 till 100 mill. fmk); af matvaror: säd, kött, smör, socker, te, frukter och vin (för 53 till 6 mill. p:d st. = 1336 till 151 mill. fmk). Bland fabriksvaror exporteras till största värde: bomulls- och ylleväfnader, maskiner, garn, järnvaror, kemikalier, klädnader och linneväfnader (för 60 till 5 mill. p:d st. = 1512 till 126 mill. fmk); järn och stenkol (för 18 till 15 mill. p:d st. = 454 till 378 mill. fmk).

Det förtjänar anmärkas, att således under ett år till England införes ensamt säd för en nära åtta gånger större summa än

Finlands hela årliga import utgör, samt att bland de talrika exportartiklarna endast bomullsväfnader hafva ett mer än nio gånger högre värde än hela exporten från vårt land.

Hela införseln utgjorde år 1896 480 och utförseln 340 mill. pund och således varuomsättningen i dess helhet 820 mill. pund sterling, hvilka tal i vårt mynt i det närmaste motsvara 12,100, 8,570 och 20,670 mill. mark.

För bedrifvandet af sådana enorma affärer behöfvas utmärkta penningeinstitutioner af mångahanda slag. Också hafva i England bank- och kreditväsendet, försäkrings- och speditionsväsendet uppnått den mest storartade utveckling och soliditet. Englands bank är otvifvelaktigt världens förnämsta kreditanstalt. Därtill komma talrika aktie- och privatbanker, sparkasseinrättningar, handelssällskap och fabriksbolag, hvilka oftast hafva ansevärd grund- och reservkapital. Stora ångbåtskompanier underhålla med sina jätteångare regelbunden kommunikation med de aflägsnaste delar af världen. Telegrafkompanier hafva nedlagt kablar icke blott till Europas fastland, utan äfven till Amerika, Indien, Kina och Australien. Postväsendet är utmärkt ordnad och postpaket befordras säkert ända bort till främmande världsdelar.

Den inre handeln gynnas i hög grad af en mängd visserligen korta, men vattenrika och djupa floder, hvilka blifvit förbundna genom ett nät af kanaler. Men ännu betydelsefullare är det synnerligen täta järnvägsnätet, hvilket berör äfven de minsta orter i England. Järnvägarna hafva en längd af 34,000 km och de flesta linjer äro försedda med dubbla spår. Alla mera betydande industristäder bilda knutpunkter i detta kanal- och järnvägssystem, men särskildt framstå Manchester, Birmingham, Sheffield, Leeds och Bradford såsom handelscentra af första rang.

Det britiska kolonialväldet. Ända till drottning Elisabets tid var England ett litet västeuropeiskt örike; nu är det ett världs-

rike med stora besittningar i alla världsdelar. Deras ytvidd och inbygggarantal kunna ej fullständigt uppgifvas, emedan de afrikanska områdena sakna bestämda gränser. Ungefärligen anges arealen vara närmare 27 mill. km² och befolkningen omkring 320 mill. Till sin natur sönderfalla de britiska kolonierna i strategiskt viktiga punkter samt plantage-, handels- och åkerbrukskolonier.

De förnämsta besittningarna äro följande:

I Europa: de högviktiga militärstationerna *Gibraltarr* och *Maltesiska* öarna;

i Asien: de strategiska punkterna *Cypern*, *Aden* och *Hongkong*, det stora och rika *Britiska Indien*, ön *Ceylon* och *Straits Settlements*;

i Afrika: *Britiska Sydafrika*, *Britiska Ost- och Centralafrika*, besittningar i Västafrika samt öarna *Mauritius*, *Sansibar*, *Sokotra*, *S:t Helena* och *Ascension*;

i Australien: *Australiens fastland*, *Tasmanien*, *Nya Zeeland* och *Fidsjiöarna*;

i Amerika: *Britiska Nordamerika*, *Västindien*, *Honduras* och *Guayana*.

Frankrike.

Republik. 536 t. km² med 38 1/2 mill. inb.; 72 på km².

Natur och folk. Beläget mellan tätt befolkade kulturland och omgifvet af de mest trafikerade haf på tre sidor, har Frankrike ett utmärkt läge för handeln. Dock äro kusterna låga och sandiga samt fattiga på hamnar, utom vid den bergiga halfön Bretagne och längst i SO, där Alperna nå Medelhafvet. På dessa ställen äfvensom vid mynningarna af Seine, Loire och Garonne ligga därför de förnämsta hamnplatserna. Pyreneernas och Västalpernas snöhöljda fjäll bilda mäktiga gränsmurar mot Spanien och Italien, medan de lägre medelbergen Jura, Vogeserna och Ardennerna höja sig på gränserna mot Schweiz, Tyskland och Belgien. Det inre Frankrike upptages i SO

af den vidsträckta Centralplatån, därifrån talrika segelbara floder rinna åt alla håll. Västra och norra Frankrike är ett lågland med vida, bördiga floddalar, åtskilda af låga kullar. Där råder ett mildt hafsklimat, men i de högländare östra delarna äro vintrarna kallare. Medelhafstrakterna hafva däremot ett sydländskt klimat med milda och regniga vintrar samt heta och torra somrar. Där trifvas ständigt gröna löfträd.

Fransmännen utgöra en blandning af keltiska galler, romaner och germaner. Det vackra och rika franska språket har uppstått ur latinet. Ett lätt och lifligt lynne, paradt med konstfärdighet och god smak, är utmärkande för fransmännen. Genom arbetsamhet och sparsamhet hafva de blifvit Europas rikaste folk, hos hvilket fattigdom och nöd äro sällsynta. Till det allmänna välståndet har visserligen också bidragit den ringa folkökningen, som ju är betänkelig för landets framtid. Katolska kyrkan är nästan allena rådande och folkbildningen stadd i rask utveckling. Republikens president väljes på sju år af nationalförsamlingen; han regerar i samråd med ansvariga ministrar.

Landtmannanäringar. Mer än hälften af Frankrikes befolkning sysselsätter sig med jordbruk, för hvars höjande goda läroanstalter, landtbrukssällskap, kreditinrättningar och talrika utställningar verka. Jorden eges till en god del af välmående bönder, hvilkas hemman väl äro små, men skötta med största omsorg. Till hvarje bondgård hör en trädgård med vinrankor, aprikoser, äpplen och päron samt långa grönsakssängar. I åkern odlas nästan öfverallt hvete och i Ö hafre. Allmänna sädesslag äro dessutom i S majs och i höglanden bohvete. Vidare odlar man potäter, vitbetor och lin af utmärkta sorter samt tobak, som är statsmonopol. Frankrike är åter det förnämsta vinland i världen, sedan man lyckats göra slut på fylloxerans härjningar. Produktionen uppgår till 35 å 40

mill. *hl.* Champagne¹⁾ från Marnedalen, bourgogne („burgunder“) från Côte d'Or och bordeaux från trakterna af Gironde äro de mest skattade vinsorterna. Den högt stående fruktodlingen tillfredsställer icke blott den starka inhemska förbrukningen, utan lämnar öfverskott till utförsel. I NV beredes mycket fruktvin, cidre. I S mogna de s. k. sydfrukterna: fikon, mandlar, oliver, apelsiner och citroner. Härtill kommer en storartad blomsterodling, främst i trakten af *Nizza*. Frankrike är ett af de skogfattigaste land; dock gör man mycket för skogsodling. På några ställen finnas lundar af valnötsträd, kastanjer och korkekar, och de på „les Landes“ hedar i SV planterade skogarna af hafstallar gifva redan en god inkomst genom beredning af terpen tin. — Boskapsskötseln är högt utvecklad. Främst står hornboscaps- och fårskötseln med förträffliga raser samt fjäderfä- och kanin-afveln. Mulåsnor och åsnor användas allmänt. Silkesodlingen har starkt tilltagit i södra Frankrike och lämnar årligen 700,000 *kg* råsilke. — Fisket gifver en stor inkomst. Hafsfske bedrifves dels längre borta vid New Foundland och ute på bankarna i Nordsjön, dels vid kusterna. Sardin- och ostronfisket är ganska lönande. Också förekommer flodfiske i förening med fiskodling.

Vinodlingen kräver mycken omtanke och möda äfvensom ett sammanträffande af många gynnsamma naturförhållanden för att goda skördar skola erhållas. Emedan vinrankan älskar ett väl skyddadt läge åt S eller Ö, stark sol och mot hösten mycken dimma och nederbörd, trivfes den väl på bergssluttningar vid flodstränder. Om sluttningen är för stark, planterar man vinstockarna på uppmurade terrasser. Ofta måste vinodlaren stiga upp och ned hundratal trappsteg för att uträtta de många arbeten, som vinrankan fordrar. Bortsvämmad jord och gödsel nödgas han på ryggen bära upp. Goda vinår äro sällsynta, emedan än under den ena, än under den andra växtperioden mindre lämplig väderlek inträffar och verkar menligt på drufvans beskaffenhet. Är vinåret gynnsamt, insamlas under skämt och jubel de svällande

¹⁾ Årligen beredas 22—25 mill. flaskor champagne, däraf omkring 18 mill. utförsas.

klasarna. Öfverallt i vinlanden firar man vinskördens afslutning med stora glädjefester.

Bergsbruk och industri. Frankrike är ganska rikt på nyttiga mineralier. Främst stå järn och stenkol, hvilka dock icke förslå att fylla industrins stora behof. Därtill lida de franska järn- och stenkolsgrufvorna af den olägenheten, att de endast på få ställen förekomma i hvarandras närhet. De mest betydande bergverksorter finnas vid öfre Loire och belgiska gränsen. Hafssalt fås i öfverflöd. Stor är också tillgången på krita, skiffer, porslinsjord och sandsten, hvilken sistnämnda stenart utgör det yppersta byggnadsmaterial. Vidt berömda mineralkällor förekomma i flere trakter.

Rikedom på naturprodukter, goda kommunikationer, stora kapital och kraftigt understöd från regeringens sida bilda grundvalen för Frankrikes högt utvecklade industri. Den hos fransmännen medfödda fina smaken och den utmärkta tekniska utbildningen, göra deras industrialster i hög grad formfulländade.

Högst står sidenindustrin. I skönhet och godhet äro dess produkter oupphunna. För tillverkningen af siden-tyg och sammet är *Lyon* [liång] den förnämsta ort i världen. I den närbelägna staden *S:t Etienne* [sängt-etjänn] väfvas sidenband i den största omfattning. För öfrigt är en mångfaldig sidenindusti utbredd till nästan alla städer i nedre Rhônedalen, bland dem *Nimes* [nim] och *Avignon* [avinjång]. Dessutom hafva *Paris* och *Tours* [tur] en betydlig tillverkning af sidenvaror. Denna industrigren sysselsätter omkr. 1 mill spindlar, 200,000 väfstolar och $\frac{1}{2}$ mill. arbetare.

Knappt mindre berömd är den franska ylle- och bomullsindustrin. Eleganta och smakfulla mönster, vackra färger och förträffligt arbete göra sig äfven här gällande. Denna industri har jämte linne- och den raskt uppväxande juteindustrin sitt hufvudsäte i norra Frankrike, där städerna *Lille* [lill], *Roubaix* [rubä], *Reims* [rängs], *Amiens* [amiäng],

och *Rouen* [ruang] bilda medelpunkter i stora fabriksdistrikt. Särskildt må nämnas storartade klädesfabriker i den lilla staden *Elbeuf* [älböff] strax S om Rouen vid Seine. Utmärkt vackra schalar, mattor och gobelintapeter förfärdigas i *Paris* och *Beauvais* [båvä]. Gröfre tyger för export till Orienten tillverkas i *Toulouse* [tulús] och andra städer i *Languedoc* [langdock]. Vidt bekanta äro de franska spetsarna och blonderna från städerna *Alençon* [alangsång], *Valenciennes* [valangsiänn] m. fl. Det i modets värld tongifvande *Paris* har en oerhördt omfattande tillverkning af beklädnadsartiklar, mode- och lyxvaror. Pappers- och läderfabrikationen har i Frankrike uppnått en hög grad af fullkomlighet. Världsberömda äro franska handskar från *Paris* och *Grenoble* [grönåbl]. Metallindustrin konkurrerar med den engelska och tyska. *Le Creuzot* [lö kröså] vid södra ändan af Côte d'Or är ett betydande järnverk med egna stenkols- och järngrufvor, masugnar, gjuterier, maskinfabriker m. m. samt en arbetsstyrka af 15,000 man. Stora etablissemang för järn- och stålvaror finnas äfven i *S:t Etienne*, *Paris* o. a. orter. För guld-, silfver-, brons- och juvelerararbeten är *Paris* den första platsen i världen. I Jura med hufvudorten *Besançon* [besangsång] bedrifves en betydande urtillverkning. Den kända statsfabriken i *Sèvres* [sävr] invid *Paris* lämnar konstnärligt utförda och fina porslinsarbeten. Af ypperlig beskaffenhet äro vidare glasvaror, oljor, tvålar och parfymier, de senare i synnerhet från *Marseille* [marsäj], *Nizza* och *Paris*. I tillverkningen af närings- och njutningsvaror kunna inga folk täfla med fransmännen. Världsbekanta äro deras socker- och sockerbageriarbeten, deras delikatesser, bland annat fina ostsorter, deras kognak, likörer och framför allt deras skickligt beredda vin. Utom de finare, af franska drufvor pressade vinsorterna, beredes för export en massa ordinärt vin af billigt landtvín, som i stora kvantiteter införes från Spanien, Portugal och Italien. Produktionsvärdet af den franska indu-

strin anges till omkr. 15,000 mill. francs. Däraf faller nästan en fjärdedel på Paris med dess omgifning. De stora pariserfirmorna låta trycka sina kataloger på alla kulturspråk och sända dem till jordens alla kanter.

Handel och kommunikationer. Frankrikes ypperliga läge, dess storartade industri, dess förträffliga samfärdsmedel, dess vidsträckta kolonialvälde hafva grundlagt en världshandel, som öfverträffas endast af Englands, Förenta staternas och Tysklands. Den yttre handeln bedrifves så väl öfver landgränserna med grannstaterna som i hamnarna vid de omgifvande hafven. De förnämsta sjöhandelsstäderna vid Atlanten äro *Dunkerque* [dönkärk], *Le Havre* [lö avr], *Nantes* [nangt] med dess förhamn *S:t Nazaire* [säng-nasär] och *Bordeaux* [bårdå] samt vid Medelhafvet *Cette* [sätt] och *Marseille*.

Dunkerque, vid Nordsjön, är hufvudplats för handeln på nord- och östersjölanden äfvensom den mest betydande fiskerihamn.

Le Havre, vid Seines mynning, är den viktigaste hamnplatsen vid Atlanten. Har stor införsel af bomull, ull, kolonialvaror m. m. Utgör yttre hamn för Paris och exportort för Nordfrankrikes talrika fabriksstäder. En stark handel och sjöfart på Amerika göra staden till en betydande utvandringshamn.

Nantes och *S:t Nazaire*, vid Loire, drifva handel och regelbunden sjöfart på Afrika, Amerika och Spanien. Införa kolonialvaror, säd, stenkol m. m. och utföra industrialster.

Bordeaux, vid Garonne, som är tillgänglig för de största hafsfartyg, idkar en vidsträckt handel på de franska kolonierna. Har regelbunden ångbåtsförbindelse bland annat med Sydamerika och Västafrika. Hufvudort för handeln med vin, kognak, likör och frukt.

Cette, vid östra ändan af Canal du Midi, drifver hanmed vin, salt, ryskt hvete m. m.

Marseille är en af Europas äldsta hamnplatser och Frankrikes främsta sjöstad. Har stor handel och sjöfart på medelhafslanden samt regelbundna ångbåtsurer ända bort till Ostafrika, Australien, Ostindien, Kina och Japan. En af de mest betydande marknadsplatser i Europa för säd, olja, socker och silke.

Hamnplatser af andra ordningen äro: *Calais* [kalä] och *Boulogne* [bulonj], bägge öfverfartsorter till England, *Bayonne* [bäijänn], vid Adour nära spanska gränsen, och *Nizza*, mångbesökt klimatisk kurort med liflig trafik på Italien. Af betydelse för sjöfarten äro vidare de tre stora krigshamnarna *Cherbourg* [sjärbur] vid La Manche [mangs] (det franska namnet på Engelska kanalen) med beundransvärda verk af vattenbyggnadskonst, *Brest* [bräst] på västkusten af *Bretagne* och *Toulon* [tulång] vid en bukt af Medelhafvet. — Sjöhandeln drifves knappt till hälften med egna fartyg och dock är den franska handelsflottan icke obetydlig. Fartygens hela antal uppgick 1896 till 1600 med en dräktighet af närmare 1 mill. registerton, däraf 1200 ångare med öfver $\frac{1}{2}$ mill. ton.

Då Frankrikes varuomsättning emellertid till nära hälften af värdet går öfver landgränserna, bilda många af inlandets städer och framför allt de större industristäderna tillika betydande centralorter icke blott för den inre, utan äfven för den yttre handeln. Viktiga handelsplatser äro sålunda *Lille* och *Amiens* i norra, *Tours* och *Limoges* [limåsj] i mellersta, *Lyon* och *Toulouse* i södra Frankrike. Nederlagsorter för den stora vinhandeln äro särskildt *Reims* och *Epernay* [epärnä] för champagne, *Dijon* [disjäng] för bourgogne och *Montpellier* [månpäljé] för muskatvin.

Men i afseende på omfånget och mångfalden af handelsföretag kan ingen handelsstad jämföras med *Paris*, Frankrikes sköna hufvudstad. Liksom Paris utgör brännpunkten i det andliga och politiska lifvet och medelpunkten i den mest storartade industriella verksamhet, så bildar det ock

central- och hufvudpunkten i hela den franska handelsrörelsen. I Paris' affärskontor och upplagsmagasin (entrepôts) sammanlöpa sinom tusende handelsförbindelser med alla de fem världsdelarna. Paris är en af världens viktigaste marknadsplatser och dess börs tongifvande inom penningemarknaden. Nästan alla större kreditanstalter och aktieföretag i Frankrike hafva där sina hufvudkontor. Likt spindeln i midten af sitt nät, ligger Paris i sammanknytningspunkten af de bäst ordnade järnvägs-, flod- och kanalnät och drager till sig en rik näring för sitt andliga och ekonomiska lif icke blott från alla trakter af Frankrike utan från hela jordklotet.

Pariserbörsen är inrymd i en ståtlig byggnad, omgifven af en präktig korintisk pelarhall, lik ett grekiskt tempel. Den stora börssalen är hvälfd och kan rymma 2000 personer. Börstimmen inträder på slaget kl. 2. Men redan en timme tidigare blir börsplatsen liflig. Eleganta åkdon stanna oupphörligt framför stora trappan. Grupper bilda sig i pelargångarna. Brådslande figurer komma fram, spana efter någon med skärpta blickar, växla några ord och försvinna. Med hvarje minut blir scenen rörligare. Det i början hviskande och hemlighetsfulla samtalet blir allt högljuddare.

Knappt har börsuret slagit 2, innan böljande skaror fylla den s. k. parketten, en bred med skrank omgifven gång, hvilken omsluter en rund plats »la corbeille» (korgen). Härifrån bjuda mäklarne ut växlar, statsobligationer och aktier eller köpa sådana, medan utroparne från en estrad med väldig stämma förkunna kurserna för de afslutna affärerna. Det är ett oupphörligt öronbedöfvande och sinnesförvirrande uppräknande af siffror och namn, så att den oinvigde knappt förstår, huru ordnade affärer kunna uppgöras under detta ständiga skrikande och oväsen.

Spekulanterna i »hausse» och »baisse» omkretsas af lydiga tjänsteandar, hvilka smyga omkring och utbjuda eller köpa värdepapper. Galonerade lakejer framlämna förseglade depescher. Mängden gissar på förtroliga meddelanden från ministrar eller andra invigde och söker i depeschmottagarens ansikte läsa gången af hans närmast följande operationer för att af dem draga nytta. Telegrafapparaterna i ett sidorum äro beständigt upptagna för meddelande af underrättelser och uppdrag. Litet emellan uppsläs telegram och kurserna på andra börser samt meddelanden af

nyheter, hvilka oftast äro från luften gripna. Emellertid har mången gång det kloka användandet af en depesch på börsen inom en kort stund skapat en förmögenhet.

Genom lyckliga handelsfördrag med Europas mera betydande stater har Frankrikes kommersiella utveckling i hög grad befordrats. Däremot har den i någon mån hämmats genom det efter kriget 1870—71 utvidgade skyddstullsystemet. Den speciella varuomsättningen med utlandet uppgick år 1896 till 7200 mill. francs (= finska mark), däraf införseln utgjorde omkr. 3800 mill. och utförseln 3400 mill. francs. Härtill kommer en transitohandel om 600 mill. fr. De förnämsta importvarorna äro: råvaror för industrin, kolonialvaror, stenkol, vin och säd. Exportartiklar äro: fabriksvaror af alla slag, såsom ylle-, siden- och bomullsväfnader, beklädnads- och modeartiklar, läder och metallarbeten o. s. v. samt vin, ost, frukt m. m.

I få land har för den inre handeln och samfärdseln gjorts så mycket som i Frankrike. Där floderna af naturen icke varit segelbara, hafva de kanaliserats och sinsemellan förbundits med kanaler, hvilka mycket anlitas som transportvägar för tungt gods, såsom järn, stenkol, säd m. m. Detta kanalnät förgrenar sig äfven öfver landgränserna inåt Tyskland, Belgien, och Nederländerna. De inre vattendrägnarna hafva en längd af 13,000 *km*, däraf 5,000 *km* kanaler.

Det franska järnvägsnätet är det bäst genomtänkta i i Europa. Från Paris utlöpa strålformigt hufvudlinjerna till gränserna och hamnplatserna. De äro åter mångfaldigt förbundna genom koncentrisk banringar, börjande med ringbanan kring Paris. Hufvudbanorna i Frankrike tillhöra sex stora bolag, strängt kontrollerade af staten. Därtill komma några statsbanor och lokalbanor. Tillsammans hafva de franska järnvägslinjerna en längd af mer än 40,000 *km*. Med stor konst byggda banor leda öfver Alperna till Italien och öfver Pyreneerna till Spanien. Alltsedan Ludvig

XIV:s dagar eger Frankrike ett utmärkt landsvägsnät, som fortvarande vidgas.

Telegrafen och telefonen hafva nått en storartad utveckling i Frankrike. Underhafskablar gå till England, Spanien, Korsika, Algier och Nordamerika. Den sistnämnda kabeln är ledd från Brest öfver S:t Pierre [säng-piärr] vid New Foundland till Boston.

Postväsendet är förträffligt inrättadt. Särskildt böra framhållas de många transoceaniska postångarlinjerna, på hvilka stora bolag medels väldiga, snabbgående och elegant inredda ångfartyg underhålla regelbunden förbindelse med viktigare sjöhamnar i alla delar af världen, för att icke tala om alla de ångbåtssturer, som franska postångare på bestämda dagar göra mellan hamnplatserna längs hela Medelhafvet, ända in i Svarta hafvet.

Kolonier och skyddsstater eger Frankrike i alla de främmande världsdelarna. De hafva tillsammans en ytvidd af ungefär $3\frac{3}{4}$ mill. km^2 och en folkmängd af 43 mill. inb. De franska kolonierna äro mest handels- och plantagekolonier, till en del straffkolonier och i en mindre grad åkerbrukskolonier. De hafva en helt annan organisation än de engelska och nederländska, hvilka de annars komma närmast i betydelse. Förvaltningen är militärisk och regeringen ordnar och öfvervakar allt. På nya kolonier måste staten i många år offra stora summor och, då de för det mesta äro belägna i heta och osunda trakter, många människolif, innan de blifva till nytta för moderlandet. I de äldre kolonierna hafva småningom förhållandena blifvit så ordnade, att de i större mängd producera råvaror åt moderlandet och därifrån afhämta industriartiklar samt sålunda verka lifvande på dess handel.

Frankrikes besittningar äro:

i Afrika: *Algeriet* [alsjäriet] med skyddsstaten *Tunis* i Nordafrika, *Franska Senegal*, *Sudan*, *Guinea* och *Kongo* i Västafrika samt straffkolonin *Obock* i Ostafrika;

i Asien: *Pondichéry* [pångdisjäri] m. fl. orter i Främre Indien samt *Indokina*, omfattande kolonierna *Kotkinkina* och *Tonkin* äfvensom skyddsstaterna *Annam* och *Kambodsja* i Bortre Indien;

I Amerika: ön *S:t Pierre* och en annan ö vid New Foundland samt *Franska Västindien* och *Guayana*;

uti Indiska och Stora oceanen: *Reunion* [reyniång] och några små öar, skyddsstaterna *Madagaskar* och *Komorer*na samt *Nya Kaledonien*, *Sällskapsöarna*, *Marquesasöarna* o. a. ögrupper i Australien.

Tyska riket.

Förbundsmonarki, bestående af 26 stater med en **kejsare** som gemensamt öfverhufvud. 540 t. km² med 52 $\frac{1}{3}$ mill. inb.; 97 på km².

Natur och folk. Tyska riket eller Tyskland är beläget midt i Europa och kommer därigenom att bilda en sammanknytningspunkt för förbindelserna mellan de flesta europeiska länder. Af Tysklands grannar äro alla de västliga framstående industri- och handelsstater, de östliga betydande åkerbruksstater med stark produktion af råvaror. Detta gynnsamma läge har bidragit till landets höga ekonomiska utveckling. I N sköljes Tyskland af Östersjön och Nordsjön. Visserligen äro kusterna vid dessa haf grunda, men i mynningarna af flere segelbara floder har naturen, mångenstädes understödd af vattenbyggnadskonsten, bildat hamnplatser till och med för oceanångare. Hela norra Tyskland är ett flackt långland, där sank mossar, torra sandhedar och breda bördiga floddalar omväxla. Mellersta delen är ett vackert bergland, utmärkt dels genom en stor mångfald af bergarter, dels genom en rik växling af skogsbeklädda höjder och väl odlade dalar. Sydtykland har delvis ett dylikt utseende, delvis är det upptaget af vida höglätter, hvilka längst i S öfvergå till Europas väldiga alpland. Klimatet är mildare i NV och V, strängare i Ö och de höglända trakterna i S.

Befolkningen utgöres till allra största delen af tyskar. Endast i gränstrakterna bo folk af annan nationalitet, nämligen polackar och littauer i Ö, danskar i N och fransmän i V. Tyskarna äro ett kraftfullt, arbetsamt och

sparsamt folk. Både som vetenskapsmän, konstnärer, industriidkare och handlade hafva de uträttat stora ting och täfla häri med fransmännen och engelsmännen. I politisk och militärisk makt kan blott Ryssland göra det Tyska riket första platsen stridig. Oaktadt en stark utvandring är folkökningen ganska stor. Religionen är blandad, i det att $\frac{2}{3}$ af befolkningen hör till den protestantiska och $\frac{1}{3}$ till den katolska kyrkan. Därtill kommer något öfver $\frac{1}{2}$ mill. judar. Folkbildningen står högt och den lärda skolan i Tyskland utgör ett mönster för skolorna i andra länder. Särskildt utmärka sig de tyska affärsmännen för solida facksiniker och stor språkkunskap.

Kejsare i Tyskland är alltid konungen af Preussen. I spetsen för förvaltningen af de gemensamma riksangelägenheterna står en rikskansler. Tyska riket bildar icke blott en politisk enhet gentemot utlandet med gemensam krigshär och örlogsflotta, utan utgör äfven ett national-ekonomiskt förbund med gemensamt tull- och kommunikationsväsende samt gemensam handelslagstiftning. De särskilda staterna styras af egna konstitutionella monarker utom de fria hansestäderna, hvilka äro republiker.

Det Tyska riket består af följande stater:

Nordtyskland: konungariket *Preussen*, storhertigdömena *Mecklenburg-Schwerin*, *Mecklenburg-Strelitz* och *Oldenburg*, hertigdömena *Anhalt* och *Braunschweig*, furstendömena *Lippe* och *Waldeck* samt fristäderna *Bremen*, *Hamburg* och *Lübeck*.

Mellersta Tyskland: konungariket *Sachsen*, storhertigdömet *Sachsen-Weimar*, 3 hertigdömen *Sachsen*, 2 furstendömen *Schwarzburg* och 2 furstendömen *Reuss*.

Sydtyskland: konungarikena *Bäjern* och *Württemberg*, storhertigdömena *Baden* och *Hessen* samt riksländet *Elsass-Lothringen*.

Landtmannanäringar. Åkerbruket bedrifves själfallet med största framgång i de af naturen fruktbara flod- och bergdalarna, men också de sumpiga marsklanden och de magra hedmarkerna hafva af det flitiga folket med stora

ansträngningar blifvit uppodlade på vida sträckor. Ungefär hälften af landets jord är odlad, och i allmänhet drifves jordbruket på ett rationellt sätt med användande af artificiell gödsling, bevattning och landtbruksmaskiner. Stora jordegendomar äro förherskande i N och Ö, mindre gods i S och V. För att säkerställa det inhemska jordbruket för konkurrens med utlandet har riksstyrelsen lagt ganska höga skyddstullar på säd. Dock öfverskjuter numera införseln af säd ofantligt utförseln.

Af alla sädesslag odlas mest råg, därefter hafre, hvete och korn. I Sydtyskland förekommer mycket det slags hvete, som benämnes spelt, äfvensom något majs och hirs. Potäter odlas i Tyskland mer än i något annat land och utgöra där liksom flerstädes „de fattiges bröd.“ Också i hvibetsodling står Tyskland främst. Den drifves lifligast i Elbedalen kring *Magdeburg* samt i Oderdalen. Grönsaks- och trädgårdsodlingen blomstrar företrädesvis kring de folkrika storstäderna; en betydande utbredning har den särskildt i norra Bavern och i trakterna kring *Erfurt*. Frukter odlas nästan öfverallt, och „fruktodlingsföreningar“ verka för deras förädling. Däremot är vinodlingen inskränkt till sydvästra Tyskland, där den främst idkas i Rhen-, Mosel-, Main- och Neckardalarna. Högst skattade äro vinsorterna från det soliga „Rheingau“, där de ädla rhenska vinerna „rüdesheimer“, „johannisberger“, „hocheimer“ m. fl. alstras. I Sydtyskland odlas humle i så stor mängd, att skörden i goda år icke blott förslår för den kolossala tyska öltillverkningen, utan till och med lämnar öfverskott till utförsel. Linodlingen har något gått tillbaka, men är ännu mycket betydande i Preussens östliga landskap. Hampa förekommer rikligare blott i den stora Rhendalen. Där odlas äfven den mesta och bästa tobaken; därjämte har tobaksodlingen ej ringa omfattning i Brandenburg och i Bavern.

Tyskland är ännu ett ganska skogrikt land, i det att en fjärdedel af landets yta är betäckt med skog. Schwarzwald, de bayerska Alpena, Böhmerwald, Fichtelgebirge, Thüringerwald och Harzgebirge hafva väldiga skogar af granar och tallar, här och hvar vexlande med mindre löfskogar. Weserberglandet är rikt på vackra ek- och bokskogar. Kustlandskapen lida för det mesta af skogsbrist. Mångenstädes bedrifves en betydande skogsodling och i allmänhet står det tyska forstväsendet högt.

Boskapsskötseln står i nära förbindelse med jordbruket; en hufvudnäring utgör den i marsklanderna vid Nordsjön och i alptrakterna. Goda raser af hornboskap förekomma i Slesvig-Holstein, Hannover och Oldenburg samt i södra Bavern. I de tre förstnämnda länderna äfvensom i Mecklenburg, Ost- och Västpreussen är hästafveln framstående. För fårskötseln har man gjort mycket i Tyskland, i det man infört spanska merinos och förädlat de inhemska fårraserna. Denna näringsgren blomstrar hufvudsakligen i de preussiska Oderlandskapen och i Sachsen, men den lider af konkurrensen med ullproducerande öfverhafsländ. Svinafveln är däremot i tilltagande öfverallt. Liffigast är den i Westfalen och de östra landskapen af Preussen. Fjäderafveln är allmän och särskildt omtalad gåsafveln i Pommern („pommerska gåsbröst“). Biskötseln är liflig i Schlesien och Hannover — Fisket vid hafskusterna har förkofrats, men i floderna aftagit. Dock kommer häri otvifvelaktigt en förbättring att inträda, då den med allt större intresse omfattade artificiella fiskodlingen börjar gifva afkastning.

Bergsbruk och industri. Genom sin rika alstring af stenkol och järn bildar bergsbruket en viktig grundval för industrin i Tyskland. De största stenkolsflötserna finnas i Ruhrdalen i Westfalen, i Saardalen och invid *Aachen* i Rhenprovinsen, i öfre Schlesien och i konungariket Sachsen. Från dessa oerhördt rika kollager förses icke

blott de i närheten af dem uppkomna otaliga fabrikerna, utan äfven de närmast belägna grannländerna med stenkol. Mindre kolflötser påträffas dessutom i flere delar af Nord- och Sydtyskland. Så väl den tyska kolgruftekniken som de tyska stenkolen anses vara af utmärkt beskaffenhet. — Af besläktade bergsprodukter, så vida äfven de härröra från växtriket, förekomma brunkol i preussiska Sachsen, Rhenlandet och Brandenburg, torf företrädesvis i Nordtyskland och grafit i Bäjern.

I Tyskland äro lyckligtvis de rikaste järnmalmagren belägna just i samma trakter som stenkolslagren, d. ä. i Westfalen, Rhenprovinsen, Sachsen och Schlesien. I mindre mängd brytes järn i Hannover och Elsass-Lothringen. Med afseende å stenkols- och järnproduktionen (resp. 104 och $5\frac{1}{2}$ mill. ton) intager Tyskland det tredje rummet i världen. Zink vinnes däremot mer än i något annat land på jorden. De förnämsta zinkgrufvorna ligga i Schlesien, därnäst i Westfalen och Rhenprovinsen. Koppar, silfver och bly upptagas i Harz och Erzgebirge, hvilkas grufvor äro månghundraåriga. Världsrykte hafva de skickliga sachsiska grufarbetarne och bergsakademin i *Freiberg*. Bland nyttiga mineral må ytterligare framhållas salt, hvarpå Tyskland är ovanligt rikt. Så väl stensaltlager som saltkällor förekomma rikligast i provinsen Sachsen, där *Stassfurt* och *Halle* hafva de största saltverken. Stor tillgång på salt hafva äfven de sydtyska och mellantyska staterna. Lüneburgersalt från Hannover är välkändt i norden. Jordens mest gifvande kalisaltlager finnes vid *Stassfurt*. Världsberömda äro många af de tyska hälsokällorna, främst de i *Aachen*, *Ems*, *Wiesbaden*, *Nauheim*, *Baden-Baden* och *Kissingen*.

Tyskland är i våra dagar ett af de mest betydande industriland. Väl stå de tyska industrialstren i smakfullhet efter de franska och i durabelt arbete efter de engelska, väl kan också på en del fabriksvaror ännu tillämpas det gamla omdömet „billigt och dåligt“, men nekas kan icke

att Tysklands industri under senare tider gått mycket framåt icke blott hvad kvantiteten, utan äfven hvad kvaliteten beträffar. De förnämsta industricentra, omfattande Rhenprovinsen och Westfalen i V, konungariket Sachsen i midten och Schlesien i Ö ligga utmed nordranden af det tyska berglandet, där rikedomerna på järn och stenkol är störst. Därtill bilda floderna på berglandets sluttningar forsar, hvilka lämna billig drifkraft, men då de strax nedanför utträda i låglandet, utgöra de billiga transportvägar ut till hafvet. Detta i förening med jämförelsevis låga arbetslöner gör, att de tyska fabriksalstren genom sin prisbillighet tränga sig fram på världsmarknaden.

Textilindustrin med spinneri, väfveri, färgning, tygtryckning och appretur har en vidsträckt utbredning öfver hela Tyskland. Hufvudorter för bomullsindustrin äro: *Elberfeld-Barmen* och *Düsseldorff* i Rhenprovinsen, *Chemnitz* och *Plauen* i Sachsen, *Görlitz* m. fl. småstäder i Schlesien, *Augsburg* i Bäjern, *Esslingen* i Württemberg och *Mülhausen* i Elsass. Den sistnämnda stora fabriksstaden är vidt bekant icke blott för sina utmärkta fabrikat, utan äfven för sina mönstergillt ordnade arbetareförhållanden. Ullspinneri och ylleväfveri förekomma hufvudsakligen i samma trakter, men särskildt må framhållas klädestillverkningen i *Aachen* med dess omnejd i Rhenprovinsen, i kretsen kring *Zwickau* i Sachsen och i *Kottbus* med grannstäder i Brandenburg. Schalar och mattor väfvas i *Berlin*. Linneindustrin blomstrar främst i *Bielefeld* i Westfalen, i det sachsiska Lausitz och det därtill gränsande västra Schlesien. I tillverkning af siden och sammet står *Krefeld* i Rhenprovinsen så högt, att det öfverträffas endast af Lyon. Sidenfabriker finnas också i *Elberfeld-Barmen*, *Berlin* m. m. Sedan århundraden hafva tiotal tusen af de fattiga bergsboarna i Erzgebirge haft sin årliga utkomst af spetsknyppling. De förses med mönster och tillbehör af kringresande agenter och erhålla för sitt mödosamma arbete en ringa dagspenning. I lyxväfnader och be-

klädnadsartiklar intager Tysklands stora hufvudstad *Berlin* en alltmera tongifvande plats.

Metallindustrin har föga mindre utsträckning och betydelse än väfnadsindustrin. Världsrykte åtnjuter gjutstålsfabrikationen i *Essen* och *Bochum*, finsmidet i *Solingen* och *Remscheid*, nålfabrikationen i *Aachen* och *Iserlohn*. Dessa och flere andra orter med en liflig och mångsidig järnindustri äro belägna i Rhenprovinsen och Westfalen. Själfallet äro industristäderna talrika äfven i järngrufdistrikten i Sachsen och Schlesien. Synnerligen betydande är maskintillverkningen, hvilken sysselsätter hundratal fabriker i olika delar af landet. Stora maskinverkstäder finnas i *Berlin*, *Hannover*, *Essen*, *Magdeburg*, *Breslau*, *Chemnitz*, *Mülhausen* m. fl. Särskildt förfärdigas i kuststäderna ångmaskiner i mängd. Där byggas äfven ångfartyg, från väldiga pansarkolossar till smäckra lustjakter. Främst böra härvid nämnas östersjöstäderna *Stettin* med bolaget „Vulkans“ stora verkstäder och varf, *Kiel* med ofantliga örlogsvarf och arsenaler samt *Elbing* och *Danzig*. Flodångare byggas mest i *Magdeburg* vid Elbe och *Ruhrort* vid Rhen. Hufvudorter för guld- och silfverarbeten äro *Pforzheim* i Baden, *Hanau* i Hessen-Nassau och *Berlin*.

Krupps fabriker i Essen äro i sitt slag de största i världen. *Alfred Krupp* mottog af sina föräldrar en liten gjutstålsfabrik med några få arbetare. Då han för icke länge sedan dog, lämnade han i arf åt sin enda son de mest storartade järnverk med 20,000 arbetare, hvilka årligen uppbära i aflöning omkr. 20 mill. fmk. De »kruppska kanonerna» köpas till krigshärarna i snart sagdt alla länder både inom och utom Europa. Vidare förfärdigas järnvägsskenor, axlar, hjul, skrufvar, bultar och dyl. för järnvägsvagnar och lokomotiv. I beständig verksamhet äro hundratal ångmaskiner och jättelika ånghammare, af hvilka den största väger 50,000 *kg* och faller från en höjd af 3 *m* mot ett kolossalt städ. Den har kostat 2 $\frac{1}{2}$ mill. fmk. Till de väldiga anläggningarna höra dessutom flere stora ångfartyg, tiotal lokomotiv och hundratal järnvägsvagnar, hvilka släpa järnmalm och stenkolk från de talrika järn- och stenkolsgrufvor, som Krupp eger flerstädes i Tyskland, ja ända bort i norra Spanien.

För arbetarnes bästa är väl sörjdt. Firman har låtit uppföra mer än 4,000 arbetarbostäder samt kyrkor, skol- och sjukhus. För arbetarnes räkning finnas trädgårdar, läsesalar, bibliotek samt vidare bagerier, slaktarhus och handelsbutiker, där varorna erhållas för produktionspris.

Tillverkningen af kemikalier är högt utvecklad i Tyskland. Viktigare orter för de olika grenarna af denna industri äro *Stassfurt, Berlin, Köln, Dresden* samt flere större städer i Sydtyskland. Intet annat land har en så betydande fabrikation af hvitbetssocker. Hufvudorter äro *Magdeburg, Halle* och *Braunschweig*. Allmänt bekant är den ofantliga tillverkningen af öl och spirituosa. Liksom annanstädes blomstrar den starkast i storstäderna. Särskildt är dock Bäjern med städerna *München, Erlangen* och *Kulmbach* vidtberömt för sitt utmärkta öl. Stora cigarrfabriker finnas i *Bremen, Hamburg, Leipzig* m. m.

Af öfriga industrigrenar kunna nämnas glasvaror från Schlesien, Bäjern och Rhenprovinsen; porslins- och fajansarbeten från Thüringen, Sachsen, där Europas äldsta porslinsfabrik finnes i *Meissen*, Schlesien och Brandenburg; papper af ganska god beskaffenhet i förhållande till billigt pris från alla de större fabrikscentra; läderarbeten från *Offenbach* i Hessen-Darmstadt och *Berlin*; musikinstrument från *Berlin, Dresden, Leipzig, Stuttgart*. I sammanhang med den betydande ertillverkningen i Schwarzwalds bergstrakter står en omfattande fabrikation af mekaniska musikverk. Världsbekanta äro de billiga tyska leksakerna, hvilka förfärdigas i stor skala hufvudsakligen i *Nürnberg* i Bäjern, i den thüringska staden *Sonneberg* och i Erzgebirge. Synnerligen intresseväckande är den redan under medeltiden ryktbara industristaden *Nürnberg* icke blott för dess utomordentligt ålderdomliga utseende, utan äfven för den särdeles mångfaldiga industriella verksamhet, som än i dag bedrifves i staden och dess omnejd. „Nürnberger varor“ benämnas allehanda kramgods, som därifrån utsändas kring världen. Särskildt må

nämnas konstindustriella artiklar af diverse slag och Fabers kända blyertspennor.

Handel och kommunikationer. Den stora handel, som drefs i Tyskland under medeltiden i skydd af de mäktiga stadsförbunden, främst „Hanseförbundet“, hade under den nya tiden till god del blifvit förstörd genom långvariga krig och landets splittring i en mängd småstater. Då äntligen med bildandet af den „tyska tullföreningen“ de hämmande tullskrankorna bortföll, uppblomstrade handeln kraftigt och erhöll en förnyad uppsving genom Tyska rikets återförening år 1871. För det närvarande öfverträffas Tysklands handel endast af Englands och Förenta staternas. Totalomsättningen för specialhandeln är 7800 mill. tyska riksmark, hvaraf importen utgör 4300 och exporten 3500 mill. Rmk. (motsvarande ungefär 9600, 5300 och 4300 mill. fmk). De förnämsta införsvarorna äro: säd, råvaror för industrin, såsom ull, bomull, silke, trä, hudar m. m., kolonialvaror, hufvudsakligen kaffe och tobak. Bland utförsvarorna stå främst: industriartiklar, såsom väfnader, järnvaror, maskiner, kortvaror, kläder, papper m. m., vidare kemikalier, i synnerhet droger och färger samt socker, stenkol och järn. Alla ofvan uppräknade in- och utförsvaror ingå i totalsummorna med ett värde från 500 till 100 mill. Rmk om året. Därtill komma allahanda handelsartiklar med tiotal mill. riksmarks värde. Af dem förtjäna särskildt att nämnas böcker, kartor och bilder, hvilka utgöra ansevärd exportvaror.

I Tyskland med dess långa landgränser går naturligtvis en icke ringa del af den utländska trafiken öfver dessa. Dock har i samma mån, som handeln antagit allt större dimensioner, handelsflottan raskt vuxit, så att den nu uppgår till närmare 4000 fartyg om $1\frac{1}{2}$ mill. ton, däraf 1100 ångare om 900,000 ton.

För sjöfarten och den utländska handeln hafva de tvenne haf, hvilka skölja Tysklands kuster, en väsentli-

ligen olika betydelse. Östersjön, som är ett landomslutet innanhaf, bemedlar hufvudsakligen trafiken på de omgifvande länderna Ryssland, Finland, Sverige, och Danmark, medan Nordsjön öppnar sjöfarten på världshafven. Därför ligga Tysklands största sjöstäder *Hamburg* och *Bremen* i närheten af Nordsjön.

Hamburg ligger vid nedre Elbe, på hvilken de största hafsfartyg nå staden och därifrån flodfartyg gå uppåt floden genom hela Tyskland ända till Böhmen. Det goda läget har gjort staden till en världshandelsplats af första rangen. Storartad är anblicken af hamnen med dess flerdubbla rader af skeppsmaster och ångskorstenar, med dess rörliga och brokiga lif. Staden besökes årligen af mer än 10,000 hafsfartyg om $6\frac{1}{2}$ mill. ton och 16,000 flodfartyg om $3\frac{1}{2}$ mill. ton. Själf eger staden en handelsflotta af nära 700 skepp om 700,000 ton, däraf mycket mer än hälften ångare. Stora ångbåtsbolag underhålla regelbunden trafik icke blott med alla sjöstater i Europa, främst England, utan äfven med alla delar af Amerika, Afrika, Australien samt södra- och östra Asien. Hamburg är därför en viktig utvandringshamn. Denna stad drifver större affärer än många stora riken. Handelsomsättningen för året uppgår till 5800 mill. tyska riskmark, däraf importen utgör 3150 och exporten 2650 mill. Rmk (ungefär 7160, 3890 och 3270 mill. fmk). Visserligen har den egna in- och utförseln ökats, i den mån Hamburg blifvit en rätt betydande industristad, men största delen af dessa varumassor tillhör den ofantliga transitohandel, som staden bedrifver. Hamburgs varubörs, dagligen besökt af bortåt 4000 köpmän, är en bland de inflytelserikaste, dess bank- och försäkringsväsende, dess kommissions- och speditiönsaffärer rikt utvecklade och vidsträckta. — Invid staden ligger dess frihamn med väldiga upplagsmagasin, lyftkranar m. m. Dessutom eger Hamburg den omgifvande landsträckan till en ytvidd af 400 km², hvilken är trädgårdslikt odlad och förser

stadsboarna med frukter, grönsaker, mjölk o. dyl. Vid Elbemyningen har Hamburg sin vinterhamn *Cuxhaven*.

Alldeles fastbyggd med Hamburg ligger på norra stranden af Elbe den betydande handels- och fabriksstaden *Altona* och midt emot på södra stranden, förenad genom en storartad järnvägsbro hamnstaden *Harburg*.

Bremen ligger vid Weser. Stadens hamn är ej tillgänglig för större fartyg, utan de lossa och lasta alla i uthamnen *Bremerhaven*. Bremen drifver en storartad skeppsfart med öfver 400 fartyg, däraf hälften ångare. Utomordentligt praktfulla och snabbgående äro de hafsångare, som tillhöra det stora bolaget „Nordtyska Lloyd“ och hvilka underhålla en regelbunden trafik på Nordamerika, Ostasien och Australien. Som utvandrigshamn öfverträffar Bremen själfva Hamburg samt är äfven Tysklands förnämsta stapelplats för tobak, petroleum, bomull och ris. Handelsomsättningen uppgår till mer än 1600 mill. Rmk. Liksom Hamburg tillhör Bremen numera den tyska tullföreningen, men har också sitt frihandelsområde. Industrin är i stigande; främst stå skeppsbyggeriet och cigarrfabrikationen.

Bland städerna vid Östersjön förtjänar den en gång så mäktiga hufvudstaden för Hanseförbundet, det än i dag så ålderdomliga *Lübeck* att nämnas först. Staden ligger vid den lilla floden Trave, som genom uppmuddring gjorts tillgänglig för större östersjöångare. Lübecks handel är visserligen inskränkt till östersjöländerna Ryssland, Finland, Sverige och Danmark, men det är ännu en rätt betydande handels- och speditiionsplats, särskildt viktig för vårt land. Af öfriga östersjöhamnar är *Stettin* vid Oder den förnämsta, därefter *Danzig* vid den största Weichselmynningen och *Königsberg* vid Pregel. Dessa städer ombesörja hufvudsakligen handelsomsättningen inom hvart sitt flodområde och de viktigaste varorna äro säd, skogsprodukter, lin och kolonialvaror. Stettin med dess uthamn *Swinemünde* har särskildt stor betydelse såsom Berlins hamnplats vid Öster-

sjön. Västligare ligga vid Östersjön örlogshamnen *Kiel*, som jämte *Rostocks* hamnstad *Warnemünde* är en mycket anlitad öfverfartsort till Danmark, och *Stralsund* med liflig skeppsfart på Sverige.

Befordrad af en mängd segelbara floder samt synnerligen vidsträckta kanal- och järnvägsnät, är den inre handeln i Tyskland mycket liflig.

Om ock icke i lika hög grad som Paris i Frankrike, bildar dock Tyska rikets ståtliga hufvudstad *Berlin* icke blott den politiska och litterära, utan äfven den kommersiella medelpunkten i förbundsstaten. Berlin är en stor fabriksstad med en mångsidig industriell verksamhet. Det är en af de mest betydande börsplatser och drifver en anseelig handel, i synnerhet med säd, ull och sprit. Tack vare goda kommunikationer sträcker det sin affärsverksamhet till de aflägsnaste länder.

Berlins kreatursmarknader och slakthus. I den östra delen af staden finnes ett storartadt etablissemang, omfattande icke mindre än 60 byggnader, det hela omgifvet af en mur. Det är här som de stora kreatursmarknaderna hållas. Till dem hämta ända till 20 extratåg 400 å 500 vagnslaster med kreatur, uppgående emellanåt till 25,000 stycken. Den årliga tillförseln beräknas till 650,000 får, 500,000 svin, 150,000 nötkreatur och 100,000 kalvar. På kreatursbörsen råder ett vaket lif. Här sysselsätta sig 150 grosshandlare med export, 700 uppköpare sörja för tillförseln och 1000 slaktare förse staden med kött. Slakterierna äro försedda med en mängd vattenbassänger, 2000 vattenkranar och andra nyttiga inrättningar. Järnvägsspår löpa genom hallarna och på dem stå vagnar med is, hvilka direkte från slaktbänkarna forsla köttet ut i handeln, ända bort till utlandet.

Näst Berlin är *Leipzig* en viktig handelsstad i det inre landet. Där drifves den största bokhandel och förlagsverksamhet i världen. De berömda „Leipziger mässorna“ hafva väl förlorat någon del af sin betydelse, men än i dag äro de besökta af köpman från alla delar af Europa, från Amerika och Asien och uppvisa en penningomsättning af 200 mill. riksmark. De förnämsta marknadsvarorna äro

päls- och rökverk. Leipzig är därtill en betydande industristad och säte för riksdomstolen. — Såsom marknadsplats framstår också ännu den forna riksstaden *Frankfurt am Main*. Staden har ett ypperligt läge vid anknytningspunkten af flere naturliga samfärdsleder och många järnvägslinier. Dess bangård är den största på Europas fastland. Flere stora bankirhus, bland andra en Rotschild, bedrifva här penning- och växelrörelse.

I Rhenprovinsens och Westfalens fabriksdistrikt utgör den gamla romarstaden *Köln* ett betydelsefullt handelscentrum med omfattande börsverksamhet, försäkrings- och speditiionsaffärer. Rhenskeppsfarten och järnvägstrafiken äro synnerligen lifliga. Därnäst komma *Düsseldorff* som Rhenhamn och *Elberfeld-Barmen*, *Dortmund* m. fl. järnvägsknutpunkter. För öfrigt drifva de flesta industristäder, såsom *Aachen*, *Remscheid*, *Iserlohn*, *Bielefeld* o. a. en vidsträckt handel med egna fabriksalster. *Ruhrort* har den största utförsel af stenkol på kontinenten. — I det sachsiskt-thüringska industriområdet och Elbedalen stå äfven själfva fabriksstäderna i handelsförbindelse med utlandets konsumtionsorter. Men utom den industriella verksamheten drifves något större handel, en liflig flodfart på Elbe och järnvägstrafik af konungariket Sachsens vackra, konstälskande hufvudstad *Dresden* och provinsen Sachsens hufvudort *Magdeburg*. — I Schlesien och Brandenburg samt särskildt i Oderdalen framstå *Breslau* och *Frankfurt an der Oder* såsom marknadsplatser för säd, ull och industrivaror.

I Sydtyskland drifves stor transitohandel med grannländerna, och härvid spela floderna Rhen och Donau jämte deras bifloder och förbindningskanaler en betydlig roll. Bäjerns viktigaste handelsplatser äro: *Augsburg*, en gammal stad med växelrörelse och speditiionsaffärer på Italien och Schweiz, *Nürnberg*, en världsmarknadsplats för humle, samt rikets sköna hufvudstad *München*, främst berömd för sitt blomstrande konstlif, men också en hufvudort för

sädeshandeln. Stapelplatser för den tyska Donautrafiken äro *Regensburg* och *Passau*. I Württemberg är hufvudstaden *Stuttgart* centrum för landets täta järnvägsnät och Sydtysklands förnämsta bokhandelsplats, hvarjämte *Heilbronn* vid Neckar och *Ulm* vid Donau äro lifliga affärsorter. Den mest betydande handelsplatsen icke blott i Baden, utan i hela Sydtyskland är *Mannheim* med dess vida Rhenhamn, som årligen besökes af många tusen flodfartyg, däribland talrika ångbåtar. Staden handlar mycket med säd, trävaror, tobak, humle o. s. v. I bredd därmed är handeln i Badens vackra hufvudstad *Karlsruhe* föga betydlig. De sydtyska staterna Bäjern, Württemberg och Baden ega hvar sin strandremsa af den härliga Bodensjön och drifva på den en liflig sjöfart och handel från städerna *Lindau*, *Friedrichshafen* och *Konstanz*. I Elsass-Lothringen är *Strassburg* vid Ill, därifrån så väl Rhen-Rhône- som Rhen-Marnekanalen utgår, af ålder en betydande handelsplats. *Mülhausen* drifver stor handel med råvaror och egna högt ansedda fabriksvaror. Den starka fästningen *Metz*, som är hufvudort i tyska Lothringen, är tillika en handelsstad. En fästning och handelsstad är också *Mainz*, hvars läge vid Mains inflöde i Rhen är synnerligen gynnsamt för handel och flodfart. Den inbringande vinodling, som i stor skala bedrivs på stränderna af Rhen och dess förnämsta bifloder, har till afsättningsorter *Koblenz*, *Worms* och *Speier* vid Rhen, *Trier* vid Mosel, *Würzburg* vid Main samt *Heidelberg* och *Esslingen* vid Neckar. Från själfva de vinodlande slotten utgå dessutom flere af de dyrbaraste vinsorterna direkte i handeln.

För samfärdseln äro floderna, äfven de mindre djupa, af högsta vikt därutinnan, att frakten på dem ställer sig ungefär hälften billigare än på järnvägarna. Märkligt nog motsvarar det tyska kanalsystemet ingalunda den lifliga handelsrörelsen och står vida efter de västra grannländernas. Visserligen äro de större floderna förbundna genom

kanaler, men de äro alldeles grunda. Den mest betydande kanalbyggnad i Tyskland är *Kejsar-Wilhelms-kanal*, på hvilken till och med stora krigsskepp kunna komma från Kielerviken vid Östersjön till Elbemyningen nära Nordsjön.

Det tyska järnvägsnätet är det största i Europa med en längd af 50,000 km, till en väsentlig del statsbanor. Emedan landet ända till senaste tider varit politiskt splittradt, hafva de tyska järnvägarna ej den enhet och planmässighet i anläggningen som de franska. Antalet järnvägsknutpunkter är därför mycket stort. Dock har Berlin småningom blifvit ett hufvudcentrum, hvarifrån banor strålförmigt utgå åt olika världsändar.

Post- och telegrafverket är utomordentligt väl ordnad och har tjänat till mönster i andra land. Det var Tyskland, som gick i spetsen för bildandet af världspostföreningen, hvilken nu omfattar nästan hela jorden. Också telefonen har en stor utbredning i landet.

Tyska skyddsområden. Under de sista åren har Tyska riket förvärfvat sig kolonier i främmande världsdelar. De hafva en ungefärlig ytvidd af $2\frac{1}{2}$ mill. km² och en befolkning af omkr. 7 mill., däraf 3500 hvita. Då de alla ligga i heta zonen och ännu befinna sig i fullständigt naturtillstånd, kan deras betydelse för handeln först i framtiden beräknas. Tills vidare kosta de mycket mer än de inbringa. De äro:

i Afrika: *Togolandet* och *Kamerun* vid Guineabukten, *Tyska Sydvästafrika* och *Tyska Ostafrika*.

i Australien: *Kaiser-Wilhelms-land* på Nya Guinea, *Bismarckarkipelagen*, de nordliga *Salomonsöarna* och *Marschallöarna*.

Schweiz.

Förbundsrepublik. 41 t. km² med 3 mill. inb.; 72 på km².

Natur och folk. Det lilla, för sin härliga natur vidtberömda Schweiz har så till vida ett ogynnsamt läge, att det ligger fjärran från hafvet midt inne i Europas konti-

nent. Men å andra sidan befordras just dess handelsrörelse och industri däraf, att det på alla sidor omgifves af folkrika kulturstater. Schweiz är i södra och större delen ett storslaget alpland med blånande fjäll och gletscher, molnhöljda bergstoppar, leende gröna dalar och stora kristallklara alpsjöar. De nordvästliga delarna af landet upptagas af den med kullar fyllda Schweiziska högslätten, hvilken mot Frankrike i V begränsas af Jurabergens parallellkedjor. Beroende af höjdsträckningarna är klimatet mycket olika: kyligt och rått högre upp, mildt och behagligt lägre ned; i de djupare dalarna på sydsidan nästan sydeuropeiskt, på nordsidan mellaneuropeiskt.

Schweizarne äro icke *ett* folk, utan utgöras till $\frac{2}{3}$ af tyskar, hvilka bebo nordöstra och mellersta delen af landet, till $\frac{1}{3}$ af fransmän, italienare och rätoromaner, af hvilka fransmännen bo i V samt de fåtaligare italienare och rätoromanerna i SO. Dock råda hos schweizarne inga bittra språkstrider, utan de äro starkt förenade genom gemensam kärlek till frihet och fosterjord. Midt i landet och i S är befolkningen katolsk, för öfrigt och öfvervägande protestantisk. Bildningen står högt. Förbundsrepubliken eller det „Schweiziska edsförbundet“ består af 25 själfständiga små republiker eller kantoner med egen inre styrelse och förvaltning. I spetsen för den gemensamma regeringen stå en på ett år vald förbunds-president och ett förbundsrad.

Landtmannanäringar. Väl är hvarje odlingsbar fläck tagen i beslag för åkerbruket, men sädesskörden, mest råg och spelt, täcker knappt hälften af behovet. Frukter och vinodling blomstrar i en mängd kantoner. De präktiga alpskogarna äro genom misshushållning starkt minskade och lämna numera icke virke till utförsel. — Där- emot möjliggöra de goda alpängarna och betesmarkerna en betydande boskapsskötsel. Den sköna hornboskapen af utmärkta mjölkkoraser utgör schweizerbondens egentliga

rikedom ¹⁾. Af den utmärkta schweiziska fetosten tillverkas årligen 25 mill. *kg*, hvaraf 15 mill. *kg* spridas till alla land. I de högre alpkantonerna hållas getter i mängd och längst i S idkas något silkesodling.

Alplif. Då snön om våren smultit från dalen och de lägre höjderna, börjar det egentliga alplifvet. Hjordarna föras då upp till de tidigast grönskande „majbetena“. Och allt som sommaren skrider fram, stiga herdarna med sina hjordar högre och högre, tills de i juli nått „vildalpen“ vid randen af den eviga snön. I Schweiz är det männen, och icke såsom i Skandinavien jäntorna, som draga till sätern. Där föra de ett ensligt lif, upptagna af att vakta hjordarna, mjölka dem och af mjölken bereda ost. De hafva det föga bekvämt i fåbodarna, hvilka på en gång tjäna till natthärberge, mjölk- och ostmagasin samt ostfabrik. Äfven kosten är enformig och knapp. Men alpherdarna njuta af detta lif, fullt af frihet och ljus och kraft. Någon gång få de besök af kvinnorna, som under sommaren sköta om hus och trädgård nere i byn, och då blir det glädje där uppe. När oväder och snöfall tvinga herdarna till återtåg, sker det gradvis och dröjande, ty lifvet i dalen har föga behag för den äkta alpherden.

Bergsbruk och industri. Det bergiga Schweiz har öbetydligt bergsbruk. Den ringa mängd stenkol och järn, som fås, täcker ej till hälften behovet. Mest upptages salt, men äfven detta otillräckligt. — Få länder äro af naturen så illa lottade för industriell utveckling som Schweiz, och likväl står industrin där så högt, att den jämte boskapsskötseln utgör hufvudstödet för nationalväståndet. Blott ett har naturen gifvit, den ofantliga vattenkraften i landets strida strömmar. För öfrigt är det folkets flit, företagsamhetsanda och intelligens, som gjort det så skickligt och mäktigt att öfvervinna alla svårigheter. Storindustrin är icke så mångsidig, men mycket produktiv och i flere afseenden mönster giltig. Den halftusenåriga schweiziska sidenindustrin har sitt hufvudsäte i *Basel* och

¹⁾ Mest berömda äro den enfärgade, bruna Schwyzerrasen, som är utbredd i de sydliga och östliga kantonerna, och den fläckiga Bernerrasen i västra Schweiz.

Zürich; utmärkande för den äro lätta och billiga varor. Bomullsindustrin är utbredd i NO, förnämligast i kantonerna *Zürich*, *St Gallen*, *Appenzell* och *Glarus*. Framstående produkter äro de finaste garnsorter. Märklig är den intima förening, som storindustrin och hemslöjden i Schweiz ingått med hvarandra. I otaliga schweizerhem påträffas sinnrika maskiner af olika slag. Maskinstickeri, broderi, spetsknyppling, halmflätning samt framför allt urtillverkning och förfärdigandet af guldsmedsarbeten äro arter af hemslöjd i stort. De förekomna öfverallt på högslätten och i Jura, dock så att hvarje särskildt slag af industri har ett eller flere ganska skarpt begränsade områden. Medelpunkter för den stora fickurindustrin äro *Genève*, på tyska *Genf*, och *Neuchâtel* samt bland de många orterna i Jura *La Chaux de Fonds* [sjå-dö-fångd]. Oaktadt bristen på järn är maskinindustrin betydande i *Zürich*, *Winterthur* och *St Gallen*. Slutligen må icke förglömmas de världsberömda konstnärligt utförda träsniderierna från *Berner Oberland*.

Handel och kommunikationer. Den lifliga industriella verksamheten motsvaras af en icke mindre liflig och omfattande handel. Naturligtvis är handelsomsättningen störst på grannlanden, mellan hvilka dessutom flere handelsvägar gå genom Schweiz. Men icke mycket mindre är varubytet med England, Ryssland och Nordamerika. Ja, det landomslutna Schweiz drifver en verklig världshandel. På nästan alla större handelsplatser på jorden finnas schweiziska handelshus, hvilka med skicklighet och framgång bereda afsättning för hemlandets industrialster och göra uppköp af säd, kolonial- och råvaror. Dessa sistnämnda äro de förnämsta införsvarorna. Utförseln består företrädesvis af industriartiklar, såsom siden- och bomullsvaror, ur, maskiner och färger, samt ost, hufvudsakligen *Emmenthaler*, och koncentrerad mjölk. Den årliga varuomsättningen uppgår till omkr. 1700 mill. francs, däraf importen

är 1,000 mill. och exporten 700 mill. fr. Här af framgår att affärlifvet i alla dess grenar nått en hög utbildning i Schweiz.

Så väl den yttre som den inre handeln och samfärdseln befordras till allra största delen af järnvägarna. Med en djärfhet utan like och oerhörda penninguppföringar hafva schweizarne i trots af terrängsvårigheterna genomdragit sitt land med järnvägar. S:t Gotthardsbanan med dess 15 km långa tunnel är storartad. Denna bana har gjort Genua uti Italien till Schweiz' viktigaste hamnplats vid hafvet. Vid landets egna gränser framstå *Basel* och *Genève* såsom de förnämsta handelsstäderna. För Basel, som ligger vid Rhenkröken, öppnar sig Rhenflodens stora kulturområde och för Genève vid Rhône handelsvägarna inåt Frankrike. För handeln med Österrike är Arlbergbanan af stor betydelse. I det inre landet framstå Schweiz' största fabriksstad *Zürich* och dess hufvudstad *Bern* såsom de viktigaste järnvägsknutpunkter och handelscentra. På de stora härliga sjöarna bedrifves en rätt anseelig ångbåtstrafik. Flere vid dem belägna städer, såsom *Rorschach* och *Romanshorn* vid Bodensjön, *Lausanne* vid Genève-sjön idka en liflig handel, men framför allt äro sådana städer besökta af den väldiga turistström, som årligen drager genom Schweiz. Medelpunkter för främlingsbesöken bilda *Interlaken* mellan Thuner- och Brienzersjöarna vid foten af Berneralperna och *Luzern* vid Vierwaldstättersjön, på hvars motsatta strand höjer sig berget *Rigi*, dit flere med kuggar försedda järnbanor leda upp. I dessa städer och på de mest besökta utsiktspunkterna har man uppfört präktiga hotell samt på allt sätt sört för den resandes bekvämlighet och trefnad, ty denna „främlingsindustri“ inbringa åt landet omkr. 200 mill. fr. om året.

Schweiz eger mer än 3600 km järnvägar och de yppersta landsvägar, af hvilka många leda öfver de höga alppassen *Simplon*, *Splügen* m. fl. Postväsendet är mön-

stergillt ordnad för så väl persontrafik som sändningar af alla slag. Telegrafväsendet är rikt utvecklad och af stor internationell betydelse.

Österrike-Ungern.

Förbundsmonarki, bestående af kejsardömet **Österrike** och konungariket **Ungern**¹. 677 t. km² med 45 mill. inb.; 66 på km².

Natur och folk. Österrike-Ungern är i högre grad än Tyskland en kontinentalstat, ty dess enda hafskust är en kort sträcka af Adriatiska hafvet. Denna är därtill bergig och från landsidan svårtillgänglig. Också det inre landet uppfylles till större delen af berg. I V och S höja sig Ostalpernas långa gletscherrika kedjor och snöiga toppar, i N och Ö utbreda sig det Böhmska höglandets platåer och Karpaternas skogrika höjder. De sistnämnda begränsa i N och Ö den Ungerska slätten med dess vida „pusstor.“ Midt igenom förbundsriket flyter den stora, segelbara floden Donau, som upptager många bifloder. Ett fastlandsklimat med kalla vintrar och varma, ställvis heta somrar råder öfverallt utom i Adriatiska hafvets kusttrakter, där vintrarna äro så milda, att palmer och oliver trivas.

Befolkningen består af ett stort antal nationaliteter, olika till härstamning och språk. Till den slaviska stammen hör visserligen nära hälften af befolkningen, men de slaviska folken tala flere skilda språk. De äro fördelade i två grupper: nordslaver och sydslaver. Till nordslaverna höra tschecker, polackar och rutener (lillryssar), till sydslaverna serber, kroater och slovenier. De mest

¹) De bägge rikshälfterna kallas äfven *Cisleithanien* och *Transleithanien* efter deras läge på den västra eller östra sidan om gränsfloden *Leitha*.

bildade och inflytelserika i österrike äro tyskarne, hvilka utgöra ungefär $\frac{1}{4}$ af hela befolkningen; i Ungern hafva magyarerna af den finsk-ugriska stammen herraväldet. Dessutom bo i Österrike-Ungern de romaniska folken rumäner och italienare samt ganska talrika judar och zigenare. Ungefär $\frac{3}{4}$ af befolkningen äro romersk-katoliker, de öfriga dels protestanter, dels grekisk-katoliker, dels bekännare af mosaiska läran och islam. Denna folkliga och religiösa söndring gör förbundsriket politiskt svagt och verkar menligt på dess ekonomiska utveckling. Gemensamma för de bägge rikskälfterna äro blott öfverhufvudet, hären och utrikespolitiken, medan de i afseende å författning, lagstiftning och förvaltning äro fullständigt åtskilda. Kejsaren-konungen har inskränkt makt.

Landtmannanäringar. Österrike-Ungern är i främsta rummet en agrikulturstat, ty $\frac{2}{3}$ af befolkningen lifnär sig med åkerbruk. Jorden är för det mesta bördig, och med bättre odling skulle särskildt de ungerska kronlanden kunna gifva mycket rikare skördar af hvete och majs, som mest odlas där. För öfrigt förekomma alla europeiska sädesslag och äfven under medelmåttiga år kan säd exporteras. Omfattande är vidare odlingen af hvitbetor, potäter, frukter och vin. Prisade äro de eldiga ungerska vinsorterna „tokayer“, „ruster“ m. fl. Förträfflig humle fås i Böhmen och tobak i Ungern. — Österrike-Ungern är ett af de skogrikaste land i Europa, ty $\frac{1}{3}$ af arealen är betäckt med skog. Värdefullt ekvirke exporteras af Slavonien och Ungern, gran, tall och lärkträ af alpländerna. — För boskapsskötseln äro de ändlösa pusstorna i Ungern, de saftiga fjällängarna i alptrakterna och de vida betesmarkerna i Galizien väl egnade. Också bedrifves denna näring i stor skala, men med ringa skicklighet och omsorg. Får, hästar och svin hållas mest i Ungern och Galizien, hornboskap mera i alperna. Fjäderfäafveln i Böhmen och Ungern lämnar ägg till export. — Fisket sysselsätter

tusental människor i kusttrakterna och vid den fiskrika floden Theiss.

Bergsbruk och industri. Det af naturen rikt välsignade landet förborgar äfven stora mineraliska skatter. Tillgången på brunkol, stenkol och järn är stor, men grufdriften försvåras därigenom, att de på få ställen finnas i hvarandras närhet. Lyckligast lottadt i detta afseende är det Böhmska berglandet, där också bergsbruket är mest utveckladt. Däremot fås det bästa järnet från Steiermark. I Böhmen upptages äfven silfver och i Krain vid *Idria* kvicksilfver. Näst Ryssland frambringar Österrike-Ungern mest guld i Europa. Det erhålles hufvudsakligen i Ungerns och Siebenbürgens malmberg, hvilka också innehålla koppar och andra metaller. Rikedomerna på salt är ovanligt stor. Det vinnes i det s. k. „Salzkammergut“ i Salzburgeralperna och framförallt ur de storartade stensaltgrufvorna vid *Wieliczka* på nordsidan af Karpaterna. I Galizien finnas dessutom rika petroleumkällor. Af icke ringa ekonomisk betydelse äro slutligen de många, af främlingar talrikt besökta hälsokällorna. Mest berömda äro de i *Karlsbad* och *Teplitz* i Böhmen samt *Gastein* och *Ischl* i Alperna.

Saltverken i Wieliczka äro öfver 600 år gamla, och brytningen af bergsaltet har under denna tid förtgått med få afbrott. Därför hafva grufschakten nått en utsräckning i längd af nära 4 km och ett djup af 360 m under jordytan. Två af de 13 nedgångarna till grufvan äro belägna i själfva staden. I den ena nedstiger man längs en spiraltrappa med 470 trappsteg och når då 60 m under jorden den öfversta af grufvans sju öfver hvarandra belägna våningar. En af de största sevärdheter är S:t Antonskapellet, som helt och hållet är uthugget i salt. De spetsiga hvalfven, pelarne, prediksstolen, helgonbilderna och en stor mängd ornament, allt består af glänsande saltsten. Där hålles gudstjänst på högtidsdagar. I samma våning finnes en med en väldig ljuskrona af klara saltkristaller prydd sal, i hvilken festmåltider och baler hållits vid furstliga personers besök. Grufarbetarnes verktyg äro hacka, hammare och kil, hvarmed de vackra

saltblocken utkilas från berget. De största blocken lössprängas dock med krut, hvarvid det hundrafaldt återskallande ekot rullar genom grufhvalfven som en mäktig åska. Det lösbrutna saltet lastas på kärror, hvilka af hästar dragas till uppfordringsschakten.

Industrin har många betingelser för en högre utveckling, främst den rika tillgången på råvaror, kol och vattenkraft. Också har den, i synnerhet i de af tyskar bebodda landsdelarna, under de sista årtiondena gjort betydande framsteg. Det förnämsta fabriksområdet bildar det Böhmska berglandet med städerna *Reichenberg, Prag, Pilsen* m. fl. i Böhmen, *Brünn* i Mähren och *Troppau* i Schlesien såsom centralorter enhvar i sitt distrikt. Där förfärdigas bomulls-, linne- och ylleveror utöfver landets behof. En omfattande bomullsindustri bedrifves dessutom i Nedre Österrike och Vorarlberg. En synnerligen mångsidig och produktionskraftig industriell verksamhet utvecklar rikets hufvudstad *Wien*. Där finnas stora fabriker för tillverkning af maskiner, sidenvaror, möbler, lyxvagnar, beklädnadsartiklar, juvelerarearbeten och galanterivaror af allehanda slag, hvaraf allt mycket utföres i världsmarknaden. Metallindustrin utvecklas raskt. En medelpunkt för tillverkningen af järn- och stålvaror bildar *Steyr*, det „österrikiska Birmingham“, som fabricerar liar, skäror, knifvar, skjutvapen m. m. Maskinfabriker finnas flere hundra, de största i *Wien, Budapest, Prag, Brünn* och *Graz*. *Prag* har en världsbekant vaggonfabrik. Också träindustrin och pappersfabrikationen göra stora framsteg. Af gammalt äro de fina böhmiska glasvarorna eftersökta. Inom närings- och njutningsmedelsindustrin framstå talrika ångkvarnar. De flesta och bästa förekomma i Ungerns hufvudstad och dess enda större fabriksstad *Budapest*, hvars mjöl är af en utmärkt beskaffenhet. Betydande äro äfven ölbryggerierna, främst de i *Pilsen, Wien* och *Graz* samt betsockerfabrikerna i Böhmen och Mähren.

Handel och kommunikationer. På grund af sitt läge är Österrike-Ungern hänvisadt att förmedla trafiken mellan Europa och orienten. Det är den naturliga genomgångsvägen för de från V åt Ö strömmande fabriksvarorna och för de i motsatt riktning gående råvarorna.

De bägge rikshälfterna hafva hvar sin betydande hamnplats vid Adriatiska hafvet. *Triest* har genom storartade hamnbyggnader och järnvägsförbindelser blifvit en af Europas viktigaste sjöhamnar, där man ser alla möjliga nationers handelsfartyg. Det stora sjöfartsbolaget „Österrikiska Lloyd“ underhåller med sina 75 ångare härifrån en regelbunden förbindelse icke blott med hamnstäderna vid östra delen af Medelhafvet och vid Svarta hafvet, utan äfven genom Suezkanalen med Ostindien, Kina och Japan. Bolaget bedrifver också stort skeppsbyggeri. Staden är en frihamn. — Ungerns exporthamn är *Fiume*, som genom regeringens försorg försetts med dyrbara hamnbyggnader och järnvägsförbindelse. Också det är en frihamn. — I Dalmatien finnas ypperliga hamnar, såsom *Zara*, *Spálato* m. fl., men de hafva betydelse blott för kustfarten. — Den österrikisk-ungerska handelsflottan räknar 2000 sjö- och kustfartyg tillsammans om 240,000 ton, däraf 200 ångare med 150,000 ton; härtill komma 10,000 fiskarbarker.

Emellertid tager utrikes handeln endast till $\frac{1}{6}$ vägen öfver hafvet; till $\frac{5}{6}$ går den öfver landgränserna. De naturliga handelsvägarna gå längs Donau och Elbe; den förra leder till Osteuropa och Asien, den senare till Västeuropa och genom Hamburg till Amerika. En medelpunkt för skeppsfarten på Donau bildar *Wien* och den mesta trafiken drifves af Donau-ångbåtsbolaget, som är det största flodfartsbolag på jorden. Dess ångare gå västerut till Regensburg i Sydtyskland och österut till Gálatz i Rumänien samt därifrån vidare till Odessa och Batum i Ryssland. Viktiga Donauhamnar äro dessutom *Linz* i Österrike, *Budapest* i Ungern och *Sissek* vid Save i Kroatien.

Likväl har den ovanligt billiga frakten i förening med andra omständigheter gjort trafiken på Elbe ännu mer betydande. Hufvudorter för denna äro *Prag* och i synnerhet *Aussig* nära sachsiska gränsen. Under senare tider, då järnvägarna starkt tillvuxit, har handeln icke blott med grannlanden, främst Tyskland, Italien och Ryssland, utan ock med aflägsnare länder till en betydlig del begagnat sig af dem. De förnämsta utförsvarorna äro: trävaror, säd, socker, boskap, ägg och vissa industriartiklar, såsom glas-, läder- och lyxvaror; införsvarorna äro hufvudsakligen: råvaror för industrin, främst bomull och ull, kolonialvaror, i synnerhet kaffe och tobak, samt några fabriksvaror, såsom maskiner, ull- och bomullsgarn. Hela den årliga varuomsättningen utgör omkring 1500 mill. gulden, däraf utförseln närmare 800 mill. och införseln 700 mill. gulden, motsvarande ungefär 3200, 1700 och 1500 mill. fmk. Transitohandeln anslås till 300 mill. gulden.

Den inre handeln är mycket liflig, ty de skilda landsdelarnas olika natur och odling framkalla ett mångfaldigt varubyte. Hufvudcentra äfven för den äro *Wien*, *Budapest* och *Prag*. — Den sköna Donaustaden *Wien* är medelpunkten för Österrikes stormiga politiska lif, för en storartad vetenskaplig och konstnärlig verksamhet, för ett njutningsfullt och glädligt sällskapslif. Det har icke endast en stor industri, utan är äfven försedt med en mängd banker, växel-, kreditanstalter och andra betydande inrättningar för handelns befordrande. Wienerbörsen har en omfattande verksamhet, men är känd för en viss oro. Utom sin stora skeppsfart på Donau drifver *Wien* en ofantlig järnvägstrafik på de åt alla väderstreck utlöpande banorna. — Mera regelbundet än i det bergiga Österrike har järnvägsnätet med år för år tätare maskor spunnits omkring Ungerns präktiga hufvudstad *Budapest*. I samma mån har dess handel och industri vuxit samt dess börs- och affärsverksamhet utvidgats. Där hållas flere stora årsmarknader

för handel med landtmannaprodukter. — Böhmens gamla, ärevördiga hufvudstad *Prag* bildar knutpunkten i kronlandets täta järnvägsnät och är därför en framstående handelsplats.

I allmänhet sammanträffa flere banlinjer i de särskilda kronlandens hufvudstäder, hvarför handeln i dem är mera liflig. Så förhåller det sig med *Brünn* i Mähren, *Lemberg* i Galizien, *Graz* i Steiermark, *Laibach* i Krain, *Klagenfurt* i Kärnten, *Innsbruck* i Tyrolen och *Agram* i Kroatien. Det forna Polens hufvudstad *Krakau* har ännu en icke obetydlig handel. I Ungern är *Szegedin* vid Theiss näst hufvudstaden den största handelsplatsen. Betydande kreatursmarknader hållas i städerna *Pressburg*, *Raab*, *Maria-Theresiopel* och *Débreczin*. Den förnämsta handelsstaden i Siebenbürgen är *Kronstadt* och i Bosnien *Serajewo*.

Österrike-Ungern är det första land, som infört den s. k. zontariffen på järnvägarna. Denna har i hög grad ökat trafiken och främjat handeln. Järnvägarnas längd är 31,000 km. — Landsvägarna äro ännu i de östra landsdelarna ganska få och dåliga, i de västra rätt goda. — Postväsendet är väl inrättadt och postsparkassorna mycket anlitade. Telegraf- och telefonlinjerna äro i rask tillväxt.

Rumänien.

Konungarike. 130 t. km² med 5½ mill. inb.; 41 på km².

Natur och folk. Rumänien består af de forna furstendömena *Valackiet* och *Moldau* samt kustlandet *Dobrudscha*. Transsylvanska alpernas och Karpaternas sluttningar äro beväxta med präktiga skogar och de talrika floddalarna äro mycket bördiga. I SO finnas stepper och vid Donau sumpmarker. — Befolkningen består hufvud-

sakligen af rumäner, hvilka dels äro rika bojarer, dels fattiga bönder. De höra till den grekisk-ortodoxa kyrkan; prästerskapet är talrikt och bildningen ringa. Städerna bebos mycket af judar, greker och armenier. Kring landet ströfva zigenare i mängd. Riket är en konstitutionell monarki.

Närings och **samfärdsel**. Ehuru åkerbruket bedrifves mycket primitivt, äro skördarna så rika, att landet utgör en af Europas bästa kornbodar. Majs och hvete odlas mest; därefter andra sädesslag, tobak och vin. — Mycket husdjur hålles, i synnerhet får, hornboskap och svin. — Oaktadt landets mineralrikedom, upptages blott något salt och petroleum. Också industrin är alldeles utvecklad. Endast brännvinsbrännerier, ölbryggerier, mjöl- och sågkvarnar, hvilka förädla jordbrukets produkter, ha litet större betydelse. Här af framgår att alla slags fabriksvaror måste införas; de hämtas företredesvis från Tyskland, Österrike och England. Föremål för införsel äro därefter kolonialvaror. Den allra viktigaste utförsvaran är säd, som mest går till England och Belgien samt vidare något frukter, boskap, ull och hudar. Hela varuomsättningen utgör 650 mill. lei (= fmk), fördelade nästan jämt mellan in- och utförseln. Den naturliga handelsvägen för Rumänien är Donau, vid hvilken de viktigaste hamnstäderna äro *Braila* och *Galatz*. De besökas regelbundet af de stora europeiska ångbåtsbolagens fartyg, hvilka tack vare regleringen af den neutrala Sulinamynningen kunna gå uppför floden. På Pruth bedrifves flodfart af rumäniska och ryska ångare. I dess närhet ligger *Jassy* [jasji], som mest idkar handel på Ryssland. Genom den nuvarande regeringens försorg hafva flere järnvägar blifvit byggda. De hafva en föreningspunkt i landets hufvudstad *Bukarest* eller *Bukurescht*, som sålunda utgör ett centrum för den inre handeln. Järnvägarna hafva en längd af 3000 km, hvilket är så mycket mera otillräckligt,

som landsvägarna äro usla. Ett framåtskridande på alla områden är emellertid skönjbart.

Serbien.

Konungarike. 48 t. km² med $2\frac{1}{3}$ mill. inb.; 49 på km².

Natur och folk. Serbien är ett bergland med skog-bevuxna höjder och bördiga dalar. Serberna äro ett begåfvadt folk, men deras bildning låg. Religionen är den grekisk-ortodoxa.

Näringar och samfärdsel. Nästan hela befolkningen lefver af jordbruk och boskapsskötsel. Jorden eges af fria bönder, men de sucka under en tung beskattning och åkrarna skötas illa. Icke desto mindre gifva de rika skördar af majs, hvete och korn. Dessutom odlas frukt, vin och tobak. Landets vidsträckta ekskogar lämna ekvirke till export och hafva därjämte framkallat en stor svinafvel. Äfven får och hornboskap hållas mycket. Järn, koppar och stenkol finnas nog, men utbytet försvåras af dåliga kommunikationer. Någon annan industri än husslöjd och handverk bedrifves knappast. Dock är införseln af industriartiklar och jämväl af kolonialvaror ringa. Nära dubbelt större är utförseln, som hufvudsakligen består af säd, plommon, svin, ull och hudar. Hela handelsomsättningen utgör 87 mill. dinarer (= fmk). Donau och Save äro de förnämsta handelsvägarna och den största trafiken är riktad på Österrike-Ungern. Genom Serbien går den viktiga järnväg som förbinder Egeiska hafvet med det europeiska järnvägsnätet. Den öfvergår Donau vid landets hufvudstad *Belgrad* och förgrenar sig vid *Nisch* till Konstantinopel och Saloniki.

Montenegro.

Furstendöme. 9 t. km² med $\frac{1}{4}$ mill. inb.; 25 på km².

Montenegro eller Crnagora är ett vildt bergland, hvars serbiska inbyggare, kallade montenegriner, hufvudsakligen lefva af boskapsskötsel. Handeln går genom den österrikiska hamnplatsen Cättaro och utförseln består af boskap och boskapsprodukter. Hufvudstaden heter *Cetinje*.

Bulgarien med Ostrumelien.

Furstendöme. 97 t. km² med $3\frac{1}{8}$ mill. inb.; 34 på km².

Natur och folk. Bulgarien är en tributpliktig vasallstat och Ostrumelien en autonom provins under Turkiet; landets förvaltning är alldeles oberoende af den turkiska regeringen. Nordbulgariens bördiga högslätter uppstiga småningom från Donau till Balkanbergens skogbeklädda höjder. Åt S stupa bergen brant ned mot Maritzadalen. Bulgarerna äro ett slaviskt folk. De bekänna sig till den grekisk-ortodoxa kyrkan och folkbildningen är ringa. Dessutom bo i landet $\frac{1}{2}$ mill. turkar samt litet greker, zigenare och judar.

Näringsar och samfärdsel. Bulgarerna äro till 85 % bönder. De äro flitiga och förnöjsamma, men föga skickliga. Dock ger den fruktbara jorden i öfverflöd hvete, majs, och korn. Rosor odlas i stor skala på sydsluttningen af Balkan. Nästan lika viktig som jordbruket är boskapskötseln, hvaremot industrin är i sin linda och handeln föga utvecklad. Utförseln är öfvervägande och består hufvudsakligen af säd, i mindre grad af lefvande kreatur, ull, talg och rosenolja. Införsvaror äro industriartiklar af alla slag och kolonialvaror. Den utländska

handelsomsättningen uppgår till 185 mill. lei (= fmk) samt ombesörjes företrädesvis af engelsmän och tyskar. De viktigaste handelsplatserna äro *Varna* vid Svarta hafvet och *Rustschuk* vid Donau. Hufvudstäderna *Sófia* i Bulgarien och *Philippopol* i Ostrumelien idka litet industri. De beröras af järnvägslinjen Belgrad-Nisch-Konstantinopel. Man arbetar med ifver på kommunikationernas förbättrande: farbara landsvägar anläggas och järnvägar byggas.

Europeiska Turkiet.

Sultandöme. 170 t. km² med 6 mill. inb.; 35 på km².

Natur och folk. Turkiet är ett högland, där berg och dalar beständigt omväxla. Bergen uppnå en betydlig höjd, men betäckas icke af evig snö. Af naturen äro de rikligt skogbeklädda. De största och bördigaste dalarna ligga kring *Maritza* och *Vardar*. Befolkningen utgöres af en brokig blandning af olikartade mot hvarandra fientliga folkelement. I V bo albaneser eller schkipetarer, i midten serber, i Ö bulgarer och turkar, längs kusterna greker samt spridda i mindre mängd armenier, zigenare, judar och västerländska europeer, i orienten kallade franker. Inemot hälften af befolkningen hör till mohamedanska läran, nästan lika mycket till grekisk-ortodoxa kyrkan och ett mindretal till den katolska. Sultanen herskar despotiskt; godtyckligt ämbetsmannavälde och laglöshet råda allmänt.

Näringar och samfärdsel. Det af naturen så utomordentligt fruktbara landet kunde vara ett af de rikaste i Europa, men har under det usla turkiska herraväldet blifvit ett af de fattigaste. Vida åkerfält ligga i lägervall, sköna skogar äro ödelagda, boskapen är vanvårdad, fattigdom och elände råda i böndernas kojor, smuts och oordning i städerna. Emellertid äro åkerbruk och boskapsskötsel

hufvudnäringar, hvilka, huru primitivt de än bedrifvas, gifva en afkastning utöfver behovet. Landets rika mineralskatter lämnas nästan orörda. Den förut så berömda tillverkningen af saffianläder, turkiska mattor och schalar, turkiskt garn m. m. har mycket gått tillbaka under konkurrensen med de billiga väst-europeiska fabriksvarorna, hvilka öfersvämna den turkiska marknaden och betalas med naturprodukter. Utom industriartiklar införas kolonialvaror. De viktigaste utförsvaror äro: säd, frukter, vin, tobak, silke och ull. Den utländska handeln går för det mesta öfver de stora sjöstäderna Konstantinopel och Saloniki och ligger i händerna på västeuropeiska, grekiska och armeniska handlande. *Konstantinopel* har ett utmärkt godt och härligt läge vid Bosporen och dess vik „Gyllene hornet.“ Detta läge har under alla tider gjort staden till en världshandelsplats och särskildt till en förmedlare af handeln mellan Asien och Europa. Konstantinopel besökes af en mängd af de stora västeuropeiska ångbåtsbolagens ängare. — *Saloniki* har en utmärkt hamn i den liknämnda viken och betydande handel. Bägge dessa städer hafva ytterligare vunnit i betydelse, sedan de för icke länge sedan erhöillo järnvägsförbindelse med det öfriga Europa. — I det inre landet är *Adrianopel* vid Maritza den förnämsta handels- och industristaden. För öfrigt spela marknader, ja gårdfarihandeln en stor roll i Turkiet, där samfärdsmedlen äro så dåliga att knappast farbara landsvägar finnas. En för hela Balkanhalfön mycket viktig marknad hålles om hösten i *Usundschova*, en liten ort inom ostrumeliskt område mellan Philippopel och Adrianopel. I främsta rummet utbjudas där väfnader och kreatur. Posten besörjes af ridande tatarer och är i hög grad osäker.

Turkiets asiatiska och afrikanska besittningar. Till hela sin natur är Turkiet vida mer en asiatisk än en europeisk stat; också kan det »Turkiska Asien» betraktas såsom rikets kärna. De turkiska länderna äro:

i Asien: *Mindre Asien* eller *Anatolien* med därtill hörande öar, *Armenien*, *Mesopotamien*, *Syrien* och kuststräckor af *Arabien*; ön *Samos* är ett tributpliktigt furstendöme.

i Afrika: *Tripolitanien* och tributstaten *Egypten*, som för det närvarande hålles besatt af engelsmännen.

Grekland.

Konungarike. 65 t. km² med 2½ mill. inb.; 39 på km².

Natur och folk. Grekland har ett synnerligen gynnsamt läge och en ovanligt rik kustbildning. Också klimatet är godt och särskildt i kusttrakterna mildt, men jorden är merendels bergig och mager. Befolkningen utgöres hufvudsakligen af greker, hvilka väl härstamma från de forna berömda hellenerna, men äro mycket uppblandade med slaviska och andra folkelement. Dessutom bo i landet albaneser, armenier och judar. Religionen är den grekisk-ortodoxa och folkbildningen ganska låg.

Näringar och kommunikationer. Sädessodlingen är alldeles otillräcklig, hvaremot vindrufvor, i synnerhet korinter, sydfrukter och tobak gifva skördar utöfver behovet. Skogarna äro förstörda och deras återväxt hindras af de myckna fåren och getterna, som hållas i landet. För öfrigt är boskapsskötseln ingalunda betydande. Silkesodling drifves något samt vid kusterna fiske och dykning efter badsvamp. På senare tider har bergsbruket å nyo blomstrat upp och gifver liksom fordom god silfverhaltig blymalm i Attika samt skön marmor på ön Paros. Visserligen har också industrin sökt arbeta sig upp, men befinner sig ännu i sin början och har att kämpa mot brist på kapital, rå- och brännmaterial. Endast skeppsbyggeriet har en större betydelse, ty sjöfart och handel äro än i dag liksom fordomdags grekernas lifselement. På alla handelsplatser i Levanten, d. ä. kusttrakterna

kring östra delen af Medelhafvet, spela grekerna en framstående roll. Den grekiska handelsflottan består af icke mindre än 1200 fartyg om $\frac{1}{3}$ mill. nettoton. Greklands viktigaste handelsstäder äro: *Atén* med dess hamnstad *Piræus* i mellersta Grekland, *Patrás* på nordkusten af Morea, *Syra* eller *Hermúpolis* på en af Kykladerna och *Korfú* på den liknämnda Joniska ön. De stå i liflig handelsförbindelse icke blott med Levantens utan äfven med Västeuropas sjöhamnar. De utföra företrädesvis: korinter, vin, olivolja, fikon och tobak samt införa säd, industriartiklar, kolonialvaror och byggnadsvirke. Varuutbytet med utlandet är hufvudsakligen riktadt på England, Österrike-Ungern och Frankrike samt utgör närmare 200 mill. drakmer (= fmk). Emellertid försvåras handeln mycket af höga både införsel- och utförseltullar. Den inre handeln är ganska liflig och går äfven den till största delen sjöledes utmed de långa kusterna, vid hvilka talrika städer ligga. Trafiken till lands är däremot ringa, ty landsvägarerna äro få och dåliga och järnvägarna korta. Utom de förut nämnda städerna beröras af järnvägarna *Larissa* och *Volo* i Tessalien, *Korint* och *Nauplia* på Morea. Den stora Korintiska kanalen har väl ej ringa betydelse för lokaltrafiken, men torde knappast komma att i högre grad stå i den internationella samfärdselns tjänst.

Italien.

Konungarike. 290 t. km² med 31 mill. inb.; 107 på km².

Natur och folk. Om ock tyngdpunkten för världs-trafiken sedan länge är förlagd till de oceaniska länderna, har Italien, beläget som det är i midten af Medelhafvet, dock fortfarande ett gynnsamt handelsläge, i synnerhet efter Suezkanalens öppnande. Kusterna äro dels höglända

och försedda med goda hamnar, dels låglända och sumpiga. På fastlandet i N utbreder sig den härliga, af floder och kanaler rikt bevattnade Poslätten, omkransad af Alperna och Apenninerna. Halfön uppfylles af Apenninernas medelhöga bergskedjor, flerstädes skilda från hafvet genom kustslätter. Öarna äro genomgående bergiga. Utom de stora vulkanerna Etna och Vesuvius eger Italien många mindre vulkaner och svafvelkällor, hvilka i förening med täta jordbäfningar påminna om landets vulkaniska natur. Klimatet är i allmänhet mildt och behagligt.

Italienarne utgöra en blandning af flere folk, hvilka sammansmultit till ett enda. Mindre olikheter förefinnas särskildt mellan nord- och sydtalienarne, men i det hela känna de sig alla som ett folk med ett språk. De äro af naturen väl begåfvade och hafva ett utprägladt konstsinne, men massan af folket är okunnig, rå och vidskeplig. Religionen är den romersk-katolska, hvars öfverhufvud är påfven i Rom. Konungens makt är inskränkt.

Landtmannanäringar. Den viktigaste näringskällan utgöres af jordbruk, frukt- och vinodling. På Lombardiska slätten bedrifves åkerbruket mönstergiltigt, och den rikt bevattnade jorden gifver i denna „Europas största trädgård“ tvenne skördar om året. De präktiga majs-, hvete- och risfälten omgifvas af mullbärs- och fruktträd, mellan hvilka vinrankor slingra sig. I öfre Italien tillhör jorden merendels rika aristokratfamiljer och odlas af mindre förpaktare, hvilka äro hårdt beskattade. På halfön är främst Campaniens slätt vid Vesuvius så yppigt fruktbar, att den bär tre skördar om året, men också andra kustslätter äfvensom de flesta bergdalar äro väl odlade. Mest försummadt är åkerbruket på öarna. I mellersta och nedre Italien träder vin- och fruktodlingen allt mera i förgrunden. Oliver, apelsiner, citroner, mandlar och andra sydfrukter af utmärkt beskaffenhet gifva skördar till export. Vingårdarna ha en vidd af 3 mill. ha,

d. ä. mer än i Frankrike, men vinberedningen är bristfällig. Berömda vinsorter äro „lacrimae Christi“, „marsala“, „chianti“ m. fl. Förträfflig hampa, lin och tobak odlas i mängd. På Sicilien gå till och med sockerröret och bomullsbusken. Under senare tider har om våren exporten af tidiga grönsaker och potäter till Mellan- och Nordeuropa blifvit ganska lönande. — Skogarna äro mycket uthuggna; dock kan värdefullare virke, såsom oliv, ek, valnöt o. a. utföras. Af synnerlig nytta är den äkta kastanjen.

I förhållande till sin folktäthet har Italien en ringa mängd boskap. Dock är boskapsskötseln ganska blomstrande i vissa trakter af Lombardiska slätten, där ängarna slåsex sex gånger om året. Berömda ostsorter, såsom „parmesanost“, betinga sig högt pris vid export. I bergstrakterna idkas får- och getskötsel. Af högsta betydelse är silkesodlingen öfverallt, men i synnerhet i öfre och nedre Italien. Arsproduktionen uppskattas till 400 mill. kg råsilke och är den största i Europa. Också fjäderfäafveln arbetar för export. Utmed de långa kusterna süsselsätta sig tusental människor med hafsfiske. Mest upptagas sardeller, tonfiskar, ostron och koraller.

Bergsbruk och Industri. Landet är rikt på nyttiga mineralier, men emedan det är fattigt på kol, är bergsbruket ringa utveckladt. Viktigast är svafvel, som på Sicilien produceras mer än någonstädes i världen. Också salt af alla slag finnes i öfverflöd. Vidt berömd är den rena hvita marmorn från stenbrotten vid *Carrara*. Från ön *Elba* utföres järnmalm.

Under medeltiden voro italienarne andra folks läromästare på industrins områden, men de hafva sedan blifvit mycket efter. I nyaste tid har väl ett framåtskridande varit skönjbart, men bristen på kol och kapital försvårar fabriksverksamheten. Inom de flesta industrigrenar kunna de inhemska fabrikerna ännu icke fylla det tätt befolkade

landets behof, inom några har det däremot lyckats Italien att bibehålla sitt gamla världsrykte. Där produceras fortfarande det bästa sysilke, och sidenväfveriet håller på att uppblomstra. Medelpunkter för denna industri bilda i öfre Italien städerna *Milano* (tysk. *Mailand*), *Bologna* [bålänja], *Como* och *Turin* (ital. *Torino*), i mellersta Italien *Florens* (ital. *Firenze*) samt i Syditalien och på Sicilien *Neapel* (ital. *Napoli*), *Palermo* och *Catania*. För sin silkessammet är *Genua* (ital. *Genova* [djenåva]) af gammalt berömdt. Också den öfriga textilindustrin är stadd i tillväxt främst i öfre Italien. En icke obetydlig exportvara är tågverk, som förfärdigas af den goda italienska hampan. Sitt gamla rykte hafva venetianska glasarbeten, hufvudsakligen glaspärlor, bibehållit, och med rätta äro de framstående, smakfulla italienska konstindustrialstren högt skattade i världsmarknaden. Sådana äro: alabaster-, marmor-, terrakotta- och mosaikarbeten, silfverfiligran-, guld-, och korallsmucken samt finare möbler. Hufvudorter för tillverkningen af dessa varor äro: *Neapel*, *Rom*, *Florens*, *Livorno*, *Pisa*, *Venedig* (ital. *Venezia*), *Parma*, *Módena* och *Turin*. Specialiteter äro vidare: halmflätor och -hattar från *Florens*, stränginstrument, tarmsträngar och pergament från *Rom* och *Cremona* samt bland njutningsmedel fin ost, korf („Veroneser salami“), makaroni och kanderad frukt från flere städer i öfre Italien.

Handel och kommunikationer. Efter ett långvarigt förfall har handeln i våra dagar å nyo uppblomstrat. Det återförenade Italien bemödar sig att återtaga sin gamla förmedlareroll mellan orienten och occidenten samt begagnar sig härvid så mycket som möjligt af de fördelar, som Suezkanalens öppnande å ena sidan och alpanornas fullbordande å den andra erbjuda. Sålunda fördelar sig den yttre handeln tämligen jämt mellan sjö- och landtrafik.

Italiens förnämsta sjöhandelsstad är *Genua*, som utgör en hamnplats icke blott för den väl odlade, folkrika Podalen,

utan genom Gotthardsbanan äfven för Schweiz och Sydtyskland. Den stolta staden („la superba“) med dess härliga läge och vackra, af väldiga vågbrytare skyddade hamn har att uppvisa en årlig skeppsfart om 6 mill. ton. Stora italienska ångbåtsbolag utsända därifrån mer än 100 ångare och staden besökes regelbundet af de västeuropeiska bolagens ångfartyg, hvilkas trafiklinjer gå genom Medelhafvet. Det är Italiens utvandringshamn, hvarigenom öfver hundra-tusen emigranter årligen söka sig ut, hufvudsakligen till Sydamerika. Näst Genua komma i betydelse som sjöhandelsstäder *Neapel*, landets största stad, hvars läge och omgifningar prisas såsom undersköna, *Livorno*, en jämförelsevis ung stad med modernt utseende och *Messina* på Sicilien, en urgammal stad bekant för sina orangelundar. Dessa hamnplatser besökas äfven regelmässigt af de stora sjöfartsbolagens ångare och hafva att uppvisa en anseelig in- och utförsel. En icke ringa sjöhandel drifves dessutom af Siciliens ståtliga hufvudstad *Palermo* och den vid foten af Etna belägna staden *Catania*. Från Sardiniens hufvudort *Cagliari* [kåljari] utskeppas hafssalt. Den under medeltiden så mäktiga och praktfulla lagunstaden *Venedig* har efter ett långvarigt förfall åter fått sin sjöfart något ökad och står genom en lång järnvägsbrygga i förbindelse med fastlandet. Något sydligare vid Adriatiska hafvet ligger den lifliga sjöstaden *Ancona* och ute på halfön Apulien den säkra hamnplatsen *Brindisi*, öfver hvilken post och resande på bestämda tider befordras till Egypten samt därifrån vidare till Indien och Australien. Den italienska handelsmarinen räknar 6500 fartyg om 800,000 ton, däraf 350 ångare.

Med grannländerna sker varuutbytet till en god del per järnväg. Så väl till Frankrike som till Österrike leda tre banor, däraf en öfver Mont Cenis med 12 km tunnel och en genom Brennerpasset i långa slingringar öfver berget. Till Schweiz och Sydtyskland leder S:t Gotthardsbanan

med dess 15 km långa tunnel. Genom dessa portar gå icke blott den rika Lombardiska slättens mångfaldiga alster, utan äfven mellersta och södra Italiens produkter ut i handeln, ty de i dem utmynnande järnvägarna fortsättas utmed halföns bägge kuster långt i S och kustbanorna förbindas åter genom flere bergbanor tvärs öfver landet. Genom samma portar inkomma också grannfolkens industrialster och genom dem drifves till och med en indräktig transitohandel med Levantens produkter. De förnämsta varor, som dels sjöledes, dels landvägen införas till Italien äro: säd, råvaror, fabriksvaror, stenkol och kolonialvaror. Af utförsvarorna upptar silke mer än en fjärdedel af totalvärdet; därefter komma olivolja, vin, frukter, hampa, svafvel och vissa industriartiklar, såsom siden och sammet, trä- och halmarbeten, konstarbeten af marmor och alabaster, korallsmücken m. m. Hela importen uppgår till 1200 mill. och exporten till 1000 mill. lire (= fmk), hvartill kommer en transitohandel på 100 mill. lire. Det största varubytet har Italien med England, Frankrike, Tyskland, Österrike-Ungern och Schweiz.

För den inre handeln är det täta järnvägsnätet på Lombardiska slätten af största betydelse. Hufvudknutpunkten däruti bildar den stora fabriks- och handelsstaden *Milano*. Viktiga inre handelsplatser äro därefter *Turin*, *Bologna*, *Verona* och *Bergamo*. I mellersta Italien framstår den sköna, på konstskatter så rika toskanska staden *Florens* och den „eviga, minnesrika staden“ *Rom*, som under gamla tiden var härskarinna i det romerska världsväldet, under medeltiden i det världsomfattande påfvedömet och nu håller på att omformas till en modern hufvudstad i den yngsta stormaktsstaten. Naturligt är emellertid att i ett land med så vidsträckta kuster den inhemska varu- och persontrafiken mycket skall befordras sjöledes och särskildt medels ångbåtar. I denna trafik taga mer eller mindre alla kuststäder del, främst de förutnämnda sjöhamnarna.

Utom af järnvägarna, hvilka hafva en längd af 15,000 *km*, och kustskeppsfarten befordras samfärdseln af goda landsvägar, delvis i bruk allt ifrån forntiden och i Podalen af segelbara floder och kanaler. Posten och telegrafan äro nyligen omreglerade. Öarna förbindas genom underhafskablar med fastlandet.

Italien är som bekant hemlandet för bank- och kreditväsendet. Det har också vunnit en stor utveckling i landet. Medelpunkt därför är „Italienska nationalbanken.“

Kolonier har Italien, vordet en stormakt, sökt skaffa sig och gjort början med mindre kustområden vid Röda hafvet och på Somalihalvön i Ostafrika. De hafva en ringa betydelse.

Spanien.

Konungarike. 500 t. km^2 med 18 mill. inb.; 36 på km^2 .

Natur och folk. Spanien har det mest gynnsamma läge för handeln. Det har också funnits en tid, då Spanien var en världsmakt med en omfattande handel och ett vidsträckt kolonialvälde, hvilket sistnämnda delvis ännu är i behåll. Men fördärfbringande politiska och religiösa förhållanden, vissa ofördelaktiga karaktersdrag hos befolkningen och den öfvervägande högslättsnaturen med ett torrt klimat hafva bidragit att göra riket svagt och folket armt. Till och med bergstrakterna, som dels begränsa, dels i långa kedjor genomstryka den Spanska högslättens hedar och espartostepper, äro kala och ödsliga. Detsamma gäller också Aragoniens solförbrända lågslätter. Det är således blott i Andalusiens lågland och i kusttrakterna, som naturen är rikare.

Den mångfaldiga folkblandning, hvaraf det spanska folket uppstått, har gjort att folkkaraktären är väsentligen olika i olika landskap. Utom spaniorer bo i landet $\frac{1}{2}$ mill. basker samt ett mindre antal morisker, kvarlevor

af de utdrifna araberna, zigenare och judar. Religionen är den romersk-katolska, hvars prästerskap utöfvat ett dåligt inflytande och hållit folket i grof okunnighet. Spanien är nu en konstitutionell monarki och med den politiska friheten har på flere områden ett framåtskridande börjat göra sig märkbart.

Landtmannanäringar. De fruktbaraste trakter icke blott i Spanien, utan i Europa äro Valencias, Murcias och Granadas kust- och floddalar, med rätta kallade „huertas“, d. ä. trädgårdar, ty de äro trädgårdsligt odlade. En utomordentligt yppig växtlighet med 3 à 4 skördar om året framkallas där af täta nät af bevattningskanaler, med stor konstskicklighet anlagda redan af de flitiga araberna. På fälten odlas hvete, majs, ris, skidfrukter och grönsaker samt omkring dem och vid bondgårdarna massor af fruktträn, såsom apelsiner, oliver, fikon, johannisbröd, granatträd m. fl. Till och med sockerröret och dadelpalmen gifva i dessa välsignade nejder goda skördar. Vinodling utgör den förnämsta inkomstkällan i många delar af Spanien; särskildt äro städerna *Malaga*, *Jeres de la Frontera* [cherés] och *Alicante* vidtbekanta exportorter för vin. Dessutom beredes af drufvorna mycket russin. Saffran är också en betydande utförsvara. I de nordliga, ganska väl odlade kust- och bergstrakterna odlas hvete och andra sädesslag jämte hampa och lin. Höglätternas förnämsta växt är espartogräset, som dels nyttjas till flätverk, dels utföres till pappersbruken i utlandet. Skogarna äro vanvårdade, delvis förstörda; viktigare träd äro kastanjen, järn- och korkeken. — På höglätterna och i bergstrakterna är får- och getskötseln folkets hufvudnäring, men den har mycket gått tillbaka. Äfven Andalusiens förut så berömda hästafvel har försämrats. Bättre är det med afveln af mulåsnor och åsnor samt med boskapsskötseln i de ängsrika nordliga berglandskapen. Silkesodling bedrifves ganska mycket i Valencia och Murcia.

Bergsbruk och industri. Spanien är det mineralrikaste land i Europa, men de rika skatterna tillgodogöras endast ofullständigt. *Almadéns* kvicksilfvergrufvor och *Granádas* blygrufvor äro bland de rikaste i världen. Vid *Rio Tinto* i västra Andalusien frambringa de af utländingar i stort anlagda bergverken koppar i betydande mängd. Vidare erhålles rätt mycket silfver, järn, stenkol och salt. Men emedan hytteväsendet är i hög grad bristfälligt, uttagas ej metallerna i eget land, utan de rika malmerna utföras i rätt tillstånd till utlandet.

Naturen har förlänat Spanien alla betingelser för en lycklig utveckling af industrin, men från folkets sida möta idel brister, såsom brist på kapital och företagsamhet, på dugliga transportmedel och på trygghet i det politiska tillståndet. Under de sista åren har emellertid den industriella verksamheten med understöd af engelskt och tyskt kapital och affärdriftighet gjort anmärkningsvärda framsteg. Fabriksverksamheten har hufvudsakligen sitt hem i *Catalonien*, hvars befolkning framför de öfriga spaniorerna utmärker sig genom flit och företagsamhet. *Barcelona* är Spaniens förnämsta fabriksstad med en betydlig tillverkning af bomulls- och ylleveror, papper, läder- och metallarbeten. Nära intill ligger den lifliga fabriksorten *Reus*. Sidenindustri drifves i *Valencia* och *Murcia*. Storartade tobaksfabriker finnas i *Sevilla* och *Madrid*. Bland spanska tillverkningar kunna vidare nämnas damaskerade klingor från *Toledo*, guld- och silfvervaror, gitarrer, spetsar, flaskkorkar och flätade arbeten af espartogräs. I de flesta industrigrenar betäckes icke behovet af den inhemska produktionen.

Handel och kommunikationer. Spaniens handel motsvarar för närvarande hvarken dess utmärkta läge eller dess naturliga tillgångar. Den yttre handeln ligger mycket i händerna på utländingar, hvilka innehafva handelskontor i de spanska hamnstäderna. Främst bland dessa står *Bar-*

celona, som således på en gång är Spaniens största fabriks- och handelsstad och i synnerhet behärskar den spanska handeln på Medelhafvet. Därefter följer *Sevilla*, som genom Guadalquivirs kanalisering gjorts tillgänglig för större sjöfartyg och drifver en stor importhandel. Däremot har *Cadiz* numera betydelse blott som befäst örlogshamn. *Malaga* är den viktigaste exportorten för sydöstra Spaniens rika naturprodukter. *Santander*, på nordkusten, har en ypperlig hamn och utgör utgångspunkten för den stora handeln på England och Frankrike. Dessa äro hufvudhamnarna, till hvilka de mindre hamnplatserna i närheten stå i ett visst kommersiellt beroende. Exporthamnar af andra ordningen äro: på nordkusten *Bilbao* för järnmalm och *La Coruna* [kärn] för landtmannaprodukter, på sydsidan *Huelva* vid Atlanten för koppar och sydfrukter och *Almería* vid Medelhafvet för bly samt på ostsidan *Cartagena* för metaller, *Alicante* för espartogräs, *Valencia* för vin, ris och saffran samt *Tarragona* för vin och vinsprit. Sistnämnda ort är för sina härliga ruiner från romartiden mycket besökt af turister.

Förhållandet mellan in- och utförseln har tämligen utjämnats. År 1895 utgjorde den förra 840 mill., den senare något öfver 800 mill. pesetas (= fmk). De viktigaste importvarorna äro: livsmedel, mest hvete och stockfisk, kolonialvaror af alla slag, stenkol och råvaror för industrin, i synnerhet bomull, samt fabriksvaror. Af exportvarorna står vin främst, därefter andra naturprodukter, såsom metaller och malmer, sydfrukter och russin, kork och espartogräs samt af industriartiklar bomulls- och skovaror. Den utländska handeln söker sig till en ringa del väg öfver landgränserna till Frankrike och Portugal. Mest tager den sjövägen och mer än hälften går under främmande flagga. Dock är den spanska handelsmarinen ej obetydlig, ty den utgöres af 1400 fartyg om $\frac{3}{4}$ mill. ton, hvaribland öfver 400 ångare. Största delen däraf

nyttjas emellertid i den inhemska kustfartens tjänst, ty också den inre handeln försiggår för det mesta sjöledes. De viktigaste af Spaniens mer än 100 goda hamnplatser äro redan nämnda. Först under de sista årtiondena hafva med tillhjälp af franskt kapital järnvägarna nått en större utsträckning i Spanien. Från hufvudstaden *Madrid* såsom medelpunkt förgrena sig banor åt alla väderstreck till hafskusterna och förbinda landets större städer med hvarandra. Madrid har därigenom blifvit centrum för affärslifvet, liksom det redan förut varit föreningspunkten för den civila och militära förvaltningen, för de vetenskapliga och konstnärliga sträfvandena i landet. För spanioren är Madrid, hvad Paris är för fransmannen.

De spanska järnvägarna hafva en längd af 12,000 km. Tvenne med stor konst byggda banor leda vid hvardera ändan af Pyreneerna till Frankrike och flere linjer öfverskrida den portugisiska gränsen. Utmärkande för järnvägarna i Spanien äro en eländig administration samt höga pris på biljetter och frakt. Landsvägarna äro dåliga, post- och telegrafväsendet ringa utveckladt och illa skött. Kreditväsendet lider af penningbrist och osäkerhet.

Utomeuropeiska besittningar. Af Spaniens ännu i förra århundradet så vidsträckta och rika kolonier återstå efter det nyss slutade kriget med Nordamerikas Förenta stater små rester af ringa värde. Om *Canarerna* räknas till Europa, såsom spaniornerna göra, förtjänar i Afrika blott den fruktbara Guineaön *Fernando Po* att nämnas. *Marianerna* och *Carolinerna* i Mikronesien hafva knappt någon merkantil betydelse. Huru det kommer att gå med *Filippinerna* i Asien är oviss.

Portugal.

Konungarike. 90 t. km² med $4\frac{3}{4}$ mill. inb.; 52 på km².

Natur och folk. Liksom Spanien är Portugal till största delen ett bergland med fruktbara dalar i de västra

kusttrakterna. Klimatet är mildt med riklig nederbörd utom i Ö, där några sträckor hafva högslättens torra hed- och steppnatur. Portugiserna äro nära besläktade med spaniorerna och ett romaniskt blandfolk liksom de. De äro stränga katoliker och stå på en låg bildningsgrad. Riket är en konstitutionell monarki.

Näringar och samfärdsel. Endast $\frac{1}{5}$ af jorden är odlad, och åkrarna skötas synnerligen dåligt. Gödsling och bevattning försummas; fälten ligga ofta i tråde och användas då till betesmarker. Det af naturen fruktbara landet alstrar sålunda icke tillräckligt säd ens för eget behof. Däremot är vinodlingen af högsta vikt och därnäst odlingen af sydfruktur. Inom boskapsskötseln har blott får- och svinafveln någon betydelse. Silkesodling och biskötsel idkas något. Landets mineraliska skatter ligga till största delen obegagnade, hvaremot godt hafssalt vinnes till och med för export. Af utländingar bearbetas några bly- och koppargrufvor. Industrin täcker icke landets behof, och dess utveckling skadas af ogynnsamma handelsfördrag. Endast väfnader, smides- och gjutgods, porslinsvaror och smycken tillverkas i nämnvärd mängd i städerna *Lissabon*, *Oporto* och *Braga*.

Portugals i tiden så vidsträckta handel har sjunkit till en obetydlighet. Icke ens de sista årtiondenas bemödanden hafva kunnat förbättra det dåliga finansläget. Sjöhandeln ligger till största delen i händerna på engelsmännen. Därnäst drifves handel med Brasilien och Frankrike. De förnämsta handelsplatserna äro *Lissabon* och *Oporto*. *Lissabon* (på portugisiska *Lisboa*) har en utmärkt hamn, bildad af Tejos vida mynning. Det är landets hufvudstad och en betydande ångbåtsstation, som har regelbunden förbindelse med de större hamnarna i Europa äfvensom med Västafrika och Sydamerika, dit också en underhafskabel leder. *Oporto* eller *Porto*, nära mynningen af Douro, täflar med *Lissabon* som handelsstad. Det är berednings- och

exportort för det berömda portvinet från den vinrika Dourodalen. Saltutförseln ombesörjes hufvudsakligen af *Setúval* eller *S:t Ybes*, en sjöhamn vid Atlanten. De viktigaste införsvarorna äro: säd, kabeljo, bomull, fabriksvaror, kolonialvaror och trävirke. Utförsvaror äro: vin, kork, sydfrukter, olivolja och koppar. Hela handelsomsättningen uppgår till 66 mill. milreis, hvaraf införseln utgör 40 mill. och utförseln 26 mill. milreis, motsvarande i vårt mynt ungefär 370, 220 och 150 mill. fmk. Den inhemska handeln går mest sjöledes längs kusterna och uppför floderna, ty endast korta järnvägslinjer finnas och med landsvägarna är det dåligt beställt.

Portugals besittningar äro numera en obetydlighet mot hvad de under rikets välmaktsdagar voro. För närvarande återstå:

i Afrika: *Azorerna*, *Madeira*, *Kapverdiska öarna*, två af *Guinea-öarna*, ett litet område i *Senegambien*, *Angola* m. fl. landsträckor i Sydvästafrika samt *Mozambique* i Sydostafrika.

i Asien: städerna *Goa*, *Damao* och *Diu* i Främre Indien, osthälften af ön *Timor* Ö om Java samt staden *Macao* i Kina.

Asien.

Den största af alla världsdelar är Asien, som omfattar $\frac{1}{3}$ af hela jordens fastland. Världsdelens areal beräknas till 44 mill. km², d. ä. nära $4\frac{1}{2}$ gånger större än Europas, som knappt är 10 mill. km². Men Asien har icke blott den största horisontala utsträckning, utan öfverträffar äfven i höjd och djup de andra världsdelarna. De kunna ej heller uppte en sådan stark kontrast mellan å ena sidan den isiga tundrans och den solförbrända öknens förfärande fattigdom på lefvande varelser så inom växt- som djurvärlden, å andra sidan den rikligt bevattnade tropikvärldens oerhördt yppiga växt- och djurlif. Också i människosläktets och särskildt i handelns historia har Asien spelat en stor roll och har med rätta blifvit kalladt „den mänskliga odlingens vagga.“ Men just de stora afstånden, de höga, oöfverstigliga fjällen, de oöfverskådliga öde högslätterna, de stora motsatserna i växt- och djurlif hafva hållit folken isolerade från hvarandra och därigenom verkat hämmande på kulturlifvets utveckling. Näringar och samfärdsmedel hafva stelnat i gamla, mångtusenåriga former, konkurrensen har afstannat, tröghet och likgiltighet för, ja fientlighet mot allt framåtskridande hafva blifvit rådande. Först under senare tider har genom europeiskt inflytande på några ställen ett nytt lif börjat vakna i gamla Asien och den nya tidens kulturmedel kunnat vinna insteg där. Dock är det bland Asiens egna folk egentligen blott ett, som med verkligt intresse sökt tillägna sig den europeiska odlingen. För öfrigt är det Asiens europeiska behärsckare, som på

olika sätt och med olika framgång i sina besittningar infört en nyare kultur.

Ryska Asien.

16½ mill. km² med 23 mill. inb.; ej fullt 2 inb. på km².

De ryska besittningarna i Asien äro icke att betraktas såsom kolonier i vanlig mening, ty de bilda med det europeiska Ryssland ett sammanslutet helt. De låga Uralbergen utgöra ingen betydande skiljemur mellan de båda hufvuddelarna. Den ryska odlingen och det ryska språket skrida säkert framåt mot öster och järnvägar, post och telegraf, dessa den nya tidens förnämsta samfärdsmedel, förena redan på några ställen de aflägsnaste delar af det ryska jätteriket med hvarandra. Ryska Asien indelas i tre hufvuddelar: *Sibirien* med *Amurlandet*, *Ryska Centralasien* med vasallstaterna *Khiva* och *Bokhara* samt *Kaukasien*.

1. Sibirien med Amurlandet.

Natur och folk. Detta ofantliga område omfattar hela det nordliga Asien från Ural i V till Stora oceanen i Ö, från Ishafvet i N till mellersta Asiens höga randberg i S. Utmed Ishafvet sträcker sig ett brett bälte af oöfverskådliga, ödsliga tundror, hvilkas ständigt isiga jord betäckes endast af mossor, lafvar och dvärgbuskar. Det mellersta och södra Sibirien upptages af ofantliga barrskogar, hvilka sydligare äro uppblandade med löfträn: Västsibiriens slättmarker upptagas i S af stepper, hvilka fortsättas i det Turanska låglandet. Klimatet utmärker sig genom ytterst kalla och långa vintrar samt varma och korta somrar. — Den ursprungliga befolkningen utgöres i Västsibirien af finsk-ugriska voguler, ostjaker och sa-

mojeder, i Ostsibirien af tunguser, turkiska jakuter samt ostsibiriska jukagirer, tschukscher och kamtschadaler. De äro för det mesta hedningar. Hufvudbefolkningen bildas numera af ryssar, hvilka bebo de fruktbara floddalarna. Talrikast äro de i V och S. En icke oviktig del af Sibiens befolkning är den stora mängden af straffångar, hvilka förvärfva sitt uppehälle som jordbrukare, handtverkare, lärare m. m. De gröfre förbrytarne hållas under sträng bevakning till arbete i grufvorna.

Näringar och samfärdsel. Vid ishafskusterna lefva människorna af sälfångst och fiske, hvilket senare näringsfång äfven vid de stora fiskrika floderna är mycket lönande. På tundrorna idkas renskötsel och i de vida skogsmarkerna jakt på pälsdjur. De viktigaste näringskällorna äro dock åkerbruk och boskapsskötsel. Bergsbruket i Altáj och Transbajkalien gifver guld, silfver, koppar och järn. I Sajanska bergen fås den finaste grafit, vid mynningen af Lená och andra floder samt på Nysibiriska öarna gräfvos fossilt elfenben. Handeln i Sibirien drifves helt och hållet af ryska köpmän. I det glest befolkade, vidsträckta landet med dess brist på vägar äro marknader af största betydelse. På den sibiriska handeln utöfva de stora marknaderna i Nischnij-Novgorod och Irbit ett öfvervägande inflytande. Men också till decembermarknaden i *Kiachta*, vid gränsen af Kina, samlas tusentals köpmän och omsättningen i te, silke, elfenben, kläde m. m. uppgår till tiotal mill. rubel. Västsibliens hufvudort är staden *Tomsk*, vid en biflod till Obj, med ett nyligen inrättadt universitet. För flodfarten på Obj äro *Tobólsk*, vid Tobóls inflöde uti Irtysh, och *Tjumén*, vid en segelbar biflod till Toból, af vikt. Dessutom är Tjumén beläget vid den järnväg, som leder öfver Uralbergen. *Barnaúl*, vid Obj, är medelpunkten i Altajs bergslag liksom *Nertschinsk*, vid Amúrs stora källflod Schilka, är det i Transbajkaliens. Ostsibliens hufvudort och landets största

stad är *Irkutsk*, vid Angará. Det är en stapelplats för sibiriska och kinesiska handelsvaror. Af vikt för flodfarten på Jenisej äro städerna *Krasnojarsk* och *Jeniseisk*. Vid mellersta Lená ligger *Jakutsk*, som är en marknadsplats för handeln med pälsverk och fossilt elfenben. Det af naturen rika, men glest befolkade Amurlandets hufvudort är *Chabarowka*, som ligger vid gränsfloden Ussuris inflöde i Amúr, och jämte *Nikolajewsk*, nära Amúrs mynning, drifver en betydlig flodfart. En viktig hamnplats vid Japanska hafvet och östlig ändpunkt för den sibiriska järnvägen och telegrafen är *Wladiwostók*.

De förnämsta utförsvarorna från Sibirien äro: pälsverk, hudar, ädla metaller, grafit och elfenben. Till landet införas hudvudsakligen industriartiklar. En inbringande transitohandel drifves med karavante och silke. Varorna transporteras om sommaren längs floderna med ångbåtar eller på prämar, framläpade af bogserångare. Under de långa vintrarna forslas de med slädkaravaner, hvarvid renar eller hundar och vid postvägarna hästar nyttjas som dragare. Flere viktiga handelsvaror, hvaraf Sibirien eger öfverflöd, såsom skogsprodukter, säd, järn och stenkol bära icke transportkostnaderna, hvarför de i landet hafva ringa pris.

2. Ryska Centralasien, Khiva och Bokhara.

Natur och folk. Landet utbreder sig kring de stora stepsjöarna Arál och Balkasch från Kaspiska hafvet och Uralfloden i V till Pamirplatån och Tianschan i Ö. Det utgöres af stora stepper och öknar; endast dalarna vid floderna Amu- och Syr-darjá äro fruktbara och i Ö förekomma utsprång från randbergen. N om Amu-darjá bo **turkiska** kirgiser och något tatarer, S om floden **turkmener** och i de fruktbare trakterna kring dess öfre lopp

perser, kallade tadschiks, hvilka sistnämnda äro det egentliga kulturfolket. De äro alla stränga mohamedaner. Endast i de viktigare städerna finnas ryssar i nämnvärdt antal.

Näringar och samfärdsel. Stepperna och de betesrika bergstrakterna äro bäst egnade för boskapsskötsel. Fettsvansade får, hästar och kameler utgöra nomadfolkens rikedom. Med tillhjälp af konstgjord bevattning frambringa de härliga oaserna i floddalarna rika skördar af säd, bomull, silke, frukter, vin och tobak. Särskildt bomullsodling har raskt tilltagit, så att den ryska bomullsindustrin till mer än hälften redan fyller sitt bomullsbehof från Centralasien. I städerna förekommer en inhemsk industri med tillverkning af bomulls-, siden- och lädervaror. Handeln drefs förut uteslutande med karavaner, men jämte dem användas nu moderna samfärdsmedel. Utom postvägar och telegrafer förekomma ångbåtar på Arál, Amu och nedre Syr-darja. Viktigast är dock den „transkaspiska järnvägen“, som från ostkusten af Kaspiska hafvet går österut genom *Bokhara* till *Samarkánd* och kommer att fortsättas till den stora och rika handelsstaden *Taschként*. Sistnämnda stad är säte för den ryska styrelsen i landet och stapelort för varorna från Centralasien, Persien och Indien. En ganska liflig handelsplats är också *Kokand*, hvaremot *Khiva* är af ringa betydelse. För den kirgisiska handeln med ull och talg äro städerna *Semipalatinsk* och *Omsk*, vid Irtysh, hufvudorter. Omsk ligger tillika vid den sibiriska järnvägen, hvars utförande raskt fortskrider.

3. Kaukasien.

Natur och folk. Landet upptager det breda näset mellan Svarta och Kaspiska hafven. I N utgör Kaukasien en fortsättning af de sydryska steeperna, midten upptages dels af det väldiga alplandet Kaukasus, dels af floddalarna

kring Kurá och Rion, och i S hör dit nordranden af Armeniens högland. Ingenstädes på jorden finnes en så brokig blandning af olika folk som i Kaukasusens berg- och floddalar, där omkring 70 skilda språk talas. Talrikast äro de kaukasiska folken, bland hvilka georgierna eller grusinerna är det förnämsta. Vidare bo där turkiska tatarer och kirgiser, ariska armenier och osseter samt ryssar. De flesta kaukasiska och alla turkiska folk äro mohamedaner, georgierna, armenierna och ryssarna kristna.

Näringar och samfärdsel. Rion och öfre Kuradalen jämte bergdalarna på sydsidan af Kaukasus äro utomordentligt fruktbara. Där odlas hvete och andra sädesslag, vin, frukter, krapp, tobak m. m. Västliga Kaukasus har dyrbara skogar af ek, valnöt, buxbom o. s. v. Flerstädes förekomma i skogarna vilda vindruffor och fruktträd. På stepperna och i de högre bergstrakterna bedrifves en betydande boskapsskötsel med goda hästar, hornboskap, får och kameler. Mycket idkas äfven biskötsel och silkesodling. Störfångsten i Kurá är ganska gifvande. Så vidt man af otillräckliga undersökningar kan sluta, är landet rikt på silfver, koppar, järn, stenkol och salt, men bergsbruket är försummadt. Så mycket större uppmärksamhet egnar man åt utbytet från de rika naftakällorna vid staden *Bakú*, hvilka gifva öfver 1 mill. ton raffineradt petroleum utom massor af petroleumaffall, som nyttjas vid eldning af ångbåtar, lokomotiv och fabriker. Också de många förträffliga mineralkällorna förtjäna nämnas. Den kaukasiska industrin täcker blott de allra nödvändigaste behof. *Tiflis* och *Erivan* hafva tillverkning af väfnader, mattor, stickerier, vapen och filigranarbeten. Handeln och samfärdseln främjas endast i ringa grad af ångbåtsfart på floderna. Viktigast äro järnvägarna, hvilka leda från den sydryska staden Rostow till *Vladikaukas*, vid norra foten af Kaukasus, samt i Transkau-

kasien förbinda hamnplatsen *Bakú* vid Kaspiska hafvet med de bägge hamnstäderna *Batum* och *Poti* vid Svarta hafvet. Vid Kaukasiens betydande hufvudstad *Tiflis* skäres denna järnvägslinje af den stora militärväg, som djärft blifvit ledd tvärs öfver Kaukasus genom det svårtillgängliga Darjal-passet. De viktigaste utförsvarorna äro petroleum och nafta; vidare kunna nämnas silke, krapp (den bästa i världen), kaviar, buxbom och annat finare virke.

Petroleumkällorna i Baku. I forntiden var denna trakt känd såsom eldsdyrkarnes heliga ort, där den eviga elden brann. I våra dagar är det den förnämsta fyndorten i Gamla världen för det viktiga belysningsmedel, som i renadt tillstånd går i handeln under namn af petroleum eller fotogen. På halfön Apscheron invid Baku äro hundratals etablissement sysselsatta med att insamla jordoljan. Då de tidigare öppnade borrhålen utsinat, upptagas nya. Om man därvid stött på rikare källor, har det händt, att naftan strömmat ut med sådan kraft, att den bildat fontäner om 100 meters höjd och uppsamlats icke blott i stora cisterner, utan i vida dammar. Till en början transporterades så väl nafta som petroleum för det mesta från Baku genom Astrachan uppför Volga och afsattes i östra Europa, men numera föres den renade varan i största mängd på den transkaspiska järnvägen i egendomliga cylindriska järn-cisterner, så väldiga att de hvar för sig fylla en hel järnvägsvagn. Tiotaltusen sådana vagnslaster gå årligen till Batum, där oljan tömmes i enkom för petroleumtransporten i England byggda stora cisternskepp, »tanksteamer», hvilka föra den vidare till hamnplatserna i Syd- och Västeuropa.

Asiatiska Turkiet.

1 $\frac{3}{4}$ mill. km² med omkr. 17 mill. inb.; 10 på km².

Det turkiska området i Asien bildar kärnan i det sönderfallande riket, hvars egentliga föreningsband, mohamedanismen, där ännu eger en viss styrka. Också utgöra turkarna befolkningens flertal. Men just dessa två, islam och turkväldet, hafva här liksom annanstädes åstadkommit all-

sköns ödeläggelse och elände. Landsträckor, hvilka i forntiden och ännu under medeltiden hörde till de mest bördiga och blomstrande, förete nu den sorgliga anblicken af vanvård och armod. Det asiatiska Turkiet består af fem i många afseenden olika områden: *Mindre Asien*, *Armenien* med *Kurdistan*, *Mesopotamien*, *Syrien* och kuststräckor af *Arabien*.

Mindre Asien eller Anatolien.

Natur och folk. Det inre utgöres af högstepper, begränsade i N och S mot hafven af betydliga randberg. På vissa ställen förekomma saltsjöar och sumpmarker, men segelbara floder saknas. Nord- och sydkusterna äro fattiga på hamnar, men den af naturen så rikt utrustade västkusten har goda hamnplatser, hvarifrån bördiga floddalar sträcka sig långt inåt landet, och utanför i hafvet en präktig skärgård med härliga öar. Befolkningen i det inre landet, delvis också i städerna, består af turkar, öfverallt i kusttrakterna af greker, hvartill komma talrika franker i kuststäderna.

Näringar och samfärdsel. Ehuru jordbruket skötes ytterst primitivt, ger den fruktbara jorden, där den tillräckligt bevattnas, rika skördar. Utom säd odlas utmärkta sydfrukter, vin, bomull, krapp, saffran, mastix, tobak och mycket opium. På stepperna i det inre bedrifves boskapsskötsel. Anmärkningsvärda äro förträffliga kameler och angoragetter med silkeslena hår. Silkesodling och biskötsel äro af vikt; vid kusterna idkas fiske och dykning efter badsvamp. — Oaktadt rikedomerna på mineralier står bergsbruket mycket lågt och kan af brist på kommunikationsmedel knappast utveckla sig. Betydande är endast utbytet af sjöskum vid *Eskischer*; därefter kunna nämnas koppar och salt. Den tidigare så blomstrande industrin har dukat under i konkurrensen med de europeiska fabrikerna. Värderade i orienten äro dock ännu

siden- och bomullsväfnader, mattor och läderarbeten. Den utländska handeln ligger helt och hållet i händerna på franker, greker och armenier. Levantens mest betydande handelsstad är *Smyrna*, som i den liknämnda bukten har en utmärkt hamn. Staden besökes af de flesta stora sjöfartsbolags ångare och därifrån leda tvenne järnvägslinjer inåt landet. Där mötas således europeiska fabriksvaror och asiatiska naturprodukter, främst russin, fikongalläpplen, opium, tobak och bomull. Af öarna vid västkusten framstå *Samos* och *Chios* genom sin rikedom på vin och sydfrukter. På nordkusten är *Trébisonde*, det fordom mäktiga *Trapetzunt*, en viktig hamnplats för handeln på Armenien och Persien. Den för alla vindar öppna redden och den dåliga, vissa årstider svårbegagneliga karavanvägen till Erserum och Täbris hindra dock stadens utveckling. I själfva verket har *Trébisonde* för sin nuvarande betydelse att tacka förbudet för främmande folk att transportera varor genom ryskt område i Asien. För handeln på det inre af Mindre Asien är *Samsun* den förnämsta hamnen vid Svarta hafvet. *Skútari* vid Bosporen är en asiatisk förstad till Konstantinopel. Handels- och industriplatser inne i landet äro: *Brussa* med en järnväg till Marmarasjön, *Angora*, hvarifrån en järnväg till *Skútari* är under byggnad och *Kaisarieh*, det forna *Cesaréa*.

2. Armenien med Kurdistan.

Landet upptages af berg och högslätter samt är af naturen fruktbart, men ringa odladt och glest befolkadt. I N bo kristna armenier, i S halfvilda kurder, hvilka till större delen äro mohamedaner. Flyende för turkarnas och kurdernas våldsbragder, hafva armenierna som handlande slagit sig ned i östra Europas och främre Asiens städer. Kurderna lefva hufvudsakligen af boskapsskötsel. Åkerbruk, frukt- och silkesodling idkas i dalarna. Hufvud-

orten för det turkiska herraväldet är staden *Erserum*, men dess handel är i nedgående. Viktigare är *Diarbekir*, vid Tigris, både för dess karavanhandel och dess industri i siden-, bomulls- och lädervaror.

3. Mesopotamien.

Detta land är i högsta grad ett bevis på den förödelsens styggelse, som turkvälde för med sig. Ordstäfvat „i turkens spår gror ej mera gräs“ är där förverkligadt, ty öknen utbreder sig öfver fordom bördiga fält och grushögar betäcka ruinerna af stora, mäktiga städer. Befolkningen består mest af araber, dels beduiner, hvilka ströfva omkring som nomader, dels fellahs, hvilka odla några återstående bevattnade och fruktbara trakter i flodernas grannskap. Utom araber bo i städerna turkar såsom ämbetsmän och krigare samt perser och armenier såsom handlande. Landets förnämsta handels- och industristad är *Bagdad*, hvartill ångbåtar kunna gå uppför den strida Tigris. Tack vare denna flodfart och de många karavanvägar, som mötas vid Bagdad, är det hufvudorten för utbytet af persiska och indiska varor mot europeiska fabrikat. Denna handel ligger mycket i händerna på engelsmännen, hvilkas ångbåtar i dessa trakter äro talrikast. De största fartygen måste stanna i Schatt el Arab vid *Basra*, som är en uppåtgående yttre hamnplats för Bagdad. Högre upp vid Tigris och invid karavanvägen mellan Persien och Syrien ligger *Mosul*, hvars tidigare blomstrande industri, i synnerhet muslinsväfveriet, nu är af ringa betydelse. Då bristen på vägar framför allt hindrar handelns utveckling, blefve utförandet af den projekterade s. k. Eufratbanan, hvilken genom Mindre Asien och Mesopotamien komme att förbinda Medelhafvet med Persiska viken, af den allra största vikt. Den skulle förkorta resan från London till Indien med 7 dagar.

4. Syrien med Palestina.

Natur och folk. Det östliga kustlandet vid Medelhafvet är mycket bergigt. I Libanon och Antilibanon når det sin största höjd. Dessa berg åtskiljas genom den fruktbara dalen el Bekaa kring floden Orontes. Jordandalen, el Ghor, och dess fortsättning S'om Döda hafvet äro däremot mycket ödsliga. Också kustdalarna vid Medelhafvet äro torra steppland. Hufvudbefolkningen utgöres af arabere; i städerna lefva turkar, franker och judar spridda.

Näringar och samfärdsel. Syrien har öfverallt att uppvisa skarpa växlingar mellan paradiskt fruktbara, af floder bevattnade dalar och torra, tröstlösa ödemarker. Där jorden är odlad, gifver den goda skördar af säd, läckra sydfrukter, förträfflig tobak och bomull, sesam och krapp. En viktig näring är silkesodlingen. På de fordom odlade, nu i lägervall liggande fälten lifnära sig människorna med boskapsskötsel. Får, bufflar samt goda hästar och kameler äro de förnämsta husdjuren. För handeln mellan Europa och Asien har Syrien ett gynnsamt läge, men också den har gått tillbaka. I nordliga Syrien har den gamla, ännu stora staden *Haleb* eller *Aleppo* bibehållit sig som en betydande stapelort för europeiska, persiska och turkiska varor. Det är äfven en industristad med berömd tillverkning af siden- och bomullsväfnader. Dess hamnplats vid Medelhafvet är *Alexandrette* eller *Iskanderun*, som besökes af europeiska ångare. Litet sydligare ligger *Latakieh*, hvarifrån utmärkt tobak utföres. I mellersta Syrien har *Tripoli* en förträfflig hamn och stor utförsel af fin badsvamp, som i mängd uppfiskas vid den syriska kusten. Men dess handel är beroende af *Beirut*, som för närvarande är Syriens största och af europeiska ångare mest besökta sjöstad. Det är tillika en hamnplats för *Damaskus*, dit en af ett franskt bolag byggd, med diligenser trafikerad landsväg leder öfver Libanon och Anti-

libanon. Damaskus ligger i en yppigt fruktbar oas och är såsom samlingsort för pilgrimskaravaner en betydande handelsstad, hvaremot dess förr så beprisade industri är stadd i nedåtgående. Bästa rykte hafva nu dess mattväfnader och rosenolja. Den heliga staden *Jerusalem* har i våra dagar betydelse endast såsom vallfartsort. Därifrån leder en järnväg till hamnstaden *Jaffa* eller *Joppe*, vid hvilken emellertid endast under gynnsam väderlek landstigning utan lifsfara kan ske.

5. Arabien.

Af den Arabiska halfön lyda endast kuststräckorna Hedschas och Jemen vid Röda hafvet och el Ahsa vid Persiska viken under Turkiet. Detta lydadsförhållande består hufvudsakligen däri, att araberna i nämnda trakter erkänna sultanen som sitt andliga öfverhufvud. I det inre höglända och bergiga Nedschd härskar vahabiternas sekt och i riket Oman vid den liknämnda viken sultanen i *Maskát*. På sydkusten innehafva engelsmännen området och staden *Aden*, som jämte den befästa ön Perim behärskar Bab el Mandeb's sund. Det heta och torra klimatet i Arabien gör, att landet till största delen är upptaget af öknar och stepper. Endast bergstrakternas floddalar, där konstgjord bevattning kan åstadkommas, äro odlade. Fellaharaben odlar hirs och durrah, kaffe och framför allt dadlar. Andra växtprodukter äro: gummi, balsam och myrrha. De nomadiserande beduinerna ega hjordar af får och getter. Kamelen är deras lastdjur och den världsbeprisade arabiska hästen deras riddjur, åt hvilket de egna den ömmaste vård.

Arabien's förnämsta marknadsplatser äro de för islams bekännare så heliga vallfartsorterna *Medina* och *Mecka*, ty koranen tillåter pilgrimerna att under sin vallfärd idka handel och köpenskap. Då vid profetens födelsefest 100—150,000 mohamedaner sammanströmma till Mecka, hål-

les där en af de största marknader i orienten, otillgänglig dock för andra religioners bekännare. En viktig genomfartsort för pilgrimsskaror är Meckas hamnplats *Dschidda*, vid Röda hafvet. Obetydlig är däremot staden *Mocka*, sedan det engelska *Aden* börjat behärska handeln i dessa trakter och utgör utförsort till och med för det kostbara äkta mockakaffet. Det fria Arabiens enda nämnvärda handelsstad är *Maskát*, som tidtals besökes af engelska ostindiefarare. Vid Bahreinöarna i Persiska viken idkas ett indräktigt pärlfiske.

Irans stater.

Schahdömet Persien, något öfver $1\frac{1}{2}$ mill. km² med 9 mill. inb.; 5 på km². — **Emiratet Afganistan**, omkr. 600 t. km² med 5 mill. inb.; 9 på km². — **Beludschistan**, ungefär 300 t. km² med $\frac{1}{2}$ mill. inb.; 2 på km².

Natur och folk. Iran upptages i det inre af högsätter, bildande dels saltöknar med glest sådda oaser, dels torra steppmarker. Men i randbergen, främst i N och V, äro de rikt bevattnade floddalarna yppigt fruktbara och tätt befolkade. Hufvudbefolkningen utgöres af de ariska perserna och afganerna. Af ariska folk bo dessutom armenier och kurder i V samt beludscher i SO. I nordliga Persien äro turkmener och tatarer, i Afganistan mongoler ganska talrika. Religionen är öfverallt islam och styrelseformen rent despotisk. De ekonomiska och sociala förhållandena befinna sig i största oordning. Ryssland och England täfla om att i dessa land vinna inflytande.

Näringar och samfärdsel. Sädes-, vin- och fruktodling gifva, där de kunna bedrivas, rika skördar. Äfven odlas saffran, opium, fin tobak, bomull och rosor. Flere ädla fruktträd och viktiga medicinska växter hafva

sitt hem i Persien. Silkesodlingen är allmänt utbredd, och stepptrakternas nomadiserande folk lefva af får- och getskötsel. Jämte dromedarer och goda hästar användas mycket åsnor och mulåsnor. Oaktadt den naturliga mineralrikedomen är bergsbruket försummadt.

Perserna hafva god fallenhet för mekaniska arbeten och ett utveckladt formsinne, hvarför deras smakfulla och färgrika industriartiklar i alla tider varit värderade och för närvarande äro mycket på modet. Mest eftersökta äro deras sällsynt fina och sköna mattor och schalar, deras silkesbroderier, guld- och silfverstickerier, deras präktiga sidentyg och vackra mosaikarbeten, deras rosenolja och doftrika essenser. På andra områden har den persiska industrin icke uthärdat konkurrensen med de europeiska fabrikerna. Persiens förnämsta industristäder äro: *Ispahan*, *Täbris* och *Rescht*.

Ehuru perserna äro vana och slipade köpmän, hvilka företaga långa handelsresor till Europa och inåt Asien, ligger den yttre handeln i händerna på utländingar, hufvudsakligen engelsmän, ryssar och armenier, hvilka behärska handeln hvar från sitt haf. Vid Persiska viken är *Abuschir* den viktigaste hamnplatsen, som regelbundet besökes af engelska ångare från Indien. Från denna stad gå varorna på karavanvägar öfver *Schiras* inåt Persien. Landets största handelsstad är *Täbris* i Armenien, därifrån en betydande karavanväg leder öfver Erserum till Trebisonde vid Svarta hafvet. I *Täbris*' basarer utbjudas så väl europeiska fabriksvaror som persiska industriartiklar. Rysslands handel på Persien går dels öfver Kaspiska hafvet genom hamnstäderna *Asterabad* och *Enzeli*, dels landvägen från Tiflis till *Täbris* eller från transkaspiska järnvägen till *Meschhed*. En centralpunkt för handeln och karavanvägarna i det inre är Persiens stora hufvudstad *Teherán*. Den mest betydande handelsstaden i Afganistan är *Herat*, beläget i en fruktbar floddal, där karavanvägarna mellan Persien och Indien,

Turkestan och Afganistan mötas. En af dessa vägar går öfver *Kabul* till Indien. I Ryssland har man uppgjort projekt att förbinda Herat med den transkaspiska och Täbris med den transkaukasiska järnvägen.

Ostindien.

Natur och folk. Ostindien är ett gemensamt namn för de två stora halföarna Främre Indien och Bortre Indien med därtill hörande fastlandssträckor och kustöar samt den ofantliga arkipelag, som uppfyller hafvet mellan sydöstra Asien och Australien. Från grannlanden skiljes Ostindien genom Himalaya och Sydkinesiska alplandet i N samt Solimanbergen i NV. Hindostans lågland är för det mesta ett bördigt, väl odladt och folkrikt land; undantag gör dock den vida öken, som utbreder sig Ö om Indusfloden. Dekans högplatåer begränsas af randbergen Västra Ghats med den fruktbara och hamnrika Malabarkusten och Östra Ghats med den svårtillgängliga Koromandelkusten. I Bortre Indien omväxla höga bergskedjor med härliga floddalar och vida kustslätter. Ostindiska övärlden är bergig med talrika vulkaner. I det merendels tropiskt heta klimatet åstadkommer den med monsunvindarna följande rika nederbörden den yppigaste växtlighet nästan öfverallt.

Främre Indiens hufvudbefolkning, hinduerna, utgör en blandning af ljushyade arier och svarthyade drávida. Hinduspråken äro öfvervägande i Hindostan och norra Dekán, men i södra Dekán och på Ceylon talas företrädesvis drávidaspråk. I NV bo också mongoliska och iranska folk. Befolkningen i Bortre Indien kallas med ett gemensamt namn indo-kineser. Södra delen af halfön Malacka och hela den ostindiska övärlden bebos af olika malaystammar, hvartill kommer ett mindretal negritos. Kineser

äro mycket spridda, hufvudsakligen i städerna. Ehuru européerna äro Ostindiens behärskare, äro de ganska fåtaliga, emedan de hafva svårt att uthärda klimatet. Hufvudreligionen är brahmaläran, till hvilken de flesta hinduer och drävda bekänna sig. Ett mindretal hinduer, iranierna och mongolerna i NV äfvensom malayerna på Malacka och öarna äro mohamedaner. Indo-kineserna och kineserna höra till buddhaismen. Flere millioner människor äro vidare anhängare af ett slags djurdyrkan, men kristendomens verkliga bekännare äro ganska fåtaliga.

Då de europeiska staternas besittningar i Ostindien hafva hvar sin olikartade förvaltning och merkantila betydelse, upptagas de här skildt för sig och sist det enda själfständiga riket med ordnad styrelse, som finnes där.

1. Britiska besittningar och skyddsstater.

5 $\frac{1}{4}$ mill. km² med 296 mill. inb.; 56 på km².

Hufvuddelen af Englands ostindiska besittningar bildas af „kejsarriket Indien.“ Det styres af en vicekonung och indelas i tre presidentskap: *Bengalen*, *Bombay* och *Madrás*, samt i flere guvernement. Till kejsarriket räknas också det britiska *Birma* i Bortre Indien jämte flere afhängiga skyddsstater, hvilka stå under inhemska furstar. Dit föras äfven *Beludschistan* uti Iran samt de indiska ögrupperna *Lackadiverna*, *Malediverna*, *Andamanerna* och *Nikobarerna*, hvaremot den stora ön *Ceylon*, de spridda besittningarna vid Malackasundet, kallade *Straits Settlements*, samt kolonierna i ostindiska arkipelagen, öarna *Labuan* och *Hongkong* samt *Nordborneo*, icke stå under vicekonungens regering, utan under särskild engelsk förvaltning. Det är underbart, att detta ofantliga landområde med dess talrika befolkning af nära 300 mill. människor kan behärskas af det lilla England och en handfull engelska tjänstemän och militärer

uppgående med alla därtill hörande personer i hela Indien till ett antal af omkr. 100,000. Detta kan förklaras endast därigenom, att landet är splittradt i en mängd småstater, i hög grad fientliga och afundsjuka mot hvarandra, och att folket är indeladt i kaster, af hvilka de folkrika lägre kasterna i årtusenden vant sig att under det hårdaste förtryck arbeta för de högre kasterna och sålunda förlorat all själfständighetskänsla.

Landtmannanäringar. Ungefär $\frac{3}{4}$ af befolkningen sysselsätta sig med jordbruk. Jorden är fördelad i små parceller och bearbetas intensivt, hvadan den ger tre till fyra skördar om året. Ris bildar folkets hufvudsakliga näringsämne och kan ändock exporteras, mest från Birma. Också hvete produceras i mängd för export. Bomull odlas öfverallt, men i synnerhet i Dekan, medan Bengalen är bäst egnadt för juteodlingen. Bland njutningsmedel står opium främst. Dess odling är regel och tillåten blott på vissa ställen. Odlingen af te stegras år för år uti Indien, hvilket vållat, att tepriset i världshandeln är i sjunkande. Äfven kaffe ger skördar utöfver behofvet, ehuru Ceylons kaffeplantager till en del blifvit förstörda. Indien är som bekant hemorten för en stor mängd kryddor, såsom peppar från Malabar, kanel från Ceylon m. m., äfvensom för de läckraste frukter af allehanda slag. Flere palmarter hafva en mångfaldig användning i deras tropiska hemland, men spela i världshandeln en mindre roll. Viktigast äro kokos- och sagopalmer. En handelsplanta af stor betydelse är indigo, som i nordliga Bengalen ger den skönaste färg. Af de många nyttiga trädslagen i Ostindiens urskogar böra teak-, sandel- och ebenholtsträden nämnas främst; det första lämnar det yppersta skeppsbyggnadsvirke, de senare dels fint möbelvirke, dels värderad färgved. Bamburöret är det förnämsta byggnadsmaterialet för den inhemska befolkningen.

I jämförelse med den yppigt rika växtvärlden är djurriket af ringa merkantil vikt. Dels saknas betesmarker, dels inskränkes boskapsskötseln däraf, att den religiösa åskådningen och det heta klimatet förbjuda njutningen af kött. Som drag- och lastdjur nyttjas bufflar, zebuoxar, elefanter och ställvis kameler. Får- och getafveln förekommer i vissa bergstrakter, så att ull kan utföras. Äkta pärlor fiskas företrädesvis i Palkssundet; på Lacka- och Malediverna samlar man kaurimusslor, hvilka i ostindiska arkipelagen och i Afrika nyttjas som mynt.

Bergsbruk och industri. Mineralriket är ännu ringa genomforskadt, men det lider intet tvifvel, att Ostindien också häri är ovanligt rikt välsignadt. Sedan årtusenden äro *Golkondas* diamanter kända; rubiner och andra ädelstenar fås i Birma och på Ceylon, där dessutom den bästa grafit i världen upptages. Malacka eger rika tenngrufvor. Viktigast är dock den med hvarje år stigande produktionen af stenkol och salt. Men i det hela taget står utbytet ännu uti intet förhållande till den rika tillgången.

Indien var i forntiden känt för sin högt stående industri; särskildt voro dess fina bomulls- och stålvaror prisade. Men deras handtverksmässigt producerade varor kunde icke uthärda konkurrensen med de billiga engelska fabriksalstren. Endast några få för sin orientaliska prakt omtyckta artiklar hafva ännu betydelse i handeln. Sådana äro de dyrbara indiska schalarna från *Kaschmir* (*Srinagar*) och *Amritsir*, de färgrika sidentygen (*foulards*) och några andra utomordentligt fina väfnader, mattor och stickerier. Sniderier i elfenben och sköldpadd, utsirade vapen samt guld- och silfversmycken af indisk tillverkning hafva dessutom i Asien en god åtgång. I nyaste tid har emellertid industrin uti Indien trädt i ett nytt skede, sedan engelsmännen där infört den moderna fabriksindustrin dels för att direkte bearbeta landets mångfaldiga råämnen, dels

för att begagna sig af den billiga arbetskraften. För närvarande finnas mer än 1000 aktiesällskap för industriella affärsföretag uti Indien. Främst stå bomulls- och jute-fabrikerna, därefter järngjuterier, ölbryggerier, ris-, sädes- och oljekvarnar m. m. Begagnande sig af de små arbetslönerna, hafva dessutom företagsamma europeer i sin tjänst tagit millioner flitiga händer, hvilka förfärdiga alla upptänkliga slag af husslöjdsartiklar.

Handel och kommunikationer. Alltsedan den tid, då det „Ostindiska kompaniet“ satte sig i besittning af det rika Indien, har den yttre handeln i landet legat i händerna på engelska köpmän. Kejsarrikets stora och vinstgivande handel är hufvudsakligen koncentrerad i de fyra hamnstäderna *Bombay*, *Kalkutta*, *Madrás* och *Karatschi*, alla i Främre Indien.

Bombay, beläget på en ö vid västkusten, har en utmärkt hamn. Efter Suezkanalens och de indiska järnvägar-nas byggande har *Bombay* inom kort öfverflyglat andra städer i Asien och är för närvarande den främsta handels- och fabriksstaden i kejsarriket Indien. Dess handel är visserligen i första rummet riktad på Europa, men också den kinesiska handeln är ej obetydlig. De viktigaste handelsartiklarna äro: bomull, säd och opium. — *Kalkutta* ligger i Ganges' osunda delta vid mynningsarmen Hugli, hvars befarande är besvärligt och dyrt. Häri ligger orsaken till att staden, ehuru kejsarrikets hufvudstad samt centrum för bankväsendet, järnvägarna och telegraflinjerna, är den andra i ordningen såsom handelsplats. Dess hufvudexport utgöres af opium, ris, jute, te och indigo. — *Madrás* öppna redd på Koromandelkusten har genom hamnbyggnader väsentligen förbättrats. Det drifver stor handel med allehanda landtmannaprodukter. — *Karatschi*, vid Indiska oceanen V om Indus' delta, vinner år för år i betydelse. Det utgör hamnplats för Indus' flodområde samt drifver handel och ångbåtsfart på länderna vid Persiska

viken och Arabiska hafvet ända bort till Afrika. Bland handelsstäder af lägre ordning förtjäna att nämnas *Surat* och *Kalikut*, det senare beläget i det egentliga pepparlandet. Handeln med grannstaterna öfver landgränserna är vida mindre betydande och drifves medels karavaner utom mot de i den ryska intressesfären indragna Persien och Afganistan, dit järnvägar blifvit af engelsmännen framskjutna så långt som möjligt. En järnvägslinje slutar vid *Peschawer* i Kabul dalen, en annan sträcker sig från midten af Indus dalen genom Beludschistan emot *Kandahar* i Afganistan.

Den inre handeln bedrifves i högre grad af inhemska hinduiska köpmän, „banianer“, och af perser. Genom flodfarten och järnvägarna utöfva dock engelsmännen inflytande äfven på denna. Från Kalkutta gå flodångare långt uppför Ganges, anlöpande de stora industri- och handelsstäderna *Patna*, *Benares*, *Allahabad* och *Cawnpur*. Bland dessa har *Patna* särskild betydelse såsom hufvudort för opiumkulturen och *Benares* såsom hinduernas heliga stad med öfver tusen pagoder och tallösa skaror af brahmaistiska pilgrimer. Äfven *Brahmaputra* befares med ångare. På den sandiga Indus gå endast bogserbåtar från *Multan* till *Kotri*, därifrån varorna för att undvika det farliga deltat transporteras med järnväg till *Karätschi*. Viktigare industri- och handelscentra vid de många och långa järnvägslinjer, hvilka i olika riktningar genomkorsa Främre Indien, äro: *Lucknow*, *Agra* och *Delhi* i Ganges dalen, *Lahör* i Pendjab, *Baróda*, *Nagpúr*, *Hyderabád* och *Bangalúr* i Dekan.

Hufvudorten på den härliga ön Ceylon är *Colómbó*, som ligger på västsidan och efter verkställda hamnbyggnader numera eger en väl skyddad hamn. Det är en af de allra viktigaste ångbåts-, kol- och poststationer i de indiska farvattnen äfvensom exportort för Ceylons många produkter, såsom te, kanel, kinabark, palmolja, grafit och

äkta pärlor. Den förr så besökta och lifliga hamnplatsen *Point de Galle* anlöpes nu endast tidtals af ångare.

I det britiska Birma äro de förnämsta handelsplatserna: *Rangoon*, vid Irawadys mynning, och *Akyab*, vid västkusten, bägge hufvudexportorter för ris och teakträ. En viktig handelsplats är numera också det förra riket Birmas hufvudstad *Mandalay*, sedan en liflig ångbåtsfart etablerats på Irawady och en järnväg blifvit byggd till Rangoon.

Straits Settlements hafva i *Singapur* att uppvisa en af de främsta transitoplatser på jorden. Staden är en frihamn, belägen i föreningspunkten af flere starkt trafikerade sjövägar, som förbinda skilda världsdelar, och i centrum af ett vidtgående telegrafnät. Den utgör naturenligt en stapelort, där Sydostasiens rika naturprodukter och Europas fabriksvaror utbytas.

Af Englands besittningar på de ostindiska öarna komma väl *Labuan* genom rikedom på stenkol och *Nordborneo* med goda hamnar att få kommersiell betydelse. Af stor vikt i dessa trakter är redan nu ön *Hongkong* med dess stora hufvudort *Victoria*, belägen vid sydkinesiska kusten utanför mynningen af Kantonfloden. Ön är starkt befäst och utgör stödjepunkten för Englands makt i Ostasien äfvensom för dess handel på Kina, Japan och ostindiska arkipelagen.

Hvilket intensivt kulturarbete engelsmännen utfört i Ostindien, kan man finna bland annat däraf, att järnvägar redan hafva en längd af 32,000 *km*. En liflig kust- och flodfart bedrifves af indiska ångbåtsbolag, en regelbunden post- och telegrafförbindelse är organiserad mellan alla viktigare orter, ja icke mindre än 50 städer äro försedda med telefontät. — Handelsmyntet i kejsarriket Indien och på Ceylon är indiska rupier, hvaraf 15 motsvara 1 pund sterling, men i Straits Settlements, Hongkong och Borneo är det dollar.

2. Franska besittningar och skyddsstater.

900 t. km² med 25 mill. inb.; 28 på km².

I Främre Indien eger Frankrike blott några små spridda handelsplatser, af hvilka *Pondichéry* [pångdisjär] på Koromandelkusten är den fönämsta. De exportera hufvudsakligen ris och indigo. Däremot hafva fransmännen alltmera utbredt sitt välde i de östra delarna af Bortre Indien. Det franska *Indokina* består af de under fransk förvaltning stående kolonierna *Tongking* och *Nedre Kotchinkina* samt skyddsstaterna *Annam* och *Kambodscha*. I dessa af naturen yppigt fruktbara land trifvas förträffligt alla tropiska kulturväxter, såsom ris, sockerrör, kaffe, te, bomull, indigo, kryddor m. m.; därtill finnas stora skogar med dyrbara trädslag. Dock är endast ris en verkliga betydande exportvara. Inom djurvärlden förtjäna elefanterna den största uppmärksamhet; silkesodlingen är i tilltagande. Nyare undersökningar gifva vid handen, att alla slags mineralier finnas i rikt mått, men utbytet är ringa. Hela den inre handeln, som hufvudsakligen går längs floderna, och delvis den yttre handeln ligger i händerna på de i städerna talrika kineserna. Den större utländska handeln drifves af europeer. Hufvudstad och tillika den viktigaste handelsplats i det franska Indokina är *Saigón*. Därnäst kunna nämnas *Huë* i Annam och *Haiphong* i Tongking. Dessa orter stå i telegrafförbindelse med Marseille och Kina.

3. Nederländska kolonier.

Nära 2 mill. km² med 34 mill. inb.; 17 på km².

Nederländernas ofantliga kolonialvälde i Asien omfattar Stora och Små Sundaöarna, Moluckerna och västra delen af Nya Guinea jämte en mängd mindre öar. Viktigast är Java, „pärlan i den nederländska kronan“, som torde vara

en af de bäst odlade trakter inom heta zonen och inrymmer mer än $\frac{3}{4}$ af hela övärldens befolkning. De malayiska invånarne skulle själfva åtnöja sig med odlingen af ris och några andra näringsväxter samt bomull, men de förmå af holländarne att odla vissa lätt afsättliga handelsplanter, såsom socker, kaffe, te, tobak, indigo, kina-träd och kryddor. Skördarna uppköpas sedan för lågt pris af regeringen eller af holländska handlande och säljas till en god del på varubörsauktioner i Rotterdam och Amsterdam. I flere trakter användas kinesiska kulis vid plantageodlingen. Också de ofantliga urskogarna innehålla nyttiga växter af allehanda slag, såsom kamfer- och kautschukträd, flere palmarter m. m. — Djurvärlden lämnar utom hudar för det mesta produkter af jakt, sådana som elfenben, tigerskinn och sköldpadd. En märklig exportvara är salanganbon, hvilka i Kina ätas som en läckerhet. — Mineralriket synes på Java vara ganska fattigt, men på andra Sundaöar gifvande. På Borneo fås guld och diamanter, på *Banka* utmärkt tenn. Nyligen hafva mäktiga stenkolslager upptäckts på Sumatra och med deras bearbetning begynts, hvilket är så mycket viktigare, som europeiska fabriker uppstått på Java. Främst stå socker- och indigoetablissemang; därefter järn- och maskinfabriker samt skeppsvarf. Denna industri liksom hela den yttre handeln koncentrerar sig i de två hufvudorterna *Batavia* och *Soerabaya*, bägge belägna på nordkusten af Java. En tredje hamnplats är *Samárang*. På de andra öarna behärska holländarne handeln genom större eller mindre faktorier och militärstationer, anlagda vid kusterna. Sådana äro *Padáng*, vid Sumatras ostkust, och *Menado*, på nordspetsen af Célebes, bägge exportorter för kaffe. Mellan alla dessa handelsfaktorier samt de stora export och importstäderna på Java underhålles regelbunden sjöfartsförbindelse, hvarjämte kustfarten är mycket liflig. Därför är holländarnes ostindiska handelsflotta rätt anseelig. På Java

uppnå järnvägarna redan en längd af 2000 *km* och nya banor äro under byggnad; dessutom stå alla orter af någon betydelse i förbindelse med hvarandra medels goda landsvägar, post och telegraf. Också på Sumatra finnas redan några hundra kilometer järnväg. Tack vare de driftiga holländarnes utmärkta koloniseringsförmåga skola nog småningom de andra öarna i den rika ostindiska arkipelagen blifva lika odlade och vinstgifvande för moderlandet som Java.

4. Filippinerna.

Omkring 300 t. km^2 med 7 mill. inb.; 23 på km^2 .

Det är ännu ovisst, hvilket öde, som kommer att drabba denna stora och härliga ögrupp efter det just afslutade kriget mellan Spanien och Nordamerikas Förenta stater och sedan det blodiga uppror afslutats, som länge rasat där. Naturen har på Filippinerna samma omätliga tropiska rikedom som på Sundaöarna, men det afskyvärda jesuitvälde och hårda utpressningssystem, som spaniorerna under århundraden utöfvat, hafva gjort dem föga produktiva. De förnämsta exportartiklarna äro: manilahampa, socker, tobak af utmärkt beskaffenhet och kokosnötter. Den i alla afseenden mest betydande handelsplatsen är den stora staden *Manila* på ön Luzon. Där aflämna de öfriga öarna sina naturprodukter och därifrån afhämta de europeiska varor.

5. Portugisiska besittningar.

20 t. km^2 med 1 mill. inb.

Af Portugals förut så stora besittningar i Asien återstå såsom små rester städerna *Goa*, *Damao* och *Diu* på västkusten af Främre Indien, *Macao* vid Kantonflodens mynning samt östra hälften af ön *Timor*. Den viktigaste af dessa orter är *Goa*, som i tiden var Indiska oceanens här-

skarinna, men nu är en anspråkslös handelsplats med utförsel af ris och bomull. Staden står i förbindelse med det indiska järnvägsnätet.

Siam.

Konungarike. 600 t. km² med ungefär 10 mill. inb.; 17 på km².

Siam omfattar det inre af Bortre Indien kring Menam och nordliga delen af halfön Malacka. Landet är utomordentligt fruktbart men ringa odladt, ty siameserna äro lättjefulla och håglösa. Oaktadt den primitiva odlingen utföres rätt mycket ris. Betydligt mindre är exporten af andra växtalster, såsom peppar, hvilken anses vara den bästa i världen, och teakträ; mer inbringar till och med handeln med kreatur och fisk. En nästan fullständig brist på vägar hindrar den inre handeln. Hela den utländska handeln är koncentrerad i landets stora hufvudstad *Bangkok*, där kinesiska, arabiska och indiska handelshus äro förhärskande. Själfva ut- och införseln förmedlas hufvudsakligen genom engelska fartyg.

Kina.

Kejsardöme. 11 mill. km² med 360 mill. inb.; 33 på km².

Det kinesiska riket är ett af de största och folkrikaste på jorden. Det utgöres af tvenne väsentligen olika afdelningar: „Egentliga Kina“ och „Kinesiska biländer.“ Medan Egentliga Kina är ett bördigt, utomordentligt väl odladt och starkt öfverbefolkadt land, hvars rika produkter intaga en viktig plats på världsmarknaden, bestå biländerna för det mesta af ändlösa, folktoma ödemarker af ringa betydelse för världshandeln.

1. Egentliga Kina.

Natur och folk. Sydliga och västliga Kina äro betydande alpland, där bergskedjorna till gagn för odlingen och samfärdseln esomoftast äro åtskilda af floddalar. I NV finnas högsätter, bildade af den fina dammjord, som kineserna kalla „gula jorden“ och som färgat Hwang-hos strida vatten gult. Det trädgårdslikt odlade och oerhördt tätt befolkade kinesiska låglandet utbreder sig i de nordöstra kusttrakterna och sträcker sig därifrån längs Jang-tse-kiangs dal midt in i landet.

Kineserna tillhöra den mongoliska rasen och äro ett af de äldsta kulturfolk. Egenkära och stolta öfver sin bildning, hafva de afhållit sig från umgänge med andra folk, som de kalla „barbarer“, och hafva därigenom blifvit stående årtusenden igenom på samma bildningsståndpunkt. De äro arbetsamma, läraktiga, måttliga och sparsamma, hvarför de i främmande trakter, dit landets öfverbefolkning tvungit dem att utvandra, lätt skapa sig en förmögenhet. Kineserna äro kalla förståndsmänniskor, för hvilka religionen är likgiltig, men folkbildningen är god och läskunnigheten allmän. Kejsaren kallas „himmelsens son“ och åtnjuter gudomlig vördnad; egentligen är det dock de högsta ämbetsmännen, „mandarinerna“, hvilka styra de olika landsdelarna, och hela riket tyckes vara så löst i sina fogar, att det håller på att sönderfalla.

Landtmannanäringar. Den starka öfverbefolkningen tvingar kineserna till en sorgfällig odling af jorden. Också bedrifves åkerbruket mer som en trädgårdsodling, då till och med riset, som utgör folkets hufvudnäring, ej sås utan planteras på fälten. Af näringsväxter odlas närmast hvete, majs, skidfrukter och grönsaker i mängd. Bland handelsplanter har te den största betydelse, och ännu är Kina det förnämsta teproducerande land, om ock det fått svåra konkurrenser i Ostindien. Delvis till utförsel, men huf-

vudsakligen för det inhemska behovet odlas sockerrör, bomull, tobak, opium och färgväxter. Bamburöret är det mest utbredda byggnadsmaterialet och några märkliga lackplantor användas uti industrins tjänst. Öfverallt planteras mullbärsträdet, ty silkesodlingen idkas i Kina starkare än i något annat land på jorden. Den årliga produktionen af råsilke anslås till 10 mill. *kg*, hvaraf ungefär hälften exporteras. Djurafveln är i öfrigt af underordnad betydelse. Fjäderfä af alla slag och svin hållas mest. Fiske bedrifves mycket, enär fisk jämte ris är folkets allmännaste födoämne.

Bergsbruk och industri. Kina eger mångfaldiga mineraliska skatter. Sedan årtusenden fås där guld, silfver, koppar, zink, järn, stenkol m. m., men bergsbruket drifves mycket primitivt. På flere ställen påträffas god järnmalm midt ibland ofantligt vidsträckta stenkolsflötser, och i våra dagar har man i Kina sökt införa europeiskt bergsbruk, men det har att bekämpa å ena sidan kinesernas motvilja mot allt utländskt, å andra sidan bristen på tidsenliga transportmedel. Oaktadt den rika tillgången, måste man därför införa stenkol från England till de stora, nyligen inrättade bomullsfabrikerna i *Schanghai*. Den inhemska uråldriga industrin har däremot ej behof af mekanisk drifkraft, emedan den, stelnad som den är i gamla former, nästan uteslutande drifves handtverksmässigt. Kinesiska industriartiklar, som ännu ha en bemärkt plats i världsmarknaden, äro: porslinsarbeten af det finaste kaolin, sniderier i elfenben och trä, lackerade arbeten, tusch, siden- och bomullstyg samt papper, på ett skickligt sätt beredt af olika råämnen.

Handel och kommunikationer. Genom särskilda fördrag hade sedan midten af vårt århundrade s. k. traktats-hamnar blifvit öppnade för europeisk handel och bosättning. Numera äro de flesta kinesiska hamnar öppna för utländsk handel. De viktigaste äro: *Schanghai*, *Tientsin* och *Hankou*.

Schanghai, som ligger nära Jang-tse-kiangs mynning, har sina skilda europeiska och amerikanska kvarter och besökes regelbundet af de stora sjöfartsbolagens ångare. Schanghai är Kinas förnämsta importhamn och besörjer nära hälften af dess export, i synnerhet af silke, siden, te och bomull. — *Tientsin*, vid Peihofloden, är hamnplats för Kinas stora hufvudstad *Peking* och särskildt viktigt för den ryska handeln öfver Kiachta. — *Hankou* är den förnämsta stapelorten vid Jang-tse-kiang i det inre landet och står i liflig ångbåtsförbindelse med Schanghai. Näst dessa kunna nämnas de stora kuststäderna *Futschou* och *Amoy*. Den första för europeerna öppnade hamnstaden *Kanton*, vid Sikiang eller Kantonfloden, är väl Kinas största stad och har betydande industri, men dess utländska handel har öfvergått till Hongkong och Schanghai.

England med dess asiatiska besittningar, främst Hongkong, har ungefär $\frac{3}{4}$ af den kinesiska sjöhandeln i sina händer; därefter följa Japan, Nordamerikas Förenta stater och Ryssland. Dock komma de främmande affärshusen aldrig i direkt beröring med producenterna och konsumenterna, utan nödgas anlita kinesiska mellanhandlare. Anmärkningsvärdt är att ett så stort, folkrikt och med en mångfald af naturprodukter välsignadt land som Kina ej har större varuomsättning med utlandet än 360 mill. haikuan taëler, däraf importen utgör 200 mill. och exporten 160 mill. taëler, motsvarande 1350, 750 och 600 mill. fmk. De viktigaste införsvarorna äro: fabriksvaror, opium, petroleum, ris, socker, stenkol, järn och fisk. Utförsvarorna äro ofvan omtalade. Den utländska handeln går ytterligare nedåt, då exporten af te samt importen af opium och bomullsvaror med hvarje år starkt aftager.

Från den inre handeln äro europeiska köpmän fullkomligt uteslutna. Den bedrifves med framgång af sluga kinesiska handlande. Floder och talrika kanaler — man nämner öfver 400 — äro de mest anlitate transportvägarna.

Hufvudådern är Jang-tse-kiang, som genom den mer än 2000 km långa „kejsarkanalen“ är förbunden med Hwang-ho och Peiho. Landsvägarna äro många och lifligt trafikerade, men dåliga. Mot järnvägsbyggnader äro både regering och folk afvoigt sinnade; därför finnes i Kina blott en 400 km lång linje vid Tientsin. Däremot har telegrafien vunnit stor utbredning och ett postväsende är af ålder organiseradt i Kina. I det inre landet finnas flere stora och folkrika städer, men, tills vidare fullständigt afstängda för främlingar, äro de utan betydelse för världshandeln.

2. Kinas biländer.

Då numera *Ostturkestan*, *Tianschanlandskapen* och *Dschungariet* bilda den västligaste provinsen *Sintsiang* och sålunda räknas till egentliga Kina, äro biländerna fyra, nämligen *Mandschuriet*, *Mongoliet*, *Tibet* och *Kukunorlandskapen*. Alla dessa länders handel uppnår knappt ett värde af några millioner mark. De nomadiserande folken utbyta djurprodukter, hufvudsakligen ull och skinn, mot tegelte, tobak samt ryska och kinesiska väfnader och metallvaror. Hufvudorter för handeln i Mongoliet äro *Urga* och *Maimatschin*, bägge belägna ej långt från Kiachta vid karavan- och postvägen från denna sibiriska stad till Peking. Öfver *Kaschgar* och *Jarkand* i Ostturkestan samt *Kuldscha* i Dschungariet gå karavanvägar inåt det ryska Centralasien. Tibet står i liflig karavanförbindelse med Kina, men är spärradt för europeiska och hinduiska köpmän. Den förnämsta marknadsplatsen är *Lhassa*, där buddhalärans öfverhufvud dalai lama är bosatt. Från Tibet fås mysk och rabarber.

Korea.

Konungarike. 220 t. km² med 7 $\frac{1}{2}$ mill. inb.; 34 på km².

Landet är bergigt med fruktbara dalar på västsidan, där i synnerhet ris, bönor, tobak och bomull odlas. Under de sista åren hafva några hamnar öppnats för europeerna; störst är dock handeln med Japan. De viktigaste utförsvarorna äro ris, guld och bönor. Hufvudstad och förnämsta handelsstad i landet är *Söul* nära västkusten.

Japan.

Kejsardöme. 417 t. km² med 45 mill. inb.; 107 på km².

Natur och folk. Det Japanska öriket är af naturen bergigt, men mycket fruktbart och har ett behagligt medelhafsklimat. Rikets kärna bildas af den härliga ön Nippon och därtill sluta sig de stora öarna Jesso, Sikoku och Kiusiu samt ögrupperna Kurilerna i N och Liu-kiu-öarna i S. Efter det nyligen förda segerrika kriget mot Kina tog Japan i besittning den bördiga och folkrika ön Formosa. Japaneserna äro det enda asiatiska folk, som i högre grad tillegnat sig den europeiska kulturen. De voro tidigare i besittning af kinesisk odling, men hafva inom otroligt kort tid utbytt denna mot europeiska samhällsförhållanden och hafva därigenom blifvit Asiens mest bildade och mäktiga folk. Till och med regeringen är ordnad efter europeiskt mönster, i det att mikadons eller kejsarens makt är inskränkt och en folkrepresentation utöfvar lagstiftningen. Endast i religiöst afseende härskar ännu den asiatiska buddhaismen.

Näringar och samfärdsel. Japaneserna sköta jorden med synnerlig omsorg. Mångenstädes äro bergen odlade ända upp till kammen. Mest odlas ris och te, därefter europeiska sädesslag, grönsaker, bomull, hampa och tobak. Äfven åt skogarna egnas vård, och de äro genom lag skyddade för sköfling. Viktiga trädslag äro: ekar, kamfer-, fernisse- och mullbärsträd. Silkesodlingen är så betydande, att den lämnar landets förnämsta exportvara. Också biskötsel idkas något, men egentlig boskapsskötsel högst obetydligt. Fiske bedrifves mycket, ty ris, fisk och te utgöra hufvudfödan.

Mineralrikedomen är stor, och bergsbruket har tagit rask fart, ehuru det först under de senaste åren börjat drifvas efter amerikanska och europeiska metoder. Stenkol och koppar kunna redan utföras, och dessutom upptagas silfver, järn, svafvel m. m. Den rika tillgången på stenkol samt på skickliga, flitiga och billiga arbetare låta förmoda, att den japanska industrin en dag kan blifva en svår konkurrent till den västeuropeiska. Redan nu finnas silkes- och bomullsspinnerier, klädes- och maskinfabriker, inrättade på modernt sätt och drifna medels japanesiska arbetare. Ja, man till och med exporterar efterapningar af svenska tändstickor och böhmiska glasvaror. Emellertid kvarstår vid sidan af denna fabriksverksamhet ännu den gamla handtverksmässigt bedrifna äkta japanska industrin med dess durabla siden- och bomullsväfnader, koppar- och bronsarbeten, lackerade varor, sniderier m. fl., hvilka hafva en stark efterfrågan på världsmarknaden.

Japan var liksom Kina tidigare fullkomligt tillslutet för europeerna, därpå hade holländarne där förvärfvat sig rätt till en inskränkt handel, men i våra dagar hafva de flesta europeiska riken och Förenta staterna i Nordamerika afslutit handelsfördrag med Japan. I flere städer hafva också europeiska och amerikanska affärsmän bosatt sig.

Främst är detta fallet med *Johohama* och *Kobe*, hvilka stå i regelbunden ångbåtsförbindelse med Europa och Amerika. *Jokohama* är en yttre hamnstad till landets stora hufvudstad *Tokio* och förenas därmed genom en järnväg. På samma sätt bilda *Kobe* och dess systerstad *Hiogo* gemensamt en hamnplats för de stora industri- och handelsstäderna *Osaka* och *Kioto*, alla belägna i södra Nippon. *Nagasaki* på Kiusiu, den första för europeer öppnade hamnen, har sin handel hufvudsakligen riktad på Kina och Korea. *Hakodate*, på ön Jeso, står i handelsförbindelse med Wladivostok. I Japans yttre handel taga i främsta rummet England och dess ostindiska besittningar samt Nordamerikas Förenta stater en verksam del, hvarför engelskan är affärsspråket mellan japaneser och främlingar. Därefter drifves en stor handel på Kina, Frankrike och Tyskland. Hela handelsomsättningen uppgår till 330 mill. yen, motsvarande ungefär 1000 mill. fmk.

Då Japan är ett örike, drifves icke blott den yttre utan också den inre handeln för det mesta sjöledes, hvarför landet eger en betydande handelsflotta. Den uppgår till 17,000 sjöfartyg, däraf omkring 700 byggda på europeiskt sätt, mest ångare tillhörande flere inhemska japanesiska bolag. Fiskarbåtarna uppgå till $1\frac{1}{2}$ mill. Dock hafva i det raskt framåtskridande landet äfven järnvägar inom kort utvecklats, så att de redan nått en längd af 4000 km. Vidare finnas förträffliga landsvägar, talrika postanstalter och långa telegraflinjer, hvilka senare förena alla viktigare handelsplatser sinsemellan samt med Kina och Europa. Till och med förekomma interurbana telefonnät.

Afrika.

Af alla världsdelar är Afrika den svårast tillgängliga. Därför finnas vida sträckor i dess inre, hvilka än i dag äro fullkomligt okända eller åtminstone ofullständigt undersökta. Visserligen voro Afrikas Medelhafsländer redan i den grå forntiden befolkade af civiliserade människor och delvis väl odlade, men jordens största ökenland Sahara hindrade beröringen med Sudan och Centralafrika. Till dessa trakter åter dref handelsintresset så väl araber som europeer under medeltiden och nyare tiden, men det heta och osunda klimatet i de låga kuststräckorna, de vilda negerfolkens fientlighet, flodernas talrika forsar samt brist på vägar och transportmedel gjorde det för europeerna ytterst farligt och svårt att tränga fram till det inre höglandet. Först under de sista årtiondena har det lyckats modiga män att af kärlek till vetande genomkorsa Afrika i flere riktningar och sålunda sprida något ljus öfver denna „mörka värld.“ I deras spår håller nu den europeiska handeln på att bana sig en väg till centrum af världsdelen. Sydafrikas kuster hafva under århundraden varit koloniserade af europeer, emedan de erbjödo välbehöfliga förfriskningsplatser åt de talrika ostindiefararne, men längre inåt landet har utom den vetenskapliga forskningen vinningslystnaden först i våra dagar drifvit människorna, sedan rika diamant- och guldfält där blifvit upptäckta.

Emellertid skola ännu människoåldrar förgå, innan en verkligen ordnad handel kan vinna insteg i det inre Afrika. Än i dag härskar där ett förnedrande och förslöande slafveri och en gräslig slafhandel, som, oaktadt alla bemödanden för dess utrotande, snarare till- än aftagit, i synnerhet i trakter där islam vunnit större utbredning. Den oordnade byteshandel, som nu idkas i världsdelens inre, är alltför mycket grundad på rof och plundring för att hafva

bestående värde. De vilda negerfolkens små behof tillfredsställas af en yppig natur utan mödosamt arbete; de behöfva ej de europeiska varorna och äro för lata att vilja arbeta för att erhålla några lyxartiklar. Det är under sådana förhållanden hufvudsakligen despotiska härskares nycker, lyxbegär och girighet, som befordra handelsutbytet. Först då civilisationen vunnit insteg bland infödingarna och framkallat högre behof, hvilkas täckande fordrar ett regelmässigt arbete, skall handeln kunna ordnas och erhålla den omfattning, som Afrikas naturliga rikedom synes förutsätta.

Nordafrika.

Egypten.

Vicekonungadöme. Omkring 1 mill. km² med 10 mill. inb.; 10 på km².

Natur och folk. Egypten är ett af världens äldsta kulturland. Liksom i forntiden är landet än i dag känt för sin yppiga fruktbarhet. Dock sträcker sig den bördiga jorden icke längre, än Nilfloden med dess bevattningskanaler och fruktbringande slam utbreder sig; där de sluta vidtager öknen. Nildalen är sålunda i Öfre Egypten knappt bredare än 20 km, men deltalandet i Nedre Egypten har en vidd af 200 km. I denna Niloas bor största delen af landets befolkning; för öfrigt lefver den spridd på mindre oaser i den ofantliga öknen. Folket härstammar från de forna egypterna och senare inflyttade araber samt talar det arabiska språket. De flesta egypter äro mohamedaner och utgöras hufvudsakligen af åkerbrukande fellahs, i mindretal af nomadiserande beduiner; kristna egypter kallas kopter och bo i städerna. För öfrigt bildas stadsbefolkningen af en brokig samling af araber, turkar, negrer och europeer, bland hvilka greker, italienare, engelsmän och fransmän äro talrikast. Egypten är en

tributstat under Turkiet och styres af en vicekonung eller kediv, som dock är föga beroende af storsultanen. Sedan år 1882 står landet under engelsk förvaltning.

Näringar och samfärdsel. Den förnämsta näringskällan är åkerbruket. I det utomordentligt torra klimatet måste de flitiga fellahs nedlägga det ihärdigaste arbete på fältens bevattning. Därigenom lyckas de erhålla ända till tre rika skördar om året. Bland de många odlade växterna stå främst: bomull, sockerrör, hvete, mais, ris, bönor, dadlar, sydfrukter och lök. Fjäderfä- särskildt strutsafveln har starkt tilltagit. Äfven fabriksverksamheten är i stigande, företrädesvis bomulls-, socker- och pappersindustrin, hvartill landets jordbruk levererar råmaterialet. Ännu mer har handeln utvecklats sig, sedan engelsmännen öfvertogo förvaltningen och med Suezkanalen en af de viktigaste genomgångsportar öppnats för världshandeln. Sålunda utgör Egypten nu åter liksom under gamla och medeltiden en förbindningslänk mellan Europa å ena sidan samt Asien och Afrika å den andra. Därför har också det gamla *Alexandria* på nytt blomstrat upp och är nu en världshandelsstad, hvars årliga skeppsrörelse uppgår till 4300 fartyg med $4\frac{1}{2}$ mill. ton. Alexandrias hamn besökes af de flesta stora europeiska ångbåtsbolags fartyg, hvartill komma postångare, tillhörande det inhemsha bolaget „Khedivieh“, hvilka trafikera Röda hafvet, Syriens kuststäder och Konstantinopel. Handeln ligger mest i händerna på europeiska köpmän och talrika europeer äro bosatta i staden. — Uppåtgående hamnstäder äro äfven *Port Said* vid den norra och *Suez* vid den södra ändan af Suezkanalen.

Suezkanalen är ett af de största vattenbyggnadsverk. Den är 160 km lång, på sina ställen 100 m bred samt $8\frac{1}{2}$ m djup. Redan nu kunna således mycket stora hafs-fartyg passera kanalen, men den skall med tiden ytterligare fördjupas. Under det senaste årtiondet har den årligen genomfarits af 3—4 tusen fartyg med

11 å 12 mill. ton. Ungefär $\frac{2}{3}$ af dessa fartyg föra engelsk flagg; därefter tyska, franska och holländska. Ehuru anläggningskostnaderna hafva uppgått till mer än 500 mill. fr., är kanalen ett synnerligen vinstgivande företag. För hvarje passagerare och hvarje varuton betalas i kanalafigt 9 fr. (förut 10 fr.).

Den inre handeln har sitt centrum i Egyptens stora hufvudstad *Kairo*, hvarifrån järnvägar gå så väl till de ofvannämnda hamnplatserna som till *Siut* och *Assuan* långt söderut. Äfven är det hufvudstation för flodfarten på Nilen. Staden är en stapelplats för europeiska industriartiklar och har själf flere industriella inrättningar. — *Siut* utgör utgångspunkt för karavanvägarna till det inre Sudan.

Det årliga varuutbytet uppgår till 23 mill. egyptiska pund eller 600 mill. mark. $\frac{5}{6}$ af utförseln utgöres af bomull och bomullsfrön, därefter komma i ringa mängd socker, bönor och säd; importvarorna äro mest fabriksvaror, metaller, trä och stenkol. Ungefär hälften af hela varuomsättningen i Egypten tillkommer England.

Järnvägarna hafva en längd af 2300 km. Posten och telegrafan äro tämligen väl ordnade; till och med finnes telefonförbindelse mellan *Kairo*, *Alexandria* och *Port Said*.

Tripolis.

Turkiskt vilajet. 1 mill. km² med 1 mill. inb.

Tripolis eller *Tripolitanien* består af det ökenartade kustlandet V om Stora Syrten, af *Barkas* högland Ö om Syrten, med gräsrika höglätter och skogbeksädda sluttningar mot hafvet, samt af oaslandskapet *Fessan* i Sahara. Inbyggarna äro mohamedanska berber och araber samt judar. Odlingen är ringa. Landet exporterar hufvudsakligen halfgräs, strutsfjädrar, hudar och badsvamp.

Hufvudort är hamnstaden *Tripolis*, som å ena sidan bildar utgångspunkten för en liflig karavánhandel på Sudan, å den andra står i regelbunden ångbåtsförbindelse med Malta, Genua och Marseille.

Atlasländerna.

Natur och folk. De tre Atlasländerna *Tunis*, *Algieriet* [alscheriet] och *Marocko* hafva en likartad natur och befolkning. Kustlanden äro bevattnade af floder och af naturen mycket bördiga. På nordsidan af bergen finnas präktiga ek- och barrskogar, men sydsidan, som vetter mot öknen, är kal. Uppe på högstäpperna växer ymnigt halfgräs. Befolkningens flertal består af berber och araber, mindretalet af judar, negrer och europeer (fransmän, italienare och spaniorer). Affärs- och umgängsspråket är mest arabiskan och religionen islam.

Tunis.

Furstendöme under franskt protektorat. 100 t. km²; nära 2 mill. inb.; 20 på km².

Landets nordliga delar äro väl odlade och tätt befolkade. De lämna till utförsel hvete, korn, olivolja, vin m. m. Vid kusterna upptages badsvamp och bedrifves fiske. Hufvudstaden *Tunis* med dess hamn *Golletta* vid Medelhafvet har regelbunden ångbåtskommunikation med Marseille, Genua och Neapel. Järnvägar leda västerut till Algeriet och karavanvägar gå inåt Sahara. Stadens industri, särskildt tillverkningen af ylleväfnader och fezer, är rätt betydlig.

Algeriet.

Fransk koloni. 800 t. km² med $4\frac{1}{2}$ mill. inb.; 6 på km².

I det fruktbara kustlandet, kalladt „*Tell*“, odlas för export, hufvudsakligen till Frankrike, vin, säd, tobak samt tidiga grönsaker, rotfrukter m. m. Höglandet lämnar halfa, kork och boskapsprodukter. De talrika dels naturliga, dels medels artesiska brunnborrningar bildade oaserna i det algeriska Sahara alstra de läckraste dadlar och sydfrukter. Där har äfven strutsafveln uppblomstrat. Den inhemska industrin frambringar vackra läderarbeten, sidenväfnader, orientaliska mattor och vapen, men för öfrigt införs allehanda fabriksvaror från Frankrike. De förnämsta hamnplatserna äro *Alger* [alsché] och *Oran*, hvilka stå i synnerligen liflig ångbåtsförbindelse med Marseille, men också hafva direkt ångbåts trafik på Spanien och Italien. *Alger*, som är landets hufvudstad och krigshamn, drifver tillika en betydande kustfart till alla hamnplatser, och därifrån förgrena sig järnvägar åt flere håll. Tvenne linjer gå till och med öfver Atlasbergen söderut in i Sahara, den västliga linjen från *Oran*, den östliga från *Philippeville* öfver *Constantine* till den härliga oasen *Biskra*. För att draga till sig Sudans handel hafva fransmännen uppgjort djärfva planer att fortsätta dessa linjer tvärsigenom hela Sahara.

Marocko.

Sultanat. 810 t. km² med 8 mill. inb.; 10 på km².

Marocko är en äkta österländsk despoti, där hårdt förtryck, inre strider, osäkerhet till lif och gods äro rådande. Jordbruket är obetydligt, boskapsskötseln hufvudnäringsen. Vägar och broar saknas alldeles; på upptrampade stigar söka sig handelskaravanerna fram. Utförsvaror äro: slaktboskap, hudar, skinn, ull, halfa m. m.,

allt i ringa mängd. Den yttre handeln drifves af europeer med judar som mellanhandlande. De europeiska rikenas konsuler hafva sitt säte i *Tanger* [tändscher], som är landets förnämsta sjöhamn. — Hufvudstaden *Fez* är medelpunkt för den inre handeln och en österländsk industriort med tillverkning af läder (marokäng och saffian), väfnader, lerkärl o. dyl.

Sáhara och Sudan.

Sáharas glesa befolkning utgöres längst i V af araber, i midten af tuarik och i Ö af tibbu. Dels ströfva dessa öknens barn i små horder omkring med sina snabba ridkameler, dromedarer, och uppsöka handelskaravanerna, dem de antingen utplundra eller mot en viss afgift eskortera, dels lefva de som nomader i vadis, dels af frukt- och sädesodling i oaserna. Af öknens ringa produkter komma i handeln dadlar, salt, natron, salpeter och alun.

Sudan kallas de inre delarna af Afrika närmast söder om Sahara. Landet är för det mesta fruktbart och upptages dels af präktiga skogar, dels af vidsträckta savanner. Befolkningen är ganska talrik samt består af sudannegerer, bland hvilka fulbestammar i V och araber i Ö förvärfvat sig en härskande ställning. I de många negerrikena är islam allmänt utbredd och slafveriet förhärskande. Hufvudnäringarna äro jordbruk och fruktodling, boskapsskötsel och jakt. Dock idka flere negerfolk äfven industri, i det att de förfärdiga väfnader, metallarbeten, lerkärl o. dyl. Endast karavanhandel idkas i Sudan, och på många ställen hållas stora marknader, där varubytet är ganska lifligt. De mest betydande handelsplatserna äro: *Timbuktu*, *Sokoto* och *Kano* i trakten af Nigerfloden samt *Kuka* i det blomstrande negerriket *Bornu* V om sjön Tsad. Sedan engelsmännen nyligen gjort slut på mahdiväldet i Egyptiska Sudan och Nubien, kommer väl *Char-*

tum för dess goda läge vid föreningen af Hvita och Blå Nilen att åter resa sig ur ruinerna.

Sudans förnämsta exportartiklar äro: guld, elfenben, strutsfjädrar, gummi och palmolja. De föras antingen medels kamelkaravaner norrut genom Sahara eller västerut medels bärarekaravaner genom Sudan. På samma vägar införas allehanda europeiska fabriksvaror. Engelsmännen äro numera betänkta på att genom Niger och dess stora biflod Benue nå det inre Sudan med ångbåt. Också skall väl den egyptiska ångbåtsfarten på Hvita Nilen återställas.

Västafrika.

Hela västsidan af Afrika från Senegal i N till Kunene i S har ett mycket hett och fuktigt klimat, hvarför växtvärlden är synnerligen yppig och urskogar betäcka stora delar af landet. Bland de ädla och nyttiga trädslagen må nämnas akacior, tamarinder, palmer af flere slag, ebenholtz och färgträd. En lian, som finnes ymnigt, ger en god kautschuk. Äfven djurvärlden är rik. Befolkningen är talrik och utgöres i N af sudannegrer, i S af bantunegrer. Negerfolken äro kraftfulla, men lata och omottagliga för den europeiska civilisationen. De äro råa hedningar och flerstädes grymma människoätare. För europeerna är klimatet mördande, hvarför de äro fåtaliga och endast korta tider i sänder kunna uppehålla sig i Afrika. Dock hafva europeiska riken slagit under sig alla kusttrakter och där anlagt en rad af handelsfaktorer. Från dem söker man småningom tränga allt längre inåt landet. I faktorierna uppsamlas genom utsända agenter de afrikanska handelsartiklarna, hvilka i de flesta fall direkte utbyt看as mot vissa för negerfolken begärliga europeiska fa-

briksalster. De förnämsta utförsvaror äro: palmolja, palmkärnor, jordnötter, gummi, kautschuk, ebenholts och elfenben. Härtill komma i mindre mängd alstren af en under senare tid i de europeiska kolonierna införd plantageodling af kaffe, kakao och bomull. De europeiska bytesvarorna äro: bomullstyg, vapen, krut, järnverktyg, glaspärlor och spirituosa.

Västafrika utgöres af tre hufvuddelar: *Senegambien*, *Öfre Guinea* och *Nedre Guinea*.

Senegambien omfattar landet kring Senegal och Gambia från Atlantens kuster på ömse sidor om Kap Verde i V till trakterna omkring öfre Niger i Ö. Det är till största delen en *fransk besittning* med hamnplatserna *S:t Louis* [säng lui] vid Senegals mynning och *Dakar* ute på Kap Verde, numera förbundna genom en järnväg. Vid Gambias nedre lopp ligger en *engelsk koloni* och litet sydligare det s. k. *Portugisiska Guinea*.

I **Öfre Guinea** innehafva engelsmännen *Sierra Leone* med hamnen *Freetown*, *Guldkusten*, östra *Slafkusten* och *Nigerområdet*. På slafkusten ligger hamnplatsen *Lagos*, som är en hufvudort för de spridda engelska kolonierna och faktorierna i Västafrika. — *Franska besittningar* äro *Elfenbenskusten* och en del af *Slafkusten*. — På Slafkusten finnes ytterligare det *tyska Togolandet*. — *Pepparkusten* tillhör den fria negerrepubliken *Liberia*, grundlagd af ett sällskap i Nordamerika till en tillflyktsort för frigifna slafvar. Hufvudstad är *Monrovia*, hvars handel mest är riktad på Hamburg. „Liberia kaffe“ är känt.

I **Nedre Guinea** ligga det *tyska Kamerúnområdet*, det *franska Kongoområdet*, *Kongostaten* och det *portugisiska Angola*. — *Kamerúnområdet* är beläget vid innersta delen af Guineabukten. Hamnplats och säte för den tyska förvaltningen är *Kamerún* vid en liknämnd flod och vid foten af det väldiga Kamerúnberget. — *Franska Kongo* är en landsträcka N om Kongofloden. — *Kongostaten* utgöres af en

smal kuststräcka vid Kongoflodens mynning samt ett ofantligt område midt i Centralafrika till sjöarna Tanganjika och Bangveolo i Ö. Landet står under konungens af Belgien öfverhöghet, och Bruxelles är säte för dess styrelse. Lokalförvaltningen är förlagd till *Boma* vid Kongo. Ända dit gå europeiska ångfartyg, och därifrån leder en 400 *km* lång järnväg förbi en mängd vattenfall och forsar i Kongo-floden till *Leopoldville*, hvarifrån omkr. 30 ångbåtar gå långt uppför den stora floden och flere af dess tillflöden. För den inre handeln äro talrika s. k. stationer upprättade längs floden. Den förnämsta exporthamnen är *Banana* vid Kongos mynning. — *Angola* är ett stort område, som sträcker sig längs kusten från Kongo i N till Kunene i S samt inåt världsdelen till Sambesi i Ö. Hufvudort är hamnstaden *San Paolo de Loanda*, hvarifrån en järnväg går omkr. 300 *km* inåt landet.

Ostafrika.

De inre högslätterna upptagas mest af savanner, men bergstrakterna och floddalarna hafva präktiga skogar. Klimatet är i kusttrakterna hett och osundt men i det höglända inlandet ganska godt. Befolkningen utgöres hufvudsakligen af negrer, bland hvilka suahelierna på ostkusten äro mycket anlitade för karavanhandeln i det inre Afrika. Denna handel bedrifves hufvudsakligen af araber, hvilka i mängd slagit sig ned i Ostafrika. Den yttre handeln, som är riktad på Europa och Indien, ligger i händerna på hinduiska och europeiska köpmän, bosatta i hamnstäderna.

I Ostafrika märkas: *Abessinien*, *Somalilandet* samt *Britiska* och *Tyska Ostafrika*.

Abessinien är ett härligt alpland, bebodt af kristna abessinier och söderut af hedniska gallas. De lefva af jordbruk och boskapsskötsel, men näringarna ligga nere i följd af folkets håglöshet, röfvarväsande och inre oroligheter. Exportartiklar äro: kaffe, liknande Mockakaffe, guld, elfenben, hudar, gummi, droger m. m. Nuvarande residensort för negus eller kejsaren är *Addis-Ababa*, landets största stad. — Vid kusten af Röda hafvet ligger den *italienska kolonin Massauah*.

Somalilandet är af ringa betydelse för handeln. Somalierna afyttra något hudar, strutsfjädrar och droger. Kusttrakterna behärskas af engelsmännen i N och italienarne i S.

Britiska Ostafrika sträcker sig från kusten af Indiska oceanen inåt landet till Nilens källsjöar och Kongo-staten i V. Det är ett skyddsområde, upplåtet till kolonisering åt „Britiska ostafrikanska kompaniet“, som har sitt säte i staden *Mombasa*. Denna uppåtgående handelsstad har en god hamn och därifrån leder en järnväg, som skall fortsättas ända till stranden af Ukereve. Under engelskt protektorat står också sultanatet *Sansibar*, som numera består endast af öarna *Sansibar* och *Pemba*. Staden *Sansibar* är en frihamn samt den största och viktigaste handelsplatsen i hela östra Afrika. De förnämsta utförsvarorna äro: elfenben, kopalgummi, kryddnejlikor, kokosnötter, kopra och sesam.

Tyska Ostafrika utgöres af ett stort område från kusten i Ö till Ukerwe, Tanganjika och Njassa i V. Det „Tyska ostafrikanska sällskapet“ åtnjuter stora privilegier och bemödar sig om att införa plantageodling. Redan odlas godt kaffe samt något kakao, vanilj, tobak och bomull. För att undgå de dyra bärarekaravanerna skall en lång järnväg byggas midt igenom landet från hufvudorten *Dar-es-Salaam*. En kortare kustlinje finnes redan från hamnen *Tanga* i N. Midt emot ön *Sansibar* ligger den

viktiga hamnplatsen *Bagamoyo*, hvarifrån inlandets varor, elfenben, kautschuk, sesam m. fl. utföras.

Sydafrika.

Det torra klimatet gör största delen af Sydafrika till ett steppland; blott i de södra och i synnerhet i de östra kust- och bergstrakterna finnas skogar. Den ursprungliga befolkningen utgöres af flere bantunegerstammar, bland dem de kraftfulla kaffrerna, äfvensom af lågt stående hottentotter och buschmän. Det härskande folket bildade holländska boers och inflyttade europeer. Nästan öfverallt är boskapsskötseln hufvudnäring. Hornboskap, får, getter, bland dem finulliga angora getter och strut-sar hållas i mängd. Upptäckten af rika diamant- och guldfält i det inre högländet, af stora koppar-, järn- och stenkolslager i flere bergstrakter har emellertid gjort bergsbruket allt mer betydande. Härigenom hafva till Sydafrika lockats skaror af kolonister, hvilka gifvit näringarna och samfärdseln nytt lif. Flerstädes befordra nu långa järnvägslinjer snabbt varor och resande mellan stora kust- och inlandsstäder, där förut tröga oxkaravaner långsamt drogo fram mellan hamnplatserna och de små köpingarna uppe i landet.

Till Sydafrika räknas: *Britiska Sydafrika*, *Oranje-fristaten*, *Sydafrikanska republiken* (förut kallad *Transvaal*), *portugisiska Mozambique* och *Tyska Sydvästafrika*.

Britiska Sydafrika består af *Kapkolonin* och *Natal*, hvilka omfatta hela det södra kustlandet och styras af engelska guvernörer, samt af det vidsträckta *Sambesiområdet*, som når ända upp till *Tanganjika* och *Njassa*, står under engelskt protektorat och är upplåtet till kolonisering åt det „*Britiska Sambesi-kompaniet*“. I Sydafrika hafva engels-

männen eröfrat sig ett nytt stort fält för sin handel och industri. Så väl exporten som importen uppgår redan till inemot 20 mill. pund sterl. (omkr. 500 mill. fmk) om året och är i stigande. De viktigaste exportvarorna äro: guld, diamanter, får och getull, hudar och skinn, strutsfjädrar samt kopparmalm. Införseln utgöres hufvudsakligen af engelska fabriksvaror af allehanda slag. Hamnstäderna stå icke blott i järnvägsförbindelse med inlandet, utan hafva äfven regelbunden ångbåtskommunikation med London och Southampton i England. Utmed Afrikas väst- och ostkust gå långa telegrafkablar ända upp till Europa och Asien. De förnämsta städer äro: *Kapstaden (Capetown)*, *Port Elisabet* och *East London* i Kapkolonin samt *Port Natal* eller *Durban* i Natal. Kapstaden är säte för den engelska styrelsen och den största staden i Sydafrika, men Port Elisabet har som handelsstad en större betydelse. I diamantdistriktet N om Oranjefloden har staden *Kimberley* hastigt uppvuxit.

Oranjefristaten och **Sydafrikanska republiken**, på ömse sidor om Oranjeflodens biflod Vaal [fal], äro tvenne fristater, grundlagda af holländska boers, hvilka utflyttat från Kapkolonin. Boernas förnämsta exportartiklar äro ull, hudar och strutsfjädrar, men härtill komma under senare tider mycket guld från Sydafrikanska republiken och diamanter från Oranjefristaten. I det förra landet är *Pretoria* hufvudstad och knutpunkt för flere järnvägslinjer, men *Johannisburg*, som ligger midt ibland världens mest gifvande guldgrufvor, är vida större. Hufvudstad i Oranjefristaten är *Bloemfontein* [blumfonten] vid järnvägslinjen mellan Pretoria och Port Elisabet.

Mozambique är det gemensamma namnet för en stor kuststräcka, som portugiserna ega vid Mozambique-kanalen. Växtvärlden är yppig, men klimatet osundt, europeerna fåtaliga och kolonin en deportationsort af ringa betydelse för handeln. Guld, elfenben och hudar utföras. Huf-

vudort är *Mozambique*. Vid Delagoabukten ligger *Lourenço Marquez*, som står i järnvägsförbindelse med Pretoria och utgör närmaste hamnplats för Sydafrikanska republiken.

Tyska Sydvästafrika är ett vidsträckt kustområde mellan Kunene i N och Oranjefloden i S. Från kustlandet utföres guano, från de inre betesmarkerna boskap och hudar. Handeln går nu genom den engelska hamnen *Walfishbay*, men kommer att ledas genom den tyska hamnplatsen *Angra Pequena* [pekéna], sedan den fått järnvägsförbindelse med inlandet. Där arbeta flere missionssällskap, bland dem ett finskt i Ovambolandet.

Afrikas öar.

Madagaskar är Afrikas största ö. Den är bergig, med ofantliga skogar på sluttningarna mot kusterna och goda betesmarker på de inre höglätterna. Ostsidan bebos af det kristna malayfolket hova, västsidan af hedniska negerstammar. Madagaskar är nu en fransk koloni. Oaktadt den naturliga rikedomen, är utförseln ringa och består mest af kautschuk, hudar, vax och ris. Handelsplats är *Tamatave* på ostkusten och hufvudstad *Tananarivo* i höglandet midt på ön.

Maskarenerna äro vackra vulkaniska öar med godt klimat och stor plantageodling, som drifves af den franska befolkningen medels kinesiska kulis och alstrar godt kaffe, socker, valnilj m. m. — **Réunion** [reynjång] med hamnstaden *S:t Denis* tillhör Frankrike. — **Mauritius** med hufvudstaden *Port Louis* hör till England. Bägge öarna stå i direkt ångbåtsförbindelse med Europa och Australien samt hafva 300 km järnvägar.

S:t Helena och **Ascension** tillhöra England samt äro vatten- och kolstationer.

Kapverdeöarna hafva ett hett och torrt klimat, men

äro såsom kol- och telegrafstation viktiga för sjöfarten. De tillhöra Portugal.

Kanarerna äro sköna, fruktbara öar, som utföra koche-nill, socker, vin, ris m. m. De äro bebodda af spaniorer och räknas till europeiska Spanien.

Madeira och **Azorerna** äro äfven kända för sin utmärkta fruktharhet och sitt milda, behagliga klimat. Därifrån komma i handeln vin, sydfrukter, i synnerhet apelsiner, säd, socker m. m. Inbyggarna äro portugiser och öarna äro administrativt förenade med Portugal. Hufvudorten på Madeira *Funchal* är en besökt klimatisk kurort.

Amerika.

Amerika kallas äfven *Nya världen*, emedan det först i nyare tid trädte i förbindelse med de öfriga världsdelarna. Visserligen skiljes Amerika blott genom Berings sund från Asien, men trakterna däromkring äro föga bebodda, blott genomströfvade af ett fåtal vildar, hvilka icke stått i beröring med den civiliserade världen. Äfven närmar sig Amerika till Europa öfver Island, och det var från denna ö, som den första upptäckten af Amerika gjordes på 900-talet af isländingarna. Men denna upptäckt råkade i glömska, och först efter det Kristoffer Columbus vid uppsökandet af den kortaste sjövägen till Indien å nyo upptäckte Amerika, blef denna stora och af naturen rikt välsignade världsdel indragen inom kretsen af världskulturen och världshandeln.

Amerika är ännu ganska glest befolkadt. Ehuru det är 4 gånger större än Europa, har det ej mycket mera än $\frac{1}{3}$ af dess folkmängd. Urinvånarne, indianerna och eskimåerna, gå småningom under i kampen mot den europeiska kulturen. Deras antal kan icke uppskattas till

mer än 12 mill. i hela världsdelen. Flertalet af Amerikas befolkning bildas af invandrade europeer och deras afkomlingar. Därjämte finnas i de tropiska delarna af Amerika ett ganska stort antal negrer samt något hinduiska kulis och i V kineser.

De europeiska invandrarne tillhöra hufvudsakligen den germaniska och den romaniska stammen. Germanerna bebo största delen af Nordamerika. De hafva med spaden och plogen lagt grunden för sin kolonisation, och under den religiösa och politiska frihetens hägn hafva alla näringar förkofrats så, att det unga Amerika i flere afseenden öfverflyglat Europas gamla kulturland. Inom det germaniska området är engelskan det allmänna umgänges- och affärsspråket. De romaniska folken hafva slagit under sig den sydligaste delen af Nordamerika samt hela Central- och Sydamerika. Deras välde är grundadt på svärdet och infödingarnes slafveri. Religiös ofördragsamhet och politiskt förtryck hafva hämmat all utveckling samt framkallat en inre oro och jäsning, som icke ens den senare införda friheten förmått stilla. I det af romaner behärskade området är spanskan stats- och affärsspråk utom i Brasilien, där portugisiskan är rådande.

Nordamerika.

Grönland.

Landets inre utgöres af en obeboelig isöken. En fåtalig befolkning af eskimåer, omkr. 10,000, är spridd längs kusterna. På västkusten, där en varm hafsström gör klimatet mildare, hafva några hundra danska kolonister bosatt sig och infört kristendomen bland eskimåerna. Danska regeringen har monopol på handeln och underhåller regelbunden sjöfartsförbindelse med de grönländska hamn-

platserna, bland hvilka *Julianehaab* och *Godthaab* äro de förnämsta. Utförsvaror äro: tran, fiskben, ejderdun, sälskinn och pälsverk.

Britiska Nordamerika.

Öfver 9 mill. km² med 5 1/2 mill. inb.

Britiska Nordamerika omfattar, halfön Alaska undantagen, hela det ofantliga område, som ligger N om de stora Canadiska sjöarna och en linje dragen från Öfre sjön åt V till ön Vancouver samt för öfrigt begränsas af Atlanten, Norra Ishafvet och Stora oceanen. Den mellersta och största delen af detta område utgöres af det Arktiska låglandet; i V höja sig Kaskad- och Klippbergen upp öfver snögränsen och i Ö bilda Alleghanybergens nordligaste utsprång en mängd lägre berg och kullar. Hela landet är ovanligt rikt på sjöar och floder och upptages af stora skogar utom längst i N, där vida mossiga tundror sträcka sig öfver ett brett kustområde vid Ishafvet.

I den Arktiska arkipelagens och tundrornas isiga nejder lefva hårdiga eskimåfolk, hvilka dels i sina lätta kajaker jaga sälar och hvalrossar eller fånga fisk, dels ströfva kring tundrorna på jakt efter vildrenar. De ändlösa skogarnas spridda invånare äro vilda indianstammar, hvilkas enda näringskälla är jakt på pälsdjur af allehanda slag. I dessa ödemarker underhåller det s. k. „Hudsonsbay-kompaniet“ befästa stationer, där en liflig byteshandel idkas. Mot skjutvapen, knifvar, bilor, brännvin, tobak och klädespersedlar utbyta infödingarna massor af dyrbart pälsverk. Denna pälshandel öfverträffar till och med den sibiriska i omfång och värde.

Ej mindre viktig än jakten är det fiske, som i stor

skala drifves dels vid kusterna af New Foundland och Labrador, dels i de Canadiska sjöarna. Detta fiske är i själfva verket det största i världen.

I de södra delarna af Canadaväldet, där flertalet af landets befolkning, bestående af europeiska invandrare, mest engelsmän och fransmän, bosatt sig, hafva närin-garna utomordentligt raskt utvecklats. Jordbruket vinner allt mer utbredning så väl i de egentliga Canada-staterna *Quebec* och *Ontario* som i *Manitoba* vid Winipeg-sjön. Odlingen af hvete, majs och korn öfverstiger redan landets behof. I sammanhang härmed står en så starkt utvecklad boskapsskötsel, att ost, smör och slakt-boskap äro bland de mest betydande exportartiklar. Visserligen motsvarar bergsbruket icke ännu landets mineralrikedom, men äfven det är i stigande. Det ger guld, silfver, koppar samt framför allt stenkol och järn, hvarigenom storindustrin tagit raskare fart. Såsom naturligt är, grundar sig fabriksverksamheten främst på bearbetningen af skogs- och landtmannaprodukter, hvilka utgöra landets mest betydande råvaror. Skeppsbyggerier, sågverk, möbelfabriker, kvarnar, mejerier, konserveringsanstalter för frukter, grönsaker m. fl. finnas redan tillräckligt, men produkter af andra industrigrenar måste ännu införas.

Den inre handeln gynnas i hög grad genom rikedomerna på naturliga vattenvägar. Därtill hafva beundransvärda kanaliseringsarbeten gjort de Canadiska sjöarna och St. Lawrence-floden tillgängliga för oceanångare. Redan har den inre sjöfarten en utsträckning af mer än 4000 *km* och är stadd i ständig tillväxt. Därtill komma storartade järnvägsanläggningar, bland andra den 4500 *km* långa *Canada-Pacificbanan*, hvilken på fem dagar befordrar resande tvärs öfver världsdelen från *Halifax* vid Atlanten till *Vancouver* vid Stora oceanen. Särskildt har denna bana stor betydelse därigenom, att europeiska emigranter längs den-

samma kunna inflytta till de ännu glest befolkade, men af naturen fruktbara och mineralrika staterna *Manitoba* och *British Columbia* med den härliga *Vancouverön*. I de mera bebodda östra staterna är järnvägsnätet ganska tätt och på många ställen förbundet med järnvägarna i Förenta staterna. Samtliga järnvägar i Britiska Nordamerika hafva en längd af 28000 *km*.

Den yttre handeln drifves hufvudsakligen med England och Förenta staterna och är i öfvervägande grad en sjöhandel. Hamnarna besökas regelbundet af flere europeiska ångfartygsbolags ångare, hvartill kommer en stor egen handelsflotta om 7000 skepp med 800000 ton, bland dem 2000 ångbåtar. Det årliga varuutbytet med andra land uppgår till 235 mill. dollar eller ungefär 1220 mill. fmk, däraf exporten utgör 124 mill. dollar. De viktigaste utförsvarorna äro: trävaror, boskapsprodukter, säd, fisk, ädla metaller och pälsverk; införsvaror äro hufvudsakligen industriartiklar, kolonialvaror, stenkol och bomull. Landets förnämsta hamnplatser äro *Halifax*, *Quebec* och *Montreal*.

Halifax, i staten *New Scotland* vid Atlanten, har en god befäst hamn, öppen äfven om vintern. Hufvudstation för den europeiska ångbåtsfarten och östlig ändpunkt för Pacificbanan.

Quebec, i den liknämnda staten vid S:t Lawrencefloden, drifver stor skeppsfart och skeppsbyggeri.

Montreal, i staten Quebec, ligger på en ö i S:t Lawrencefloden. Stadens fördelaktiga läge har gjort den till en knutpunkt så väl för kanal- och flodfarten som för järnvägstrafiken samt i följd däraf till landets industriella och kommersiella medelpunkt och dess största stad. Äfven underhålles därifrån direkt ångbåtstrafik på Europa.

Bland yttre hamnstäder kunna ytterligare nämnas *S:t John*, i staten *New Brunswick* vid Fundyviken, med liflig kustfart, samt i staten *British Columbia* städerna *New-West*

minster och *Vancouver* på fastlandet vid Pacificbanans västra ända och *Victoria* på sydspetsen af *Vancouver-ön*, hvilka sistnämnda orter hafva regelbundna ångbåtsförbindelser med Japan.

I den betydande inlandsstaten *Ontario* ligga de viktiga städerna *Ottawa* och *Toronto*.

Ottawa, vid St Lawrenceflodens stora biflod *Ottawa*, är Canadaväldets hufvudstad, där den af engelska regeringen utsedda generalguvernören samt den inhemska styrelsen och kongressen hafva sitt säte. Staden drifver stor handel med skogsprodukter.

Toronto, vid sjön *Ontario*, är medelpunkt för sädeshandeln och har betydlig kvarnindustri.

Den stora ön *New Foundland* jämte ostkusten af halfön *Labrador* samt de långt ute i Atlanten belägna *Bermudas-öarna* höra icke i administrativt hänseende till „*Dominion of Canada*“ utan äro särskilda engelska kolonier, styrda af guvernörer. *New Foundland* är känt för sina storartade torsk- och sillfiskerier och har en öfvervägande fiskarebefolkning; *Bermudas-öarna* utgöra en viktig engelsk flottstation.

Nordamerikas Förenta stater.

9 $\frac{1}{2}$ mill. km² med 73 mill. inb.; 8 på km².

Natur och folk. Förenta staterna upptaga hela den mellersta delen af Nordamerikas fastland jämte halfön *Alaska*. Man kan särskilja flere af naturen olika områden. Kustlandet vid Atlanten är bördigt, väl bevattnad och i de nordligare delarna mycket odladt. *Alleghanybergens* parallellkedjor bilda ett medelhögt bergland med skogbeklädda höjder, fruktbara floddalar och rika mineralskatter. Mellan *Alleghanybergen* och *Cordillererna* utbreder sig

Mississippi-låglandet, som på vida sträckor är betäckt med en fet svartmylla. Ett stycke V om Mississippi är klimatet torrare, och där finnas de gräsrika prärierna. Cordillererna bestå för det mesta af ödsliga, ställvis ökenartade högsätter, öfver hvilka dels skogiga, dels skoglösa bergskedjor stryka fram. I Klippbergen vid Sierra Nevada uppnå de till och med alphöjd. Från det vackra mineral- och skogrika Sierra Nevada åt V till Stora oceanen är landet åter mycket fruktbart och landskapet erbjuder en mångfaldig omväxling af berg och dalar.

Den inflytelsarikaste delen af befolkningen utgöres af de s. k. yankees, afkomlingar af tidigare engelska kolonister. Deras språk, engelskan, är det förhärskande och de hafva tryckt sin prägel på folkkarakteren i Förenta staterna. Utmärkande egenskaper hos dem äro: kallblodig beräkning, djärf företagsamhetsanda, okuflig kraft och seg uthållighet. Tack vare dessa egenskaper hafva de inom kort tid bragt näringslivet i sitt land till den högsta blomstring och genom storartade uppfinningar varit banbrytare för det materiella framåtskridandet i världen. Åt förvärfvandet af högre andlig odling, åt vetenskaper och konster egna de däremot mindre gärna sin tid; dock äro rika personer i Amerika måhända mer än annanstädes benägna att offra stora kapital i den vetenskapliga forskningens tjänst. Och att kunskaper anses nödvändiga för hvarje människa därom vittna ett strängt genomfördt skoltvång och ett utomordentligt väl utveckladt folkskoleväsende. Detta har åter bidragit till en långt drifven yrkesskicklighet. I religiösa frågor råder fullständig frihet. Protestantiska sektioner, främst metodister äro öfvervägande.

Folkökningen är ovanligt stark, beroende hufvudsakligen på den betydande immigrationen, i någon mån äfven på det allmänna välståndet. Under åren 1821—1896 inflyttade från Europa 17 mill. personer. Flertalet utgjordes af engelska undersåtar, tyskar och skandinaver; därefter

kommo italienare, fransmän och ryska undersåtar (judar, polackar, finnar m. fl). De från Afrika införda negerslafvarnas afkomlingar äro nu fria medborgare. Negrerna jämte mulatterna uppgå till nära 8 mill. människor. I de västra staterna äro kineserna ganska talrika. Indianerna uppgå till omkring 300000, däraf flertalet numera är bofast.

Nordamerikas Förenta stater bilda en förbundsstat af 45 själfständiga stater, hvartill komma 1 förbundsdistrikt och 5 territorier. I spetsen för regeringen står en på 4 år vald president. Lagstiftningen och beskattningen tillhöra kongressen, som består af senaten och representanternas hus. Dock hafva de enskilda staterna en vidtgående själfstyrelse och lagstiftningsrätt.

Landtmannanäringar. Jordens naturliga bördighet, folkets järnflit och användningen af en massa sinnrika åkerbruksmaskiner hafva ställt Förenta staterna i spetsen för alla land, som producera jordbruksalster. Ogenomträngliga urskogar, oöfverskådliga prärier hafva på vida sträckor inom jämförelsevis kort tid förvandlats till leende sädesfält.

På grund af det olika klimatet, som har att uppvisa alla grader från nordisk köld till tropisk hetta, äro de odlade växterna af mångfaldig art. I de nordliga och mellersta delarna af landet odlas på de i allmänhet medelstora landtgodsen, kallade farmer, allehanda sädesslag. I främsta rummet stå majs, hvete och hafre, af hvilka skörden går till 700—200 mill. hl om året. Vidare odlas ganska mycket potäter, skidfrukter, hampa och lin. Vin- och fruktodlingen hafva år för år vunnit allt större utbredning. Denna odling drifves starkast i *Californien*, men är numera betydande äfven i de östra staterna. Massor af läckra äpplen utföras ända till Europa. Sydstaternas plantageodling frambringa främst den mesta och bästa bomull i världen. Medelskörden utgör

7 mill. balar (å 200 kg) till ett värde af nära 300 mill. dollar eller 1500 mill. fmk. Ris odlas företrädesvis i de sumpiga södra kustlanden vid Atlanten och har sitt centrum i *Sydcarolina*. Sockerrör och sydfruktar, såsom ananas, bananer, oranger, tillhöra hufvudsakligen staterna vid Mexicogolfen. I staterna på ömse sidor om Alleghanybergen, särdeles i *Virginia* och *Kentucky* odlas i stor skala en ypperlig tobak.

Skogarna intaga, oaktadt den starka utrotningen, ännu ofantliga ytor, i synnerhet i de nordliga, inre och delvis västliga staterna. I N produceras mest byggnadsvirke, i S färgträ och slöjdvirke. Särskildt bör nämnas det fasta och sega hickoryträet.

Boskapsskötseln är så betydande, att Unionen icke blott täflar med utan i vissa afseenden öfverträffar Europas boskapsrikaste land, Ryssland. På farmerna med deras rationella jordbruk odlas mycket foderväxter och hållas ädla rasdjur; på de vida betesmarkerna i „fjärran västern“, där de nu utrotade buffelhjordarna förut hade sin tummelplats, beta millioner boskapsdjur, hvilka hamna i österns slakthus och sist i form af kött och fett i stora massor föras till Europa. Hornboskap och svin, uppgående till 55 och 50 mill. stycken, intaga första rummet, därefter får, hästar¹⁾ och mulåsnor. — Jakten lämnar i de nordvästra staterna ännu något villebråd och pälsverk, men är i aftagande. — Fisket drifves i stor skala. Med tusenden af fartyg och millioner i kapital deltaga Förenta staterna i makrill- och torskfångsten på Newfoundland-bankarna, i laxfångsten uti Stora oceanen, i hval- och sälfångsten uti Ishafstrakterna. Därtill kommer ett indräktigt fiske i sjöar och floder.

Bergsbruk och industri. Förenta staterna ega outtömliga mineraliska skatter. I afseende å produktionen af

¹⁾ Världens yppersta trafvare fås från Kentucky och Tennessee.

järn, silfver, guld, koppar, bly och petroleum intager Unionen den första, i afseende å stenkol och kvicksilfver den andra platsen bland alla land på jorden. Visserligen är stenkolsproduktionen för närvarande litet mindre än Englands, men det redan undersökta stenkolsområdet i Unionen är större än alla Europas stenkolsfält tillsammans. En 500 km lång stenkolsflöts sträcker sig från *Pennsylvania* på västsidan af Alleghanybergen ända bort öfver Mississippi. Af särskild vikt för ångbåtstrafiken äro de utmärkta antracitkol, som rikligt fås i nordöstra *Pennsylvania*. Inom hela Alleghanyområdet upptagas massor af järn alldeles i närheten af stenkolsgrufvorna. Det rikaste petroleumdistriktet sträcker sig till en bredd af 400 km öfver staterna *New York, Pennsylvania, Ohio, Indiana, West Virginia, Kentucky* och *Tennessee*. Årsproduktionen uppgår till 60 mill. hl. Vidare finnes öfverflöd på salt, soda, borax, brom, mineralvatten af alla slag m. m. Med ett ord: inga i människans tjänst använda metaller eller nyttiga mineralier saknas i detta rika land.

Storindustrin är ganska ny i Förenta staterna, och likväl har den redan nått en oerhörd utveckling. Den gynnas af utomordentlig rikedom på bränn- och råmaterial, på kommunikationsmedel, på kapital och företagsamhet. Bristen på arbetskraft och dess dyrhet öfvervinnes genom den genialiska uppfinningen och den vidsträckta användningen af allehanda maskiner. Så är det för amerikanarne möjligt att producera icke blott mycket och snabbt, utan äfven godt och billigt. Härvid bör anmärkas, att man i Amerika söker uppnå det låga priset icke genom varans försämrande, utan genom arbetsmetodens förbättrande.

Fabriksverksamheten är i allmänhet starkast utvecklad i de nordöstliga staterna. Dessa utgöra äfven hufvudområdet för textilindustrin. Bland de många fabriksstäderna må nämnas såsom hufvudorter för bomullsindu-

strin *Lowell*, *Providence* och *New York*, för så väl bomullssom ylleväfveriet *Philadelphia* samt för sidentillverkningen *New Jersey*. I metallindustrin uppträder Unionen som en konkurrent till Europa på världsmarknaden. Glanspunkten bilda maskiner, utmärkta genom snillrik uppfinning, finhet och soliditet, såsom symaskiner, spinn- och väfmaskiner, landtbruksmaskiner, ång-, gas- och vattenmotorer, elektriska maskiner m. m. För export arbeta äfven stora velocipedfabriker. Ungefär hälften af hela metallindustrin faller på *Pennsylvania* med staden *Pittsburg*, som har kolossala järn- och stålverk. Därefter följa *New York* med *New York*, *Pater-son* och *Rochester*, *Massachusetts* med *Boston*, *Ohio* med *Cincinnati*, *Maryland* med *Baltimore* o. s. v. — En betydlig tobaksfabrikation drifves nästan öfverallt och främst i *Richmond* (*Virginia*), *Baltimore* och *New York*. Också den kemiska industrin och tillverkningen af lädervaror lämna ej ringa öfverskott. De mest storartade inrättningar i sitt slag äro de många med sinnrika maskiner drifna slakterierna, mjölkvarnarna och sågverken. De otvifvelaktigt största slakterier¹⁾ i världen finnas i *Chicago* (*Illinois*), *Cincinnati* (*Ohio*), *Kansas City* (*Kansas*) och *Omaha* (*Nebraska*), de största mjölkvarnar i *Minneapolis* (*Minnesota*), beläget vid ett vattenfall i *Mississippi*. Vidare finnas de mest framstående skeppsbyggerier i de stora hamnstäderna, vagnfabriker, t. ex. *Pullmans* vid *Chicago*, lokomotivfabriker, bland dem *Baldwins* i *Philadelphia*, fabriker för tillverkning af musikinstrument, såsom *Steinways* i *New York* m. fl. Att boktryckerikonsten står högt i ett land, där man trycker 17000 tidningar i 3000 mill. exemplar, är naturligt. — I samtliga industriella verk sysselsättas mer än

¹⁾ Det finnes enskilda slakterier, där 1000 oxar och 10000 får slaktas om dagen. I *Armour & Co's* slakthus i *Chicago* nedslaktas årligen 6 mill. svin.

5 mill. arbetare och produktionsvärdet anslås till omkring 15,000 mill. dollar.

Handel och kommunikationer. Den yttre handeln gynnas i hög grad af landets fördelaktiga läge, goda hamnar, förträffliga kommunikationsmedel och rikedom på produkter af de mest olika slag samt af folkets djärfva spekulationsanda. Också understödes handeln på ett utmärkt sätt af talrika banker och andra kreditinrättningar, varu- och fondbörser, försäkringssällskap, speditiionsaffärer m. m. Ehuru handeln på utlandet något hämmas af de höga skyddstullar, hvarmed man omgärdat industrin, är den näst Englands den största och mest omfattande på jorden. I första rummet är den naturligtvis riktad på Europa och där hufvudsakligen på Britiska riket, därefter på Tyskland, Frankrike och Nederländerna. Dock är handeln på det öfriga Amerika och Asien icke obetydlig. Anmärkningsvärdt är, att den stora sjöhandeln endast till en tredjedel upprätthålles af Förenta staternas egen handelsflotta, och likväl är den i storlek den andra i världen, i det att den utgöres af 23,000 fartyg med nära 5 mill. tons dräktighet, däraf omkring 7,000 ångfartyg om $2\frac{1}{2}$ mill. ton. Denna flotta drifver i synnerhet en stark kustfart längs Atlantens, Mexico golfens och Stilla havets kuster icke blott mellan Unionens egna talrika hamnplatser, utan ända bort till kuststäderna på ömse sidor om Central- och Sydamerika. Äfven underhålla amerikanska fartyg en ganska liflig sjöfart öfver Stora oceanen på Japan, Kina, Ostindien och Australien, men så väl passagerare- som varutrafiken på Europa ligger i händerna på europeiska folk, främst engelsmän, tyskar, norrmän, holländare och fransmän.

Det årliga varuutbytet med andra land uppgår till något öfver 1800 mill. dollar eller omkring 9500 mill. fmk, däraf exporten af inhemska varor utgör drygt 1000 mill. och importen 800 mill. dollar, motsvarande ungefär 5300 och 4200 mill. fmk. De förnämsta utförsvarorna äro: bom-

ull, säd, boskapsprodukter, petroleum, koppar, trävaror, tobak och maskiner. Bland införsvaror äro de viktigaste: socker, kaffe, ull, silke och några slag af fabriksvaror.

Mer än hälften af hela ut- och införseln besörjes af Förenta staternas största och rikaste stad *New York*. Den har ett utmärkt läge på en ö i Hudsonflodens mynning, som bildar en ypperlig hamn med tiotal *km* kajer, är medelpunkt för ett nät af kanaler och ändpunkt för 19 järnvägslinjer. Ej under därför att inlandets varor, säd, kött, läder, petroleum m. m. hopas där för att utföras, samt att å andra sidan den stora emigrantströmmen och importen från Europa taga vägen öfver denna stad. *New York* har sålunda vuxit ut till en världshandelsstad, hvilken står i regelbunden ångbåtsförbindelse med alla mera betydande hamnstäder på jorden och hvars årliga skeppsrörelse uppgår till 15 mill. ton. Härtill kommer att *New York* är en af världens största fabriksstäder, som tillsammans med *Brooklyn* har 24,000 fabriker med nära $\frac{1}{2}$ mill. arbetare.

»*Stor New York*», bestående af »*Gamla New York*» på Manhattanön och *Brooklyn*, *Long Island City* m. fl. på ön Long Island, har öfver 3 mill. inbyggare. Dessutom bilda de midt emot på andra sidan af Hudsonfloden liggande fabriksstäderna *Hoboken*, *Jersey City* och *Newark* nära nog en sammanhängande stad med *New York*.

Den största handelsomsättningen näst *New York* har *Boston* (Mass.). Staden eger en utmärkt hamn, är viktig exportort och drifver stor handel på Sydamerika, hvarifrån massor af ull införas. Har betydande fabriksverksamhet, i synnerhet för läder- och metallvaror.

Philadelphia (Penn.), vid Delawarefloden, är som handelsstad den fjärde, men som fabriksstad den andra i ordningen uti Unionen. Dess maskin- och väfnadsindustri, boktryckerier m. m. räknas bland världens största; likaså dess handel med petroleum och stenkol.

Baltimore (Maryl.), vid Chesapeakviken, är en stor handels- och fabriksstad, som utför säd, frukter och tobak. Där idkas ostronfångst.

Bland de många mindre hamnplatserna vid Atlanten, hvilka drifva kustfart och utföra det innanför liggande landets produkter, kunna nämnas: *Portland* (Maine) med utförsel af skogsprodukter, *Charleston* (Syd-Carolina) med utförsel af ris, bomull och fosfater, *Savannah* (Georgia), vid en liknämnd flod, med stor utförsel af bomull och ter-pentin.

Hamnstäder vid Mexicogolfen äro: *Pensacola* (Florida), *Mobile* (Alabama), *New Orleans* (Louisiana) och *Galveston* (Texas), alla med betydande utförsel af bomull, därefter af virke, säd och frukter.

New Orleans, den viktigaste af dessa städer, har världens största bomullsexport. Dess läge i Mississippis sum-piga delta är väl osundt, men högst fördelaktigt för handeln, i det att staden utgör den naturliga nederlagsplatsen för hela det oerhördt rika Mississippibäckenet. Den stora handelsomsättningen förmedlas af talrika flodångare, flere järnvägslinjer och en mängd transatlantiska fartyg.

För de s. k. „Pacifistaterna“ vid västkusten är *San Francisco* (Californien) den mest betydande handels-, fabriks- och bankplatsen. Staden drifver stor handel och sjöfart på östra Asien, Australien och hela västsidan af Amerika samt står genom pacificbanorna i direkt förbindelse med de östra staterna i Unionen och därigenom indirekt med Europa. Utför sydfrukter, säd, guld, silver m. m.

Nyligen anlagda, men raskt uppblomstrande handelsstäder på västsidan äro *Portland* (Oregon) vid floden Columbia och *Tacoma* (Washington), vid Stilla hafvet. Utföra säd, ull, fisk m. m.

Den betydande utländska handeln baserar sig på en utomordentligt liflig inre handel, som åter i högsta grad befordras af ett storartadt kommunikationssystem. De Cana-

diska sjöarna bilda en sammanhängande vattenyta snarlik Kaspiska hafvet i omfång, och där rör sig en sjöflotta om 4000 farkoster, hvaraf omkring hälften ångare. Mississippi med dess stora tillflöden Missouri och Ohio jämte 50 andra segelbara bifloder utgöra oerhördt långa sinsemellan förbundna vattenvägar, hvilka trafikeras af tusentals passagerare- och lastångare, bogserbåtar och pråmar. Härtill komma många vattenrika kustfloder, hvilkas värde ökas genom kanalförbindelser. Emellertid är med dessa i öfrigt goda och billiga samfärdsleder den olägenhet förknippad, att de under några månader om vintern äro stängda af is. Därför har man med vanlig energi byggt järnvägar, och redan kommit därhän, att järnvägsnätet i Förenta staterna har en längd af nära 300,000 *km* eller nästan lika mycket som hela den öfriga världens järnvägar tillsammans. Främst i betydelse stå de icke mindre än fyra Pacificbanorna, hvilka på olika ställen förbinda Atlantens och Stilla hafvets kusttrakter med hvarandra och med inlandet. Till och med användas de med fördel vid passageraretrafiken mellan västra Europa och östra Asien.

De städer, som anlagts vid de stora sjöarna och floderna, hafva raskt vuxit upp och blifvit centralorter för sjö-, flod- och kanaltrafiken samt tillika knutpunkter för järnvägarna. Vid sjöarna märkas följande viktiga inre handelsstäder:

Chicago (Illinois), vid sjön Michigan, är medelpunkt för 14 järnvägs- och omkring 30 ångbåtslinjer. Det är den främsta marknadsplatsen i världen för säd och kött samt bland de första för boskap, ull, hudar och trävaror. Dess handelsomsättning täflar med New Yorks. Talrika fabriker sysselsätta 200,000 arbetare.

Milwaukee (Wisconsin), vid Michigans västra strand, har näst Chicago den största sädeshandel; därtill komma metaller och trävaror. — *Detroit (Michigan)*, mellan sjöarna Huron och Erie, drifver stor skeppsfart på sjöarna och

handel med Canada. — *Cleveland (Ohio)*, vid Erie, har anse-
lig handel och järnindustri, bland annat berömda velociped-
fabriker. — *Buffalo (New York)*, vid Erie-sjön och Eriekana-
len, har stora ångkvarnar och mjölhandel. — *Duluth (Minne-
sota)*, vid Öfre sjön, handlar med säd och skogsprodukter.

Betydande städer i Mississippiområdet äro: *S:t Louis (Missouri)*, nära Mississippis och Missouris sammanflöde. Staden kallar sig „Västerens drottning“ och utgör ett centrum för de västliga staternas handel äfvensom en medelpunkt för flodfarten och en synnerligen viktig knutpunkt för inlandets järnvägsnät; är därjämte en anse-
lig fabriksstad. — *S:t Paul (Minnesota)*, vid öfre Mississippi, på hvil-
ken flod drifves ångbåtsfart samt handel med trävaror och stenkol. — *Kansas City (Missouri)* och *Omaha (Nebr.)* äro bägge belägna vid Missouri i prärieområdet samt handla företrädesvis med boskap och säd.

Vid Ohio ligga *Louisville (Kentucky)* och *Cincinnati (Ohio)* i väl odlade trakter med rika farmer och drifva där-
för liflig handel med allehanda jordbruks- och boskapspro-
dukter äfvensom en betydlig industri. De också vid Ohio belägna städerna *Wheeling (Westvirginia)* och *Pittsburg (Penn.)* finnas midt i den rikaste bergslagen och idka jämte en stor metallindustri en ofantlig handel med järn, stenkol och petroleum.

Bland de städer, som ligga vid floder i det atlantiska kustlandet, må nämnas: *Albany* vid Hudsonfloden, hufvudstad i den folkrika staten New York, samt Förenta stater-
nas ståtliga hufvudstad *Washington*, vid Potomacfloden i förbundsdistriktet *Columbia*.

I alla större städer finnas starkt trafikerade spårvägar, för det mesta försedda med elektrisk drifkraft. Själf-
fallet hafva post-, telegraf- och telefonväsendet i likhet med järnvägarna nått en storartad utveckling i Förenta staterna med deras kolossala affärsverksamhet, där mer än annanstädes ordspråket „tid är pengar“ gjort sig gällande.

Utländska besittningar. År 1898 förvärfvade sig Nordmerikas För-
enta stater de första områden utom de förra riksgränserna. Under kriget
med Spanien eröfrades från detta land de Västindiska öarna *Cuba* och
Puerto Rico. För närvarande står Cuba under förvaltning af Unionens
ämbetsmän, men dess framtida öde är ännu icke bestämdt. Puerto Rico
är däremot annekteradt af Förenta staterna såsom en utländsk besitt-
ning. Likaså beröfvades Spanien *Filippinerna* i Asien och hufvudstaden
Manila hålles besatt af amerikanska trupper, men också deras framtid
är oviss. Ytterligare borttogs hufvudön i *Marianernas* ögrupp. — I
Australien har det förra konungariket *Hawai*, omfattande *Sandwichsöarna*,
införlifvats med Förenta staterna.

Mexico.

Förbundsrepublik. 2 mill. km² med 12 1/2 mill. inb.; 6 på km².

Mexicanska republiken begränsas i Ö af Mexicogolfen
i V och S af Stora oceanen. De låga, sumpiga kusttrak-
terna hafva ett hett klimat med yppig tropisk växtlighet,
men äro osunda. Terrasslandet i Ö och V är bland de
härligaste nejder i världen. Högsätterna i det inre bestå
mest af kaktus- och grässtepper. De härskande hvita in-
vånarne utgöras af spanska kreoler, nära hälften af be-
folkningen består af blandfolk, mestizzer och mulatter,
resten af indianer och negrer. Författningen är bildad
efter mönstret af Unionen; ordning och lugn vinna små-
ningom insteg.

Ehuru landet af naturen är rikt välsignadt, står jord-
bruket mycket lågt. Mest odlas majs och bönor, af
hvilka hufvudfödan beredes. Odlingen af vanilj och kaffe
har stigit mycket. Vidare förekomma kakao, sockerrör,
frukter, bomull, droger m. m. Skogarna gifva ädla
träslag, färgved och byggnadsvirke i riklig mängd.
Af den allmänt växande agaven beredas rusdrycker och

ett godt spånadsämne. — På högsteppernas „haciendas“ (boskapsgårdar) hållas stora hjordar af hornboskap, får m. m.

Landets förnämsta rikedom ligger i dess mineraliska skatter af alla slag. Mexico har hittills varit det silfverrikaste land på jorden, men har öfverträffats af Unionen; dock fås ännu årligen silfver till ett värde af 75 mill. pesos (200 mill. fmk). Bergsbruket drifves hufvudsakligen med engelskt och amerikanskt kapital. — Understödd af enorma skyddstullar, har den inhemska industrin något förkofrats, men är i alla fall otillräcklig. Viktigast äro bomullsväfverier, cigarr- och sockerfabriker.

Handeln har gjort stora framsteg, tack vare de många järnvägar, som under de senare åren byggts af amerikanska penningfurstar. En centrollinje sträcker sig midt igenom landet och går jämte sina förgreningar på fyra ställen öfver gränsen till Förenta staterna. Andra sidolinjer förbinda flerstädes de båda hafskusterna och de större inlandsstäderna med hvarandra. Järnvägsnätet har redan en längd af mer än 12,000 km. Den största utländska handeln är numera riktad på Unionen och begagnar sig mest af järnvägarna. I sjöhandeln på Europa deltaga främst England, Tyskland och Frankrike. Det årliga varuutbytet uppgår till 170 mill. pesos, enligt nuvarande kurs 460 mill. mark, däraf exporten utgör nära $\frac{3}{4}$ eller 130 mill. pesos (360 mill. fmk). Bland utförsvaror äro de viktigaste: ädla metaller, mest silfver, henequen eller sisalhampa (agavefibrer), kaffe, boskapsprodukter, tobak och virke.

Hamnarna äro dåliga och lida af ett osundt klimat. De viktigaste äro: *Vera Cruz* vid Mexicogolfen samt *Mazatlán* och *Tehuantepec* vid Stilla hafvet. Från dem leda banlinjer till det inre höglandets förnämsta handels- och industristäder, *Mexico*, landets stora och prydliga hufvudstad, samt *Puebla*. Staden *Merida* med dess hamnplats

Progreso på Yucatan har stor utförsel af henequen, mahogni och färgved.

Centralamerika.

5 republiker. 450 t. km² med 3 1/2 mill. inb.; 8 på km².

Den långsmala landsträcka, som förbinder Nord- och Sydamerika samt i N sköljes af Caribiska och i S af Stilla hafvet, benämnes Centralamerika. Från de låglända, heta och osunda kusttrakterna på nordsidan höjer sig landet åt S till högbergiga, starkt vulkaniska trakter. Landet är rikt på härliga tropiska skogar med dyrbara träslag äfvensom på metaller af flere slag, men politiska oroligheter och folkets oföretagsamhet hafva hindrat näringarnas utveckling. Därtill har det mördande klimatet motverkat immigrationen från Europa, hvarför „de hvita“ utgöra blott 1/10 af befolkningen. Indianer och blandfolk bilda flertalet; därtill något negrer. Människorna lefva af dåligt skött jordbruk, boskapsskötsel och bergsbruk. Endast kaffeodlingen drifves i större skala och med någon omsorg. Industrin inskränker sig till ett fåtal socker-, cigarr- och bomullsfabriker och den större handeln ligger i händerna på nordamerikanska, engelska och tyska köpmän. De viktigaste utförsvarorna äro: kaffe, indigo, tropiska frukter och träslag, hudar samt ädla metaller. Ordentliga landsvägar saknas, men på senare tider hafva några järnvägar öppnat trafikleder från de i det inre höglandet belägena hufvudorterna till hamnplatserna.

Centralamerika är deladt i 5 själfständiga republiker, men en början är gjord till deras återförening till en förbundsstat, benämnd „Centralamerikas Förenta stater.“

Guatemala, den största och folkrikaste staten med hufvudstaden *Nueva Guatemala*.

Salvador, den minsta, men tätast befolkade och bäst odlade staten med hufvudstaden *San Salvadór*.

Honduras och **Nicaragua**, större, men folkfattiga och ringa odlade land.

Costa Rica med hufvudstaden *San José* [san-chosé], hvarifrån järnvägar leda till Centralamerikas förnämsta hamnplatser *Punta Arenas* vid Stora oceanen och *Limon* vid Atlanten.

Engelsk besittning är det mahognirika **Britiska Honduras** på sydöstra kusten af Yucatan.

Västindien.

Alla öarna tillsammans hafva ungefär 5 mill. inb.

Då Columbus landsteg på de Västindiska öarna, voro de betäckta af härliga skogar och befolkade af indianer. Men när europeerna där införde plantageodling, utrotades indianerna, hvilka icke kunde uthärda det hårda trälarbetet, och skogarna förstördes på vida sträckor. Indianerna ersattes småningom med negerslafvar från Afrika och odlingen utbredde sig raskt. Men då slafveriet upphäfdes, inträdde en tillbakagång, som endast på få ställen motverkades genom införandet af kinesiska och hinduiska kulis. För närvarande utgöra franska och spanska talande negrer och mulatter befolkningens flertal, medan de „hvita“ bilda ett fåtal utom på Cuba och Puerto Rico, där de äro ungefär hälften af invånarne. Handeln ligger till största delen i händerna på Förenta staterna och England, från hvilka land en liflig och regelbunden ångbåtsförbindelse underhålles med alla viktigare orter i hela arkipelagen. Dock deltaga däri äfven fransmän, tyskar och

holländare. De förnämsta utförsvarorna från nästan alla öar äro: socker, kaffe och tobak; härtill komma i mindre mängd kakao, frukter och ädla träslag.

I politiskt afseende är den Västindiska övärlden fördelad mellan flere riken.

Föreäta staterna innehafva de förra spanska besittningarna *Cuba* och *Puerto Rico*.

Cuba, „Antillernas pärla“, ligger nu efter långvariga uppror mot Spanien och det nyligen utkämpade blodiga kriget mellan detta land och Unionen nästan alldeles förhärjadt. Sockerplantagerna, på sin tid de rikaste i världen, tobaksfälten med deras utomordentligt fina tobakssorter och kaffeodlingarna äro ödelagda, jäsning och oro härskade bland de invånare, som icke fallit offer för krig, pest och hungersnöd, så att det kan dröja länge nog, innan det af naturen rikt välsignade landet återfår sin förra välmåga. För närvarande står det under en provisorisk förvaltning af Unionens ämbetsmän. Hufvudorter på ön äro *Habana* [avána] på nordvästkusten och *Santiago de Cuba* på sydostsidan, hvilka bägge före kriget hade en betydande skeppsfart och handel. Från *Habana* gå långa järnvägslinjer öster- och söderut.

Puerto Rico har fullkomligt tagits i besittning af Föreäta staterna. Den bördiga ön har mindre än *Cuba* lidit af krigets fasor. Viktigaste handelsplatsen är *San Juan* [chuán] *de Puerto Rico*.

England eger bland Stora Antillerna *Jamaica*, bland Små Antillerna *Barbados*, *Tabago*, *Trinidad* m. fl. samt *Bahamaöarna*. De förnämsta handelsplatserna äro: *Kingston* på *Jamaica* och *Port of Spain* på *Trinidad*, hvilkas viktigaste exportartiklar äro socker, melass och „*Jamaica rom*“. Därtill kommer från *Trinidad* massor af utmärkt asfalt, som fås ur en stor sjö på ön.

Frankrikes besittningar äro: *Guadeloupe* [guadlup], *Mar-*

tinique [martinick] jämte några mindre öar bland Små Antillerna.

Danmark innehar 3 små öar, bland hvilka *S:t Thomas* har en god hamn samt är en viktig kol- och telegrafstation för ångbåtsfarten.

Nederländerna ega flere af de s. k. „Öarna under vinden“ vid Sydamerikas nordkust; den förnämsta är Curaçao [kurasså], som utför curaçaolikör och apelsiner.

Den enda bland de Västindiska öarna, som nu eger politisk själfständighet, är den stora ön Haiti med dess tvenne fristater *Haiti* och *Dominikanska republiken*.

Haiti är en fullständig negerstat, där de hvita icke ens få besitta jord och åtnjuta medborgarrätt. Negerbefolkningen, som talar franska, har här liksom annanstädes visat sig oförmögen att upprätthålla ett ordnad samhällslif. Alla näringar äro i förfall och laglöshet råder. Den yppiga naturen ger dock, oaktadt den uslaste odling, skördar af kaffe, kakao, bomull, socker och tobak utöfver behofvet, och de härliga skogarna lämna mahogni och färgved till utskeppning. Landets hufvudstad och viktigaste handelsplats är *Port au Prince* [pårt-å-prängs].

Dominikanska republiken är bebodd af spanska talande mulatter och rätt mycket hvita. Tillståndet är där något bättre, men långt ifrån sådant, som det goda klimatet och den bördiga jorden kunde betinga.

Sydamerika.

Venezuela.

Förbundsrepublik. Öfver 1 mill. km² med 2 1/2 mill. inb.; 2 på km².

Venezuelas förenta stater ligga kring Orinocofloden. Från det ytterst heta kustlandet vid Caribiska hafvet sti-

ger man uppför sluttningarna af Venezuelas kustberg, där klimatet är godt, växtvärlden rik och landet något odladt. Mellan kustbergen och Orinocos norra strand utbreda sig Llanos' oöfverskådliga gräsfält med stora hjordar af hornboskap och hästar. På södra sidan af Orinoco upptages höglandet af ofantliga urskogar. I Ö vinnes ganska mycket guld och koppar genom ett engelskt bolag.

Inbyggarna äro mest blandfolk, mulatter och mestizzer. Spanska kreoler och europeer bo något i städerna. Under senare tider har större ordning inträdt i riket och därmed hafva de ekonomiska förhållandena förbättrats. Järnvägarna nå redan en längd af 800 km. Den yttre handeln drifves af europeer, mest tyskar och engelsmän. Hela utförseln anslås till 100 mill. bolivars (= fmk) och de viktigaste utförsvarorna äro: kaffe, kakao, guld, koppar, hudar och boskap. — Förnämsta handelsplatser äro: hufvudstaden *Caracas* med dess hamn *La Guayra*, bekant för sitt kaffe, samt *Valencia* med hamnen *Puerto Cabello*.

Columbia.

Republik. $1\frac{1}{4}$ mill. km² med 4 mill. inb.; 3 på km².

Republiken Columbia har ett utomordentligt läge vid Atlanten och Stora oceanen, i synnerhet som därtill hör det smala Panamánäset, hvars korta men viktiga järnväg bildar en föreningslänk mellan flere handelsvägar på dessa världshaf. Emellertid hafva de hufvudsakligen af obildade blandfolk bestående invånarne lika litet kunnat draga nytta af landets fördelaktiga läge som af dess metallrikedom och tropiska fruktbarhet. Det rikt välsignade landet kan visserligen utföra många varor, men så litet af hvarje, att hela exporten uppgår till omkring 20 mill. pesos eller 50

mill. fmk. Utförsvaror äro: ädla metaller, kaffe, kakao, tobak, bomull, kautschuk, kinabark, färgträ, panamahattar m. m. Handeln skötes af främmande af-färsmän och fartyg. Den förnämsta ex- och importhamnen är *Barranquilla* vid Magdalenafloren. Därifrån gå flodångare ända till *Honda*, ej långt från hufvudstaden *Bogotá*. En ganska betydande transitohandel drifves på Panamabanan mellan *Colon* (*Aspinwall*) vid Caribiska hafvet och *Panama* vid den liknämnda bukten af Stilla hafvet. Flere ångbåtslinjer hafva här en viktig knutpunkt.

Panamakanalen, som skulle byggas öfver näset aldeles invid järnvägslinjen, var ett vida svårare och dyrare företag än Suezkanalen. Kostnaderna hade beräknats till 600 å 1000 mill. francs, men sedan arbetet kostat 1200 mill. fr. och tusental människolif, som fallit offer för det osunda klimatet, var kanalen knappt halfärdig och arbetet måste inställas. Om och när det skall fullbordas kan ingen förutsäga.

Ecuador.

Republik. Omkr. 300 t. km² med 1 1/2 mill. inb.; 5 på km².

Namnet antyder landets läge under ekvatorn. De långsamt sluttande ostsidorna af de höga Anderna hysa väldiga urskogar; högslätterna mellan alppedjorna äro betesmarker. Befolkningen utgöres till 2/3 af indianer, de flesta kristna, för öfrigt af blandfolk och ett mindre antal spanska kreoler. Det ekonomiska tillståndet är dåligt, oaktadt naturens rikedom, och samfärdsmedlen usla med undantag af ett par korta järnvägslinjer. Landets hufvudstad *Quito* [kitå] ligger 3000 *m* öfver hafvet och har en ringa industri. Viktigaste hamnplats är *Guayaquil* [gwa-jakil], hvarigenom utföres i främsta rummet kakao, därefter något kaffe, kautschuk, kinabark, hudar och panamahattar. — Från *Galapagos-öarna* hämtas sköldpaddskal och sköldpaddolja.

Peru.

Republik. Öfver 1 mill. km² med 3 mill. inb.; 3 på km².

Äfven i Peru bilda indianerna flertalet, dock endast litet mer än hälften af befolkningen; därefter följa i antal blandfolk, spanska kreoler, kineser och europeer. Också detta land är välsignadt med naturliga hjälpkällor af alla slag: de skogrika montañas, de betesrika högsätterna och de mineralrika bergen skulle rätt utnyttjade kunna framkalla det högsta välstånd. Men en dålig styrelse, revolutioner och krigsoroligheter hafva hämmat allt framåtskridande. Regeringen har väl i senare tider genom storartade järnvägsanläggningar sökt och i någon mån lyckats höja näringslivet, men har därigenom ytterligare förstört finanserna. Emellertid hafva järnvägarna nu en längd af 1700 km och de bidraga onekligen att öka exporten. De viktigaste utförsvarorna lämna bergsbruket; de bestå af silfver, kvicksilfver, koppar och salpeter. Åkerbruket gifver bomull, socker och kaffe, skogarna kinabark och cocablada, hvaraf beredes cocain. Slutligen bidrager boskapsskötseln till exporten med lama- och alpakaull. Totalvärdet af exporten är omkring 30 mill. soles eller 75 mill. fmk. Hufvudstad och medelpunkt för handeln är *Lima* med dess närbelägna hamnstad *Callao* [kaljaå]. Genom industristaden *Arequipa* [arekipa] går en lång järnvägslinje inåt landet till bergsstad *Cuzco* med en förgreningsbana till sjön Titicaca, som trafikeras af ångbåtar.

Bolivia.

Republik. $1\frac{1}{3}$ mill. km² med $2\frac{1}{4}$ mill. inb.; 2 på km².

Bolivia är en inlandsstat med dylika naturförhållanden som Peru och Ecuador. Befolkningen bildas till hälften af indianer, mest kristna, samt af hvita och mestizzer $\frac{1}{4}$ hvardera. Äfven här finnas storartade alpbarnor, byggda af nordamerikaner, men handeln är ganska obetydlig. Hufvudsakligen exporteras metaller, silfver, tenn, koppar m. fl. samt kautschuk och god kina-bark. Hela utförseln har ett värde af omkring 23 mill. bolivianos eller 50 mill. fmk. Den utländska handeln går hufvudsakligen öfver landets största stad *La Paz*, Titicacasjön och peruanska hamnplatser.

Chile [tschile].

Republik. 780 t. km² med $3\frac{1}{3}$ mill. inb.; 4 på km².

Bland alla de spansk-amerikanska folken äro chilenerna de verksammaste och dugligaste. De utgöras af mestizzer och kreoler, hvartill komma ganska talrika europeer, i synnerhet tyskar. Så väl för folkupplysningens och den högre andliga odlingens förkofran som för näringarnas och samfärdsmedlens framåtskridande göres mycket. Chile är därför den bäst ordnade och mest blomstrande af de sydamerikanska republikerna. Åkerbruket bedrivs med stor flit i de bördiga dalarna och gifver goda skördar af säd, frukter, vin m. m. Bergen äro på sluttingarna beklädda med präktiga skogar och betesmarker för boskaps- och fårhjordarna samt i sitt inre rika på metaller och nyttiga mineralier af många slag. Till

och med den regnlösa *Atacama-öknen* i Nord-Chile eger en stor rikedom i sina salpeterverk. Sedan man i nyare tid upptäckt betydande stenkolslager, har industrin år för år utvecklats sig. Under sådana förhållanden måste naturligtvis handeln vara rätt betydlig. Den inhemska handeln främjas dels af landsvägar och många järnvägslinjer, hvilka redan hafva en längd af 4300 km, dels af en ganska liflig kustfart mellan hamnstäderna utmed den långa kusten. Utrikeshandeln går dels öfver Panama, dels genom Magelhaenssundet och berör i främsta rummet England, därefter Tyskland, Frankrike och Nordamerika. Med Argentina underhålles handelsförbindelse längs den sydamerikanska pacificbanan. Denna bana går fram från *Valparaiso* vid Stora oceanen genom *Santiago* till Atlanten. — *Santiago*, landets stora hufvudstad, är en centralpunkt för järnvägarna och den inre handeln samt har en mängd fabriker. — *Valparaiso* är den förnämsta hamnplatsen på västsidan af Sydamerika. Har regelbunden ångbåtsförbindelse med San Francisco och Europa. — Som exporthamn märkas dessutom *Valdivia* i S och *Antofagasta* i N, bägge utgångspunkter för järnvägslinjer. Chiles förnämsta utförsvaror äro: salpeter, koppar, silfver, jod, hvete och ull. Totalvärdet af exporten uppgår till omkring 100 mill. pesos eller 290 mill. fmk om året.

Argentina.

Republik. Nära 3 mill. km² med 4 mill. inb.; något mer än 1 på km².

På 1880-talet var Argentina stadt i en rask uppblomstring. Feberaktigt arbetade man på järnvägs- och hamnbyggnader, på utvecklingen af handeln och industrin. Men öfverdrifna spekulationer förde med sig en svår ekonomisk kris och stora förluster, hvartill sällade sig politiska oro-

ligheter, så att landets kreditförhållanden i hög grad rubbades. Invandringen aftog därför mycket, men har under de två sista åren åter tillvuxit. Det är främst italienare, därefter spaniorer och fransmän, som inflytta. Främlingarna utgöra för närvarande $\frac{1}{4}$, infödingarna eller de spanska kreolerna $\frac{3}{4}$ af befolkningen. Indianerna och mestizzerna äro fåtaliga. Religionen är öfvervägande katolsk och rikets 5 provinser hafva en vidsträckt själfstyrelse; utom provinserna finnas 9 territorier.

På de ändlösa, gräsrika Pampasslätterna beta oerhörda hjordar af får, hornboskap, hästar och andra husdjur, vallade af beridna herdar, kallade gauchos [gäutschos]. Man räknar fåren och hornboskapen i tiotal millioner stycken, de andra i millioner. Boskapsprodukter utgöra därför landets förnämsta exportvaror, bestående af ull i enorma massor, hudar, frusna hammelkroppar, köttkonserver¹⁾ och köttextrakt, horn, talg m. m. Emellertid har genom de europeiska invandrarna också jordbruket utbredd sig, så att majs och hvete nu komma i andra ordningen bland utförsvaror. Däremot befinner sig bergsbruket i sin början, oaktadt den naturliga mineralrikedomen. Industrin höll redan på att uppblomma, men en mängd stort anlagda fabriker tillintetgjordes af krisen, och endast den lilla industrin har ännu ej ringa betydelse. Den inre handeln främjas i hög grad af segelbara floder. Så kunna på La Plata, Parana och Paraguay ångbåtar gå tusental *km* norrut ända in i Brasilien. Därtill komma icke mindre än 15000 *km* järnvägar. Den yttre handeln och i all synnerhet införseln har naturligtvis lidit af finansnöden. För närvarande utgör den årliga utförseln 370 mill. pesos eller 600 mill. fmk.

¹⁾ Fabriken »Highland Company» slaktar dagligen omkr. 1000 oxar och 2000 å 3000 får. Ända till 14000 askar salt kött, s. k. Corned beef, förfärdigas om dagen. Af talgen fås stearin och margarin; hudarna beredas till läder vid fabriken garfverier.

I Argentinas stora och väl byggda hufvudstad *Buenos Ayres*, belägen vid La Platas södra strand, koncentreras en betydlig del af handeln. Staden står i regelbunden ångbåtsförbindelse med Liverpool, Southampton, Hamburg, Bremen, Antwerpen, Bordeaux, Lissabon och Genua. Dessutom utgör den ändpunkt för en anseelig flodfart och flere järnvägslinjer. — Längre utåt vid La Platas mynning, där floden ända till stranden är djupare, har uppstått hamnstaden *La Plata*, som hastigt tillväxer. — *Rosario* är en viktig flodhamn vid Parana, *Cordova* en järnvägsknutpunkt och industristad samt *Mendoza* en gränsstad vid den Andiska banan i en bördig trakt, rik på vin och sydfrukt.

Uruguay.

Republik. 180 t. km² med 850 t. inb.; 5 på km².

Uruguay är ett väl bevattnad land med vidsträckta betesmarker och vackra skogar. Klimatet liknar Norditaliens. Invånarne utgöras till $\frac{2}{3}$ af spanska kreoler, mest obildade gauchos, och till $\frac{1}{3}$ af invandrade europeer, hufvudsakligen italienare och spaniorer. De lefva företrädesvis af boskapsskötsel och hafva ofantliga hjordar af får, hornboskap och hästar; äfven hållas strutsar. I sammanhang härmed står landets enda betydande industri, köttextrakt- och benmjölsfabrikationen. Föremsta utförsvaror äro sålunda alla slags boskapsprodukter, såsom ull, hudar, kött, köttextrakt och talg. Dock har i senare år jordbruket så förkofrats, att hvete kan utskeppas. Den årliga exporten uppgår till 30 mill. pesos eller omkring 160 mill. fmk. Landets produkter forslas dels utmed kusterna, dels längs segelbara floder, främst Uruguay och La Plata, dels på de 1600 km långa järnvä-

garna till hufvudstaden och den förnämsta handelsplatsen *Montevideo*, som ligger vid norra stranden af La Platas mynning. Det är en stor stad, besökt af talrika fartyg från så väl europeiska som amerikanska hamnar. — *Fray Bentos* [fra-i ventås], nära Uruguay, har en världsberömd kött-extraktfabrik. ¹⁾

Paraguay.

Republik. $\frac{1}{4}$ mill. km² med $\frac{1}{2}$ mill. inb.; 2 på km².

Paraguay är en inlandsstat mellan Parana och Paraguay. Landet är rikt bevattnad, har ett varmt och sundt klimat samt en mycket fruktbar jordmån. Befolkningen bildas till $\frac{2}{3}$ af mestizzer och hvita, till $\frac{1}{3}$ af indianer; europeerna, hufvudsakligen italienare och tyskar, äro få. Jordbruk och boskapsskötsel äro hufvudnäringar och alstren däraf utförsvaror; sådana äro yerba maté (paraguayte), tobak, oranger, skogsprodukter och hudar. Exporten utgör 12 mill. pesos = 10 mill. fmk. Handeln besörjes för det mesta af flodångare och är koncentrerad i hufvudstaden *Asunción* vid Paraguay. Därifrån går en kort järnväg inåt landet.

Brasilien.

Förbundsrepublik. $8\frac{1}{3}$ mill. km² med 17 mill. inb.; 2 på km².

Brasiliens Förenta stater äro 20 till antalet och hafva sin republikanska förbunds författning bildad efter den nord-

¹⁾ Dagligen slaktas omkr. 1000 oxar. Af de bästa köttstyckena beredes köttextrakt; de öfriga saltas och torkas i luften. Tungorna kokas och konserveras i bleckdosor, talgen smältes, benen malas till benmjöl. Allt detta jämte hudarna och benen bilda årligen 70 skeppslaster, som utföras från denna ena fabrik.

amerikanska Unionens mönster. Befolkningen utgöres till $\frac{1}{3}$ af hvita, d. v. s. portugisiska kreoler och invandrade europeer, mest italienare, portugiser och tyskar, till $\frac{1}{3}$ af mestizzer och indianer samt till $\frac{1}{3}$ af mulatter och negrer. Det allmänna samtals- och affärspråket är portugisiska, religionen öfvervägande den katolska och folkbildningen ytterst dålig.

Landet omfattar den östra delen af Sydamerika och är utrustadt med den största rikedom på allt, som naturen kan erbjuda människan. Dock ligga dessa skatter ännu till största delen obegagnade. Endast en liten bråkdel af den bördiga jorden är odlad. Jordbruket sträcker sig knappt längre än till kustlandets bergdalar. Af näringsväxter förekomma i synnerhet ris, maniok och svarta bönor, hvilka utgöra hufvudfödan; i de sydliga, af flitiga tyskar bebodda staterna odlas äfven hvete och majs, men ej tillräckligt för behofvet. Hufvudsaken är dock den stora plantageodlingen af kaffe, af hvilken betydande handelsartikel Brasilien bringar mer i marknaden än hela den öfriga världen. Den årliga kaffeskörden uppgår till 400 å 500 mill. *kg*, i goda år till 700 mill. *kg*¹⁾. Näst kaffe odlas i plantagerna socker, bomull, kakao, maté, tobak och allehanda läckra frukter. Rikets oerhördt vidsträckta skogar förborga oberäkneliga skatter; dock komma från dem endast något kautschuk, färgträn och droger ut i handeln. På de betesrika högsätterna, campos, ökas årligen de halfvilda hjordarna af hornboskap och hästar. Särskildt drifves i de södra staterna en stark får- och svinafvel. I de stora floderna är sköldpadd- och fiskfångsten rätt betydande.

Brasiliens diamantfält voro på sin tid världsberömda, men arbetet på dem har gått tillbaka efter upp-

¹⁾ De viktigaste brasilianska kaffesorterna äro: »Campinas», »Santos», »Bahia» och »Rio-kaffe».

täckten af Kaplandets diamantrikedom, som är lättare åtkomlig. Metaller, stenkol och petroleum skola väl finnas i ansehlige lager, men brist på kapital och dugliga kommunikationsanstalter hindra deras tillgodogörande. Några bergverk tillhöra engelsmän och tyskar. Också är det europeer, som drifva industri i de större städerna.

För den inre handeln äro själfallet de stora, segelbara floderna af ovärderlig betydelse i det kolossala landet. Man har beräknat, att Amazonfloden med dess väldiga bifloder Madeira, Rio Negro m. fl. äro egnade för ångbåtstrafik på en sträcka af 50000 km. Äfven drifves på dem flodfart och transport af inlandets produkter till kuststäderna, men synnerligen liflig kan denna trafik icke vara, då det inre landet till en god del är folktomt. Vida viktigare är därför kustfarten, då ju de flesta städer ligga vid hafvet och kustlandet är tätare befolkadt. Från kuststäderna gå på flere ställen järnvägar inåt landet och för deras fortsättande göras stora ansträngningar. 14000 km äro redan färdiga och 8000 km under arbete. Däremot finnas landsvägar blott närmast intill städerna; annanstädes begagnar man sig af upptrampade mulåsnestigar.

Den utländska handeln sysselsätter sig med utförsel af råvaror och införsel af industriprodukter. De förnämsta exportartiklarna äro bland växtrikets alster: kaffe, råsocker, bomull, kautschuk, droger, färgträ, kakao, tapioka och tobak; ur djurriket: hudar, torkadt kött, talg och horn; ur mineralriket: diamanter och andra ädelstenar, guld och platina. Oaktadt dessa exportvarors mängd, uppgår totalvärdet af den årliga exporten blott till omkring 800 mill. milreis eller enligt n. v. kurs 650 mill. fmk.

Brasiliens förnämsta handelsplats och dess hufvudstad är *Rio de Janeiro*, som i den liknämnda viken har en skön och god hamn. Staden är hufvudstation för flere brasilianska järnvägar samt för så väl transatlantiska ångbåts-

linjer som kustlinjer. Har stor utförsel, i synnerhet af kaffe. Fabriksverksamheten är större än i någon annan sydamerikansk stad. — *Bahia*, vid ostkusten, rikets andra handelsstad, med liflig skeppstrafik. Utför tobak, socker, bomull m. m. — *Pernambuco* ligger vid den östligaste kusten och förbindes medels telegrafkablar med Lissabon samt öfver Västindien med Nordamerika. Har den största utförseln af socker, bomull och färgveden bresilja, hvaraf Brasilien fått sitt namn. — *Pará*, vid Amazonflodens mynning, är utgångspunkt för flodfarten och exportplats för urskogens produkter, främst kautschuk och kakao. — *Santos*, en hamnstad S om Rio de Janeiro, har den största utförseln af kaffe. — *Porto Alegre* är hamnplats för de tyska kolonierna i södra Brasilien.

Guayana.

Europeiska kolonier med 400 t. inh.

Guayana ligger på nordöstra kusten och är ett synnerligen fruktbart land med en yppig tropisk växtlighet, men ett mördande klimat. Därför äro europeerna fåtaliga och befolkningen utgöres mest af negrer, mulatter samt indiska och kinesiska kulis. Brist på arbetskrafter gör, att de rika naturprodukterna endast i ringa grad kunna tillgodogöras. Utförsvarorna äro nästan desamma i alla kolonierna, nämligen socker, rom, kaffe, kryddor och guld. Kolonierna äro:

Britiska Guayana, den västligaste, största, minst osunda och därför folkrikaste kolonin med hufvudstaden och hamnplatsen *Georgetown*.

Nederländska Guayana eller **Surinam**, den mellersta delen med hamnplatsen *Paramáribó*.

Franska Guayana, efter hufvudorten äfven kalladt *Cayenne*, är en deportationsort, illa beryktad för sin osundhet.

Australien.

Den femte världsdelen, Australien, har sist blifvit in-
dragen inom området för världshandeln. Mot slutet af
1700-talet grundade engelsmännen på Australlandets ostkust
en förbrytarekoloni, som långsamt utvidgades. Men då
ryktet om upptäckten af oerhördt rika guldfält i midten af
vårt århundrade spred sig i Europa, strömmade med ens
massor af invandrare till Australien och befolkade dess kust-
trakter. Guldsökarne och äfventyrarne följdes snart af en
landtbrukande befolkning, och nu befinna sig redan flere
af de australiska kolonialstaterna i ett blomstrande tillstånd.
Också handeln har starkt tilltagit, sedan vägen till Europa
betydligt förkortats genom Suez-kanalens öppnande och
Australien fått telegrafförbindelse med denna världsdelen.

Australien består af tvenne hufvuddelar: *Australiens
fastland* eller *Nya Holland* jämte de därmed politiskt för-
bundna öarna *Tasmania* och *Nya Zeeland* samt *Australiens
övärld* eller *Oceanien*.

I. Australiens fastland, Tasmania och Nya Zeeland.

Australlandet jämte *Tasmania* och *Nya Zeeland* ett statsförbund.
8 mill. km² med nära 5 mill. inb.

Natur och folk. Australien förbindes genom en ö-
brygga med sydöstra Asien, men skiljes genom Stora oce-
anen i Ö från Amerika och Indiska oceanen i V från Af-
rika. Från Europa ligger det så aflägsset, att det utgör

dess antipod. Med undantag af Carpentaria bukten har fastlandet endast mindre vikar, men sådana bilda särskildt i Ö och S utmärkta hamnar. I NO försvåras sjöfarten af långa korallref, kallade „Stora barriere-refven“. Det inre af världsdelen upptages af vidsträckta öken- och steppartade höglätter, på hvilka här och hvar branta berg resa sig. Kusttrakterna i Ö äro medelhöga bergland, hvilka i de s. k. Australalperna längst i SO nå sin största höjd. I dessa trakter är klimatet godt och för europeer angenämt, men för öfrigt är det torrt med ytterst ojämn nederbörd. Därför har hela den stora kontinenten endast en flod, Murray, som året om har vatten i hela sin strömfåra, och dess sjöar äro grunda saltträsk. — Tasmanien och Nya Zeeland äro rikt bevattnade, fruktbara bergland.

Inbyggarne äro till allra största delen invandrade europeer och deras afkomlingar. Engelsmännen utgöra 90 % af befolkningen, hvarför engelskan öfverallt är stats- och affärsspråk. Äfven kineser hafva något inflyttat. Urinfödingarna, de lågt stående australnegrerna, anslås till 55 t. på fastlandet; på Tasmania äro de utrotade. Nya Zeelands urbefolkning, det kraftfulla malayfolket, maorier-na, har starkt minskats och uppgår knappt till 40 t. människor. Religionen är öfvervägande protestantisk och undervisningsväsendet väl ordnad. I spetsen för statsförbundet, som består af 5 Australstater, Tasmania och Nya Zeeland, står en af engelska regeringen utnämnd generalguvernör, men i öfrigt hafva de skilda staterna fullständig själfstyrelse och betala ingen skatt till England.

Landtmannanäringar. I följd af det torra klimatet är jordbruket inskränkt till kustnejderna och mindre områden i det närmast liggande inlandet, där konstgjord bevattning kan anordnas. Söderut odlas företrädesvis hvete, hafre och majs, frukter och vin. I de nordligare tropiska trakterna bedrifves med framgång odling af sockerrör, bomull, tobak och te. Farmerna äro i allmänhet

medelstora. — Vida mer betydande än åkerbruket är boskapsskötseln, framför allt fårafveln. Fårhjordegarne, de s. k. squatters bilda Australiens aristokrati. Fårens antal går till mer än 100 mill. stycken och många enskilda squatters ega hjordar på 100,000 får. Äfven hornboskap, hästar och svin kunna räknas i millioner. Därtill kommer att engelsmännen i Australien likasom i hemlandet mycket beflita sig om boskapsrasernas förädling. Ullen är därför fin och själfva djuren af helt annan beskaffenhet än den sydamerikanska och asiatiska steppboskapen. Kaninerna hafva så förökats, att de i många trakter äro en landsplåga.¹⁾

Bergsbruk och industri. Det var ju de fabelaktiga guldfynden, som 1851 lockade skaror af europeiska utvandrare till Australien, och än i dag är guld det den viktigaste metallen. Främst stå guldgrufvorna i *Victoria*, *Queensland* och *Västaustralien*, därefter på *Nya Zeeland*, men guld fås äfven i de andra staterna och på *Tasmania*. De rikaste kopparlager finnas i *Sydaustralien* samt tenn- och silfvergrufvor i *Nya Syd-Wales*. I sistnämnda stat har man dessutom påträffat kolossala lager af stenkol, som redan brytes så mycket, att det icke blott fyller landets egna behof, utan kan utföras. På grund så väl här af som af den stora tillgången på råvaror är industrin stadd i en rask utveckling och inrättad på europeiskt vis. Australiens storstäder *Melbourne*, *Sydney* och *Adelaide* äro tillika de viktigaste fabriksstäderna. Såsom naturligt är, intages främsta rummet af fabriker för förädling af boskaps- och jordbruksprodukter, nämligen garfverier, talgsjuderier, tvål- och ljusfabriker, ullspinnerier, fabriker för köttkonserver, sockerbruk, mjölkvarnar, brännerier m. m. Däremot är Austra-

¹⁾ För omkring hundra år sedan hämtade ett fartyg till Australien de första europeiska husdjuren, bestående af 7 hästar, 2 tjurar, 5 kor, 29 får, 74 svin, 5 kaniner och 200 hönor. — Nu finnas 2 mill. hästar 12 mill. hornboskap, 120 mill. får, 1 mill. svin och oräkneliga kaniner. För kaninernas utrotande betalas årligen 30 mill. mark.

lien i andra industrigrenar ännu beroende af införsel från England.

Handel och kommunikationer. Inom den korta tid, som Australien varit befolkadt af civiliserade människor, har förvånansvärdt mycket uträttats för handeln och samfärdseln. En liflig kustfart förbinder hamnplatserna med hvarandra och från kuststäderna gå inåt bergverks- och boskapsområdena järnvägslinjer, hvilka på flere ställen förenas genom sammanbindningsbanor. Järnvägarna hafva redan en längd af 23,000 km, däraf omkring 4,000 på Nya Zeeland och Tasmania. Bank-, försäkrings- och speditiönsväsendet är ordnad på europeiskt sätt.

Den yttre handeln går sjöledes dels till Europa antingen genom Suez-kanalen eller förbi Kaplandet, dels till San Francisco i Amerika förbi Nya Zeeland, dels till Asien. Med sistnämnda världsdel närmast och därigenom medelbart med de andra står Australien i telegrafförbindelse medels tvenne kablar till Java. Af den utländska handeln faller största delen af så väl ut- som införseln på England; närmast deltaga däri Förenta staterna och Tyskland, men i jämförelsevis ringa grad. Det årliga varuutbytet med utomaustraliska land uppgår till omkring 75 mill. pund sterling, eller 1,900 mill. fmk, hvaraf på utförseln kommer 40 mill. pund eller något öfver 1,000 mill. fmk. De viktigaste utförsvarorna äro: i främsta rummet ull, som ensam har mer än hälften af exportens hela värde, närmast metaller, såsom guld, silfver, tenn och koppar, därpå åter boskapsprodukter, nämligen kött, lefvande djur, hudar och smör, äfvensom därmed sammanhängande industrialster, sådana som läder och tvål, samt slutligen något socker och stenkol.

Australiens kolonialstater och mest betydande handelsplatser äro följande:

Victoria, längst i SO med Murrayfloden som nordgräns, har de äldsta guldgrufvorna och är därför den tätast

befolkade och mest odlade staten. Ehuru minst bland fastlandets stater, är Victoria den andra i folkmängd och har öfver 1 mill. inbyggare. Hufvudort är *Melbourne*, som ligger vid en vik på sydkusten och är Australiens största stad. Melbourne har en utmärkt hamn samt liffig skeppsfart och handel, i synnerhet på Europa och Afrika. Staden är tillika utgångspunkt för flere järnvägslinjer och har betydande fabriker.

Nya Syd-Wales, som omfattar södra delen af det östliga kustlandet, är den folkrikaste staten med $1\frac{1}{3}$ mill. inbyggare och har den största varuomsättning. Hufvudort är *Sydney* vid viken *Port Jackson*, hvilken bildar en ypperlig hamn. Sydney är Australiens äldsta stad och den andra i storlek, men den främsta såsom handelsplats. Staden har regelbunden ångbåtskommunikation icke blott med Europa, utan äfven med Polynesien och Amerika. Dess industri är ganska betydlig; särskildt framstående är vagnfabrikationen och skeppsbyggeriet.

Queensland är en stor stat, som upptager den nordöstra delen af kontinenten jämte halfön York. Det heta och ojämna klimatet är mindre gynnsamt för europeerna och odlingen, hvarför invånarantalet uppgår till knappt $\frac{1}{2}$ mill. Hufvudstad och viktigaste handelsplats är *Brisbane*, beläget nära mynningen af en liknämnd flod. Därifrån gå ångbåtar genom Torres-sund öfver Batavia till England.

Sydaustralien med Nordterritoriet sträcker sig midt igenom fastlandet från Australbukten i S till Carpentariabukten i N. Landet är hufvudsakligen blott i S koloniseradt och odladt, hvarför hela invånarantalet ej mycket öfverstiger $\frac{1}{3}$ mill. Hufvudstaden *Adelaide* med dess hamn *Port Adelaide* är den tredje i ordningen af Australiens städer. Därifrån utgår den med oerhörda svårigheter och kostnader byggda öfverlandstelegrafen till *Port Darwin*

på nordkusten, där den anknytes vid den ena kabeln till Java och Singapore.

Västaustralien, som upptager nära västra hälften af Australiens kontinent, är den största och glesast befolkade staten med endast 160 t. inbyggare. Hufvudorten är *Perth* vid Svanfloden i V, men den viktigaste ångbåtsstationen är *Albany* på sydkusten.

Tasmania är genom det breda Bass-sundet skild från sydkusten af Australiens fastland, men står därmed i liflig ångbåts- och telegrafförbindelse. Ön är rik på metaller, skogsprodukter, jordbruks- och boskapsalster samt har öfver 170 t. inbyggare. Hufvudstaden *Hobart*, har en ypperlig hamn, god handel och flere fabriker. Därifrån går en järnväg tvärsigenom ön till nordkusten.

Nya Zeeland är ett bland de bästa och sundaste åkerbruks- och betesland i världen samt därtill försedt med ej ringa mineralrikedom och med de präktigaste skogar. Befolkningen har raskt tillvuxit och utgör nu $\frac{3}{4}$ mill. inbyggare. De idka i främsta rummet jordbruk och boskapskötsel, men också andra näringar hålla på att blomstra upp. Handeln främjas af goda hamnar och 3500 km långa järnvägslinjer. Utförsvarorna äro: ull, fruset kött, hudar, säd, utmärkt ny-zeeländskt lin, virke, kaurigummi, guld m. m. De förnämsta handelsplatserna äro *Auckland* och *Wellington*, på hvar sin sida af Nordön, samt *Dunedin* på sydostkusten af Sydön. Dessa städer stå i regelbunden ångbåtsförbindelse icke blott med Australien, utan äfven med Europa och Amerika.

II. Australiens övärld eller Oceanien.

Europeiska besittningar och själfständiga stater. Nära 1 mill. km²
med $1\frac{1}{3}$ mill. inb.

Australiens övärld kan som bekant på ett naturligt sätt delas i tvenne hufvudgrupper: *inre öraden* eller *Mela-*

nesien och *yttre öraden* eller *Polynesien*. Melanesiens öar äro alla bergiga och rika på vulkaner. Polynesiens öar äro dels vulkaniska och högbergiga, dels låglända korall-öar. Ehuru hela denna övärld ligger inom den heta zonen, är klimatet angenämt, emedan hettan mildras af friska hafsvindar, i synnerhet de förhärskande passadvindarna. Då tillika bevattningen är riklig och jordmänen för det mesta god, utmärker sig själfallet växtvärlden genom stor yppighet och växtkraft. De viktigaste växtslagen äro: palmer, företrädesvis kokos- och sagopalmer, brödfruktträd, bananer, sockerrör och rotfrukter, såsom yamsrötter och tarro. Af landdjuren är det endast fåglarna och de införda husdjuren, som hafva någon betydelse, men hafvet är rikt på fisk, sköldpaddor, musslor och trepang.

Urbefolkningen utgöres i Melanesien af svarthyade, krushåriga papuasfolk. De äro råa, delvis ännu människoätare, men modiga och icke utan begåfning. Polynesiens öar bebos ursprungligen af malayer med ljusbrun hudfärg och slätt hår. De äro andligt begåfvade samt hafva för det mesta antagit kristen religion och europeiskt lefnadssätt. Hos dem är kannibalismen numera nästan utrotad. Invandrade europeer bilda knappt 5 % af befolkningen. Därtill komma några tusen kineser och japaner.

Australiens öar lyda till större delen under europeiska makter men ganska många hafva ingen betydelse för handeln och förbigås därför.

Britiska besittningar äro: 1:o *Viti-* eller *Fidschiöarna*, hvilka äro synnerligen fruktbara och skogrika öar med utförsel af kopra, kokosolja, socker, sköldpadd m. m.

2:o *Britiska Nya Guinea*, som utgör sydöstra delen af denna den största ö på jorden. Landet är utomordentligt fruktbart och betäckt med urskogar, men knappast ännu öppnadt för handeln.

Tyska besittningar äro: 1:o *Kejsar Wilhelmsland* på nordöstra sidan af Nya Guinea, *Bismarcköarna* och *Salomonöarna*, hvilka alla äro ställda under förvaltning af det tyska „Nya-Guinea-kompaniet“. Där har införts plantageodling af bomull, kaffe och tobak, och den bördiga jorden loftar väl för framtiden rika skördar, men tills vidare utföres hufvudsakligen kopra.

2:o *Marschallöarna*, som bestå af idel små korallöar, på hvilka blott kokospalmen väl trifves och kopra finnes till afsalu.

Franska besittningar äro: 1:o *Nya Caledonien*, som är en illa skött straffkoloni med ringa utförsel af kokosolja, socker, ris m. m. Hamnplatsen *Numea* står i direkt ångbåtsförbindelse med Sydney och Marseille.

2:o *Sällskapsöarna*, bland hvilka den viktigaste är *Tahiti*, från hvars hamnplats *Papeiti* exporteras något kopra, oranger, bomull, pärlemor m. m. Till de franska oceaniska kolonierna höra äfven *Marquesasöarna*, *Tuamotuöarna* och andra ögrupper, hvilka hafva obetydlig eller ingen ekonomisk betydelse.

Förenta staterna hafva nyligen slagit under sig *Sandwichöarna* med det förra konungariket *Hawaji*. De äro fruktbara vulkaniska öar med präktiga skogar och ej ringa odling. Det gynnsamma läget midt emellan Förenta staterna å ena sidan samt Australien och Japan å den andra har gjort deras hufvudstad *Honolulu* på ön *Oahu* till en medelpunkt för sjöfarten och handeln på Stora oceanen. Bland annat anlöpes Honolulu regelbundet af de ångare, som trafikera linjen San Francisco—Auckland—Sydney. I följd af detta sitt läge hafva *Sandwichöarna* en brokig befolkning af infödingar, europeer, amerikaner, japaneser och kineser. Ögruppens utländska handel, särskildt utförseln, ligger nästan uteslutande i händerna på Förenta staterna. Den mest betydande utförsvaran är

socker; därefter komma i ringa mängd ris, kaffe och bananer.

Tvenne självständiga konungariket bilda de båda ögrupperna *Samoa*- eller *Skepparöarna* och *Tonga*- eller *Vänskapsöarna*. De äro bördiga, ganska väl odlade öar med utförsel hufvudsakligen af kopra, bomull och frukter. Handeln drifves på Samoagruppern företrädesvis af hamburgerfirmor, på Tongagruppern af engelska och tyska handelshus.

Bihang till handelsgeografien.

I. Varualstring och varuomsättning.

Varualstring och varuomsättning äro å ena sidan grundvillkoren för människans tillvaro, å den andra äro de alltefter deras olika beskaffenhet ganska pålitliga gradmätare för ett folks andliga utveckling.

I uräldsta tider inskränkte sig folkens arbete till jakt och fiske, litet senare till boskapsskötsel. Ännu i dag påträffas sådana jägare-, fiskare- och herdefolk i alla världsdelar, kringströfvande i vildmarkerna eller stepptrakterna. De stå alla på en låg bildningsgrad. En väsentligen högre grad af utveckling betecknar åkerbruket. Det fordrar icke blott fasta boplatser, utan äfven ett ordnad arbete och olika slags verktyg. De fasta boningsplatserna fängslade människan vid ett bestämdt område, åt hvilket hon egnade hela sin omsorg och kärlek. Så blefvo ordningssinne och fosterlandskärlek de naturliga följderna af bofastheten. Ett regelbundet arbete utgör åter öfverallt grundvalen för bildning, och den omständigheten, att åkerbruket till sitt bedrifvande fordrar mångfaldiga verktyg, gaf anledning till uppkomsten af industrin. Handverkaren sökte nu efter sådant material, hvaraf husgerådssaker kunde förfärdigas eller hvarmed detta arbete kunde utföras. Han fann detta material framför allt i mineralriket, i stenen, kopparn, bronzen, järnet. Detta ledde

till bergsbruket. Visserligen erfordrade malmernas bearbetning en större möda, men den lönade också rikligt mödan. Ja, järnet medförde ett fullkomligt omslag i den materiella odlingens utveckling, och än i dag bildar det en viktig häfstång för all industriell verksamhet.

Så gestaltade sig det mänskliga näringslivet allt mångfaldigare. Man icke blott vann värdefulla alster ur naturens tre riken, utan lärde sig i allt högre grad konsten att förädla dem och göra dem tjänliga för de högsta ändamål.

Ju mångsidigare industrin utvecklade sig, ju mer en bestämd fördelning af arbetet och därmed ett särskiljande af människorna i olika yrken och stånd framträdde, desto lifligare gjorde sig behovet af handelen gällande. På den ankom att förmedla utbytet af varor mellan producenterna, varornas alstrare, och konsumenterna, deras förbrukare.

I enlighet med en naturlig utvecklingsgång uppstodo sålunda de materiella näringarna: jakt, fiske, boskapsskötsel, bergsbruk, industri och handel.

Jakt och fiske.

Såsom fullkomligt själfständiga näringar förekomma jakt och fiske i den mest civiliserade af alla världsd-

delar, Europa, i jämförelsevis ringa omfång. Detsamma gäller om Australien, som i öfvervägande grad bebos af kulturfolk. Sin största utsträckning torde dessa näringsfång antingen ensamma för sig eller i förning med renskötsel och handel hafva i de nordligaste delarna af Asien och Amerika bland de därstädes kringströfvande mongolfolken och indianstammarna. Om den jakt, som idkas af dvärgfolken i Afrikas och af de fåtaliga vilda indianerna i Sydamerikas urskogar, lönar sig knappt att tala.

Mest betydande äro tvifvelsutan jakten och fisket, bedrifna af civiliserade människor i alla världsdelar. Hit få vi räkna den inbringande jakten på hvalar, hvalrossar, sälar, sjölejon, sjöuttrar m. fl. hafsdjur, hvilken främst bedrifves i de nordligaste och sydligaste delarna af Stora oceanen, men också i norra Atlanten och Ishafven. I bredd härmed är fångsten af sjöfågel i de nordliga hafven och jakten på landdjur i kurland af ringa betydelse.

Vida viktigare är fisket, ty det idkas i högre eller lägre grad vid hafskuster, vid sjöar och floder öfverallt på jorden. Mest storartad är torsk-, sill- och makrillfångsten vid New Foundland och Labrador, därefter kommer torsk- och sillfångsten vid Norges kuster och sillfångsten i Nordsjön. Det största insjöfiske på jorden idkas i de Canadiska sjöarna. Flodfisket är betydande mångenstädes; särskildt må nämnas störfisket i Volga. Koraller och badsvamp upptagas företrädesvis i Medelhafvet, pärlor och pärlmemor fås på flere ställen uti Indiska och Stora oceanen. Under senare tider har en rationell fisk- och ostronodling införts i flere land.

Boskapsskötsel.

Jakten och fisket äro mycket beroende af tillfälligheter och därför ganska osäkra näringsfång. Vida tryg-

gare lever nomaden, som har sitt uppehålle af de tama hjordarna. Emellertid bildar boskapsskötseln en själfständig näringsgren endast i sådana trakter, där de naturliga förhållandena omöjliggöra åkerbruk, men äro gynnsamma för herdelifvet. Sådana äro gräsrika stepper och savanner samt vissa alptrakter. För öfrigt bedrifves boskapsskötseln i samband med åkerbruket och såsom en outhärlig hjälpnäring därtill, outhärlig hufvudsakligen därför, att den lämnar åt jordbrukaren de naturliga gödselämnen, hvarigenom han kan återgifva åt den genom skördarna utsugna jorden ny alstringskraft. Af hög betydelse är boskapsskötseln vidare därigenom, att den gifver åt människan icke blott synnerligen viktiga näringsmedel, utan äfven förträffliga råämnen för industrin.

Till djurskötseln kunna också räknas silkesodlingen och biskötseln, af hvilka den senare dock är af underordnad betydelse.

Här nedan upptages i tabellform antalet af de förnämsta husdjuren i de europeiska rikena och de utomeuropeiska land, där boskapsskötseln är synnerligen betydande. Ett par tabeller utvisa därefter produktionen af ull och silke i de land, där dessa viktiga råvaror ur djurriket företrädesvis alstras.

Kreatursstocken (i mill. stycken).

Statens namn.	Hästar	Kor.	Får.	Svin.
Förenta staterna . . .	18	56	46	50
Australien	2	12	125	1
Ryssland	22	32	58	12
Argentina	5	22	70	—
Tyskland	4	18	19	14
Storbritannien o. Irland	2	11	33	4
Frankrike	3	13	23	6
Österrike-Ungern . . .	4	15	15	10
Uruguay	1,5	8	20	—
Spanien	1	2	19	2

Statens namn.	Hästar	Kor.	Får.	Svin.
Italien	1	5	9	2
Britiska Sydafrika	—	2	16	—
Rumänien	0,7	2	7	1
Sverige-Norge	0,7	3	3	0,8
Grekland	0,3	0,4	5	0,2
Portugal	0,3	0,6	4	1
Serbien	0,2	0,9	3,6	0,9
Danmark	0,4	1,7	1,3	0,8
Nederländerna	0,3	1,6	0,9	0,7
Finland	0,3	1,3	1	0,2
Schweiz	0,1	1,3	0,7	0,6

Ullproduktion
(i mill. kg).

Silkesproduktion
(i mill. kg).

Australien	206	Kina	10
Förenta staterna	140	Japan	6
Argentina	128	Italien	4
Ryssland	120	Ostindien	1,5
Storbrit. och Irland	60	Ryska Asien	0,7
Frankrike	36	Frankrike	0,6
Spanien	30	Asiatiska Turkiet	0,6
Tyskland	25	Persien	0,3
Österrike-Ungern	25		
Uruguay	24		
Kaplandet	14		

Åkerbruket.

Växterna äro visserligen mycket beroende af jordmånsens beskaffenhet, af klimatets värme och bevattningsförhållandena, men lyckligtvis låta de utan alltför stor svårighet acklimatisera sig. På denna omständighet grundar sig i själfva verket allt jordbruk. Hvilken massa af olika växter, ursprungligen härstammande från alla världens kanter, odlas icke nu med framgång i Europas kulturstater, och dock är antalet af kulturväxter, som hafva sitt hem i denna världsdel, högst ringa. Till detta re-

sultat har man kommit genom långvarigt, omsorgsfullt arbete, och man sträfvat fortfarande framåt hufvudsakligen i syfte att afvinna jorden möjligast rika skördar. I dessa sina sträfvanden har jordbruket allt mer och mer blifvit understödt af vetenskaperna, ja det har uppstått en skild jordbruksvetenskap, som beständigt tillför odlingsarbetet nya forskningsresultat och nya medel till förkofran.

Åkerbruket står väl fortfarande i innersta samband med boskapsskötseln och skall väl, rationellt bedrivet, alltid göra det, men det är icke mera så helt och hållet beroende däraf, sedan med vetenskapens tillhjälp konstgödsling af mångfaldig art bildats. Därtill kommer, att industrin ställt i människans tjänst en mängd sinnrika landbruksmaskiner, hvilka tillföra riklig arbetskraft och i många fall ersätta husdjuren som dragare.

Med rätta har åkerbruket blifvit kalladt ett lands »modernäring», ty nästan öfverallt i världen grundar flertalet invånare i landet sin existens på denna näringskälla. Också hafva vi ju jordbruket att tacka för våra allra viktigaste födoämnen. Dessutom förser det industrin med flere betydande råämnen och handeln med dess otvifvelaktigt mest kuranta varor.

Såsom särskilda grenar af jordbruket betraktas grönsaks-, frukt- och vinodling, foderväxt- och ängsodling samt skogshushållning.

Då det från flere synpunkter sedt kan vara af intresse att veta huru stor del af ett lands yta, som upptages 1:o af åkrar, frukt- och vingårdar, 2:o af ängar och betesmarker och 3:o af skogar, upptages här en tabell, som tjänar att åskådliggöra detta förhållande i Europas riken och i Nordamerikas Förenta stater, öfver hvilka statistiska siffror stå oss till buds. I en särskild kolumn ingår uppgift öfver folkmängden för att underlätta jämförelsen mellan denna och den odlade jorden. Den opro-

duktiva jordens ytvidd fås för hvarje land, om man från totalarealen subtraherar summan af åkerns, ängens och skogens ytvidd.

Folkmängd i mill.	Landets namn.	Hela lan- det	Åker	Äng	Skog
		i tusental km ² .			
104	Europeiska Ryssland	5,020	1,230	800	1,940
73	Förenta staterna . . .	9,210	14	30	1,000
52	Tyskland . .	540	260	90	140
45	Österrike— Ungern . .	677	250	150	200
40	Storbritan- o. Irland . .	315	60	140	10
39	Frankrike . .	536	320	55	85
31	Italien . . .	290	130	75	45
18	Spanien . . .	500	200	95	100
6,5	Belgien . . .	30	16	6	5
6	Turkiet . . .	170	?	?	?
5,5	Rumänien . .	130	50	26	22
5	Sverige . . .	450	35	20	180
5	Nederländ.	33	9	12	2
4,7	Portugal . .	90	25	23	3
3,3	Bulgarien . .	97	?	?	?
3	Schweiz . . .	41	7	15	8
2,5	Finland . . .	373	10	20	210
2,4	Grekland . .	65	12	24	6
2,3	Serbien . . .	48	14	6	25
2,3	Danmark . .	38	20	13	2
2	Norge	322	6	9	77

Af sädsväxterna utgöra ris och hvete de allra viktigaste födoämnen för millioner människor, ris i heta zonen och hvete inom de varmare delarna af de temperade zonerna. Inom tropikerna odlas dessutom durrah, sorghum och hirs. Majs och korn hafva ett vidsträckt odlingsområde, medan råg, bohvete och hafre förekomma som födoämnen hufvudsakligen i kallare trakter.

Jämte sädsväxterna bilda rot-

frukterna betydelsefulla näringsplanter. Allra främst stå potäter, hvilka i nästan alla kulturland odlas och förtäras i stor myckenhet. Bland varma nejdens rotfrukter kunna nämnas bataten, yamsroten, maniok, tarro, arrowrot och jordmandel samt i svalare trakter betor af flere slag, rofvor, kolrötter, morötter, palsternackor, rädisor, selleri m. m.

Sädesslag och potäter.

(Medelskörd i mill. hektoliter).

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Majs.	Potät.
<i>a) Europeiska länder:</i>						
Ryssland . .	100	250	85	210	—	260
Tyskland . .	40	95	35	110	—	350
Österrike— Ungern . .	45	40	35	55	50	135
England . . .	25	0,5	25	60	—	60
Frankrike . .	100	20	15	70	10	130
Italien	40	1,5	3	7	30	25
Spanien	35	10	6	3	7	20
Belgien	9	7	1	9	—	40
Rumänien . .	15	2,5	8	4	30	0,5
Sverige	1,5	8	5	25	—	18
Nederlanden	2	5	1,5	5,5	—	30
Portugal . . .	3,5	2,5	1	0,2	6,5	3
Schweiz	1,5	0,5	0,3	2	—	?
Finland	0,05	4,5	2	6	—	6
Grekland . . .	2	0,3	1	—	1,5	—
Serbien	5	1	1	1,5	4	0,2
Danmark . . .	1	6,5	7	12	—	7
Norge	0,1	0,3	1,5	3,5	—	8
<i>b) Utomeuropeiska länder:</i>						
Förenta staterna . . .	200	10	23	240	660	60
Canadaväld.	15	3	8	32	4	?
Brit. Ostind.	70	—	—	—	—	—

Trädfukter och skidfrukter utgöra i de varmare delarna af världen synnerligen viktiga näringsväxter. Fruk-

terna af bananen eller pisongen, brödfruktrådet, kokos-, sago- och dadelpalmen bilda i olika trakter af den tropiska zonen en hufvuddel af människornas föda. Såsom en tropisk näringsväxt kan äfven sockerröret upptagas. I de temperade zonernas varmare trakter odlas ganska allmänt de s. k. sydfrukterna: apelsiner, citroner, pomeranser, mandariner, fikon, mandlar och oliver, vidare aprikoser, persikor, ananas, valnötter och äkta kastanjer. Här kunna nämnas örtväxterna: gurkor, meloner, arbuser, kurbis och tomater, hvilkas syrliga och saftiga frukter i flere heta och torra trakter ersätta driksvatten. Svalare länders frukter, såsom äpplen, päron, körsbär, plommon, krikon och många bärsorter förtäras mera för smakens skull än som födoämnen, ehuru de ingalunda sakna näringsvärde.

Bland skidfrukter äro bönor, ärter och linsen ganska allmänt utbredda. Soja odlas mest i östra Asien och importeras därifrån till Europa. I sammanhang härmed må nämnas de s. k. grönsakerna: kål, sallat, endivia, spenat, portlaka, rabarber, kronärtskocka, sparris m. fl., hvilka odlas i de flesta kulturländ.

Som en närande tillsats till födan nyttjas i olika delar af världen oljor, hvilka pressas af flere slags växter, såsom oliver, oljepalmer, kokospalmer, jordnötter, sesam, raps m. m. De användas också till industriella ändamål.

Af flere växter beredas drycker, hvilka på en gång äro närings- och njutningsmedel. Sådana äro vin, kakao, kaffe och te jämte maté och kat eller abessiniskt te. Af dessa hör vinet företrädesvis till de tempererade zonerna, de öfriga till den tropiska och subtropiska zonen. Uteslutande njutningsmedel äro: tobak, betel och arekanötter samt dels njutnings-, dels läkemedel äro opium och coca. Medicin beredes dessutom af en mängd växter från alla världsdelar; märkligast

torde vara kinabarkträden i Sydamerika och gummi arabicum från Afrikas akaciaskogar.

Betydelsefullast såsom handelsplantor äro bland de växter, hvilka begagnas till drycker och njutningsmedel, otvifvelaktigt vinet, kaffet, teet och tobaken. I följande tabeller upptagas medelskördarna i de land, där dessa växter mest odlas.

Vin (i mill. hl). | Kaffe (i mill. kg).

Frankrike . .	35	Brasilien . .	810
Italien	30	Nederl. Ost-	
Spanien . . .	25	indien . . .	130
Österrike-Un-		Centralamer.	100
gern	4	Haiti	55
Portugal . . .	3	Afrika	50
Bulgarien . .	3	Venezuela . .	40
Ryssland . .	2,5	Puerto-Rico .	30
Tyskland . .	2,5	Brit. Ostin-	
Grekland . .	2	dien	25
Schweiz . . .	1,5	Filippinerna	10
Rumänien . .	1	Jamaica . . .	10
		Columbia . .	10
		Mexico	9
		Arabien . . .	4

Te (i mill. kg) Tobak i mill. kg)

Kina	177	Förenta sta	
Brit. Ostin-		terna	250
dien	47	Filippinerna	80
Japan	28	Ryssland . .	70
Ceylon	15	Österrike-Un-	
Java	3	gern	58
		Tyskland . .	47
		Brasilien . .	23
		Nederl. Ostin-	
		dien	20
		Frankrike . .	16
		Turkiet . . .	15
		Cuba	12
		Grekland . .	7

Till att göra födan smakligare nyttjas en mängd kryddor, med hvilka en icke obetydlig handel drifves. Dyrbara kryddor från heta zonen

äro: vanilj, kanel, kryddnejlikor, muskot, kardemumma, ingefära och peppar samt från de tempererade zonerna humle, saffran, senap, lager, anis, kummin m. fl.

Så väl för handeln som i synnerhet för industrin äro spånadsväxterna af stor vikt. De äro: bomull, lin, hampa, jute, nyzeeländskt lin, manilahampa, ramié m. fl. Bomullen och linet, de förnämsta bland dessa, skördas årligen i följande mängd:

Bomull (i mill. kg). **Lin** (i mill. kg).

Förenta staterna . . .	1800	Ryssland . .	340
Brit. Ostindien . . .	400	Österrike—Ungern . .	47
Central- och Ostasien . .	300	Tyskland . .	44
Egypten . . .	200	Frankrike . .	36
Brasilien . . .	30	Belgien . . .	20
Mexico	23	Italien	20
Turkiet o. Persien	20	Irland	20

Till industrins tjänst odlas flere färgväxter, såsom indigo, krapp, safflor, hvar till kommer färgved från tropikvärdens skogar, bland annat campeche, orleana, bresilja, sandel m. fl. sorter. Byggnadsindustrin riktas åter med förträffligt material från de tempererade zonernas barr- och löfskogar. Ypperligt byggnads- och slöjdvirke fås dock äfven från varmare trakter, t. ex. teakträ, ebenholz, mahogni, hickory, buxbom, valnöt m. fl. Slutligen bör nämnas ett för maskinindustrin särdeles betydelsefullt ämne, kautschuk, som mest hämtas från den heta zonens urskogar.

I samma mån som jordbruket börjat drivas mera rationellt, har det sammanvuxit med boskapsskötseln. Odlingen af foderväxter har därför i hög grad tilltagit. Såsom sådana förekomma å välskötta ländtogs icke blott grönfoder, t. ex. vicker, klöfver,

timotej, ängskafle m. m., utan äfven flere rotfrukter, i synnerhet turnips.

Bergsbruket.

Äfven bergsbruket hör till de näringar, som frambringa råvaror, men står framför allt genom alstringen af stenkol och järn uti intimaste förning med industrin, ja bildar den egentliga grundvalen för den moderna fabriksverksamheten. Också är det hufvudsakligen dessa två produkter af bergshandteringen, som utgöra betydande artiklar i världshandeln. Långt efter dem i betydelse för handeln stå de ädla metallerna, främst guld och silfver, ehuru de i specifikt värde vida öfverträffa de förra. Af jämförelsevis underordnad handelsintresse äro öfriga metaller och nyttiga mineralier, hvilka i någon mån frambringas i alla land. Guldproduktionen stod under senare hälften af 1870-talet högre än under 1880-talet, men har under det sista decenniet varit i starkt stigande. År 1890 producerades knappt 180000 kg guld och 1897 hade man redan kommit upp till den dubbla mängden eller 360000 kg af den dyrbara metallen. Fyndorternas antal är i beständigt stigande. Californiens och Australiens grufvor äro fortfarande mycket gifvande och i Sibirien har man utsträckt vaskningsområdet. På samma gång upptagas nya, ovanligt rika guldfält i Sydafrika och vid Klondyke i Alaska. Icke mindre har produktionen af silfver stigit, och det har skett utan afbrott under en lång följd af år. Förenta staterna tälla nu med silfverlandet Mexico och Sydamerikas många silfverrika land. Denna ökning har haft till följd ett starkt prisfall på silfret och vållat, att arbetet i flere gamla grufvor, som icke mera varit så gifvande, blifvit nedlagdt. År 1897 var silfverproduktionen 5700000 kg och öfversteg med nära $\frac{1}{2}$ mill. kg föregående års skörd.

Guld (i tusen kg). **Silfver** (i tusen kg).

Afrika	88	Mexico . . .	1677
Förenta sta- terna	86	Förenta sta- terna	1677
Australien . .	84	Australien . .	496
Ryssland . . .	35	Bolivia . . .	467
Mexico	14	Peru	304
Brit. Indien .	11	Chile	200
Canadaväldet	9	Spanien . . .	180
Columbia . . .	4,5	Canada . . .	173
Guayana . . .	4,5	Tyskland . .	171
Österrike-Un- gern	3,4	Japan	78
Kina	3,3	Österrike-Un- gern	61
Tyskland . . .	2	Columbia . .	53
Brasilien . . .	1,8	Centralamer.	48
Venezuela . .	1,4	Grekland . .	32
Chile	1,4	Italien	23
Bolivia	1,1	Frankrike . .	16
Korea	1,1	Argentina . .	12
Japan	1,1	Ryssland . .	9
Peru	0,9	England . . .	7
Centralamer.	0,7	Turkiet . . .	7
		Norge	5

Lyckligtvis har också alstringen af bergsbrukets viktigaste produkter, stenkolen och järnet, med hvarje år blifvit rikligare. Många litet gifvande järngrufvor hafva, såsom t. ex. i vårt land, blifvit nedlagda, men andra mångfaldigt rikare hafva i stället blifvit upptagna. Därtill har själfva tillverkningssättet i hög grad förbättrats. Många nya stenkolsflötser, vidsträcktare än de förut bearbetade, äro upptäckta och vänta blott på att beläggas med arbete.

Stenkol (i mill. kg). **Järn** (i mill. kg).

England . .	205000	Förenta sta- terna . . .	9600
Förenta sta- terna . . .	200000	England . .	8900
Tyskland . .	120000	Tyskland . .	6900
Österrike— Ungern . .	36000	Frankrike . .	2500
Frankrike . .	31000	Ryssland . .	1900
Belgien . . .	22000	Österrike— Ungern . .	1300
Ryssland . .	9000	Belgien . . .	1000
Spanien . . .	2000	Sverige . . .	540
		Spanien . . .	150

Industrin.

De flesta råämnen framträda icke i naturen i sådan form, att de omedelbart kunna användas för att tillfredsställa de mångfaldiga och med bildningens stigande ökade behofven hos människorna. De måste i lägre eller högre grad omarbetas och omformas. Att utföra detta arbete åligger industrin.

Industrin framträdde först såsom hemslöjd och handtverk eller den lilla industrin, men sin största betydelse har detta näringsfång fått, sedan man uppfunnit en mängd sinnrika maskiner, hvilka oändligt mycket snabbare och ofta säkrare utföra, hvad människorna först med tillhjälp af sina händer och enkla verktyg mödosamt förfärdigade. I synnerhet åstadkom ångans användning som drifkraft en fullkomlig omgestaltning af industrin och ställde fabriksverksamheten eller den stora industrin i främsta rummet. Väl lämna äfven forsar i många land en god och billig drifkraft, men också den har först under senare tider i större skala tagits uti industrins tjänst. Då för ångkraftens frambringande hufvudsakligen behöfves stenkol och alla maskiner äro förfärdigade af järn, hafva stora fabrikscentra uppstått framför allt i trakter, där rika stenkols- och järngrufvor ligga i hvarandras grannskap. Till den grad stå dessa förhållanden i samband med hvarandra, att tätare grupper med inlandsstäder på en karta nästan alltid angifva tillvaron af stenkols- och järngrufvor i samma trakt. Med industrin har nämligen stadsväsendet i hög grad utvecklat sig, så att industriland äro ovanligt rika på städer och en betydlig del, ja ofta mer än hälften af befolkningen är bosatt i städerna. Men om också de flesta fabriksstäder uppstå i grufdistrikt, är därmed ingalunda sagdt att städer, i hvilkas närhet stenkol och järn icke brytas, alltid skulle sakna större industriell verksamhet. Fastmer har det visat sig, att där

andra förhållanden, t. ex. liflig handel, ortens betydelse af hufvudstad och administrativt centrum m. m., framkallat en stor ansamling af människor, äfven industrin småningom tilltagit i omfång och styrka.

Bland betingelserna för utvecklingen af ett lands industri är visserligen förekomsten af god och billig drifkraft af största vikt, men äfven andra häfstänger äro af nöden för att höja densamma. Sådana äro: riklig tillgång på råvaror, goda kommunikationsanstalter, en högre bildning hos invånarne, tillräckliga arbetskrifter, användbart kapital och ordnade politiska förhållanden. Af stor betydelse för utvecklingen af den nyare industrin hafva också de världsutställningar varit, som under tidernas lopp hållits i några storstäder. Sådana höllos i London 1851 och 1862, i Paris 1854, 1867, 1889 och 1894, i Wien 1873, i Philadelphia 1876, i Sydney 1880, i Antwerpen 1885 och i Chicago 1893. Som bäst förberedes en ny stor världsutställning i Paris vid ingången af det nya århundradet. Därtill hafva flere mindre utställningar hållits flerstädes och verkat lifvande på den industriella verksamheten i någon viss industrigen eller i någon särskild nejd.

Beroende af den bearbetade råvarans beskaffenhet låter industrin fördela sig i flere grupper, hvilka enhvar i sig innesluta en stor mängd arter af industriell verksamhet. På råämnen ur mineralriket grunda sig den oerhördt viktiga och omfångsrika metallindustrin, samt vidare stenindustrin och delvis den kemiska industrin, hvilken senare grupp äfven hämtar råmaterial ur växt och djurriket. Det sistnämnda ger näring åt läderindustrin och vissa delar af textilindustrin. Denna åter bearbetar äfven vegetabiliska ämnen, något som helt och hållet är fallet med trä- och pappersindustrin. Byggnadsindustrin tager hufvudsakligen råvarorna ur mineral- och växtriket, medan närings-

och njutningsmedelsindustrin, bekläd-nads- och rengöringsindustrin få dem ur växt- och djurriket. Slutligen hafva vi den grafiska industrin med dess blandning af råämnen ur alla natu-rens riken.

Inom näringsmedelsindustrin är sockerberedningen af särskildt ekonomiskt intresse, hvarför i nedanstående tabeller upptages tillverkningen af såväl rör- som betsocker i de land, där dessa produkter företrädesvis alstras.

Betsocker (i mill. kg).		Rörsocker (i mill. kg).	
Tyskland . .	1845	Cuba	1000
Österrike—		Java	400
Ungern . .	820	Förenta sta-	
Frankrike . .	775	terna . . .	320
Ryssland . .	720	Guayana . .	290
Belgien . . .	235	Brasilien . .	230
Nederlanden	125	Brit. Västindien	170

Handeln.

Utbytet af råvaror och industri-alster mellan producenter och konsumenter förmedlas af handeln. Den inre handeln verkställer varuutbytet mellan medlemmarna af samma politiska samhälle, utrikes handeln tjänstgör som varuförmedlare mellan främmande folk. Några folk, såsom engelsmännen, holländarne, tyskarne, danskarne m. fl. idka dessutom en betydande transitohandel, i det att de uppsamla varor från flere främmande land och åter sälja ut dem till andra.

För att utvidga sin handel hafva flere af nutidens mera betydande handelsfolk liksom forntidens fenicier och greker skaffat sig kolonier i vidt aflägsna land. Främst bland kolonialstater står England, som eger ofantliga besittningar i alla främmande världsdelar. Därefter komma holländarne, fransmännen och

tyskarne. Äfven Belgien står i begrepp att förvärfa sig en stor koloni i Kongostaten. Däremot har Portugal förlorat en god del och Spanien nästan alla kolonier. Den nya stormakten Förenta staterna har helt nyss lagt grunden till ett kolonialvälde. Sin största betydelse hafva dessa kolonier för moderlanden därigenom, att de producera råvaror åt moderlandets fabriker och tillika utgöra afsättningsområden för deras industriartiklar.

På ett lands handel verkar tullväsendet mer eller mindre förlamande. Det fanns en tid, då prohibitivtullar fullkomligt hindrade all handel med vissa slags varor mellan tvenne land, och andra varor voro belagda med hög tull. På 1860-talet följde därefter en tid, då det ena landet efter det andra afkastade sig tulltvångets ok och öfvergick till ett mer eller mindre fullständigt frihandels-system, som endast på lyxartiklar lade hög tull, men lät nödvändighetsvaror gå alldeles fria eller på sin höjd bära en lindrig tullafgift. Emellertid började på 1880-talet småningom skyddstullar för bevarandet af dels industrin, dels landtbruket för utländsk konkurrens att vinna insteg i världen, och nu torde England vara den enda af Europas stater, som bibehållit frihandeln oförkränkt. I några land, t. ex. i Sverige, åstadkom införandet af protektionistiska tullsatser till och med en icke obetydlig tillbakagång i handeln.

Den internationella handeln har på senare tider vunnit underlättad därigenom, att det franska mått-, vikt- och myntsystemet allt mera vunnit insteg i världen. Metriska mått och vikter begagnas numera i alla europeiska riken med undantag af Ryssland, England och Danmark. I hela Amerika äro de också införda utom i de engelska besittningarna och i Förenta staterna, där gamla engelska mått och vikter

ännu användas; dock är metersystemet äfven tillåtet i Unionen. I Asiens, Afrikas och Australiens stora kolonialområden nyttjas vanligen moderlandens mått- och viktsystem och i de få själfständiga staterna inhemska mått och vikter.

Det franska myntsystemet har icke blifvit så allmänt antaget i Europa. Endast 9 stater hafva tills vidare anslutit sig därtill. Däremot hafva alla Amerikas själfständiga stater med undantag af Unionen, Brasilien och Chile infört det franska myntvärdet, men nyttan däraf har betydligt minskats af den orsak, att dels de politiska oroligheterna, dels det ekonomiska lägerfallet, dels åter bibehållandet i några land af silfvermyntfoten vållat ett starkt kursfall. Medan grundmyntet i allmänhet är 1 peso, motsvarande 5 francs i guld, har det allmänt gängse pappersmyntet eller underhaltiga silfvermyntet blott halfva värdet eller därunder, såsom nedanstående jämförande mynttabell utvisar. Angående myntet i de utomeuropeiska kolonierna gäller hvad som ofvan sades om mått och vikt; dock gå i Asiens kolonier vid sidan af moderlandens myntsorter ganska allmänt Förenta staternas och Mexicos dollar. De själfständiga staterna hafva sina egna myntslag. I Kina användes dock mest omtynt guld och silfver efter vikt samt som skiljemynt koppar- och tennpolletter, af hvilka 750—2000 gå på en tael silfver. I Afrika åter är i handeln med infödingarna den gamla Maria-Theresiathalern i silfver till ett värde af 5:22 fmk det mest reella betalningsmedlet. För öfrigt användes där direkt varubyte och såsom skiljemynt kaurimusslor.

Den ganska allmänt antagna guldmyntfoten har bidragit att gifva stabilitet åt myntvärdet, men där de politiska och ekonomiska förhållandena äro osäkra, är penningens värde i alla fall underkastadt fluktuationer.

Främmande länders mynt.

Land.	Mynt.	Mk.	P.ni
<i>Europa:</i>			
Ryssland.	Rubel à 100 kopek.	2	67
Sverige—			
Norge . .	Krona à 100 öre . .	1	39
Danmark.	" " " " . .	1	39
Nederlan-			
den . . .	Gulden à 100 cents	2	9
Belgien . .	Franc à 100 centimes	1	—
England . .	Pound à 20 shillings	25	30
Frankrike.	Franc à 100 centimes	1	—
Tyska ri-			
ket	Mark à 100 pfennige	1	24
Schweiz . .	Franc à 100 centimes	1	—
Österrike {	Florin à 2 kronen .	2	10
-Ungern {	Krone à 100 heller .	1	5
Rumänien	Leu (pl. lei) à 100		
bani		1	—
Serbien . .	Diner à 100 para . .	1	—
Bulgarien.	Lew à 100 stotinki .	1	—
	Piaster à 40 para . .	—	22
Turkiet . .	Turk. pund à 100		
	piaster	22	—
Grekland . .	Drakme à 100 lepta	1	—
Italien . . .	Lira à 100 centesimi	1	—
Spanien . .	Peseta à 100 centesimos	1	—
Portugal . .	Milreis à 1000 reis .	4	50
<i>Asien:</i>			
Persien . .	Toman à 10 kran . .	5	—
	Kran à 10 senaar . .	—	50
Brit. In-			
dien . . .	Rupie à 16 annas .	1	60
Franska			
Indo-Ki-			
na	Piaster el. mex. dol-		
	lar	2	50
Siam . . .	Tikal à 4 salungs etc.	1	36
Kina . . .	Haikuan tael	3	73
Korea . . .	Yang à 10 mun . . .	1	—
Japan . . .	Yen à 100 sen à 10		
	rin	2	60
<i>Afrika:</i>			
Egypten . .	Egypt. pund à 100		
	piaster	25	92
Marocko . .	Piaster à 100 centa-		
	vos	2	60

Land.	Mynt.	Mk.	P.ni
<i>Amerika:</i>			
Canada-			
väldet . .	Dollar à 100 centimes	5	20
Förenta			
staterna . .	Dollar à 100 cents .	5	20
Mexico . .	Peso el. mex. silfver-		
	dollar à 100 centa-		
	vos	2	66
Central-			
amerika . .	Peso à 100 centavos	2	22
Venezuela	Bolivar à 100 centav.	1	—
Columbia .	Peso nacional à 100		
	cents	2	50
Ecuador . .	Sucre à 100 centav.	2	50
Peru	Sol à 10 dinaros à		
	10 centavos	2	50
Bolivia . .	Boliviano à 100 cen-		
	tavos	2	20
Chile . . .	Peso à 100 centavos	1	91
Paraguay .	Peso à 100 centavos	—	78
Uruguay . .	Peso à 100 centimos	5	44
	Peso (guld) à 100		
Argenti-	centavos	5	—
na	Peso (papper) à 100		
	centavos	1	68
	Milreis (guld) à 1000		
	reis	2	84
Brasilien {	Milreis (papper) à		
	1000 reis	—	81
<i>Austra-</i>			
<i>lien:</i> . . .	Engelskt och ameri-		
	kanskt mynt.		

Vid behandlingen af de särskilda ländernas handel hafva mer eller mindre noggrant, allt efter landets intresse för oss, framhållits deras införsel och i all synnerhet deras utförsel. Detta har naturligtvis skett i själfva handboken mera summariskt och med afsikt att skilja det viktiga från det oviktiga. Men emedan det kan vara af intresse att för jämförelse i en följd få några specialuppgifter på mera betydande import- och exportvaror i viktigare handelsstater intagas här några tabeller med sådana uppgifter. De äro alla uppgjorda med ledning af nyaste statistiska

arbeten och gälla för år 1897. Ordningen är densamma som de särskilda rikena hafva i geografien. Till sist kommer en öfversikt af import, export och totalomsättning för de flesta rikena i världen. Denna tabell upptar blott värdet af verkliga handelsvaror, ej af ädla metaller samt gäller likaledes för år 1897.

Finland.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd.	41	Trävaror. . .	80
Väfnader. . .	18	Smör.	30
Metallvaror .	16	Papper.	16
Maskiner . .	12	Mineralvaror.	5,4
Spånadsämnen	12	Metallvaror .	5
Kaffe.	12	Väfnader. . .	5
Socker.	7,5	Säd.	4
Skinnavaror. .	7,5	Skinnavaror. .	3
Mineralvaror.	7,5	Fisk.	2
Spånader. . .	7		
Petrol. o. olj.	6,2		
Kött etc. . . .	5,5		
Kläder.	4,8		
Tobak.	4		

Ryssland.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Bomull.	200	Säd o. mjöl. .	860
Maskiner . . .	170	Lin.	170
Järn.	120	Virke.	125
Te.	110	Linfrö.	95
Metallvaror .	65	Socker.	80
Yllevaror. . .	55	Petroleum. . .	75
Vin o. frukt. .	55	Ägg.	60
Stenkol. . . .	45	Boskap.	40
Droger.	35	Hampa.	40
Fisk.	35	Bomullsvaror	25

Sverige.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Kol.	45	Virke.	180
Väfnader. . .	45	Smör.	60

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Järnvaror . .	40	Järn.	60
Kaffe.	35	Papper etc. . .	29
Säd.	30	Järnvaror. . .	20
Petrol. o. olj.	19	Boskap.	9
Hudar.	17	Tändstickor. .	8
Bomull.	13	Glasvaror. . .	7
Tobak.	10	Hafre.	7

Norge.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Väfnader. . .	56	Djurprodukt. .	78
Säd.	53	Virke.	58
Kolonialvar. .	36	Träarbeten. . .	31
Metallvaror .	27	Papper.	11
Stenkol. . . .	22	Hudar.	10
Oljor.	17		
Metaller. . . .	15		

Danmark.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Metallvaror .	60	Smör.	130
Säd.	55	Kött.	65
Väfnader. . .	50	Boskap.	35
Smör.	40	Säd.	17
Kaffe.	30	Ägg.	14
Stenkol. . . .	30	Hudar.	10
Trävaror. . .	25		

Nederländerna.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Näringsmedel.	1035	Näringsmedel.	955
Råvaror. . . .	1240	Råvaror.	970
Fabriksalster	560	Fabriksalster	545
Diverse varor	570	Diverse varor	320

Belgien.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd o. mjöl. .	219	Spånader. . .	105
Spånadsämnen.	110	Stenkol. . . .	95

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Virke	95	Metaller . . .	90
Kemikalier . . .	85	Glasvaror . . .	80
Hartser	80	Maskiner . . .	65
Boskap	60	Socker	55
Järnmalm	55	Lin	50
Oljefrön	55	Kemikalier . . .	45
Kaffe	50	Papper	20

Storbritannien och Irland.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd	1355	Bomullsväfn. . .	1365
Bomull	815	Järnvaror . . .	900
Kött	710	Stenkol.	420
Ull	665	Ylleväfnader . .	405
Virke	650	Bomullsgarn . . .	250
Smör o. ost . . .	615	Järn	185
Sidenvaror . . .	430	Ullgarn	165
Socker	425	Kläder	125
Vin o. frukt . . .	375	Linneväfn. . . .	120
Skinvaror	375	Juteväfnader . .	55

Frankrike.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Ull	345	Sidenvaror . . .	270
Vin	280	Yllevaror	265
Silke	265	Pariserartikl. . .	255
Säd	245	Vin	235
Bomull	205	Hudar	180
Stenkol.	190	Ull	170
Virke	175	Socker	135
Hudar	145	Bomullsväfn. . .	120
Oljefrön	135	Silke	120
Kaffe	105	Läderarbeten . .	70

Tyska riket.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd	655	Järnvaror . . .	410
Ull	335	Yllevaror	315
Virke	315	Socker	285
Bomull	300	Hudar o. läder . .	280
Skinvaror	230	Droger	270

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Kaffe	200	Bomullsvar. . . .	220
Boskap.	185	Stenkol.	215
Stenkol.	155	Kramvaror	165
Råsilke	150	Järn	160
Ullgarn	125	Tryckalster . . .	155
Tobak	120	Sidenvaror	145
Järnmalm	85	Färger	125
Ris	80	Kläder	125
Petroleum	80	Papper	120

Schweiz.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd o. mjöl . . .	125	Sidenvaror	205
Silke	115	Bomullsvar. . . .	125
Metaller	75	Ur	105
Spånadsämn. . .	70	Mjolk o. ost	60
Stenkol.	45	Halmarbeten . . .	12

Österrike—Ungern.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Spånadsämn. . .	185	Virke	175
Väfnader	95	Socker	130
Järnvaror	65	Boskap.	95
Kaffe	55	Ägg	90
Tobak	55	Lädervaror	55
Läder	45	Malt	50
Silke	40	Glas	45
Vin	40	Trävaror	40
		Yllevaror	40

Italien.

Import.	Mill. mk.	Export.	Mill. mk.
Säd	135	Silke	290
Bomull	115	Vin o. frukt	130
Silke	90	Halmarb. etc. . . .	75
Stenkol	85	Oljefrön	50
Yllevaror	60	Sidenväfnad. . . .	35
Hudar	50	Ägg	30
Järn	45	Svafvel	25
Maskiner	35	Marmor	15

Spanien.

Import	Mill. mk	Export	Mill. mk
Bomull	70	Vin	145
Stenkol	50	Metaller . . .	108
Virke	35	Frukter	75
Hvete	35	Järnmalm . . .	60
Tobak	35	Bomullsvaror .	50
Maskiner	25	Kork	30
Stockfisk	25	Olja	25

Nordamerikas Förenta stater.

Import	Mill. mk	Export	Mill. mk
Socker	520	Bomull	1200
Kaffe	425	Säd	1030
Väfnader	425	Kött	625
Ull	275	Petroleum . . .	325
Sidentyg	131	Boskap	225
Råsilke	100	Koppar	170
		Tobak	155
		Järnvaror . . .	150

Öfversikt af import och export.*Europa.*

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
England	11425	5935	17360
Tyska riket	5805	4505	10310
Frankrike	3975	3615	7590
Nederländerna . .	3515	3095	6610
Belgien	1830	1575	3405
Ryssland	1365	1885	3250
Österrike-Ungern .	1590	1615	3205
Italien	1195	1095	2290
Schweiz	1035	695	1730
Spanien	730	860	1590
Sverige	570	500	1070
Turkiet	390	425	815
Danmark	455	340	795
Norge	370	220	590

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
Rumänien	355	225	580
Portugal	230	155	385
Finland	205	170	375
Grekland	115	80	195
Bulgarien	85	60	145
Serbien	47	58	105
Montenegro	1,5	0,2	1,7

Asien.

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
Britiska Indien . .	1340	1720	3060
Kina	760	615	1375
Japan	605	455	1060
Nederländska besittningar . . .	360	440	800
Asiatiska Ryssland	180	205	385
Siam	120	175	295
Franska besittn. . .	90	100	190
Korea	25	22	47

Afrika.

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
Kaplandet	605	255	860
Sydafrik. republik.	345	295	640
Egypten	270	315	585
Algeriet	265	280	545
Portugisiska besittningar . . .	58	47	105
Tunis	55	37	92
Oranje-fristaten . .	36	45	81
Sansibar	35	30	65
Marocko	33	24	57
Tyska besittningar	26	14	40
Kongostaten	22	15	37

Amerika.

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
Förenta staterna . .	3980	5475	9455
Canadaväldet . . .	625	725	1350
Brasilien	540	670	1210
Argentina	500	500	1000
Mexico	230	340	570
Chile	255	255	510
Centralamerika . .	175	240	415
Britiska Västindien .	145	125	270
Uruguay	105	145	250
Venezuela	85	115	200
Columbia	72	67	139
Peru	45	77	122
Bolivia	53	51	104
Ecuador	45	58	103
Paraguay	11	10	21

Australien.

Land.	Mill. mark.		
	Import.	Export.	Total.
Australlandet . . .	1010	1070	2080
Nya Zeeland	205	220	425
Havaji	40	83	123
Franska besittn. . .	14	10	24
Tonga	1,8	1,5	3,3
Samoa	1,6	1,2	2,8
Tyska besittningar .	1,2	1	2,2

Betydelsen af ett lands utrikes handel framträder i totalvärdet af dess in- och utförsel. Därvid möter man det egendomliga förhållandet, att just de i ekonomiskt afseende högst utvecklade staterna hafva en större införsel än utförsel. Vid första påseendet tyckes detta åstadkomma en för riket ofördelaktig handelsbalans, ty då för de införda varorna utbetalas mera penningar än som inflöta för de till utlandet sålda, måste

ju penningetillgången aftaga och folket blifva fattigare. Men i verkligheten förhåller det sig vanligen icke så, i ty att i sådana stater de utförda varorna för det mesta bestå af industriartiklar, hvilka i sig innesluta ett vida högre värde än råvarorna, som införas. Hos industriprodukterna ingår nämligen det förarbetade råämnets värde, ökad med värdet af det arbete, som på deras frambringande blifvit nedlagdt, och detta värde stannar ju, omsatt i penningar, kvar hos folket.

Kommunikationer.

Ett af hufvudvillkoren för handeldens och industrins förkofran i ett land är att det eger goda kommunikationsmedel. De billigaste och bekvämaste samfärdsleder för handeln erbjuda vattenvägarna. Den inre handeln befordras högeligen af god tillgång på sjöar, floder och kanaler. I själfva verket äro dessa billiga vägar de enda, på hvilka vissa tunga och skrymmande handelsvaror kunna bära transportkostnaderna. Därför anlätades de redan tidigt af köpmännen, och i våra dagar pågå i alla civiliserade land arbeten för vattenvägarnas utvidgande. Också hafva de blifvit mångdubbelt nyttiga, sedan ångbåtar och framför allt bogserbåtar börjat besörja varutrafiken på dem.

För det stora mellanfolkliga varuutbytet bilda åter så väl inhafven som världshafven de ypperligaste farvägar. Man kan med rätta om hafven säga, att de inglunda åtskilja utan fastmer förena folken med hvarandra. Tidigare var det innanhafven, som bildade de starkast anlitate stråkvägarna för handeln, men i samma mån som skeppsbyggeriet utvecklade sig, vidgades sjöfarten ut till de stora världshafven. Äfven på detta område hafva de oviga, af väder och vind beroende segelfartygen allt mer blifvit undanträngda af de smäckra

och snabbgående ångbåtarna. För närvarande stå alla betydande sjöhamnar i hela världen i regel bunden ångbåtsförbindelse. Hvarande dag utlöpa i medeltal ensamt ur engelska hamnar mer än 10 väldiga oceanångare för att styra sin färd öfver Atlanten. Icke mindre liflig är efter Suezkanalens öppnande skeppstrafiken på Medelhafvet, Röda hafvet och Indiska oceanen. Till och med öfver Stora oceanens oändliga yta börja ångbåtslinjer med regelmässig trafik allt mer att korsa hvarandra. Hos alla sjöfarande nationer uppstå ångbåtsbolag, hvilka bygga dels präktigt utrustade, utomordentligt snabbgående passagerare- och postångare, dels solida och rymliga transportångfartyg. Namnen på dem alla och deras trafiklinjer skulle fylla en hel bok. Några bland de märkligaste må här upptagas.

Bland de tyska ångfartygssällskapen framstå de bägge bolagen Lloyd, det Nordtyska och det Österrikiska Lloyd med hufvudstationer i Bremerhaven och Triest. Det förra underhåller en stor trafik i de östra delarna af Medelhafvet, men utsänder äfven båtar via Suez till Ostasien och Brasilien. Det senare trafikerar linjer på Nord- och Sydamerika, södra och östra Asien, Australien och östra Afrika. Flere betydande Hamburgerbolag utsända talrika ångare till alla världsdelar. Särskildt kunna nämnas Kosmos, hvars fartyg via Magelhaensundet gå till västra Sydamerika, och det Afrikanska ångbåtsbolaget med trafik på Västafrika. Ännu flere äro de engelska bolagen, hvilkas väldiga ångfartyg från hufvudstationerna Liverpool, Southampton, och London, vanligen med anlöpande af Queenstown på Irland, drifva en liflig trafik på hela världen. Främst bör nämnas det kungliga postångar-kompaniet. De franska bolagen äro icke så många, men bland dem finnes ett af de största, det s. k. »Messageries maritimes», hvars elegant

inredda postångare gå från Marseille till Ostindien, Kina och Japan, till Australien och Oceanien samt till Ostafrika. Samma bolag sänder äfven sina ångare från Bordeaux västerut till Sydamerika, medan ett annat franskt transatlantiskt kompani så väl från Bordeaux som från S:t Nazaire och Havre trafikerar Nord-, Central- och Sydamerika samt Västindien. Ett italienskt sjöfartssällskap i Genua upprätthåller med en ganska stor ångbåtsflotta trafiken i Medelhafvet och Svarta hafvet, men låter därjämte ångare regelbundet gå från Genua till Sydamerika och genom Suezkanalen till sydöstra Asien. Här till kunde ytterligare läggas nederländska, belgiska, grekiska, ryska, amerikanska, indiska, japanska och andra bolag, hvilka hvar på sitt håll deltaga i världstrafiken. Till och med vårt fattiga land har, tack vare enskild kraftfull företagsamhet, med stora och bekväma ångare börjat underhålla regelbundna ångbåtsförbindelse med många viktiga utländska sjöhamnar.

För att få en liten föreställning om den tid, som våra dagars snabba, man kunde säga, flygande postångare behöfva för att tillryggalägga färderna öfver världshafven, upptagas här några af linjerna till de främmande världsdelarna med angifvande af olika utgångspunkter. De flesta linjer trafikeras af de särskilda bolagen vanligen en gång i veckan.

Till Nordamerika.

Hamburg—Southampton—Cherbourg
—New York, 3600 sjömil, 8 dagar.
Bremerhaven — Southampton — New York, 7 à 8 dagar.
Liverpool—Queenstown—New York
3000 mil, 8 dagar.
Liverpool—Halifax, 2450 mil, 8 dagar.
Southampton—New York, 7 dagar.
Antwerpen—New York, 3300 mil, 12 dagar.
Havre—New York, 3200 mil, 8 dag.

Bordeaux—New Orleans.
 Genua—Neapel—Gibraltar—New York,
 4200 mil, 11 à 12 dagar.

Till Västindien.

Hamburg—S:t Thomas—La Guayra—
 Colon—Vera Cruz, 6100 mil, 31
 à 33 dagar.
 Liverpool—La Guayra—Colon—Vera
 Cruz, 30 dagar (till La Guayra
 18 dagar).
 Southampton—Barbados—Colon, 5250
 mil, 19 dagar.
 S:t Nazaire—Martinique—Colon, 4850
 mil, 20 dagar.
 S:t Nazaire—Habana—Vera Cruz, 18
 dagar.
 Genua—Teneriffa—La Guayra—Colon,
 25 dagar.
 New York—Habana, 1200 mil, 4 dag.
 New York—Colon, 1980 mil, 7 dagar.

Till Sydamerika.

Hamburg—Rio de Janeiro, 5600 mil,
 22 à 25 dagar.
 Hamburg—Montevideo—Valparaiso
 Callao, 10900 mil, 62 dagar.
 Bremerhaven—Montevideo—Buenos
 Ayres, 6900 mil, 29 à 33 dagar.
 Liverpool—Para, 4760 mil, 21 dagar.
 Liverpool—Rio de Janeiro—Valpa-
 raiso—Callao, 11000 mil, 48 dagar.
 Southampton—Rio de Janeiro—Bue-
 nos Ayres, 6300 mil, 22 dagar.
 Bordeaux—Rio de Janeiro—Buenos
 Ayres, 6200 mil, 21 dagar.
 Marseille—Montevideo—Buenos Ay-
 res, 21 dagar.
 Cadiz—Teneriffa—Buenos Ayres, 5500
 mil, 24 dagar.
 Genua—Buenos Ayres, 6300 mil, 18
 à 22 dagar.
 Triest—Pernambuco—Bahia—Rio de
 Janeiro, 39 dagar.

Till Asien.

Hamburg—Port Said—Hongkong—Jo-
 kohama, 11800 mil, 61 dagar.
 Bremerhaven—Genua—Colombo—

Hongkong—Schanghai, 11600 mil,
 47 dagar.
 London—Brindisi—Bombay, 6600
 mil, 24 dagar.
 London—Port Said—Colombo—Kal-
 kutta, 8250 mil, 33 dagar.
 Amsterdam—Genua—Port Said—Ba-
 tavia, 9100 mil, 39 dagar.
 Rotterdam—Marseilles—Batavia, 39
 dagar.
 Marseille—Colombo—Hongkong—Jo-
 kohama, 10100 mil, 28 dagar.
 Genua—Neapel—Bombay—Hongkong,
 8400 mil, 42 dagar.
 Triest—Brindisi—Aden—Bombay,
 4350 mil, 16 dagar.
 Vancouver—Jokohama, 4240 mil, 13
 dagar.
 Tacoma—Jokohama, 15 dagar.
 S:t Francisco—Jokohama, 4600 mil,
 15 dagar.

Till Australien och Oceanien.

Bremerhaven—Genua—Colombo—
 Adelaide—Melbourne—Sidney,
 13100 mil, 54 dagar.
 London—Neapel—Sydney, 12500 mil,
 48 dagar.
 London—Brindisi—Batavia—Brisba-
 ne, 55 dagar.
 Plymouth—Teneriffa—Kapstaden—
 Nya Zeeland, 12540 mil, 44 dagar.
 Marseille—Adelaide—Sydney—Nu-
 mea, 11350 mil, 39 dagar.
 Vancouver—Honolulu—Sydney, 24
 dagar.
 S:t Francisco—Honolulu—Auckland
 —Sydney, 7200 mil, 26 dagar.

Till Afrika.

Hamburg—Neapel—Aden—Mombasa
 —Tanga—Dar es Salaam—Sansi-
 bar—Natal, 8900 mil, 54 dagar.
 Hamburg—Southampton—Helena—
 Kapstaden, 42 dagar.
 Hamburg—Madeira, 1800 mil, 8 dagar.
 Liverpool—Kamerun—Kongo—Loan-
 da, 5700 mil, 43 dagar.
 Southampton—Madeira—Kapstaden—
 Natal, 6700 mil, 22 dagar.

Antwerpen—Kongo, 4800 mil, 25 dag.
Marseille—Sierra Leone—Libreville
—Loango (Fr. Kongo), 4800 mil,
27 dagar.

Marseille—Port Said—Sansibar—Ma-
dagaskar — Reunion — Mauritius,
6500 mil, 29 dagar.

Lissabon—Madeira—Loanda, 30 dag.
Tiest—Brindisi—Alexandria, 1200
mil, $4\frac{1}{2}$ dagar.

Öfversigt af handelsflottorna i de vik- tigste handelsstater.

Land	Segel- fartyg	Ång- fartyg	Tusen- tal ton
Storbritan. o. Irland	11700	8560	8900
Förenta staterna . .	16000	6600	4800
Tyskland	3680	1130	2400
Norge	6200	960	1600
Frankrike	14300	1235	895
Italien	6000	350	765
Brit. Nordamerika .	4900	1800	732
Spanien	1150	440	506
Sverige	2000	756	497
Danmark	3200	440	346
Grekland	1150	120	326
Ryssland	1760	390	322
Finland	1790	218	284
Nederländerna . . .	440	170	280
Österrike-Ungern . .	1730	233	248

Innan järnvägarna uppfun-
nos, voro landvägarna skrala förmed-
lare af handeln, och dock måste man
komma till rätta. Än i dag vandra
uti Asiens och Nordafrikas ökentrakter
tröga kamelkaravaner fram, med
handelsvarorna lastade på kamelryg-
garna. I Sudan och Centralafrika
bäras de af människor, vanligen på
hufvudet, och i Sydafrika packas de
i klumpiga vagnar, dragna af åtskil-
liga oxspann. Ej under därför att
uppfinningen af järnvägarna, hvilka
utomordentligt snabbt och säkert
frambefordra så väl personer som
varor på långa sträckor, åstadkommo
en fullständig revolution i kommu-

nikationsväsendet samt gäfvö handel
och näringar ett nytt, förut oanadt
lif. Fjärdelen af det sekel, i hvilket
vi lefva, hade redan gått till ända,
förrän den första lilla järnvägen om
ett par tiotal *km* byggdes i England,
och innan ännu seklet nått sitt slut
hafva dessa få kilometer vuxit ut till
den oerhörda längden af 700000 *km*,
d. v. s. mer än 17 gånger jordens
hela omkrets. På de särskilda världs-
pelarna äro järnvägarna mycket ojämt
fördelade, i det att Amerika, tack
vare Förenta staternas kraftiga in-
lägg, gått förbi Europa och har nu
att uppvisa en sammanlagd längd af
365000 *km* eller hälften af alla jor-
dens järnvägar. Därnäst komma Eu-
ropa med 250000 *km*, Asien med
45000, Australien med 25000 och sist
Afrika med 15000 *km*.

Knappt mindre viktiga än järn-
vägarna äro för affärslifvet tele-
graflinjerna. Då de äro mycket
lättare att anlägga, hafva de blifvit
ännu vida längre utsträckta kring
alla delar af jorden än järnvägarna.
Själftva telegraftrådarna hafva en
längd af mer än 8 mill. *km*, men de
olika linjerna kunna anslås till unge-
fär 2 mill. *km*. Däraf komma på de
kostsamma underhafskablarna redan
omkring 300000 *km*.

Den stora världstelegrafen har sitt
centrum i Europa. Därifrån utgå
icke mindre än sju kabellinjer västerut
till Amerika, nämligen fem från Eng-
land och en från Frankrike till Nord-
amerika samt en från Lissabon till
Sydamerika. Söderut äro numera
kablar nedlagda längs Afrikas både
västra och östra kuster ända ned till
Kapstaden och Natal. Åt öster gå
underhafskablar från England öfver
Gibraltär, Malta, Alexandria, Suez
och Aden till Bombay. Därifrån går
den stora världslinjen tvärs öfver
Främre Indien till Madras för att
vidare fortsättas medels hafskabel
till Singapore, Java och Port Darwin.
Där vidtager åter öfverlandslinjen
genom Australien till Adelaide och

Sydney och åter hafskabel till Nya Zeeland. Den största öfverlandslinjen är onekligen den, som sträcker sig genom hela Asiens kontinent samt förbinder Nikolajew och Wladivostok vid Stora oceanen med det europeiska telegrafnätet. Vidare österut är naturligtvis det framåtskridande Japan genom kablar förbundet med världstelegrafen.

Såsom kommunikationsmedel något besläktad med telegrafen är telefonen. Den är dock en alltför ny uppfinning för att man redan i detta nu skulle kunna uttala sig om dess betydelse för världshandeln. Att den för detaljhandeln är af stor vikt och att dess inflytande på den inre handeln inom kort skall utvidgas är satt utom allt tvifvel.

Järnvägs- och telegraflinjer i viktiga stater.

Landets namn	Järnvägs- tun- sen km	Tele- graf- tun- sen km
Förenta staterna	297	340
Tyskland	52	141
Frankrike	42	126
Ryssland	42	135
Storbritannien o. Irland	35	67
Österrike Ungern	34	75
Italien	16	43
Spanien	13	38
Sverige	10	13

Landets namn	Järnvägs- tun- sen km	Tele- graf- tun- sen km
Belgien	5,9	7,4
Schweiz	3,7	7,2
Rumänien	2,9	6,9
Nederländerna	2,7	8
Finland	2,6	—
Danmark	2,5	6,2
Portugal	2,4	7,4
Norge	2	11
Grekland	1	8,2

Slutligen bör omtalas ett synnerligen betydelsefullt kommunikationsmedel, som icke blott gagnar affärs-
männen utan äfven enskilda människor, ja alla bildade personer i världen. Vi mena posten. Ett ofantligt steg framåt togs med införandet af »världspostföreningen», till hvilken så godt som alla riken på jorden anslutit sig. Den bildar i själfva verket en högviktig faktor i folkens kulturlif och är ett band, som förenar alla nationer. Den sammanslagna summan af alla slags postförsändelser på jorden uppgår till icke mindre än 22000 millioner. På de skilda världsdelarna fördelar sig denna kolossala summa sålunda, att Europa står allra främst med 14000 mill., därefter Amerika med 6500 mill., Asien med 1000 mill., Australien med 400 mill. och åter till sist Afrika med 120 mill. postförsändelser om året.

II. Viktigare städer.

Inbyggjarantalet angifvet i tusental.

Europa:							
<i>Finland.</i>							
Helsingfors .	85	Uleåborg . .	15	Borgå	5	S:t Michel .	3
Åbo	38	Vasa el. Niska kolaistad .	14	Raumo	4,5	Jyväskylä . .	3
Tammerfors .	30	Björneborg .	13	Nystad	4	Kristinestad .	3
Viborg	25	Kuopio	10	Hangö	4	Jakobstad . .	2,5
		Tavastehus .	6	Joensuu	3,5	Gaml. karleb.	2,5
		Kotka	6	Brahestad . .	3	Villmanstr. .	2,5
				Fredriksh. . .	3	Ekenäs	2

Lovisa . . .	2-	Tver . . .	54	Odense . . .	35	Westham . .	275
Nyslott . . .	2	Poltava . . .	53	Ålborg . . .	28	Bradford . .	230
Sordavala . .	2	Taganrog . .	52	Horsens . . .	19	Bristol . . .	230
Heinola . . .	1,5	Sebastopol . .	51	Randers . . .	18	Nottingham .	230
Torneå . . .	1,5	Perm . . .	50	Helsingör . .	12	Hull . . .	225
Kexholm . . .	1,5	Kaluga . . .	50	Fredericia . .	10	New Castle .	220
Idensalmi . .	1	Lublin . . .	50	Viborg . . .	8	Salford . . .	215
Kajana . . .	1	Smolensk . . .	46			Leicester . .	205
Kemi . . .	1	Grodno . . .	46	<i>Nederlän-</i>		Portsmouth .	185
Nykarleby . .	1	Mohileff . . .	43	<i>derna.</i>		Cardiff . . .	170
Kaskö . . .	0,8	Dorpat . . .	42	Amsterdam .	500	Dundee . . .	165
Mariehamn . .	0,8			Rotterdam .	300	Oldham . . .	145
Nådendal . .	0,7	<i>Sverige.</i>		Haag . . .	195	Sunderland .	140
<i>Ryssland.</i>		Stockholm . .	290	Utrecht . . .	98	Aberdeen . .	140
S:t Petersb. .	1270	Göteborg . . .	120	Groningen . .	64	Blackburn . .	130
Moskwa . . .	1040	Malmö . . .	56	Haarlem . . .	62	Brighton . .	120
Warschau . .	640	Norrköping . .	38	Arnheim . . .	56	Bolton . . .	120
Odessa . . .	410	Gefle . . .	36	Leyden . . .	54	Croydon . . .	120
Lodz . . .	320	Karlskrona . .	23	Nijmwegen . .	40	Preston . . .	115
Riga . . .	260	Helsingborg . .	23	Dordrecht . .	38	Birkenhead .	110
Kijeff . . .	250	Upsala . . .	23	Vlissingen . .	16	Norwich . . .	110
Charkoff . . .	175	Jönköping . . .	21	<i>Belgien.</i>		Huddersfield	100
Wilna . . .	160	Örebro . . .	19	Bruxelles . .	550	Swansea . . .	100
Saratoff . . .	140	Lund . . .	16	Anvers . . .	280	Derby . . .	100
Kasan . . .	135	Sundsvall . . .	14	Liège . . .	165	Plymouth . .	100
Jekaterivosl.	120	Halmstad . . .	14	Gand eller . .		Halifax . . .	95
Rostoff . . .	120	Linköping . . .	14	Gent . . .	165	Wolver-	
Astrachan . .	115	Landskrona . .	13	Malines . . .	55	hampton . .	88
Tula . . .	110	Eskilstuna . .	13	Verviers . . .	53	Middlesbo-	
Kisjineff . . .	110	Kalmar . . .	12	Bruges . . .	51	rough . . .	76
Nisjnij Nov-		Borås . . .	12	Louvain . . .	42	Cork . . .	75
gorod . . .	100	Söderhamn . .	11	Seraing . . .	38	York . . .	67
Nikolajeff . .	92	Karlstad . . .	10	Tournai . . .	36	Southampt. .	65
Samara . . .	92	Kristianstad .	10	Courtrai . . .	33	Merthyr Tyd-	
Minsk . . .	91	<i>Norge.</i>		Namur . . .	33	fil . . .	58
Voronesch . .	84	Kristiania . .	210	Ostende . . .	32	Newport . . .	55
Kovno . . .	74	Bergen . . .	55	Mons . . .	26	Coventry . .	53
Orenburg . .	73	Trondhjem . .	30	Charleroy . .	23	Hastings . .	52
Dünaburg . .	72	Stavanger . .	25	<i>Storbritann.</i>		Grimsby . . .	52
Jaroslaff . . .	71	Drammen . . .	22	<i>och Irland.</i>		Oxford . . .	50
Cherson . . .	70	Frederikstad .	14	London . . .	4460	<i>Frankrike.</i>	
Orel . . .	70	Kristiansand .	14	Glasgow . . .	720	Paris . . .	2900
Vitebsk . . .	66	Kristiansund .	12	Liverpool . .	640	Lyon . . .	480
Libau . . .	65	Fredrikshald .	11	Manchester . .	540	Marseille . .	450
Reval . . .	65	Larvik . . .	11	Birmingham .	510	Bordeaux . .	260
Biälostock . .	64	Tromsö . . .	6	Leeds . . .	410	Lille . . .	220
Pensa . . .	62	<i>Danmark.</i>		Dublin . . .	360	Toulouse . .	150
Bobruisk . . .	60	Köpenhamn . .	430	Sheffield . . .	350	S:t Etienne .	140
Kronstadt . .	60	Århus . . .	36	Edinburgh . .	300	Nantes . . .	130
Jekaterinb. .	55			Belfast . . .	275	Le Havre . .	125
Berditscheff .	54					Roubaix . . .	125

Rouen	115	Braunschw.	125	Genève	82	<i>Serbien.</i>	
Reims	110	Krefeld	110	Bern	55	Belgrad	59
Nizza	105	Essen	110	Lausanne	43		
Nancy	100	Mannheim	105	S:t Gallen	35	<i>Montenegro.</i>	
Toulon	95	Kiel	98	La Chaux de Fonds	32	Cetinje	3
Amiens	90	Karlsruhe	93	Luzern	28		
Brest	78	Kassel	90	Winterthur	22	<i>Bulgarien med Ostrumelien.</i>	
Limoges	78	Mülhausen	88	Neuchâtel	20	Sofia	47
Angers	77	Augsburg	86			Philippopel	36
Nîmes	75	Erfurt	82	<i>Österrike—Ungern.</i>		Rustschuk	28
Montpellier	74	Wiesbaden	82	Wien	1600	Varna	28
Reimes	70	Mainz	80	Budapest	650		
Dijon	68	Duisburg	79	Prag	390	<i>Turkiet.</i>	
Orléans	67	Görlitz	78	Triest	165	Konstantinp.	950
Grenoble	64	Posen	76	Lemberg	140	Saloniki	150
Tours	63	Lübeck	76	Gratz	120	Adrianopel	70
Calais	58	Würzburg	74	Brünn	105		
Bresançon	58	Darmstadt	69	Szegedin	90	<i>Grekland.</i>	
Versailles	55	Münster	63	Krakau	83	Atén	130
Boulogne	47	Frankfurt a. d. Oder	62	Maria Theresiopel	75	Piräus	42
Avignon	45	Potsdam	62	Debreczin	60	Patras	38
Dunkerque	40	Plauen	61	Linz	60	Korfu	30
		Metz	60	Czernowitz	60	Hermúpolis	30
<i>Tyska riket.</i>		Bochum	59	Pilsen	58	Larissa	15
Berlin	1750	München	57	Pressburg	52		
Hamburg	670	Gladbach	56	Agram	38	<i>Italien.</i>	
München	445	Freiburg	56	Innsbruck	38	Neapel	540
Leipzig	430	Liegnitz	55	Laibach	36	Rom	500
Breslau	405	Zwischau	55	Reichenberg	34	Milano	480
Dresden	390	Rostock	53	Kronstadt	33	Turin	350
Köln	350	Bielefeld	53	Pola	32	Palermo	285
Frankfurt a. Main	250	Remscheid	53	Zara	32	Genua	230
Hannover	235	Bromberg	50	Fiume	31	Florens	210
Magdeburg	225	Elbing	50	Salzburg	29	Venedig	170
Nürnberg	210	Bonn	48	Zeuta	26	Bologna	155
Düsseldorf	200	Dessau	48	Tepłitz	25	Messina	150
Königsberg	180	Regensburg	45	Troppau	25	Catania	130
Chemnitz	175	Solingen	44	Spalato	23	Livorno	105
Charlottenburg	170	Trier	42	Trient	23	Ferrara	89
Stuttgart	160	Koblenz	42	Karlsbad	20	Padua	82
Stettin	160	Offenbach	42	Klagenfurt	20	Lucca	81
Altona	155	Ulm	42			Bari	80
Bremen	150	Schwerin	37	<i>Rumänien.</i>		Alessandria	78
Elberfeld	150	Heidelberg	37	Bukarest	235	Verona	73
Strassburg	145	Heilbronn	35	Jassy	66	Brescia	68
Barmen	135	Stralsund	31	Galatz	60	Modena	68
Danzig	130	Esslingen	25	Braila	51	Ravenna	68
Aachen	130						
Halle	125	<i>Schweiz.</i>					
Dortmund	125	Zürich	145				
		Basel	98				

Pisa	66	Vladivostock	30	Lahore	175	Nanktng	500
Ancona	58	Tobolsk	22	Allahabad	175	Schanghai	460
Parma	54	Krasnojarsk	20	Agra	170	Mukden	170
Trapani	50			Patna	165	Amoy	100
Cagliari	45	<i>Asiatiska</i>		Colombo	130	Kaschgar	80
Pavia	39	<i>Turkiet.</i>		Amritsar	130	Urga	40
Cremona	37	Smyrna	230	Nagpur	120	Lhassa	25
Mantua	30	Damaskus	150	Baroda	120	Jarkand	20
Brindisi	15	Bagdad	145	Srinagär (Kaschmir)	120	Kuldscha	12
		Haleb	130	Victoria	100	<i>Korea.</i>	
<i>Spanien.</i>		Beirut	120	Peschawer	84	Söul	195
Madrid	490	Skutari	100			<i>Japan.</i>	
Barcelona	280	Brussa	76	<i>Franska Indien.</i>		Tokio	1300
Valencia	175	Mosul	61	Pondichery	50	Osaka	505
Sevilla	145	Mecka	60	Saigon	65	Kioto	340
Malaga	135	Edessa	55	Hué	30	Nagoya	240
Murcia	100	Jerusalem	41	Haiphong	10	Kobe-Hiogo	185
Zaragoza	95	Erserum	40			Jokohama	180
Cartagena	86	Trebisonde	35	<i>Nederl. kolonier.</i>		Nagasaki	70
Granada	78	Magnesia	35			Hakodate	70
Cadiz	66	Angora	28				
Valladolid	65	Medina	20			<i>Afrika.</i>	
Jeres de la Frontera	64	Jaffa	12			<i>Nordafrika.</i>	
Cordoba	60	Maskat	20	Soerabaya	125	Kairo	570
Bilbao	52			Batavia	116	Alexandria	320
Santander	45	Aden	25	Surakarta	105	Fez	150
Alicante	40			Samarang	70	Tunis	135
La Coruna	37	<i>Iran.</i>		Padang	30	Alger	92
Toledo	21	Teheran	230	Menado	9	Oran	81
		Täbris	200			Marocko	50
<i>Portugal.</i>		Ispahan	90	<i>Filippinerna.</i>		Kuka	50
Lissabon	310	Meschhed	70	Manila	155	Constantine	48
Porto	140	Kabul	60			Port Said	42
Setubal	17	Rescht	42	<i>Portug. besittningar.</i>		Tripolis	30
Coimbra	17	Schiras	32			Siut	30
		Herat	30			Timbaktu	20
<i>Asien:</i>		<i>Brit. Indien.</i>		Macao	60	Tanger	20
<i>Ryska Asien.</i>		Calcutta	860	Diu	11	Philippeville	20
Tiflis	160	Bombay	820			Suez	12
Taschkend	155	Madras	480	<i>Siam.</i>			
Baku	112	Hyderabad	420	Bangkok	200	<i>Västafrika.</i>	
Bokhara	70	Lucknow	275			Lagos	37
Samarkand	55	Benares	220	<i>Kina.</i>		Freetown	30
Tomsk	52	Singapur	200	Kanton	2600	S:t Louis	20
Irkutsk	52	Delhi	190	Peking	1600	San Paolo de Loanda	16
Omsk	44	Mandalay	190	Tientsin	950		
Vladikavkas	44	Cawnpur	190	Hankau	800		
Uralsk	37	Bangalur	180	Futschou	650	Dakar	6
Tjumen	36	Rangoon	180				

Leopoldville	6	<i>F. staterna.</i>		<i>Mexico.</i>		Bogota . . .	110
Monrovia . .	5	New York . .	2000	Mexico . . .	340	Lima	105
<i>Ostafrika.</i>		Chicago . . .	1600	Pueblo . . .	92	San Paulo . .	100
Sansibar . .	100	Philadelphia	1165	Vera Cruz . .	89	Rosario . . .	95
Addis-Ababa	50	Brooklyn . .	1080	Guadalajara	84	Para	65
Mombasa . .	15	S:t Louis . .	540	Guanajuato . .	40	Caracas . . .	60
Bagamoyo . .	10	Boston . . .	500	Merida	37	La Paz	56
<i>Sydafrika.</i>		Baltimore . .	495	Mazatlan . .	13	Porto Alegre	55
Johannisb:g	105	Cincinnati . .	335	Progreso . . .	5	Cordoba . . .	48
Kapstaden . .	85	S. Francisco	330	Acapuko . . .	3	La Plata . . .	45
Kimberley . .	30	Cleveland . .	325	<i>Centralame-</i>		Asuncion . . .	45
Port Natal . .	26	Buffalo . . .	315	<i>rika.</i>		Guayaquil . .	45
Port Elisabet	23	New Orleans	275	Guatemala . .	75	Quito	40
Pretoria . . .	8	Pittsburg . .	275	S:n Salvador	50	Concepcion . .	40
Mozambique	7	Detroit . . .	275	San José . . .	20	Valencia . . .	40
<i>Afrikas öar.</i>		Washington	270	<i>Västindien.</i>		Maracaibo . .	35
Tananarivo . .	100	Milwaukee . .	270	Habana	200	Callao	35
Port Louis . .	60	Newark . . .	180	P:t au Prince	60	Mendoza . . .	30
S:t Denis . . .	36	Jersey City .	180	Santiago . . .	60	Arequipa . . .	30
Funchal . . .	20	Minneapolis	165	Kingston . . .	47	Panama	30
Tamatave . .	15	Louisville . .	160	Port of Spain	34	Sucre	25
<i>Nordamerika.</i>		Providence . .	160	S:t Pierre . . .	17	Santos	22
<i>Canada.</i>		Rochester . .	150	Santo Domingo	14	Cuzco	22
Montreal . . .	215	Omaha	140	Bridgetown . .	21	Barranquilla	15
Toronto	180	Saint Paul . .	135	S:t Pierre . . .	17	Antofagasta .	14
Quebeck . . .	65	Kansas City	135	Fort de France	8	La Guayra . .	14
Ottava	44	Denver	105	<i>Sydamerika.</i>		Valdivia . . .	8
Halifax	40	Allegheny . .	105	Rio de Janeiro	800	Fray Bentos	5
S:t John . . .	40	Indianapolis	105	Buenos Ayres	750	<i>Australien.</i>	
Victoria . . .	17	Albany	100	Santiago . . .	255	Melbourne . .	450
Vancouver . .	15	Richmond . .	81	Montevideo . .	250	Sydney	410
		Paterson . . .	78	Bahia	200	Adelaide . . .	145
		Lowell	78	Pernambuco	190	Brisbane . . .	100
		Fall River . .	74	Valparaiso . .	120	Perth	43
		Willmington	61			Hobart	38
		Dayton	61			Wellington . .	37
		Troy	61			Auckland . . .	31
		Charleston . .	55			Honolulu . . .	30
		Hoboken . . .	45			Dunedin	23
		Galveston . .	30				

III. Förklaringar öfver några handelsvaror.

Akat, en olika färgad halfädelsten. Slipas och förarbetas till prydnadsartiklar. — Oberstein vid Mosel, Böhmen, Uruguay.

Alabaster, en fint krystalliserad, ren, mycket hård gips. Poleras och användes konstföremål. — Italien, Frankrike, Tyrolen, Thüringen.

Alizarin, färgämne, som erhålles antingen ur krapprot eller genom destillation af stenkolstjära.

Alpaka-ull, den silkeslika ullen af pako, en afart af lama. — Sydamerika. — Ullen användes hufvudsakligen till framställning af blandade väfnader.

Aluminium, mycket lätt, vitglänsande lermetall, erhålles företrädesvis ur lerjord (bauxit). — Laufen vid Schaffhausen. — Förarbetas legerad med koppar till prydnadsartiklar.

Alun, dubbelsalt. Erhålles mest ur alunskiffer. Finner användning i färgerier och hvitgarfverier.

Ananas, frukten af en flerårig ört. Odlas företrädesvis i tropikerna. Användes såsom delikatess.

Angora-ull eller **mohair**, den långhåriga, silkeslika, hvita ullen af angorageten. (Mindre-Asien). Användes till fina väfnader. — Chemnitz, Gera, Berlin.

Anilin, färgämne, som framställes ur stenkolkstjära eller indigo.

Arrourroot, närande, lättsmält stärkelsemjöl. Erhålles ur roten af en tropisk växt. — Brasilien, Afrika.

Asfalt eller **jordbeck**, en bekartad massa, som förekommer i naturen såsom forntida växters harts, dels i jorden, dels simmande på vatten (Döda hafvet, ön Trinidad). Framställes mest genom destillation af stenkolkstjära. Användes vid beredning af lackfernissa och takfilt samt vid anläggning af trottoirer.

Badswamp, bildar omhöljet kring vissa på hafsbotten lefvande lågt stående djur (Spongia). — Medelhafvet, Röda hafvet.

Bamburör, stam- och grenved af en rörväxt, som anträffas i alla tropiska länder. Användes till byggnader, käppar och möbler.

Bananer, Pisangörstens ätbara frukter. Odlas i alla tropiska länder.

Batater eller **söt potatis**, rotknölarna af en i tropikerna allmänt odlad ört.

Batist, den finaste linneväfnad. Förfärdigas hufvudsakligen i Frankrike (Lille), Belgien och Schlesien (Hirschberg). Framställes numera äfven af bomull.

Bernsten, förhårdadt harts af forntida barrträd, består af honings- eller vaxgula oregelbundna stycken och korn. Förarbetas till allehanda

prydnadsartiklar och till bernstensfernissa.

Bijouterivaror, smycken framställda af ädla metaller eller metallkompositioner. — Paris, Pforzheim, Hahnau, Berlin, Nürnberg.

Bisam, skinnet af bisamrättan, som förekommer i Nord-Amerika, särskildt Canada. Användes ofta till imitation af andra dyrbarare pälsverk.

Biskvit eller **cakes**, hållbara engelska skorpor. — England, Hamburg, Wurzen.

Bomolja, erhålles genom varmpressning af olivträdets frukter. Användes förnämligast till smörjning af maskiner.

Bomull, de hår, som bekläda fröna af bomullsväxten (Gossypium). Råbomullen renas och spinnes till garn, hvaraf sedermera bomullstyg af olika slag väfvas. Odlas öfverallt inom heta zonen, men förnämligast i Förenta staterna, Indien och Egypten.

Bresilja, veden af åtskilliga träd af släktet *Caesalpinia*, hvarur erhålles färgämnet „brasilin“. — Brasilien, Japan.

Brons, metallegering af koppar och tenn. Användes vid förfärdigande af kanoner, klockor, statyer m. m.

Brännvin, alkoholhaltig dryck, som framställes genom jäsning och destillation af sockerhaltiga ämnen: Säd- och potatisbrännvin, Kognak, af vindrufvor, Arrak, af ris och palmsocker, Rum, af sockerrör.

Buxbom, gulhvit, hård och likformig ved af buxbomträdet. Användes till „stockar“ för träsnitt, käppar, svarfning m. m.

Bäfverskinn, den mjuka täta pälsen af bäfver. — Nord-Amerika.

Cassave, se Maniok.

Celluloid, hård, vit massa, som framställes af bomullskrut och kamfer. Användes till imitation af elfenben, vid fabrikation af kammar, broscher etc.

Cellulosa, förekommer allmänt i växt-

riket såsom hufvudbeståndsdelen i cellmembranerna. Framställes i ofantliga massor ur trä, linnelump och halm i och för beredning af papper.

Cement, murbrukspulver, framställes genom bränning af en blandning af lera och kalk.

Champagne, med konst framställt mousserande vin. Beredes företrädesvis i Champagne.

Champinjoner, skifsvampar med hvitt läckert kött.

Chilisalpeter, natronalsalpeter. Erhålles från Chile. Gödningsämne. Där-af framställes den vanliga eller kalisalpetern.

Choklad, framställes af kakaomjöl, socker och kryddor.

Cider, äppelvin.

Citron, citronträdets frukt. — Medelhafsländerna.

Coca, de bittert smakande bladen af en i Peru växande buske, hvaraf läkemedlet cocain beredes.

Dadlar, dadelpalmens frukter. — Egypten, Syrien, Marocko, Tunis.

Damaraharts, hartset af ett på Ostindiska öarna växande barrträd, hvaraf damarafernissa beredes.

Damast, en väfnad med slät botten, i hvilken figurer, blommor och dyl. äro inväfda. Sidendamast från Lyon, Berlin, Krefeld, Genua, Wien. Ylledamast från Gera, Berlin, Frankrike, England. Linnendamast från Frankrike, Bielefeld, Neustadt.

Droger, råa läkemedel och färgämnen.

Durrah, ett tropiskt sädesslag.

Ebenholts, den hårda, svarta veden af ett indiskt trädslag.

Elfenben, elefantens betar, ända till 2 m långa och 50—60 kg tunga. Till elfenben räknas också hvalrossens, narhvalens och flodhästens tänder. Fossilt elfenben (den forntida mammutens tänder) anträffas i Sibirien. Elfenbensvaror. — Frankrike, Nürnberg, Fürth, Wien, Berlin, Dresden.

Espartogräs, växer vildt i Spanien och Nordafrika, användes till flättningsarbeten och pappersfabrikation.

Fajans, porslinliknande ämne, som framställes ur lera. — Frankrike, Berlin, Wien, Magdeburg m. fl.

Fiskben, de $1\frac{1}{2}$ —4 m långa barden i hvalens öfverkäk.

Fisk, en betydande handelsvara, som förekommer i handeln frisk, saltad eller torkad.

Ansjovis, små sardellliknande fiskar (Nord- & Östersjön), komma i handeln insaltsde i små lådor med skarpa kryddor.

Sardeller, små fiskar (Medelhafvet), komma i handeln insaltade, **Sardiner**, sardellliknande fiskar, inlagda i blecklådor med het olja (Frankrike) eller insaltade med kryddor (Ryssland).

Hvassbuk eller **skarpsill** insaltas och försättes med kryddor. **Strömming**, i de nordliga europeiska haven, transporteras insaltad i kärl. Svagt saltad och rökt strömming går under namnet **böckling**.

Stockfisk, på stänger torkad torsk. — Norge, Skottland, Newfoundland.

Flanell, en lätt dukliknande ylleväfnad.

Galläppel, utväxter, innehållande garfsyra, uppstå på ekens blad och stjälkar i följd af gallsteklarnas styng. Användes vid garfning.

Grafit, blyerts, ett af kol bestående mineral, som anträffas i England, Böhmen, Ceylon, Sibirien. Där af förfärdigas blyertsstift, smältdeglar etc.

Guano, fågelgödsel, som anträffas i stora massor på flere amerikanska och australiska öar. **Fiskguano** erhålles ur affallet vid stockfiskberedningen. — Norge.

Gummi arabicum, den torkade saften af flere i Afrika förekommande akacia-arter. Användes i medicin och såsom häftmedel.

Guttaperka, den genom snitt i guttaperkatrådets stam erhållna och torkade mjölksaften. — Ostindiska öarna. Användes till slangar, packningar etc.

Hampa, bastsellerna af särskilda örter. Användas till snören, rep och tåg samt väfves till segelduk och hamplinne. Vanlig hampa odlas i synnerhet i Ryssland, Italien och Sydtysskland. Affallet vid häcklingen benämnes hampblånor. Sönderhackadt gammalt tågvirke kallas dref och begagnas till drifning af fartyg.

Manillahampa erhålles från en tropisk växt i Ostindien. Fibern är lång, seg och af gul färg.

Agavehampa (Sisal, Pitahampa) erhålles från flere Agavearters blad. — Central- o. Sydamerika, Mexico. Aloehampa, vinnes ur flere aloearters blad.

Humle, ett bitterämne som afsöndras från körtlar å humleväxtens pistill och hyllefjäll. Användes vid ölfabrikation. Inhemskt växt. som anträffas i hela Europa och Sibirien.

Husbloss, den inre huden af störens och sterlettens simblåsa. Användes till klarningsmedel, lim och häftämne (engelskt plåster).

Indigo, blått färgämne, erhålles från särskilda växter, i synnerhet indigoväxten, som anträffas i Ostindien, Java, Guatemala.

Jordnötter, fröna af en tropisk ärtväxt. Vild i Sydamerika, odlas i Nordamerika, Väst- och Ostindien samt västra Afrika. Förtäras rostade och af dem pressas jordnötsoolja, som användes vid tvålfabrikation.

Juftläder eller ryssläder, läder impregneradt med juftolja, en produkt vid torrdestillation af björkved och näfver.

Jute, de bruna fibrerna af en ostindisk växt. Förarbetas till säckväf, mattväf, möbel- och gardintyg.

Järn erhålles genom smältning af

järnmalm med kol i masugnar. Den kolhaltiga produkten benämnes tack- eller gjutjärn. Däraf erhålles genom ytterligare smältning med olika metoder kolfritt smidesjärn, hvaraf åter medels uppblandning med kolhaltigt spegeljärn stål framställles. Stålet står sålunda i afseende å kolhalten emellan tack- och smidesjärnet. Efter den metod, som användts till framställning af stålet eller smidesjärnet, talar man om puddel-, besemer-, martinstål eller järn.

Nickelstål, volframstål kromstål äro föreningar mellan stål och de metaller namnen angifva samt äro hårdare än vanligt stål.

Kabeljo eller torsk går som torkad i handeln under namn af stockfisk.

Kaffe, de bönor liknande torkade frökärnorna af kaffeträdet. De bästa kaffesorterna erhållas från Mocka, Java, Menado, Ceylon.

Kakao, de torkade frökärnorna af kakaoträdet. — Sydamerika, Västindien, Java.

Kamfer, ett färglöst, krystalliniskt, starkt luktande ämne, som erhålles genom kokning och destillation af kamferträdets ved. — Formosa, Japan. Användes hufvudsakligen i medicin.

Kaolin eller porslinslera, ren, eldfast lera.

Kapris, de i ättika och salt inlagda blomknopparna af kaprisbusken. — Frankrike, Italien.

Kautschuk eller gummi elasticum utgöres af den torkade elastiska mjölksaften af flere olika tropiska växter i Ostindien, Sydamerika och Afrika. Genom vulkanisering, d. v. s. förening med svafvel i hetta behåller kautschuken elasticiteten inom vidare temperaturgränser och blir mindre löslig. Af vulkaniserad kautschuk förfärdigas gummigaloscher, slangar, bollar m. m. Tillföres mycket svafvel, erhålles ebo-

- nit eller horngummi, hvaraf tillverkas kammar, knappar, elektriska isolatorer m. m.
- Kaviar**, den insaltade rommen af stören och sterletten. — Ryssland, Hamburg.
- Kemikalier**, produkter af kemiska fabriker, t. ex. soda, klorkalk, tjärprodukter, anilin- och alizarinfärger. — Tyskland.
- Kinabark**, kinaträdets bark. — Sydamerika, Indien. Af barken beredes kinin, ett feberstillande läkemedel.
- Kochenille**, en sköldlus, som torkad och malad lämnar ett utmärkt scharlakansrött färgämne. — Mexico, Spanien.
- Kokosnöt**, kokospalmens frukt. Af nötens kärna pressas ett hvitt fett, kokossmör, som finner användning vid tvål- och såptillverkning, äfven vid beredning af mat. Det nöten omgifvande sega bastet bearbetas till tåg, mattor m. m. — Kokospalmen odlas öfverallt i tropikerna.
- Kol** förekommer i ofantliga mängder i naturen och har uppstått under långa tidsperioder af växter och djur, som förmultnat under uteslutande af luft. Man skiljer mellan brunkol och stenkol, beroende på om kolbildningen fortgått under kortare eller längre tidsperioder. Då stenkol upphettas utan lufttillträde, bortgå tjära, vatten och brännbara gaser, och återstoden benämnes koks. Antracitkol äro stenkol med hög, ren kolhalt, hvarför de äro nästan rökfria; förekomma i Förenta staterna. Träkol erhållas vid »kolning» af ved, d. v. s. upphettning af ved utan lufttillträde, hvarvid alla flyktiga ämnen bortgå.
- Kopal**, olika bernstenslika hartser, som erhållas från tropiska träd i Afrika och Amerika. Däraf bereddas fernissor.
- Kopra**, den torkade kärnan af kokosnöten.
- Koraller**, kalkomhöljet kring i kolonier lefvande, lågt stående djur. De i Medelhafvet förekommande ädelkorallerna förarbetas till prydnadsartiklar.
- Korinter**, de torkade små drufvorna af en afart af vinrankan. — Grekland.
- Kork**, den tjocka svampiga barken af korkeken (Sydeuropa, Algier).
- Krapp**, roten af några rubia-arter, hvilka odlas på flere ställen i Europa. De i roten befintliga röda färgämnena alizarin och purpurin användas till färgning af ull och bomull.
- Kryddor**, starkt luktande växter: Kryddnejlika, de torkade blomknopparna af kryddnejliketrädet. — Ost- och Västindien, Brasilien. Ingefära, ingefärörtens rot. — Ostindien.
- Kanel är den inre barken af kanelträdet (Cinnamomum). Ceylonkanelträdet gifver den äkta eller ceylonkanelen. — Ceylon, Ost- och Västindien. Den billigare kinesiska eller cassiakanelen erhålles från cassiakanelträdet. — Kina, Sumatra, Brasilien. Muskot och muskotblomma erhållas från frukten af muskotträdet, Ostindien. Muskot är själfva nöten och muskotblomma det mjuka, feta och aromatiska omhöljet.
- Peppar är frukten af en tropisk slingerväxt. Svart- eller starkpeppar är den omogna torkade frukten.
- Hvitpeppar erhålles af den öfvermogna frukten, hvars skal och skärpa genom ett längre ligande i vatten afgått. — Ostindien. Spansk peppar och Cayennepeppar utgöra de torkade frukterna af särskilda Capsicum-arter. — Spanien, Ungern. Piment eller kryddpeppar är den torkade frukten af ett med myrten besläktadt tropiskt träd. — Västindien.
- Vanilj utgör kapselfrukten af en

- slingerväxt. — Centralamerika, Brasilien.
- Lin**, de rena bastfibrerna af linväxten. — Ryssland, Holland, Tyskland, Irland. Af frökornen erhålles linolja. Affallet vid linets häckling benämnas blånor och användes till gröfre väfnader, tätningar m. m. New-zeeländskt lin erhålles från bladnerverna af en liljeväxt.
- Makaroni**, pressade rör af majsmjöl (Italien) eller hvetemjöl (Tyskland).
- Malakit**, ett tämligen löst mineral med praktfull grön färg. — Ryssland.
- Mandel**, fröna ur mandelträdets stenfrukt. — Medelhafsländerna, Frankrike.
- Maniok** är en buske, hvars stärkelserika uppsvällda rötter användas till föda. Om de pressade rötterna torkas i stark värme och malas, erhålles maniok- eller cassave-mjöl, hvilket, fuktadt och torkadt på heta skifvor, gifver de lättsmälta Tapiokagrynen, oäkta sago-gryu.
- Margarin**, ett smörsurrogat, beredes af talg fabriksmässigt i Nordamerika, Frankrike, Tyskland, Sverige m. fl.
- Marmor**, krystallinisk kalksten af varierande färg. Den bästa marmor erhålles från Carrara (Italien).
- Maroner**, de ätbara äkta kastanjerna, fröna af kastanjetrådets nötkruter. — Södra och mellersta Europa.
- Maroquin**, saffianläder.
- Maté** eller *paraguayté* användes i Sydamerika.
- Olivolja**, eller matolja erhålles genom s. k. kallpressning ur frukterna af olivträdet. — Södra Frankrike, Italien, Sicilien.
- Opium**, den torra, bruna saften af vallmoväxten, erhålles genom att före mognandet göra inskärningar i fruktväggarna. Det levantiska opium anses som det bästa. Berusningsmedel, då det rökes. Användes mest i medicin, i synnerhet
- den viktigaste beståndsdelen där af, morfinet.
- Orleana**, ett färgämne, som erhålles af frukten till en tropisk växt. Användes till färgning af smör och fernissor.
- Ost**, De allmännaste ostsorterna äro: Schweizerost (Emmenthaler), fransk ost (fromage de brie, roquefort), holländsk (edamer), engelsk (chester), italiensk (parmesan).
- Ostron**, musslor som förekomma på steniga grund (ostronbankar) nära klippiga kusttrakter. — England, Schleswig-Holstein, Belgien, Frankrike, Italien, Nordamerika.
- Palmolja**, en gul, smörliknande olja, som erhålles ur oljepalmens fruktkött. — Afrika, Västindien, Brasilien.
- Paraffin**, ett vaxartadt ämne som erhålles genom destillation af tjära. Användes till ljus och impregnering af tändstickor, korkar, papper m. m.
- Paranötter**, de trekantiga, oljrika fröna af ett i Brasilien växande högt träd.
- Pergament**, genom hamring och gnidning med krita och kalk glättadt läder.
- Petroleum** eller bergolja utströmmar vid borring flerstädes ur jorden. Genom destillation där af åtskiljas efter flyktigheten olika beständsdelar, af hvilka den lättflyktiga petroleumern användes som lösningsmedel och i medicin, gasolja och fotogen till belysning och uppvärmning, smörjoljor, vaselin m. m. — Nordamerika (Pennsylvanien, Canada), Baku, Galizien och Rumänien.
- Pimpsten** är en vulkanisk bergart, som begagnas i stycken eller som pulver.
- Platina**, en tung ytterst svårsmältbar ädel metall af silfverhvit färg. — Ural och Sydamerika.
- Plysch**, sammetsartad väfnad, framställes af silke, ull eller bomull.
- Porslin**, fina hvita lervaror, fram-

ställda genom bränning af en blandning af kaolin och fältspat eller kvarts samt försedda med glasyr. *Pruneller*, skalade kärnlösa och torkade plommon. — Frankrike, Italien.

Pälsverk. De värdefullaste pälsverk erhållas af sobeln, sälen, silfverräfven, mården, hermelinen, illern o. s. v. — Nordamerika (Canada), Sibirien. Hufvudplatserna: London, Leipzig.

Pärlemor erhålles ur den inre sidan af skalen hos åtskilliga musslor, särskildt pärlmusslan. — Ostindien, Egypten, Mexico.

Pärlor, äkta, äro sjukliga bildningar i det inre af pärlmusslan och uppstå vanligen omkring någon främmande kropp, t. ex. ett sandkorn, som inträngt i musslan. — Ceylon, Röda hafvet, Mexico, Californien.

Ris eller *risgryn* benämnes den skalade frukten af risplantan. Den oskalade frukten kallas *paddy*. Odlas öfverallt i sumpiga trakter af heta zonen och de varmare delarna af tempererade zonen. De bästa sorterna komma från Amerika (Karolina, Brasilien) och Ostindien (Patna, Bengalen, Java).

Rofolja eller *rapso*ljor, en fet olja, som erhålles ur fröna af några *Brassica*-arter. Biprodukter vid pressningen äro s. k. *rapskakor*, hvilka användas till kreatursfoder.

Russin, de torkade drufvorna af några arter af vinrankan. Bästa sort erhålles från Smyrna, för öfrigt från Medelhafsländerna och Californien.

Sofflor, de torkade blommorna af färgtisteln (*Carthamus*), innehåller ett vackert rött färgämne, som företrädesvis användes till färgning af siden, äfven till smink. — Indien, Egypten, södra Europa.

Saffran, de gulröda märkena af saffranväxtens pistill. — Frankrike, Spanien, Italien, Turkiet, Persien, Egypten. Användes som färgämne, krydda och läkemedel.

Sago, äkta, är ett stärkelsemjöl, som

erhålles ur sagopalmens mærg. — Ostindien. Sagogryn är halft förklistradt och torkadt mjöl.

Konstgjordt sago fabriceras i Tyskland af potatisstärkelsemjöl.

Salpeter, vanlig eller kalisalpeter, tillverkas mest af chilisalpeter och användes till krutberedning, saltning af kött m. m.

Salt, koksalt, erhålles renast ur saliner (saltkällor) genom att vattnet afdustras i s. k. graderverk, vidare såsom bergsalt i Galizien och Spanien slutligen ur hafven och salthaltiga insjöar (Ryssland).

Sammet, mjuk väfnad, framställd af silke och ull.

Sesam, en liten tropisk växt, odlas allmänt uti Indien och Egypten. De oljerika fröna användas dels till föda, dels pressas därur sesamolja, hvilken begagnas som matolja och till tekniska behof. Största handelsplats är Marseille.

Silke, råsilke, erhålles från den inpuddade larfven (kokong) af en på hvita mullbärsträdets blad lefvande nattfjäril, silkesfjärilen. Den ända till 600 m långa tråd, hvar med larfven inspunnit sig, upphasplas i vatten tillsammans med flere dylika, hvarefter den tvinnas till garn eller väfves till sidentyg. Silke odlas i hela varma Asien från Japan till Mindre Asien samt uti Italien, Frankrike m. m. Sidentyg förfärdigas i Frankrike (Lyon), Tyskland (Krefeld), Schweiz, Nord-Italien o. s. v.

Cellulosasilke, imitation af silke, beredes ur collodium. Den erhållna fibern liknar äkta silke, men är svagare.

Sjösikum, ett gulhvitt, matt, ogenomskinligt mineral, förekommer på Krim, i Mähren, Mindre Asien o. s. v. Användes hufvudsakligen till tobakspipor och cigarrmunstycken.

Sköldpadd, de hornartade, gul- och svartfläckiga rygglåtar af flere

arter sköldpaddor. — Ost- och Väst-Indien, Oceanien, Syd-Amerika.

Socker, rörsocker, erhålles såsom råsocker hufvudsakligen ur sockerrörets och hvitbetans (sockerbetans) saft genom utpressning och indunstning. Ur råsocker erhålles genom raffinering (rening) olika goda produkter: raffineradt socker, kandi-socker, farinsocker och slutligen sirap. Kolonialsocker, det ur sockerröret framställda råsockret, förekommer knappast hos oss, emedan hvitbetodlingen bedrifves i så stor skala öfverallt i Europa, att betsockret täcker behovet.

Spetsar, skira väfnader, hvilka förfärdigas af silke, ull-, lin-, bomullstråd antingen för hand (knypp-lad) eller maskinnästickt.

Sydfrukter äro: apelsin, citron, pomerans, fikon, dadlar, mandel, kastanjer och oliver.

Tapiokagryn, se Maniok.

Te, de torkade, hoprullade bladen af tebusken. Till svart te användas de yngre finludna bladen, sedan de undergått ett slags jäsning i hög och blifvit upphettade öfver eld. De mest omtyckta sorterna äro: pecco, souchong, kongo.

Grönt te består af starkare utvecklade, hastigt torkade blad. De vanligaste sorterna äro: hyson, haysan, imperial, tonkay, hysonskin, gunpowder. — Kina, Japan, Tibet, Tonkin, Britiska Ostindien, Java.

Tran, tjockflytande fet olja, som erhålles ur späcket af hvalar och sälar.

Fisklefvertran vinnes ur fiskars (torskens) lefver.

Trä eller *ved*. Färgträ (blått, gult, rött sandelträ) veden af flere tropiska trädslag, hvaraf särskilda färgämnen beredas.

Möbelträ, såsom cederträ (Väst-indiska öarna), ebenholz (Ostindien Brasilien Madagaskar), mahogni (Centralamerika, Västindien), polisander (tropiska Amerika), rosen-trä (Kanariska öarna, Turkiet), poc-kenholz (Brasilien, Västindien), teaktra (Ostindien).

Tusch, svart färg, beredd af lampso-t.

Ull, särskilda djurs, i synnerhet fårets hårbeklädnad. Kardull är kort starkt krusig ull, som användes till klädes- eller doffeltartade valkade väfnader. Kamull är längre, rakare ull, hvaraf tillverkas kamgarntyger. Konstull (schoddy, mungo) erhålles genom särskild behandling af ullgarn och gamla ylleväfnader. Fina ullsorter såsom alpaka- och vigogne-ullen fås af paken och vikunjan, tvenne lamadjur i Sydamerika, mohair och kaschmir af angora- och kaschmirgetterna i Mindre Asien och Indien.

Vax, är ett gult genomskinligt ämne, hvarmed bina uppbygga sina celler. Genom blekning blir det hvitt och användes till ljus, blommor etc.

Vin, den utpressade och jästa saften af vindrufvor. Om sockret i drufsaften jäst ut fullständigt, kallas vinet torrt, t. ex. franska och Rhenska hvita och röda viner, annars sött, t. ex. spanska, italienska, portugisiska och ungerska viner. Mousse- rande eller champagneviner innehålla kolsyra.

Ädelstenar, de hårdaste mineral, hvilka utmärka sig genom stark ljusbrytningsförmåga och vackra färger. De egentliga ädelstenarna, diaman- t, rubin, smaragd, topas, äro vattenklara. Slipade kallas de briljanter, juveler. — Ostindien, Kap- landet, Brasilien. De allmännaste halfädelstenar, färgade stenar, äro: granat, akat, karnel, ametist,

Pris 3 mark.